

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ**

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΝΕΩΤΕΡΗΣ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

**‘ΑΠΟ ΤΗ ‘ΒΑΡΚΙΖΑ’ ΣΤΟΝ ΕΜΦΥΛΙΟ’
(ΑΡΧΕΙΑ, ΤΥΠΟΣ, ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΑΠΟ
ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ)**

**ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ:
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ
Α.Μ.1110Μ039**

**ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ:
ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΗΣ ΠΡΟΚΟΠΗΣ**

ΑΘΗΝΑ 2012

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	σελ.4
Το ζήτημα των πηγών	σελ.7
Ενότητα 1^η	
Κεφ.1: Κατοχή	σελ.10
Κεφ.2:Αντίσταση	σελ.14
Κεφ.3:Απελευθέρωση	σελ.16
Κεφ.4:Δεκεμβριανά	σελ.19
Ενότητα 2^η	
Κεφ.1:Η μετά τη 'Βάρκιζα' εποχή	σελ.20
Ενότητα 3^η	
Κεφ.1:Οι ληστοσυμμορίες και η 'Λευκή τρομοκρατία'	σελ. 28
Ενότητα 4^η	
Κεφ.1:Οι καταδιωκόμενοι και η 'λαϊκή αυτοάμυνα'	σελ.36
Κεφ.2:Οι αντιδράσεις του ΕΑΜ-ΚΚΕ και του τοπικού πληθυσμού	σελ.41
Ενότητα 5^η	
Κεφ.1:Τα άμεσα προβλήματα της πόλης και της επαρχίας της Λάρισας μετά την απελευθέρωση	σελ.46
Κεφ.2:Η παροχή βοήθειας της UNRRA	σελ.48
Ενότητα 6^η	
Κεφ.1:Μετακινήσεις πληθυσμών στο νομό Λάρισας την περίοδο του εμφυλίου πολέμου	σελ.54
Ενότητα 7^η	
Κεφ.1:Το Ειδικό Δικαστήριο Δοσιλόγων Λάρισας	σελ.76
Ενότητα 8^η	
Κεφ.1:Οι εκλογές (31/3/1946)-Η στάση του ΕΑΜ/ΚΚΕ και των Κεντρικών υποψηφίων	σελ.102
Κεφ.2:Η επόμενη μέρα των εκλογών- Οδεύοντας προς την ένοπλη σύρραξη	σελ.108
Κεφ.3:Βαίνοντας προς γενίκευση του εμφυλίου- Το δημοψήφισμα της 1/9/1946	σελ.115

Κεφ.4: Ο νόμιμος και παράνομος μηχανισμός του ΚΚΕ
σελ.119

Ενότητα 9^η

Κεφ.1:Οι φυλακές της Λάρισας την περίοδο της Κατοχής και του
Εμφυλίου **σελ.127**

Ενότητα 10^η

Κεφ.1:Το Έκτακτο Στρατοδικείο Λάρισας **σελ.153**

Επίλογος **σελ.169**

Βιβλιογραφία **σελ.170**

Παράρτημα **σελ.174**

Εισαγωγή

Ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος δεν επιδέχεται μονοσήμαντες απαντήσεις. Ιδιαίτερα όταν πρόκειται για διαδικασία που έχει ξεκινήσει κατά τη διάρκεια της Κατοχής με τις πρώτες τοπικές εμφύλιες συγκρούσεις και όταν αργότερα διολισθαίνοντας προς τον Εμφύλιο αυτή η τρίχρονη σύγκρουση θα πάρει την πιο άγρια, την πιο σκληρή και τραγική της μορφή. Αυτές οι τοπικές εμβέλειας συρράξεις όμως ήταν διαφορετικού χαρακτήρα από τον Εμφύλιο πόλεμο που ακολούθησε.

Για την έκβαση αυτού του εμφυλίου πολέμου, δεν υπήρξε σχεδιασμός μιας μετωπικής σύγκρουσης. Προέκυψε από μια μακρά σειρά κινήσεων, χειρισμών αλλά και στρατιωτικών αναμετρήσεων που έχουν την αφετηρία τους στα χρόνια της Κατοχής, αλλά που κλιμακώνονται από το Δεκέμβριο του 1944 έως τους τελευταίους μήνες του 1946. Καταλυτική επίδραση για την εμφάνιση και διόγκωση αυτών των τοπικών συγκρούσεων θα ασκήσουν τα αλληπάλληλα φαινόμενα της <<λευκής τρομοκρατίας>>, τα οποία θα ενταθούν καθ' όλη τη διάρκεια αυτού του χρονικού διαστήματος, ιδιαίτερα στην ύπαιθρο.

Αυτές οι μορφές <<ένοπλης πάλης>> που υιοθετήθηκαν από την Αριστερά παράλληλα με το δρόμο της <<ομαλής δημοκρατικής εξέλιξης>>, αντί να συνενώσουν και να φοβίσουν τον αντίπαλο, θα οδηγήσουν σε μια σκλήρυνση της κρατικής πολιτικής και σε μια δραστική ανάπτυξη των κατασταλτικών μηχανισμών, στην ύπαιθρο πρώτα, στις πόλεις αργότερα. Έτσι το πιο συντηρητικό κομμάτι του πολιτικού κόσμου θα βρει την ευκαιρία αλλά και την <<νόμιμη>> αφορμή να εκκαθαρίσει ολοκληρωτικά τους λογαριασμούς του με τον ισχυρό αντίπαλο που αποτελεί διαρκή απειλή για τις κυρίαρχες ομάδες της ελληνικής κοινωνίας και τα συμφέροντά τους.¹

Στις προθέσεις όσων σχεδιάζουν ή αυτοσχεδιάζουν βρίσκεται και το νόημα της άσκησης μιας μεγαλύτερης πίεσης επάνω στον αντίπαλο, με σκοπό να επιτευχθεί ένας πολιτικός συμβιβασμός, << με καλύτερους όρους>>.

Η μεταδεκεμβριανή εποχή που εξετάζουμε, έχει ως κυρίαρχό της γνώρισμα την ενοποίηση της ετερόκλητης αντιΕαμικής συμμαχίας και τη νομιμοποίηση για τον ευρύτερο πληθυσμό της μοναρχικής επιλογής. Μια μοναρχική επιλογή που επιβλήθηκε στο προσκήνιο τόσο με την κρατική όσο και με την παρακρατική τρομοκρατία. Άμεση συνέπεια της οποίας υπήρξε και η ενσωμάτωση στον κρατικό μηχανισμό των δωσιλογικών στοιχείων αλλά και ο τραυματισμός της αξιοπιστίας του ΚΚΕ-ιδιαίτερα με τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν. Αυτά τα φαινόμενα θα δημιουργήσουν ρήγματα στην Εαμική συμμαχία και θα οδηγήσουν στην

¹ Φ.Ηλιού 'Ηπορεία προς τον εμφύλιο: Από την ένοπλη εμπλοκή στην ένοπλη ρήξη', στο Συλλογικό, 'Ο εμφύλιος πόλεμος- από τη Βάρκιζα στο Γράμμο -Φεβρουάριος 1945-Αύγουστος 1949' Επιμέλεια Η.Νικολακόπουλος, Α.Ρήγος, Γρ.Ψαλλίδας, Θεμέλιο, Αθήνα 2003 σ. 26-27

αδράνεια και στην αποστασιοποίηση μεγάλα τμήματα του πληθυσμού-ιδιαίτερα στις πόλεις-τα οποία όμως είχαν ταχθεί με το μέρος της κατά τη διάρκεια της Κατοχής.

Αυτοί είναι οι είκοσι μήνες από τα Δεκεμβριανά μέχρι την παλινόρθωση της βασιλείας, που ολοκληρώνεται και δομείται το νέο μετακατοχικό καθεστώς, το οποίο θα οδηγήσει τη χώρα σταδιακά προς τον Εμφύλιο πόλεμο.²

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματεύεται την αναψηλάφηση των γεγονότων αυτής της μεταβατικής περιόδου(Φεβρουάριος 1945-Δεκέμβριος 1947) και την αποτύπωση των όποιων ιδιαιτεροτήτων και αποκλειστικотήτων παρατηρηθήκαν στο κοινωνικο-πολιτικό γίγνεσθαι της περιοχής της Λάρισας στο αντίστοιχο χρονικό διάστημα. Όριο χρονολογικής καθοριστικής σημασίας τοποθετείται ο μήνας Δεκέμβριος του έτους 1947 καθώς προσδιορίζει την επίσημη ρήξη της τότε κυβέρνησης Τσαλδάρη με την Αριστερά. Η ψήφιση του αναγκαστικού νόμου 509 ο οποίος όριζε ως παράνομο το ΚΚΕ και τις οργανώσεις του θα επισημοποιήσει αυτή τη ρήξη ενώ θεσμικά θα ορίσει και την επίσημη έναρξη του εμφυλίου παρόλο που οι στρατιωτικές συγκρούσεις είχαν ξεκινήσει το καλοκαίρι του 1946 και οι πρώτες εκκαθαριστικές επιχειρήσεις του Εθνικού Στρατού το φθινόπωρο του 1946 και θα κλιμακωθούν με μεγαλύτερη ένταση τον Μάρτιο του 1947 με την επιχείρηση 'Τέρμινους'.

Για την καλύτερη προσέγγιση των γεγονότων η δομή της όλης εργασίας ταξινομήθηκε σε ενότητες με αντίστοιχη χρονολογική σειρά.

Αφετηρία της εργασίας στάθηκε η συμφωνία της Βάρκιζας, η παραβίαση των όρων της και τα επακόλουθα γεγονότα που αυτή προκάλεσε στο άμεσο μέλλον. Τα αίτια παραβίασης αυτής της συμφωνίας είναι λίγο πολύ γνωστά. Εμείς θα σταθούμε περισσότερο στις συνέπειες που αυτή η συμφωνία δημιούργησε στα κοινωνικο-πολιτικά δρώμενα της περιοχής που εξετάζουμε και πως αυτές οι συνέπειες-αποτελέσματα καθόρισαν τη μετέπειτα ζωή των κατοίκων. Ενώ στην αρχή έθρεψε ελπίδες και οράματα για μια ομαλή και ειρηνική συνύπαρξη, στην ουσία ελλόχευε νέες συγκρούσεις, έξαρση των πολιτικών παθών και αναπόφευκτο εμφύλιο πόλεμο.

Έτσι σε μια πρώτη φάση γίνεται μια σύντομη παρουσίαση των πιο σημαντικών γεγονότων της Κατοχής και της Εθνικής Αντίστασης στην περιοχή μέσα από τις σελίδες του ημερήσιου τύπου, απομνημονευμάτων καθώς και μαρτυριών.

² Ηλ.Νικολακόπουλος 'Το μετέωρο βήμα προς την ομαλότητα:Φεβρουάριος 1945-Μάρτιος 1946',στο Συλλογικό 'Όεμφύλιος πόλεμος 1946-1949' Επιμέλεια Η.Νικολακόπουλος-Ι.Παπαθανασίου,ΤΑ ΝΕΑ-ιστορίας σ.24

Ακολουθεί η ημέρα της Απελευθέρωσης και η ιδιαιτερότητα που περικλείει για την πόλη της Λάρισας και για τη διοίκηση των μονάδων του ΕΛΑΣ και ολοκληρώνεται με τη συμμετοχή των τοπικών μονάδων στις μάχες της Αθήνας την περίοδο των Δεκεμβριανών. Γίνεται μια σύντομη περιγραφή της ατμόσφαιρας που επικρατεί κατά τη διάρκεια των Δεκεμβριανών στη Λάρισα και τι ακολουθεί μετά τη <<Βάρκιζα>> μέσα από αφηγήσεις μαρτύρων που έζησαν τα γεγονότα ή από συγγράμματα τους.

Η επόμενη ενότητα αφορά τη διάσταση της ‘λευκής τρομοκρατίας’ στο νομό, ποιες μορφές έλαβε σ’ αυτό το χρονικό διάστημα, ποιοι οι εκπρόσωποί της και κατά πόσο συνέβαλε στην έξαρση των συγκρούσεων και αντεκδικήσεων μεταξύ των κατοίκων. Άμεση συνέπεια της προηγούμενης ενότητας είναι η επόμενη ενότητα που έχει σχέση με το φαινόμενο των καταδιωκόμενων αγωνιστών του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ και κατ’ επέκταση με τη λεγόμενη ‘*λαϊκή αυτοάμυνα*’. Επίσης ποιες ήταν οι άμεσες αντιδράσεις του τοπικού πληθυσμού και πως αυτές ευθυγραμμίζονταν με την επίσημες αποφάσεις του ΕΑΜ/ΚΚΕ.

Μέσα σ’ αυτή τη γενικότερη ρευστή πολιτική κατάσταση η επόμενη ενότητα διαπραγματεύεται τα άμεσα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα της πόλης και της υπαίθρου μετά την απελευθέρωση καθώς και ποια υπήρξε η παροχή βοήθειας της UNRRA στον τοπικό πληθυσμό. Οι συνεχόμενες συγκρούσεις επέφεραν αναγκαστικές και υποχρεωτικές ανακατατάξεις και δημογραφικές μεταβολές. Ειδικά οι άνθρωποι των ορεινών και ημιορεινών περιοχών μετακινήθηκαν υποχρεωτικά ή εθελούσια στις πόλεις και στις κωμοπόλεις του νομού δημιουργώντας το φαινόμενο των ‘*συμμοριοπλήκτων*’. Αργότερα θα διαταχθούν να επαναπατρισθούν στις εστίες τους με τη λήξη των συγκρούσεων. Αυτό το φαινόμενο εξετάζει η 6^η ενότητα.

Μετά τη Βάρκιζα υπήρχε έντονος και διακαής ο πόθος μιας ‘*κάθαρσης*’ και συνακόλουθης τιμωρίας των δοσίλογων της Κατοχής. Θα θεσπιστεί με συνακόλουθο νόμο η λειτουργία των Ειδικών Δικαστηρίων στις έδρες των πρωτοδικείων των νομών για να εκδικάσουν εκείνες τις υποθέσεις ατόμων που είχαν συνεργαστεί με τις αρχές Κατοχής. Η 7^η ενότητα εξετάζει τη λειτουργία του Ε.Δ.Δοσιλόγων Λάρισας που ασχολήθηκε με τις δίκες της ‘*ρωμαϊκής Λεγεώνας*’ και του ΕΑΣΑΔ.

Το φαινόμενο των εκλογών της 31/3/1946, της στάσης του ΕΑΜ/ΚΚΕ και των Κεντρώων υποψηφίων καθώς και τα αποτελέσματα σε τοπικό επίπεδο εξετάζει η 8^η ενότητα. Η επόμενη μέρα των εκλογών, η έξαρση των συγκρούσεων και η επιβολή του Γ΄ Ψηφίσματος θα δημιουργήσουν νέα δεδομένα τόσο σε πανελλήνιο όσο και σε τοπικό επίπεδο. Στην ίδια ενότητα εξετάζονται τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος στο νομό και πως δραστηριοποιείται ο παράνομος μηχανισμός του ΚΚΕ μέσα στην

πόλη της Λάρισας καθώς και με ποιον τρόπο οδηγηθήκαμε προς γενίκευση του εμφυλίου.

Οι φυλακές της Λάρισας την περίοδο της Κατοχής αλλά και κατά τη διάρκεια του εμφυλίου εξετάζονται στην επόμενη 9^η ενότητα τόσο ως προς τη σύνθεση του πληθυσμού τους, των συνθηκών κράτησης αλλά και της λειτουργίας τους ως προπομπός αργότερα του Εκτάκτου Στρατοδικείου της πόλης.

Στην τελευταία 10^η ενότητα τοποθετείται το Έκτακτο Στρατοδικείο της πόλης της Λάρισας, ένα από τα πολλά που ιδρύθηκαν με το Γ΄Ψήφισμα στις έδρες των νομών της επικράτειας, τον Ιούνιο του 1946 και έμελε να αλλάξει τη ζωή των κατοίκων, τις συνήθειες τους καθώς και να διαμορφώσει νέα συμπεριφορές στο κοινωνικό-πολιτικό γίνεσθαι της περιοχής.

Το ζήτημα των πηγών

Οι τοπικές αρχειακές πηγές

Το ζήτημα των πηγών και ειδικότερα η σπανιότητα των τοπικών πηγών έχει άμεση σχέση με το αντικείμενο της παρούσας έρευνας καθώς η σημερινή πραγματικότητα έρχεται να επιβεβαιώσει τριάντα χρόνια αργότερα τα λόγια του ιστορικού Ν. Σβορώνου σχετικά με τις αρχειακές διαθεσιμότητες στη χώρα μας: «..Ο ιστορικός του νεότερου ελληνισμού πρέπει να είναι μαζί ιστορικός και ιστοριοδίφης.». Αυτή η φράση είναι ακόμα επίκαιρη ειδικά όταν πρόκειται για μελέτες που αφορούν θέματα τοπικής εμβέλειας. Στην παρούσα διπλωματική εργασία χρησιμοποιήθηκαν γενικές αρχειακές πηγές πανελλήνιας εμβέλειας και κυρίως αρχειακές πηγές τοπικού ενδιαφέροντος. Η ιστοριογραφική έρευνα για την περίοδο της Κατοχής, της Αντίστασης και των Δεκεμβριανών, βασίστηκε κυρίως σε δευτερεύουσες πηγές, σε γραπτές μαρτυρίες, σε απομνημονεύματα και τον τοπικό τύπο. Ένα σημαντικό εμπόδιο στην επιστημονική έρευνα αποτέλεσε η πολυδιάσπαση και η αποσπασματικότητα των αρχειακών πηγών, ιδιαίτερα αυτών που αφορούν την τοπική ιστορία. Αυτές οι δυσκολίες καθόρισαν σε μεγάλο βαθμό και το περιεχόμενο της έρευνας.

Ειδικότερα σε ότι έχει σχέση με τα *Γενικά Αρχεία του Κράτους*, τα τοπικά παραρτήματα, με ελάχιστες εξαιρέσεις (Βόλος), βρίσκονται σε κατάσταση χρόνιας υπολειτουργίας. Το παράρτημα των *Γενικών Αρχείων του Κράτους* στη Λάρισα διαθέτει πολύ μικρό όγκο ιστορικού υλικού για την περίοδο της Κατοχής ενώ μέχρι πρόσφατα δεν ήταν προσβάσιμα τα Πρακτικά του Ειδικού Δικαστηρίου Δοσιλόγων του Εφετείου Λάρισας.

Το μόνο διαθέσιμο ιστορικό υλικό ήταν ένας αταξινόμητος όγκος 'κλητήριων θεσπισμάτων' που αφορούσαν μάρτυρες κατηγορίας και υπεράσπισης για τις δίκες που πραγματοποιήθηκαν στο Ειδικό Δικαστήριο της πόλης. Τα Πρακτικά της δίκης της *'Λεγεώνας των Βλάχων'* βρέθηκαν συμπτωματικά σε μια ιδιωτική συλλογή στη Λάρισα.

Η πρόσβαση στο *Έκτακτο Στρατοδικείο της Λάρισας*, τα αρχεία του οποίου φυλάσσονται στην Αθήνα στο Τακτικό Στρατοδικείο, έγινε κατορθωτή μετά από πολύμηνη αναμονή και χάρη στις προσπάθειες του επιβλέποντα καθηγητή κ. Παπαστράτη. Εκεί η έρευνα κατέδειξε πως ένα μεγάλο τμήμα του αρχειακού υλικού, δηλαδή των δικαστικών φακέλων ιδιαίτερα των ετών 1948-49, απουσίαζε 'μυστηριωδώς'. Πρόκειται για τις ομαδικές δίκες των στελεχών (Τ. Γαργαλιάνος, Γ. Παπαγαρυφάλλου κ.ά.) της πόλης της Λάρισας και του παράνομου μηχανισμού που εξαρθρώθηκε καθώς και οι δίκες των αξιωματικών του ΔΣΕ (Μπαντέκος κ.ά.). Τα τοπικά δημοτολόγια των κωμοπόλεων και τα περισσότερα αρχεία, όπως αυτό του Τιρνάβου, έχουν καταστραφεί από την εποχή του εμφυλίου πολέμου.

Στην έρευνα αξιοποιήθηκαν επιπρόσθετα οι τοπικές εφημερίδες της περιόδου οι οποίες φυλάσσονται σε μικροφίλμ στη *Βιβλιοθήκη της Βουλής*, όπως και το *αρχείο του Χαρίλαου Φλωράκη*, όπου ανευρέθηκε η παράνομη εφημερίδα *'Αλήθεια της υπαίθρου'*, τα *ΑΣΚΙ* από όπου αντλήθηκε όλη η αλληλογραφία και οι πληροφορίες για την κατάσταση των φυλακών της Λάρισας, η *ΕΔΙΑ* και η *Ακαδημία Αθηνών* όπου εναπόκεινται τα *αρχεία του Foreign Office* και της *Βρετανικής Νομικής Αποστολής*.

Προκειμένου να καταδειχθούν οι περιορισμοί που έθεσε το διαθέσιμο αρχειακό υλικό στην έρευνα είναι ανάγκη να καταγραφούν και οι αρχειακές ελλείψεις. Το *αρχείο της Νομαρχίας Λάρισας* βρίσκεται σήμερα διασπασμένο και αταξινόμητο στα υπόγεια της νομαρχίας και της νέας περιφέρειας Θεσσαλίας. Ο απαραίτητος συντονισμός και η οργάνωση που απαιτούνται για τη συγκέντρωση και ταξινόμηση αυτού του υλικού απουσιάζει παντελώς. Το *αρχείο των Φυλακών Λάρισας* της αντίστοιχης περιόδου καταστράφηκε από πυρκαγιά το 1996. Διασώθηκε μονάχα ένα τμήμα του ευρετηρίου της φυλακής χάρη στο ζήλο και την προσπάθεια ενός και μόνο υπαλλήλου (κ. Γαλάνη).

Οι προφορικές πηγές

Η μελέτη της προφορικής ιστορίας μέσα από τις προφορικές μαρτυρίες ήταν ιδιαίτερα απαραίτητη και εξαιρετικά πολύτιμη λόγω του μικρού

αριθμού των τοπικών αρχειακών πηγών. Οι προφορικές μαρτυρίες δίνουν νέες οπτικές και καινούριες ερμηνείες για τα ιστορικά γεγονότα.

Στην παρούσα μελέτη αξιοποιήθηκαν από τον γράφοντα ένας όγκος προφορικών μαρτυριών οι οποίες συλλέχτηκαν κατά τα δύο αυτά της έρευνας και αφορούσαν ανθρώπους που βίωσαν τον εμφύλιο πόλεμο στην ευρύτερη περιοχή της Λάρισας. Υπήρξαν οι ίδιοι αυτόπτες μάρτυρες των γεγονότων ενώ βίωσαν τον εμφύλιο μέσα από διαφορετικούς ρόλους: του παιδιού-εφήβου που ενηλικιώνεται μέσα στη δίνη του πολέμου, του καταδιωκόμενου και αργότερα έγκλειστου στις τοπικές φυλακές, του συμμοριόπληκτου στο *Κέντρο Συμμοριοπλήκτων Τιρνάβου*, του καπετάνιου του *ΕΛΑΣ* που φυλακίζεται πρόωρα και δικάζεται από το Κακουργιοδικείο της πόλης και της νέας-έφηβης μαχήτριας του ΔΣΕ. Για τη συλλογή των μαρτυριών ακολουθήθηκε η μέθοδος της συνέντευξης-αφήγησης ζωής. Με αυτές τις μαρτυρίες δεν καλύφθηκαν μόνο πραγματολογικά κενά, τα οποία στην περίπτωση της τοπικής ιστορίας ήταν σημαντικά, αλλά δόθηκε έμφαση ανάμεσα στην ατομική εμπειρία και τις πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις.

Τοπικός τύπος

Οι τοπικές εφημερίδες αποτελούν μια πρωτογενή και πολυδιάστατη πηγή. Είναι ίσως η σημαντικότερη πηγή πληροφόρησης για την τοπική κοινωνία. Για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας εξετάστηκαν λεπτομερώς εφημερίδες πανελλήνιας κυκλοφορίας και τοπικές εφημερίδες που εκδίδονταν στην πόλη της Λάρισας την περίοδο της Κατοχής και του Εμφυλίου. Εκτός από το *'Ριζοσπάστη'*, *'Το Βήμα'* και την *'Ελευθερία Αθηνών'* εξετάστηκε το σύνολο του εκδιδόμενου τύπου της Λάρισας. Πρόκειται για τις εφημερίδες *'Ρήγας'* και *'Λαρισαϊκός Τύπος'* της περιόδου της Κατοχής καθώς και για την *'Αλήθεια'*, *'Ελευθερία'* και τον *'Ημερήσιο Κήρυκα'* της περιόδου μετά την απελευθέρωση. Εξετάστηκε επίσης η *'Αλήθεια της υπαίθρου'* παράνομη εφημερίδα του ΕΑΜ Λάρισας, η οποία εκδιδόταν μέχρι τον Δεκέμβριο του 1947. Η επιλογή τους έγινε για λόγους αντιπροσωπευτικότητας και διαθεσιμότητας του υλικού.

Απομνημονεύματα και γραπτές μαρτυρίες

Η αδυναμία πρόσβασης σε οργανωμένα αρχεία, η αποσπασματικότητα του αρχειακού υλικού καθώς και η απουσία αρχείων τοπικού

ενδιαφέροντος κατέστησαν τα απομνημονεύματα και τις γραπτές μαρτυρίες πρωτεύοντα παράγοντα διαμόρφωσης εικόνας της δεκαετίας του 1940. Αυτές οι γραπτές μαρτυρίες των μικρών πρωταγωνιστών της τοπικής ιστορίας αποτελούν από μόνες τους ένα αυτόνομο αντικείμενο ιστορικής έρευνας και μια αξιόλογη πηγή έρευνας αρκεί να αντιμετωπισθούν με κριτικό πνεύμα και συνεχή διασταύρωση. Αυτό θεωρείται απαραίτητο γιατί η μνήμη είναι επιλεκτική και αναπλαστική. Για την παρούσα μελέτη αξιοποιήθηκαν γραπτές μαρτυρίες από την ευρύτερη περιοχή της Λάρισας και της Θεσσαλίας χρονικά στα έτη 1944-47. Αυτές οι μαρτυρίες προέρχονται κατά την συντριπτική τους πλειοψηφία μόνο από το χώρο της Αριστεράς.

Ανακεφαλαιωτικά σε ότι έχει σχέση με τις πηγές τοπικού ενδιαφέροντος η διαθέσιμη βιβλιογραφία δεν μπορεί να θεωρηθεί ικανοποιητική. Ειδικότερα στην περίπτωση της Λάρισας και στο χρονικό διάστημα που εξετάζουμε, η παρούσα μελέτη αποτελεί μια πρώτη προσέγγιση του θέματος και ότι σε καμία περίπτωση δεν το εξαντλεί. Παρά τις προσπάθειες που καταβλήθηκαν για διασταύρωση των πηγών και τη σύγκρισή τους με άλλες πηγές τοπικού ενδιαφέροντος, αυτό δεν κατέστη δυνατό σε όλες τις περιπτώσεις.

ΕΝΟΤΗΤΑ Ι"

ΚΑΤΟΧΗ-ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ-ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΑΝΑ

Κατοχή

Στη διάρκεια της Ιταλογερμανικής Κατοχής στην πόλη της Λάρισας κυκλοφορεί ο <<Λαρισαϊκός Τύπος>> που καθημερινά προβάλλει άρθρα και ειδήσεις γύρω από τις δραστηριότητες των αρχών Κατοχής, προειδοποιήσεις και ανακοινώσεις προς το λαό της περιοχής καθώς και παραινήσεις όπως συμμορφωθεί με τις υποδείξεις για συνδρομή και βοήθεια στο έργο των κατακτητών εναντίον των Άγγλων.³

³ Εφημ. 'Λαρισαϊκός Τύπος' Απρίλιος 1942 'Οδηγίαι και συστάσεις της Κυβερνήσεως'

Στην περιοχή της Λάρισας, και ιδιαίτερα στην πόλη κατά το δεύτερο έτος της Κατοχής (1942), δραστηριοποιείται και η *‘Εθνική Αλληλεγγύη’*, οργάνωση για την περίθαλψη των θυμάτων του απελευθερωτικού αγώνα, η οποία κάνει έκκληση μέσω ανακοίνωσης στο λαό της πόλης για άμεση κινητοποίηση των φιλανθρωπικών ιδρυμάτων, των Σωματείων, Συλλόγων και Οργανώσεων να σταθούν και να συμπαρασταθούν στη νέα γενιά που ψυχορραγεί. Πρωταρχικός της στόχος η περίθαλψη και υπεράσπιση όλων των θυμάτων του Φασισμού, ενώ ένα από τα μεγαλύτερα βάρη που αναλαμβάνει είναι η διατήρηση στη ζωή όλων των κρατουμένων στο στρατόπεδο *‘Αντιαεροπορικά’*. Δεν ξεχνά να κάνει ιδιαίτερη μνεία και στα *‘παιδιά της Θεσσαλίας’* που βρίσκονται απομονωμένα σε ξερονήσια (Ακροναυπλία, Άγιος Ευστράτιος, Μήλος, Ανάφη, Αίγινα, Κέρκυρα κ.άλ.) και σε στρατόπεδα συγκέντρωσης.⁴

Ταυτόχρονα με αφορμή τον εορτασμό της εθνικής παλιγγενεσίας του 1821, η Περιφερειακή Επιτροπή του ΕΑΜ Λάρισας δημοσιεύει προκήρυξη όπου χαιρετίζει την εθνική γιορτή αλλά τονίζει επίσης πως ο λαός δεν πρέπει να δεχτεί μοιρολατρικά τη νέα Κατοχή αλλά θα πρέπει να οργανωθεί για να αντιμετωπίσει την καθημερινή τρομοκρατία και την αρπαγή και κατάσχεση των τροφίμων.⁵

Τον χειμώνα του 1942 δημοσιεύεται η νέα αγροτική οικονομική πολιτική από την κυβέρνηση Τσολάκογλου. *‘Η Φωνή του Σκλάβου’* το όργανο του Θεσσαλικού Γραφείου της Κ.Ε.Π. του ΚΚΕ τον Μάιο του 1942 θα τη χαρακτηρίσει σωστό οικονομικό πογκρόμ ενάντια στον ελληνικό λαό και θα παροτρύνει τους Έλληνες παραγωγούς να απαιτήσουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης μπροστά στην επικείμενη πείνα του χειμώνα. Ταυτόχρονα συμβουλεύει τους Έλληνες των πόλεων να απαιτήσουν από το κράτος καθημερινό συσσίτιο, εξασφαλισμένη ένδυση και υπόδηση καθώς και κατάργηση κάθε επιστράτευσης και ποινής του θανάτου για τους απεργούντες.⁶

⁴ Ζιαζιάς Γ. *‘Χρονικό Περσμένα και Αξέχαστα του Πολέμου της Κατοχής και Αντίστασης, του Εμφυλίου’* Λάρισα 1998 σ.47

⁵ Ο.π. σ.70

⁶ Ζιαζιάς σ.71 *‘ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΟΙ ΑΠΑΙΤΗΣΤΕ’*:1)Μέχρι 3.000 οκάδες παραγωγή να μείνει λεύτερη από φόρο και παρακράτημα.2)Ούτε δεκάρα για χρέη στο Κράτος και την Αγροτράπεζα.3)Ούτε σπειρί σοδειάς στον βρωμερό κατακτητή και την ΚΕΠΕΣ.4)Επιτροπές από τους ίδιους παραγωγούς να εκτιμάν την κατά στρέμμα απόδοση σύμφωνα με την πραγματική παραγωγή του παραγωγού.5)Το παρακράτημα στα χέρια της Επιτροπής των παραγωγών. 6)Να εξασφαλιστεί η Διατροφή των πεινασμένων του χωριού από το Κράτος και τις Κοινότητες. 7)Υπερασπιστείτε τη σοδειά σας, το ψωμί των παιδιών σας αυτή την ύπαρξη μας σαν Λαός από τους Βάρβαρους Κατακτητές και τους σιχαμερούς Λακέδες τους, Με όλα τα μέσα. *‘ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΑΠΑΙΤΗΣΤΕ’*:1)Για τις πόλεις ψωμί, συσσίτιο, μεσημέρι βράδυ για τις οικογένειες των απόρων από το Κράτος 2)Επιχειρήσεις,Εργοστάσια, Τράπεζες, Αν.Εταιρείες να εξασφαλίσουν την διατροφή του εργατοϋπαλληλικού προσωπικού τους, τις οικογένειές τους με ψωμί, συσσίτια κ.λ.π.3)Το Κράτος να εξασφαλίσει από τώρα για τους δημοσίους Υπαλλήλους και τις οικογένειές τους με όλα τα αναγκαία είδη για την διατροφή τους συσσίτια, ψωμί κ.λ.π. Συσσίτια, επιδόματα για τους ανέργους. Σωματεία και συσσίτια για τους εργάτες ελευθέρων επαγγελμάτων.

Οι Γερμανικές αρχές στις 13 Απριλίου θα προβούν σε συλλήψεις επωνύμων πολιτών. Μεταξύ των συλληφθέντων ήταν ο σύμβουλος του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού και πρόεδρος της Επιτροπής στην Ελλάδα του Διεθνούς κοιμιτάτου διανομών τροφίμων Κ.Ζάννος όπως και ο πολιτικός Σοφιανόπουλος και ο στρατηγός Αγαμ.Μεταξάς. Αργότερα την παραμονή της Πρωτομαγιάς η Γενική Ασφάλεια της πόλης θα ενεργήσει πολυάριθμες συλλήψεις αθώων πολιτών με την αιτιολογία ότι γίνονται προληπτικά και ότι θα αφεθούν ελεύθεροι οι συλληφθέντες μετά την Πρωτομαγιά. Επίσης οι Ιταλοί είχαν ετοιμάσει καταλόγους γενικότερων συλλήψεων και αποστολή τους στην Ιταλία ως ομήρων.⁷

Επιπρόσθετα δημοσιεύονται και σποραδικά άρθρα για την ύπαρξη ληστοσυμμοριών που δρουν στα όρια του νομού και στις παρυφές των γειτονικών νομών και καταδυναστεύουν την περιουσία του δοκιμαζόμενου ελληνικού λαού. Τέτοιο παράδειγμα είναι ο φόνος του μεγαλοκτηματία Μαραθέα από αγνώστους <<συμμορίτες>>.⁸ Χαρακτηριστική είναι η αναφορά στις εκτελέσεις Ελλήνων από τις αρχές Κατοχής τόσο στην περιοχή όσο και στην πρωτεύουσα που <<συστήνουν συμμορίες και εξαπολύουν επιθέσεις εναντίον των συμμάχων-κατακτητών>>.⁹

Αυτό το φαινόμενο των ληστρικών επιθέσεων και της εμφάνισης ενόπλων συμμοριών θα ενταθεί το επόμενο έτος (1943) εξαιτίας της έλλειψης κρατικών οργάνων ασφαλείας(Χωροφυλακή) ενώ θα αναφερθούν και για πρώτη φορά επιθέσεις ανταρτών. Μάλιστα το Ιταλικό Φρουραρχείο θα ανακοινώσει αυτές τις αρπαγές τροφίμων από τους αντάρτες συνοδευόμενη από την απειλή πως οι ποσότητες που εξαφανίστηκαν δεν θα αναπληρωθούν με νέες ποσότητες.¹⁰

Οι συστάσεις γίνονται τόσο από τις αρχές Κατοχής όσο και από τη Νομαρχία και υπενθυμίζουν στους κατοίκους όπως ασχοληθούν με τα ειρηνικά τους έργα και να απέχουν από οποιαδήποτε εχθρική δραστηριότητα. Οι κυρώσεις και οι ποινές είναι πολύ σκληρές και για το σκοπό αυτό δημοσιεύονται ονόματα συμπολιτών τους που εκτελούνται από τις κατοχικές αρχές συνοδευόμενα με τις αντίστοιχες κατηγορίες.

Στα πλαίσια ενημέρωσης του τοπικού πληθυσμού για τις δραστηριότητες των ανταρτών ο 'Λαρισαϊκός Τύπος' προβάλλει τα σαμποτάζ που ενεργούν οι αντάρτες που ανατινάζουν σιδηροδρομικά βαγόνια στη γραμμή Αθηνών –Θες/νίκης ενώ επισημαίνει τον κίνδυνο

Ελεύθερη μεταφορά τροφίμων για τις ανάγκες της οικογένειας μέσα στο Νομό 4)Κατάργηση των νόμων για κάθε είδος επιστράτευση και της ποινής του θανάτου για τους Απεργούντες.

⁷ Ό.π. σ.59

⁸ Εφημ. 'Λαρισαϊκός Τύπος' Ιούνιος 1942 'Άγριος φόνος μεγαλοκτηματίου'

⁹ Εφημ. 'Λαρισαϊκός Τύπος' 7/3/1943 'Θανατικά εκτελέσεις',27/3/1943 'Καταδίκαι εις τας Αθήνας', 1/12/1943 'Ανακοίνωσις του Ανωτέρου Αρχηγού Ταγμάτων Ασφαλείας και Αστυνομίας Ελλάδος'

¹⁰ Εφημ. 'Λαρισαϊκός Τύπος' 7/1/1943 'Εκκλησις Νομαρχίας Λάρισας'

παρόμοιων πράξεων καθώς οδηγούν στο θάνατο Έλληνες κρατούμενους.¹¹

Το επόμενο έτος (1944) οι εκτελέσεις των θανατικών ποινών είναι καθημερινό θέαμα στις στήλες της εφημερίδας ενώ τα άρθρα και οι προκηρύξεις των Ιταλών και των Γερμανών διαδέχονται το ένα μετά το άλλο για τις επιθέσεις και τα σαμποτάζ που διενεργούν πλέον φανερά οι κομμουνιστικές οργανώσεις.¹²

Η κοινή έκδοση <<Λαρισαϊκός Τύπος>> της 'Ελευθερίας' και του 'Ημερήσιου Κήρυκα' θα τερματιστεί στις 26/2/1944 και ακολούθως η εφημερίδα θα συνεχίσει να εκδίδεται υπό την επιμέλεια μόνο του 'Ημερήσιου Κήρυκα'.

Η νέα έκδοση θα συνεχίσει το έργο της προηγούμενης σε ότι έχει σχέση με τις δημοσιεύσεις των προκηρύξεων και των ανακοινώσεων των αρχών Κατοχής καθώς και την προβολή τακτικών ανακοινώσεων της πρωτοεμφανιζόμενης οργάνωσης ΕΑΣΑΔ(Εθνικός Αγροτικός Σύνδεσμος Αντικομμουνιστικής Δράσης).¹³

Οι συστάσεις προς τον τοπικό πληθυσμό αφορούν συμμόρφωση στους ελέγχους και στα μπλόκα που διενεργούν οι Γερμανοί καθώς καθήκον των Λαρισαίων πρέπει να είναι η απερίσπαστη αφοσίωσή τους στις εργασίες τους και η μη υπακοή στα κελεύσματα των κομμουνιστών. Ακόμη τονίζουν πως χρέος των κατοίκων είναι η χρηματική ενίσχυση της οργάνωσης ή η παροχή οποιασδήποτε βοήθειας(παραχώρηση οικήματος για στέγαση της οργάνωσης).Δηλώνεται επίσης η πρόθεση της οργάνωσης όπως καλέσει τον τοπικό πληθυσμό στα γραφεία της για δήλωση μετανοίας και ειλικρινούς μεταμέλειας του πρότερου βίου τους, για να κερδίσουν έτσι τη συμπάθεια και προστασία της οργάνωσης έναντι μελλοντικών απειλών.¹⁴

Μάλιστα τα ΕΑΣΑΔ θα ανακοινώσουν στους Λαρισαίους τη διοργάνωση δικαστηρίου από τις αρχές Κατοχής για να δικαστούν δύο συνεργάτες τους που κατηγορούνται για βιασμούς γυναικών και βιαιοπραγίες πολιτών ενώ προέβησαν σε αρπαγές και λεηλασίες περιουσιών στο Καζακλάρ-Αμπελώνα. Θα καταδικασθούν σε δημόσιο απαγχονισμό, θα δημοσιευθεί η συγκεκριμένη εκτέλεση ενώ παράλληλα θα υπογραμμισθεί πως τα υπόλοιπα μέλη της συμμορίας δραπετεύσαν της σύλληψης και βρίσκονται εκτός νομού.¹⁵

¹¹ Εφημ. 'Λαρισαϊκός Τύπος' 10/6/1943 'Νέα πράξις σαμποτάζ των ανταρτών'

¹² Εφημ. 'Λαρισαϊκός Τύπος' 4/5/1944 'Γνωστοποίησις'.

¹³ Εφημ. 'Λαρισαϊκός Τύπος' 20/5/1944 'Γνωστοποίησις ΕΑΣΑΔ'

¹⁴ Εφημ. 'Λαρισαϊκός Τύπος' 19/5/1944 'Γνωστοποίησις ΕΑΣΑΔ', 18/5/1944 'Γενναία εισφορά'

¹⁵ Εφημ. 'Λαρισαϊκός Τύπος' 20/6/1944 'Ανακοίνωσις -ΕΑΣΑΔ'.

Αντίσταση

Αυτός είναι ο ημερήσιος τύπος που δημοσιεύει τα ανακοινωθέντα των αρχών Κατοχής στις κατεχόμενες πόλεις καθ' όλη τη διάρκεια της Κατοχής. Ωστόσο η μαχόμενη αντιστασιακή δημοσιογραφία θα ξεκινήσει την δραστηριότητά της σε μυστικά τυπογραφεία και κατακόμβες, σε λαγούμια και σε ανήλια δωμάτια και θα εμψυχώσει τους Έλληνες στον αγώνα τους για ελευθερία. Λίγο αργότερα αυτά τα μυστικά τυπογραφεία θα μεταφερθούν στα ελεύθερα βουνά της Θεσσαλίας.

Η πρώτη παράνομη αντιστασιακή εφημερίδα που τυπώνεται είναι η <<Φωνή του Λαού>>, όργανο της Επιτροπής Λάρισας του ΚΚΕ. Αργότερα θα μετονομαστεί σε <<Λαϊκή Φωνή>>.¹⁶

Ωστόσο το μείζον ζήτημα στη συγκεκριμένη περιοχή το φθινόπωρο του 1941 γίνεται η αυτονομιστική κίνηση για την ίδρυση Βλάχικου κράτους με παράλληλη ίδρυση της 'Λεγεώνας των Βλάχων' από τον Αλκιβιάδη Διαμάντη(πράκτορα της Ρουμανίας) και τον Νικόλαο Ματούση (δικηγόρο και πρώην στέλεχος του ΚΚΕ).¹⁷ Το ΕΑΜ και το ΚΚΕ θα αναλάβουν αγώνα κατά της κίνησης αυτής μέσω του καθηγητή του πανεπιστημίου Κεραμόπουλου που θα τους υπαγορεύσει την περιβόητη 'Διακήρυξη του Κεντρικού Συμβουλίου της Ενώσεως Ελλήνων Κουτσοβλάχων' με έδρα την Αθήνα ,την οποία θα δημοσιεύσουν στην εφημερίδα 'Ο Κουτσόβλαχος'.¹⁸ Με την 'κλοπή' του πολυγράφου της Δημαρχίας και την κατάλληλη καθοδήγηση του Κώστα Γαμβέτα άρχισε να εκδίδεται ανά δύο-τρεις μέρες δελτίο με περιορισμένη κυκλοφορία, το λεγόμενο 'Δελτίο Ειδήσεων της Νομαρχιακής Επιτροπής Λάρισας του ΕΑΜ' . Αργότερα ο ερχομός του Κώστα Καραγιώργη στη Λάρισα θα συνοδευτεί με την προσπάθεια εγκατάστασης μυστικού τυπογραφείου μέσα στην πόλη. Εδώ θα εκδοθεί και η πρώτη τυπωμένη εφημερίδα, όργανο του ΕΑΜ, η <<Αλήθεια>> που έβγαινε μία φορά την εβδομάδα.¹⁹

Η άφιξη του τελευταίου στην περιοχή σε συνδυασμό με μια σειρά άλλους παράγοντες όπως: τη μορφολογία του εδάφους(κάμποι περιβαλλόμενοι κυκλικά από βουνά), τους χιλιάδες εμπειροπόλεμους νέους, (έφεδρους και μόνιμους αξιωματικούς) και τη μακρόχρονη παράδοση του θεσσαλικού λαού στους κοινωνικούς και ταξικούς αγώνες, θα δημιουργήσουν εκείνες τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη ένοπλου μαζικού αγώνα στα βουνά και στις πόλεις.

¹⁶ Λαζ.Αρσενίου 'Ο Αντιστασιακός Τύπος της Θεσσαλίας' εκδ. Λάρισα 2006, σ.50

¹⁷ Αθαν.Ι.Χρυσόχου,<<Η Κατοχή εν Μακεδονία, βιβλίον τρίτον, η δράσις της ιταλορουμανικής προπαγάνδας>> Εθνική βιβλιοθήκη, Θεσ/νίκη, 1951, σ.19-20 , Λαζ. Αρσενίου <<Η Θεσσαλία στην Αντίσταση>> χ.τ, 1966, σ.43

¹⁸ Λαζ. Αρσενίου 'Η Θεσσαλία στην Αντίσταση' τομ.Α', εκδ.1977 σελ.59

¹⁹ Αρσενίου 'Ο Αντιστασιακός' Ό.π. σ.54

Οι δυνάμεις του μόνιμου ΕΛΑΣ θα ανέλθουν στους 11.500 μαχητές στην περιφέρεια της Θεσσαλίας και του Εφεδρικού σε 16.940 από τους οποίους οι 13.000 το λιγότερο είχαν μετάσχει σε επιχειρήσεις.

Η δημιουργία των πρώτων ένοπλων πυρήνων θα καταφέρει αποφασιστικά χτυπήματα στη 'Λεγεώνα' και θα οδηγήσει στη διάλυσή της (Ιούνιος 1943).²⁰ Η ίδρυση της ΠΕΕΑ και οι θεσμοί της Λαϊκής Αυτοδιοίκησης θα δημιουργήσουν πρωτόγνωρες συνθήκες συμμετοχής και λήψης αποφάσεων σε πολλά χωριά της επαρχίας Λάρισας και Τυρνάβου. Η Εθνική Πολιτοφυλακή θα αποτελέσει το μόνιμο όργανο ασφάλειας και τήρησης των νόμων σ' όλη την περιοχή.

Θα ακολουθήσουν πάμπολλες μάχες με τους Ιταλούς(π.χ. Πόρτα Τρικάλων) και Γερμανούς κατακτητές(π.χ. σαμποτάζ, μάχες σοδειάς, ανατινάξεις αμαξοστοιχιών) που θα καταστήσουν τις μονάδες του ΕΛΑΣ αρκετά αξιόμαχες και θα δημιουργήσουν το θρυλικό έπος της Θεσσαλικής Αντίστασης.²¹

Τα θύματα της περιόδου αυτής μένουν ανεξακρίβωτα. Ο Ερυθρός Σταυρός κατέγραψε 2.538 κρατηθέντες στο στρατόπεδο Λάρισας στους 29 μήνες της Ιταλικής Κατοχής και 1.365 στους 11 της Γερμανικής. Από αυτούς 1.210 εκτελέστηκαν. Οι δε κρατηθέντες στα κρατητήρια των ΕΑΣΑΔ και της Γκεστάπο δεν κατεγράφησαν, όπως δεν κατεγράφησαν και πόσοι από αυτούς εκτελέστηκαν. Άγνωστος παραμένει και ο αριθμός εκείνων που εκτελέστηκαν επί τόπου στις πόλεις και στα χωριά. Επίσης από τα 770 χωριά της Θεσσαλίας κήκαν τα 275.²²

Μετά τη συνθηκολόγηση της Ιταλίας(8/9/1943) και την παράδοση του οπλισμού της Ιταλικής Μεραρχίας 'Πινερόλο' στον ΕΛΑΣ η ισορροπία δυνάμεων μεταβλήθηκε στην Ελλάδα. Έτσι οι Γερμανοί εξαπολύουν μεγάλες εκκαθαριστικές επιχειρήσεις για να συντρίψουν τον Θεσσαλικό ΕΛΑΣ στα Άγραφα-Πίνδο. Αυτές οι επιχειρήσεις διήρκησαν τρεις περίπου μήνες και έληξαν λίγο πριν τα Χριστούγεννα. Ωστόσο δεν κατάφεραν να εξοντώσουν τον Θεσσαλικό ΕΛΑΣ αλλά επιδίωξαν να τον απομονώσουν στα βουνά με ένα σχολαστικό σύστημα ελέγχου των διαβάσεων για να μην εφοδιάζεται με τρόφιμα από τους κάμπους.

Την ημέρα της απελευθέρωσης 23-24 Οκτώβρη το Μηχανικό Ολύμπου προσπαθεί να περισώσει όσα από τα τεχνικά έργα (γέφυρες, σιδηροδρομικές γραμμές) έχουν σκοπό οι Γερμανοί να ανατινάξουν.²³

Η προσφορά του τοπικού πληθυσμού στον αντιστασιακό αγώνα 1941-1944 υπήρξε ανεξάντλητη τόσο σε επίπεδο στελέχωσης αντάρτικων σχημάτων της περιοχής(Μόνιμος και Εφεδρικός ΕΛΑΣ) όσο και σε

²⁰ Δ. Σεβαστάκη <<Καπετάν Μπουκουβάλας, το Αντάρτικο Ιππικό της Θεσσαλίας>> εκδ. Γ.Χ.Κανελλόπουλος σ.189

²¹ Αντώνης Αγγελούλης (Βρατσάνος) 'Βροντάει ο Όλυμπος' εκδ. 'Γνώσεις' Αθήνα σ.36

²² Αρσενίου, 'Ο Αντιστασιακός ...' Ο.π. σ.58

²³ Αγγελούλης (Βρατσάνος), 'Βροντάει ...' ό.π. σ.62

ποσοστό συμμετοχής στις οργανωτικές δομές (ΕΑΜ, Εθνική Αλληλεγγύη, Λαϊκή Δικαιοσύνη, Επιμελητεία του Αντάρτη).²⁴

Τα τμήματα του ΕΛΑΣ (Ταξιαρχία Ιππικού, Μηχανικό Ολύμπου κ.ά) που δρούσαν στην περιοχή θα επιφέρουν τρομακτικά χτυπήματα τόσο εναντίον των κατακτητών(Ιταλών-Γερμανών) όσο και εναντίον των τοπικών συνεργατών τους(Λεγεώνα-ΕΑΣΑΔ).²⁵

Είναι χαρακτηριστικές οι συγκρούσεις –μάχες που διεξάγει ο ΕΛΑΣ μέσα στην πόλη της Λάρισας(επίθεση κατά των οικημάτων του ΕΑΣΑΔ και φόνος του αξιωματικού Αγελαδέλη από τον εφεδρικό ΕΛΑΣ της πόλης και του Τιρνάβου) καθώς και αυτές στο Φανάρι- Μαγούλα στις 25 Μαΐου 1944, στα Κάτω Λεχώνια στις 7 Ιουλίου, στα Φάρσαλα και στο Δεμερλί την 1^η Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους. Αξίζει να σημειωθεί πως σ’ αυτές τις συγκρούσεις οι Εασαδίτες πολεμούν στο πλευρό των Γερμανών ενώ στην Πόρτα Τρικάλων οι Λεγεωνάριοι στο πλευρό των Ιταλών πριν τη συνθηκολόγηση του Ιουνίου του 1943²⁶.

Απελευθέρωση

Θα ακολουθήσει η απελευθέρωση τον Σεπτέμβριο του 1944,και στην κεντρική πλατεία της πόλης θα εκφωνηθεί ο πανηγυρικός λόγος από τον Καπετάνιο Μίμη Μπουκουβάλα (Μίμης Τάσσου) της Ταξιαρχίας Ιππικού μπροστά από το ξενοδοχείο ‘Ολύμπιον’.²⁷ Δίπλα του βρισκόταν ο Κώστας Καραγιώργης, ο οποίος θα χαιρετήσει το πλήθος με τη σειρά του.²⁸ Χαρακτηριστική είναι και η αφήγησή του σχετικά με τον τρόπο εισόδου στην πόλη των μονάδων του ΕΛΑΣ και τις εντολές-διαταγές του

²⁴ Λ.Αρσενίου ‘Γένεση του εμφυλίου και συνέπειες αυτού’, Λάρισα εκδ.Έλλα 2001 σ.89‘Στη διάρκεια της Κατοχής η Θεσσαλία αποτελούσε το βασικό στήριγμα της ελληνικής ένοπλης αντίστασης, έδωσε στον ΕΛΑΣ 12.000 μαχητές σε σύνολο 48.000 ή το 25%, ενώ αποτελούσε την κύρια πηγή εφοδιασμού σε τρόφιμα(σιτάρι, όσπρια, κρέατα, τυριά κλπ.),σε ρουχισμό και οπλισμό. Αυτή η περιοχή έδωσε στον ΕΛΑΣ τη δυνατότητα να συγκροτήσει μηχανοκίνητο, πυροβολικό, ιππικό, μηχανικό.’

²⁵ Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ, Α’ τόμος,,σ.474-(η μάχη της σοδειάς τον Ιούνιο του 1944, οι ανατινάξεις στα Τέμπη των αμαξοστοιχιών των Γερμανών ,η μάχη στον Καράλακο κ.άλ).

²⁶ Δ.Σεβαστάκη, ‘Καπετάν Μπουκουβάλας..’ σ.189

²⁷ Αφήγηση του Μίμη Τάσσου στον υπογράφοντα το Δεκέμβριο 2011

²⁸ Εφημ. ‘Αλήθεια’ 24-10-1944, ‘Μόνο σε μια πόλη σαν τη Λάρισα , όπου το εθνικό αίσθημα και φιλότιμο είχε τόσες βαθιές ρίζες, έγινε δυνατό να σταθεί και να δράσει το Αντάρτικο Στρατηγείο Θεσσαλίας. Αντάρτες <<σύνδεσμοι>> με πολιτικά έφταναν κάθε μέρα, απ’ όλα τα βουνά της Θεσσαλίας, μπρος τη μύτη των Ιταλών, των Γερμανών και των βλάχων Λεγεωναρίων και όμως δεν έγινε ποτέ τίποτα. Η σκέπη της Εθνικής, της ανταρτικής Λάρισας απλωνόταν πάνω σ’ όλη την ηρωική δουλειά του Στρατηγείου Θεσσαλίας. Μέσα στη Λάρισα, δέκα μέτρα μακριά απ’ τη γερμανική σκοπιά και πενήντα απ’ την ιταλική, στήθηκε το μυστικό τυπογραφείο, όπου πρωτοβγήκε ο <<Ρήγας>> του ΕΑΜ και το <<Φλάμπουρο>> του Στρατηγείου Θεσσαλίας. Ένα πλατύ Εθνικό κίνημα αγκάλιασε τη μεγάλη πλειοψηφία του Λαρισαϊκού λαού, όλα τα κοινωνικά στρώματά της. Η ηθική αδιαλλαξία του Λαρισαϊκού λαού στάθηκε βράχος γρανίτης που πάνω του έσπασε κάθε προσπάθεια προδοτική. Η Λάρισα έμεινε αγνή. Με το μέτωπό της ψηλά δέχεται σήμερα μεσ’ στην αγκαλιά της τα παλικάρια της που τη λευτέρωσαν. Με το μέτωπό της ψηλά δέχεται το φως της λευτεριάς. Τον κέρδισε άξια με το αίμα της και τον αλύγιστο αγώνα της. Κ.ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΗΣ’

Στρατηγείου Θεσσαλίας σχετικά με την επισημάνση των στόχων της περιοχής:

Ήταν επόμενο από το Στρατηγείο Θεσσαλίας να έχουν επισημανθεί οι κεντρικοί στόχοι. Έτσι για να επικρατήσει η άμιλλα μεταξύ των μονάδων έπρεπε να δοθούν και οι ανάλογες εντολές. Η 1^η Μεραρχία είχε και τον πρώτο λόγο από άποψη τακτικής και έπρεπε αυτή να διευθύνει και μέσα στα πλαίσια του κανονισμού, της δώσαμε τον πρώτο λόγο. Έτσι όποια απόφαση εκδίδονταν από το Στρατηγείο, θα ακολουθούσαμε. Η διαταγή της ήταν να πάμε στα Φάρσαλα. Μα έτσι όμως δημιουργούνταν ερωτηματικά, γιατί την απελευθέρωση της πρωτεύουσας του νομού(Λάρισα) την είχαν δώσει στον συναγωνιστή Μπλάνα- Κίσσαβο, ο οποίος βρισκόταν στα Άγραφα και ο ερχομός του στην πόλη θα καθυστερούσε τουλάχιστον πέντε μέρες. Η διαταγή κοινολογήθηκε. Ωστόσο είχα δει την βραδύτητα σκέψης των ανθρώπων- διοικητών της 1^{ης} Μεραρχίας και ταυτόχρονα δεχόμενοι πιέσεις και από κομματικά και πολιτικά στελέχη. Είχα όμως την άποψη πως μπορούσαμε να καταλάβουμε και τα Φάρσαλα και τη Λάρισα. Το καυτό ζήτημα ήταν ποιος θα έκανε παρέλαση στους δρόμους της πρωτεύουσας- ποιον θα έγραφε τελικά η ιστορία αυτή τη μεγαλειώδη μέρα. Έτσι έγινα παραβάτης διαταγών προκειμένου να επιτελέσω το καθήκον μου- το οποίο ευλογήθηκε αργότερα με τα δύο χέρια.²⁹

Ολόκληρη η Θεσσαλία είναι ελεύθερη και την εξουσία αναλαμβάνει το Επαρχιακό Συμβούλιο που ασκούσε χρέη νομαρχίας, τα Δημοτικά Συμβούλια στις πόλεις και τα Κοινοτικά στα χωριά. Η δε Διοίκηση εγκαταστάθηκε στο κτίριο της Εθνικής Τράπεζας στην Κεντρική πλατεία. Ακόμη έγινε προσπάθεια τακτοποίησης των στρατιωτικών μονάδων, οργανώθηκαν τα ‘Λαϊκά Δικαστήρια’, οι συνοριακές Επιτροπές, όπως και καταβλήθηκε προσπάθεια να κλείσουν όσες μπορούσαν πληγές της πόλης και γενικά υπήρξε φροντίδα να οργανωθούν, όσο καλύτερα μπορούσαν, η συμπεριφορά δε των αρχών επί αρκετό διάστημα ήταν άψογος και άξια επαίνου.³⁰ Την τάξη επιτηρούσε η Εθνική Πολιτοφυλακή με διοικητή τον ταγματάρχη Μηχανικού Μήτσο Μπαλλή, από τους πιο ικανούς αξιωματικούς του ελληνικού στρατού και του ΕΛΑΣ με υποδιοικητή τον Γιάννη Λιανά, από τα καλύτερα στελέχη του ΚΚΕ σε ικανότητες, ήθος και αξιοπρέπεια.³¹

Χαρακτηριστική είναι η αφήγηση του δημοσιογράφου και δικηγόρου Γ.Ζιαζιά για τη συγκεκριμένη περίοδο, ο οποίος υπήρξε αυτόπτης μάρτυρας των γεγονότων:

‘Μετά την παραπάνω σχετική συμπεριφορά οι Εαμίτες και οι Ελασίτες, για να γιορτάσουν την επικράτησή τους, οργάνωναν εντυπωσιακές γιορτές,

²⁹ Αφήγηση Μίμη Τάσσου-Μπουκουβάλα

³⁰ Ζιαζιάς σ.101

³¹ Αρσενίου ‘Γένεση’ σ.66

πανηγύρια, παρελάσεις στρατιωτικών μονάδων του ΕΛΑΣ, λόγους και ψηφίσματα, που χρωματίζονταν από κόκκινες σημαίες με το σφυροδρέπανο και που και που από καμία Ελληνική, Εγγλέζικη και Αμερικάνικη και τελικά όλες αυτές οι γιορτές κατέληξαν με μια τελετή στον κινηματογράφο 'Παλλάς', που ύστερα από πρόσκληση μαζευτήκαμε άτομα από όλες τις κοινωνικές τάξεις της πόλης, στην οποία μετά από ομιλίες των ηγετών της Αντίστασης, εγκρίθηκε η εγκατάσταση της 'Λαϊκής Δημοκρατίας'. Εν τω μεταξύ άρχισαν να συγκεντρώνονται στην πόλη και άλλα στελέχη της περιφέρειας, όπως και αντιπρόσωποι ξένων χωρών, που κατέβηκαν από το βουνό.

Επίσης για την εκπλήρωση των σκοπών τους επιτάχτηκαν διάφορα κτίρια, για την νεολαία δε της ΕΠΟΝ επιτάχθηκαν τα κάτω καταστήματα του ξενοδοχείου ύπνου της πλατείας, τότε 'Ολύμπιον', αυτά που είχαν πρόσοψη στη οδό τότε των Έξι και σήμερα Κύπρου, για να εγκατασταθεί η Εκπολιτιστική Λέσχη. Σ' αυτή δε αποθηκεύτηκαν τρόφιμα και εφόδια για την εξυπηρέτηση κυρίως των αναγκών των ξένων μη ντόπιων τιτλούχων του ΕΑΜ, που δεν είχαν σπίτια στη Λάρισα. Την προεδρία της λέσχης αυτής με τίτλο 'Λέσχη Εκπολιτιστικής Ένωσης Νεολαίας Λάρισας' μου εμπιστεύτηκαν και άρχισα το έργο, από την πρώτη όμως στιγμή με παρατήρησαν γιατί στην επιγραφή της Λέσχης έγραψα το 'Ένωσις' με ι και όχι με η που γράφεται στη δημοτική, όπως επίσης χολώθηκαν όταν τους παρατήρησα, γιατί στο πλούσιο πρωινό κολατσιό τους δεν περιλαμβανόταν και τέσσερα, πέντε παιδάκια χωρικών, που τα είχαν φέρει εκεί για βοηθητικές εργασίες. Να σημειωθεί πως οι δύο αποθήκες τροφίμων στο πολύ μεγάλο αυτό μαγαζί, που προ της επίταξης ήταν ζαχαροπλαστείο, ήταν γεμάτες με τυριά, κασέρια, βούτυρο, μέλι κ.ά.

Το γεγονός αυτό όπως και μια αυστηρή παρατήρησή μου, για ένα ποσό εκατό περίπου χρυσών λιρών, που σπαταλήθηκαν αργότερα για την φωτογράφιση των Δεκεμβριανών, τους έκανε να μου αφαιρέσουν την προεδρία και να με κατατάξουν μεταξύ των αντιδραστικών, εχθρών του ..λαού. Δεν ήμουν όμως τέτοιος, όταν σαν οικονομική επιτροπή της ΕΠΟΝ, μαζί με άλλους και με τη μπότα των Ιταλών και Γερμανών πάνω από τα κεφάλια μας, τρέχαμε και ζητιανεύαμε τις λιρίτσες αυτές και τα άλλα εφόδια, που παραδώσαμε σ' αυτούς, μόλις απελευθερωθήκαμε³².

Ενδεχομένως ο συγγραφέας να εκφράζει την προσωπική του πικρία για το γεγονός της παραγκώνισής του από την προεδρία της εκπολιτιστικής λέσχης και της μετέπειτα <<κατάταξής>> του στο στρατόπεδο των αντιδραστικών, ωστόσο πρόκειται για μια πηγή-μαρτυρία που επιδέχεται κάθε αμφιβολία και γι' αυτό το λόγο απαιτείται περαιτέρω διερεύνηση.

Στο ίδιο χρονικό διάστημα αυτό που αξίζει να προσέξουμε είναι και η εκτέλεση έργων για την αποκατάσταση των συγκοινωνιών. Για το σκοπό

³² Ζιαζιάς σ.102

αυτό ξαναστρώθηκαν σιδηροτροχιές χιλιομέτρων, επισκευάστηκαν γέφυρες καθώς και άλλα τεχνικά έργα τα οποία ήταν κατεστραμμένα από σαμποτάζ του ΕΛΑΣ.³³

Δεκεμβριανά

Η έναρξη των ‘Δεκεμβριανών’ θα βρει τα ένοπλα τμήματα του ΕΛΑΣ της περιοχής σε αναμονή και συγχρόνως σε ετοιμότητα. Από τις πρώτες ημέρες του Δεκέμβρη θα δοθεί εντολή να μεταβούν κάποια τμήματα του ΕΛΑΣ-ΕΠΟΝ στην Αθήνα, ορισμένα εκ των οποίων θα εμπλακούν και σε αντίστοιχες οδομαχίες μέσα στην πόλη. Εντολή –διαταγή μετάβασης θα λάβει και η Ταξιαρχία Ιππικού που θα σταθμεύσει στο Κακοσάλεσι, έξω από την Αθήνα χωρίς όμως να της δοθεί η δυνατότητα συμμετοχής στις εχθροπραξίες.³⁴ Μαζί τους θα μεταβεί και το μοναδικό μηχανοκίνητο τάγμα του ΕΛΑΣ, το οποίο αποτελούνταν από λίγα αυτοκίνητα-Κεντηρίωνες και μερικές μοτοσικλέτες. Αυτό το τμήμα θα λάβει μέρος στις μάχες του Δεκέμβρη και θα έχει και αρκετούς νεκρούς και τραυματίες.

Ο Καπετάν Μίμης Μπουκουβάλας θυμάται τις συγκεκριμένες στιγμές της καθόδου στην πρωτεύουσα καθώς και την επιστροφή στη Λάρισα: *‘Πήγαμε με άλογα και μηχανοκίνητο και γυρίσαμε πεζοί.’³⁵ Όλα έπεσαν για τον αγώνα πολεμώντας. Ενώ είμαστε ένοπλο τμήμα δεν μας δόθηκε η εντολή-δυνατότητα να εμπλακούμε στα γεγονότα. Κατά την επιστροφή ένιωθα τον εαυτό μου νικητή ανάμεσα σε ηττημένους. Είναι τραγελαφικό. Οι αντίπαλοί μας δεν αναγνώριζαν πως αυτές οι δυνάμεις αν και ήταν νικημένες, ωστόσο ήταν νικητές στην ψυχή. Δεν πήγαμε να προσκυνήσουμε, με λίγα λόγια όπως θα σκεφτόταν ένας αγωνιστής του ’21, αλλά και το δικό τους δεν έγινε γι’ αυτό που πάλευαν τότε. Εγώ μπορώ να νιώσω ως προς τις ιδέες μου νικητής. Μπορώ να καταγγείλω πως και η νίκη τους δεν αναγνωρίστηκε από τον ελληνικό λαό, διότι δεν επικράτησαν οι ιδέες που διακυρήσανε’. Αναλογιζόμενος τα γεγονότα αλλά και τις συνέπειες αυτών στις κατοπινές συμπεριφορές των ανθρώπων ο ίδιος θα προσθέσει: ‘Αποδείχτηκε όμως πως και οι μεν και οι δε μας προόριζαν για αναθέματα δηλ. κάτι χειρότερο και από τη θυσία. Αυτό όμως δεν*

³³ Πούλος Κ, *‘Η Ελληνική Τραγωδία, 1945’*, Nation, No.161 (3 Νοεμβρίου 1945), 452

³⁴ ΕΔΙΑ, Καπετάν Μίμης Μπουκουβάλας 29-12-1944- ‘πληροφορίες για τις κινήσεις των Άγγλων στον Μαραθώνα’

³⁵ ΕΔΙΑ, 1^ο Σύνταγμα Ιππικού (Ιταμος)- ‘από Μάζι για αποχώρηση σε μεγάλες αποστάσεις’

μπόρεσαν να το περάσουν πουθενά, ούτε στις οικογένειές μας, ούτε στους γνωστούς μας ούτε στους φίλους μας. Ακόμα και σε ανθρώπους που τους προσκύνησαν, έβρισκαν τον τρόπο να μας πουν:

-Ξέρεις δεν είναι τα προσκυνήματα αυτά δικά μου, δεν έχω πάρει μέρος εκεί.³⁶

Στην δε πόλη της Λάρισας τον Δεκέμβρη του '44 η ατμόσφαιρα έχει αλλάξει. Παρατηρούνται αλλαγές τόσο στις συμπεριφορές των ανθρώπων όσο στις διαταγές που αναγγέλλουν οι εκάστοτε αρχές. Η στάση των εαμικών αρχών άλλαξε απότομα. Πάρθηκαν διάφορα απαγορευτικά μέτρα, όπως απαγόρευση μετακίνησης άνευ αδείας και για εμπορικές ακόμα υποθέσεις, άρχισαν παρακολουθήσεις αντιφρονούντων, όπως και συλλήψεις συνετών φρονίμων και εθνικοφρόνων πολιτών, μερικές δε εκατοντάδες φυλακίστηκαν και περιορίστηκαν σε κτίριο της Γεωργικής Σχολής. Χαρακτηριστική είναι η αφήγηση του δικηγόρου και δημοσιογράφου Γ.Ζιαζιά: *‘Μεταξύ αυτών και εμένα. Βέβαια η φυλάκιση ελάχιστες ημέρες κράτησε, αλλά η στάση των αυτή, η συμπεριφορά τους έδειξε περίτρανα ότι οι άνθρωποι αυτοί είχαν αθεράπευτα μίσος σε όσους δεν συμφωνούσαν με αυτούς. Αυτά βέβαια την πρώτη ημέρα, γιατί από την επόμενη άρχισαν να απολύουν, ζητώντας από πολλούς συγγνώμη. Εμείς είμαστε κρατούμενοι πάνω από είκοσι δικηγόροι.*³⁷

ΕΝΟΤΗΤΑ 2^η

Η ΜΕΤΑ ΤΗ <<ΒΑΡΚΙΖΑ>> ΕΠΟΧΗ

Η συμφωνία της Βάρκιζας, που υπογράφηκε στις 12 Φεβρουαρίου 1945³⁸, ένα μήνα μετά το τέλος της μάχης της Αθήνας, περιλάμβανε μια σειρά από διατάξεις και άρθρα που καθόριζαν την μελλοντική αποκατάσταση των ελευθεριών και των δικαιωμάτων του λαού. Οι δεσμεύσεις που αναλάμβαναν έναντι της συμφωνίας τόσο το ΚΚΕ-ΕΑΜ (αφοπλισμός του ΕΛΑΣ)³⁹ από τη μια όσο και η κυβέρνηση από την άλλη δεν τηρήθηκαν. Από τη μια η Αριστερά φρόντισε στην αρχή να σεβαστεί τις υποχρεώσεις της αλλά όμως οι κυβερνήσεις της περιόδου 1945-46 δεν

³⁶ Αφήγηση του Μίμη Τάσσου στον υπογράφοντα το Δεκέμβριο 2011.

³⁷ Ζιαζιάς σ.103

³⁸ ΤΟ ΚΚΕ, *Επίσημα κείμενα*, τόμος πέμπτος, σελ.411-416

³⁹ Σ.Σαράφης, *‘Ο ΕΛΑΣ’* ‘Το πλήρες κείμενο της ημερήσιας διαταγής για την αποστράτευση του ΕΛΑΣ’ σελ. 612-613

εκπλήρωσαν τις δικές τους: α) στον τομέα των ατομικών ελευθεριών και ιδιαίτερα στην ύπαιθρο (αναστολή συνταγματικών εγγυήσεων των ελευθεριών επ' αόριστο) β) στο πεδίο της εκκαθάρισης του στρατού, των σωμάτων ασφαλείας και της δημόσιας διοίκησης και γ) στο πεδίο της γενικής αμνηστίας.⁴⁰

Μετά τη 'Βάρκιζα' στη Λάρισα θα παραμείνουν οι αρχές του ΕΑΜ όπως και στους νομούς Καρδίτσας και Τρικάλων. Στη δε επαρχία Φαρσάλων θα εγκατασταθεί μικρή ομάδα Άγγλων με ομάδα του Σούρλα. Από πλευράς ΕΑΜ η φύλαξη της οροθετικής γραμμής αυτής της επικράτειας ανατέθηκε σε ενισχυμένο λόχο του ΕΛΑΣ με διοικητή τον υπολοχαγό Γ. Αγραφιώτη-Δεληβοριά με καθήκοντα Φρούραρχου. Καθήκοντα Νομάρχη συνέχιζε να ασκεί ο Γ. Χαρτοδιπλωμένος, ο οποίος είχε εκλεγεί πρόεδρος Επαρχιακού Συμβουλίου Λάρισας την περίοδο της Κατοχής. Για την τήρηση της τάξης στη Λάρισα παρέμεινε δύναμη 150 πολιτοφυλάκων και 7 αξιωματικοί της Ανωτέρας Διοίκησης Πολιτοφυλακής Θεσσαλίας, με επικεφαλής τον Θ. Χριστούλα ή Ξάνθο, ο οποίος παρέδωσε με ειδικό πρωτόκολλο τη Θεσσαλία σε δύο Έλληνες συνταγματάρχες.⁴¹

Αρχές του Γενάρη του 1945 οι κύριες δυνάμεις του ΕΛΑΣ της Αθήνας και του Πειραιά αποσύρονται από την Αττική με κατεύθυνση προς τη Βοιωτία έχοντας μαζί τους κρατούμενους δοσίλογους για εγκλήματα ή οικονομική συνεργασία με τους κατακτητές καθώς και έναν σημαντικό αριθμό ομήρων. Τα τμήματα του ΕΛΑΣ ακολουθούσε μεγάλη μάζα άοπλων αγωνιστών και πλήθος από γυνακόπαιδα.⁴²

Σύμφωνα με τον Γ. Ζιαζιά, κάτοικο της πόλης της Λάρισας και αυτόπτη μάρτυρα των γεγονότων: 'Η δε πόλη της Λάρισας, μετά την υπογραφή της συμφωνίας της Βάρκιζας, γέμισε από μαχητές του ΕΛΑΣ, Εαμίτες, συμπαθούντες, όπως επίσης και με χιλιάδες ομήρους. Είχαν επιστρέψει από τη μάχη της Αθήνας ρακένδυτοι και ξυπόλητοι, σωστά ανθρώπινα ράκη'.⁴³

Μια παράλληλη διάσταση της επιστροφής στη Λάρισα περιγράφει και ο Μανούσακας Γιάννης, αυτόπτης μάρτυρας των γεγονότων, ο οποίος δηλώνει πως βρέθηκε στην πόλη μαζί με τον Καπετάν Μπουκουβάλα δίχως άλογα, στρατιώτες και όπλα. Μάλιστα τονίζει την αντίθεση της ατμόσφαιρας που επικρατεί στην πόλη καθώς τώρα είναι μουντή και τρομαγμένη σε αντίθεση με την ημέρα απελευθέρωσης που μπήκαν νικητές, μια πόλη ελεύθερη μέσα σε παραλήρημα.⁴⁴

⁴⁰ Π. Βενάρδος, 'Η Συμφωνία της Βάρκιζας', εκδ. <<Το Ποντίκι>>, σελ. 98

⁴¹ Αρσενίου 'Γένεση...', σ. 67

⁴² Χατζής Θανάσης, 'Η νικηφόρα επανάσταση που χάθηκε', τόμος Δ' εκδ. Δωρικός σελ. 354

⁴³ Ζιαζιάς σ. 105

⁴⁴ Μανούσακας Γ., 'Εμφύλιος, στη σκιά της Ακροναυπλίας' εκδ. Δωδώνη σελ. 11

Ωστόσο στις 14 Ιανουαρίου η Κ.Ε. του ΕΛΑΣ θα διατάξει την απόλυση όλων των κρατουμένων αμάχων, γεγονός που ανακοινώνεται στις 16 του ίδιου μήνα στον εκπρόσωπο του Διεθνούς Κομιτάτου του Ερυθρού Σταυρού κ.Λαμπέρ στη συνάντηση που πραγματοποιήθηκε στην πόλη της Λάρισας.⁴⁵

Μετά από διάστημα δύο μηνών, οι νέοι εκπρόσωποι των κρατικών αρχών θα έλθουν στη Λάρισα στις 2/3/1945. Στη θέση του Νομάρχη τοποθετήθηκε ο Ηρακλής Παπαθανασιάδης, Εισαγγελέας Πλημμελειοδικών ο Χρίστος Πατακιάς, συνοδευόμενοι από λόχο Εθνοφυλακής και μονάδα Ινδικού στρατού, με επικεφαλής Άγγλο συνταγματάρχη.⁴⁶ Ωστόσο η είσοδος της Εθνοφυλακής στην πόλη θα συνοδευτεί από τη δολοφονία του ανταρτοεπονίτη Αχ.Δενδραμή και τον τραυματισμό άλλων οκτώ πολιτών.⁴⁷ Την επόμενη θα απαγορευθεί η κυκλοφορία από τις 8 το βράδυ ως τις 6 το πρωί και θα απαγορευτούν τα άσματα και οι θούριοι κομματικού περιεχομένου. Παρά τις διαμαρτυρίες των τριών τοπικών εφημερίδων (*Αλήθεια*, *Ελευθερία*, *Ημερήσιος Κήρυξ*) η απαγόρευση θα ισχύσει για αρκετό χρονικό διάστημα.⁴⁸

Μια από τις πρώτες ενέργειες της Νομαρχίας ήταν ο διορισμός νέων Κοινοτικών Συμβουλίων στην επικράτεια του νομού και της Στρατιωτικής διοίκησης η εκκένωση του στρατιωτικού νοσοκομείου της πόλης από τους νοσηλευόμενους μαχητές του ΕΛΑΣ.⁴⁹

Η παράδοση του οπλισμού του μόνιμου και εφεδρικού ΕΛΑΣ θα πραγματοποιηθεί με απόφαση της κυβέρνησης μέχρι τις 15/3/1945.⁵⁰ Συγκεκριμένα οι Άγγλοι απαίτησαν να παραδοθούν 70.000 όπλα. Πράγματι η ποσότητα αυτή παραδόθηκε. Ωστόσο ανεπίσημες πηγές αναφέρουν πως μια μεγάλη ποσότητα όπλων αποκρύφτηκε⁵¹ από άτομα που δρούσαν με δική τους πρωτοβουλία. Μάλιστα δημοσίευμα αθηναϊκής εφημερίδας έχει άμεση σχέση με την απόκρυψη οπλισμού, η οποία έγινε έπειτα από διαταγή του ΚΚΕ και αποδεικνύεται από επιστολή του Καραγιώργη προς τον Ζαχαριάδη:

<<Είναι δυστύχημα ότι η σημαντική απόφαση της ηγεσίας για την απόκρυψη του οπλισμού δεν συνοδεύτηκε τεχνικά και από απόφαση να

⁴⁵ Λευκή Βίβλος του ΕΑΜ, Μάης 1944-Μάρτης 1945, Τρίκαλα, 1 Φλεβάρη 1945 (ανατύπωση Αθήνας) εκδ.Επικαιρότητα 2009, σ.93.

⁴⁶ Αρσενίου .σ.67

⁴⁷ Εφημ. 'Αλήθεια' 15/4/1945 'Κηδεία Αχ. Δενδραμή'

⁴⁸ Αρσενίου ό.π.σ.68

⁴⁹ Αρσενίου ό.π. σ.69

⁵⁰ ΚΚΕ, *Επίσημα κείμενα*, τ.5^{ος} σ.411-416

⁵¹ Μαρτυρία Κ. Κουτίνα, κατοίκου Αργυροπουλίου Τυρνάβου , Ιούνιος 2011- 'Οι οπαδοί του ΕΑΜ-ΚΚΕ: και όσοι είχαν εμπλακεί στο Εαμικό κίνημα για να αποφύγουν τα εντάλματα σύλληψης κρύβονταν στα γειτονικά βουνά, άοπλοι, την ημέρα και τα βράδια κατέβαιναν στα χωριά για να πάρουν τρόφιμα και να μάθουν νεότερες πληροφορίες. Απαγορευόταν από την οργάνωση να χρησιμοποιήσουν ένοπλη βία στα καταδιωκτικά αποσπάσματα.'

βγουν στο εξωτερικό όλοι αυτοί που τα έκρυψαν. Αυτό ήταν δυνατό για τη Ρούμελη ακόμη, και ίσως και για τον Μοριά>>.⁵²

Έπρεπε να κρυφτεί ένας σημαντικός αριθμός οπλισμού και να δημιουργηθούν σε κάθε περιοχή *Ενώσεις Αγωνιστών του Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα 1941-44*, στις οποίες να συμμετέχουν όλα τα πρώην μέλη του ΕΛΑΣ.⁵³ Μέσω της απόκρυψης μέρους του οπλισμού η ηγεσία προσπαθούσε να κατευνάσει τις αντιθέσεις και να συμβιβαστεί με τους αρνητές της Συμφωνίας της Βάρκιζας, ενώ παράλληλα να προετοιμαστεί για το ενδεχόμενο της άμυνας απέναντι σε βία προς τον αποστρατευμένο ΕΛΑΣ.⁵⁴

Εδώ αξίζει να αναφέρουμε, σύμφωνα με εξακριβωμένες πληροφορίες, πως υπάρχει αναντιστοιχία στις ποσότητες όπλων που αποκρύφθηκαν με εκείνες που παραδόθηκαν. Ωστόσο μέχρι τον Φεβρουάριο του 1946 η κατάσταση που είχε διαμορφωθεί ήταν η εξής:

ΕΙΔΗ	ΠΑΡΑΔΟΘΗΚΑΝ	ΚΡΥΦΘΗΚΑΝ	ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ ΜΕΧΡΙ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΤΟΥ 1946
Τουφέκια	41.500	41.347	22.838
Αυτόματα	650	2.000	771
Οπλοπολυβόλα	1.000	1.500	1.164
Όλμοι βαρείς	55	200	362
Όλμοι μικροί	55	177	
Πολυβόλα βαρέα			773
Πυροβόλα			96
Νάρκες			6.632

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΥΨΗΣ ΟΠΛΙΣΜΟΥ⁵⁵

Στη δε περιοχή της Λάρισας, και πιο συγκεκριμένα στην επαρχία Τυρνάβου υπάρχει ανάλογη μαρτυρία:

<<Στη στρατιωτική σύσκεψη που πραγματοποιήθηκε ένας από αυτούς που θα λάβει μέρος στην απόκρυψη των όπλων(30.000) ήταν ο Αχ. Μπλάνας- Κίσσαβος, καπετάνιος του ΕΛΑΣ. Στην περιφέρεια της επαρχίας Τυρνάβου την όλη επιχείρηση έχει αναλάβει ο Τσιλιγγούλης από τον Τύρναβο, ο οποίος έχει κρύψει τα όπλα στο σπίτι του ,στη θέση

⁵² Ζαφειρόπουλος Δημήτριος, 'Ο Αντισυμμοριακός Αγώνας 1945-1949' τ.Α' σ.66

⁵³ ΚΚΕ, *Επίσημα Κείμενα*, ό.π, Τόμος 5, σ.357

⁵⁴ Ιωαννίδης, ό.π., σ.129

⁵⁵ Ζαφειρόπουλος, ό.π. σ.67

Μάρμαρα(συνοικία της πόλης). Ο ίδιος ο Τσιλιγγούλης⁵⁶ θα κατέβει απ' το βουνό με μια διμοιρία ανταρτών και θα φορτώσουν ίσαμε 5 φορτώματα (μεγάλη ποσότητα όπλων), μέρα μεσημέρι, στα ζώα σαν να μην συνέβαινε τίποτα. Αυτό θα συμβεί μετά τις εκλογές της 31^{ης} Μαρτίου 1946>>.⁵⁷

Γεννιέται όμως το ερώτημα γιατί η ηγεσία έστερξε στην απόκρυψη τόσο οπλισμού. Ήταν η πίεση των καπεταναίων και στη συνέχεια η αγανάκτηση ολόκληρου του ΕΛΑΣ και γενικά του κινήματος; Πάντως το κρύψιμο του οπλισμού έδινε ελπίδα και ευνοούχιζε την αγανάκτηση.⁵⁸

Σε πολλά μέλη του ΚΚΕ υπήρχε η πεποίθηση ότι το κόμμα δεν θα αργούσε να καταγγείλει τη συμφωνία και να ξαναπάρει τα όπλα, αυτά που είχαν κρυφτεί αμέσως μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας: <<Ολόκληρος ο ΕΛΑΣ, οι αντάρτες, τα πολιτικά στελέχη του, οι καπεταναίοι, οι έφεδροι αξιωματικοί και οι πιο πολλοί από τους μόνιμους, πιστεύαμε, αφού δεν πιστεύαμε ότι η Συμφωνία της Βάρκιζας με τους δοσίλογους και τους φασίστες που ανέστησαν οι Άγγλοι, θα τηρηθεί –ότι γρήγορα θα παίρναμε ξανά τα όπλα καταγγέλλοντας αυτή τη συμφωνία που με την υπογραφή της άρχιζε και η παραβίασή της εναντίον μας>>.⁵⁹

Ωστόσο οι παλαίμαχοι αγωνιστές του ΕΛΑΣ που ως το φθινόπωρο του 1945 είχαν γυρίσει στα σπίτια τους, τώρα θα υποστούν νέα συστηματική δίωξη και θα καταφύγουν στα βουνά σαν καταδιωκόμενοι, συχνά άοπλοι, καθώς είχαν παραδώσει τα όπλα τους όταν διαλύθηκαν οι μονάδες τους.⁶⁰ Άλλοι θα μετακινηθούν προς τις πόλεις για να χαθούν τα ίχνη τους.⁶¹

Μέσα στο κλίμα της 'λευκής τρομοκρατίας' που διαμορφώθηκε στην περίοδο αυτή (1945-46) εκδόθηκαν 80.000 εντάλματα και συνελήφθησαν 50.000 άτομα και σύμφωνα με μια επίσημη βρετανική έκθεση 1/10/1945, 16.700 βρίσκονταν στη φυλακή πανελλαδικά. Από αυτούς τους κρατούμενους, οι 2.986 ήταν δοσίλογοι, οι 7.077 κοινοί εγκληματίες, ενώ 6.027 άτομα κρατούνταν για αδικήματα σχετιζόμενα με τα Δεκεμβριανά. Ενώ ο αριθμός του συνολικού πληθυσμού των φυλακών είναι ακριβής, ο αριθμός των πολιτικών κρατουμένων πρέπει να θεωρείται μικρός. Το πιο πιθανό ο αριθμός τους να άγγιζε τους 10.000 θα ήταν πιο κοντά στην πραγματικότητα.⁶²

⁵⁶ Ακαδημία Αθηνών- Μαρία Σπηλιοτοπούλου-Προκόπης Παπαστράτης-Από τα έγγραφα του βρετανικού υπουργείου των εξωτερικών FO 371/67076- 'Ο Κ.Τσιλιγγούλης θα εκτελεστεί αργότερα από το Ε.Σ.Λάρισα στις 16-5-1947'

⁵⁷ Μαρτυρία Κ. Κουτίνα, κατοίκου Αργυροπουλίου Τυρνάβου, Ιούνιος 2011

⁵⁸ Μανούσακας, 'Εμφύλιος...', σελ.37

⁵⁹ Μανούσακας,ό.π.σ.14

⁶⁰ Μανούσακας, 'Εμφύλιος...' –Μετά τη μετάβαση της ταξιαρχίας υπικού στη Λάρισα ο ίδιος ο συγγραφέας αποκαλύπτει πως η μονάδα διαλύθηκε αλλά πρώτα έκρυψαν το αρχείο της ταξιαρχίας, το ατομικό αρχείο των ανταρτών καθώς και τον ατομικό τους οπλισμό.' σελ.13

⁶¹ Α.Κουτσούκαλης, 'Το χρονικό μιας τραγωδίας 1945-1949', Αθήνα,εκδ.Ιωλκός 1998**σελ;

⁶² Π.Βόγλης, 'Η εμπειρία της φυλακής και της εξορίας', εκδ. Αλεξάνδρεια σελ.87

Ταυτόχρονα θα αρχίσει η εφαρμογή των άρθρων της Συμφωνίας της Βάρκιζας ‘περί αφοπλισμού’ και ‘περί εγκλημάτων επί Κατοχής’ ενώ θα συσταθεί και η λειτουργία του Ε.Δ.Δοσιλόγων του Εφετείου Λάρισας.⁶³

Σχετικά με τα ‘εγκλήματα Κατοχής’ άρχισαν οι συλλήψεις και οι προφυλακίσεις γνωστών στελεχών και καπετάνιων του ΕΛΑΣ. Παλαιοί διοικητές μονάδων του ΕΛΑΣ- από τους οποίους δεν εξαιρέθηκε ούτε ο Στέφανος Σαράφης-θεωρήθηκαν ηθικά υπεύθυνοι για κάθε είδους εγκλήματα. Ακόμη και ο φόνος ενός Γερμανού ή Βουλγάρου από κάποιο μέλος του αριστερού αντιστασιακού κινήματος αντιμετωπιζόνταν σαν έγκλημα.⁶⁴ π.χ. Στη Λάρισα θα συλληφθούν οι παρακάτω γνωστοί καπετάνιοι των θεσσαλικών μονάδων της 1^{ης} Μεραρχίας του ΕΛΑΣ: Γιώργος Βόγιας- Καρτσιώτης, Μίμης Τάσος-Μπουκουβάλας⁶⁵, Θωμάς Πάλλας- Κόζιακας και ο Αντωνούλης-Βρατσάνος Αυτός που θα αποφύγει τη σύλληψη ήταν ο Γιώργης Μπλάνας-Κίσσαβος διότι πρόλαβε και κρύφτηκε.. Όλοι τους βαρύνονται με κατηγορίες φόνων Γερμανών-Ιταλών και συνεργατών τους Ελλήνων.⁶⁶ Ο τρόπος σύλληψής του Μίμη Τάσσου-Μπουκουβάλα μάλιστα θεωρείται και τραγελαφικός, αν αναλογιστεί κανείς πως πήγε στην Ασφάλεια να διαμαρτυρηθεί για τη σύλληψη του Αγγελούλη-Βρατσάνου. Ενώ οι διαμαρτυρίες του εισακούστηκαν και ο Αγγελούλης- Βρατσάνος αφέθηκε ελεύθερος , ο ίδιος θα συλληφθεί γιατί εκκρεμούσαν εις βάρος του μηνύσεις για φόνους και εγκλήματα κατά τη διάρκεια της Κατοχής. Η συγκεκριμένη μήνυση είχε υποβληθεί από τον Παπά Χ.Μακρή, γνωστό στέλεχος του ΕΑΣΑΔ στη Λάρισα.⁶⁷ Συγκεκριμένα κατηγορείται για το φόνο του ΕΑΣΑΔίτη Μακρή, γιου του υπόδικου ΕΑΣΑΔίτη Παπαμακρή. Στην ημερομηνία 4-1-1945 ο Μπουκουβάλας μαζί με όλη την Ταξιαρχία Ιππικού μέχρι τις 14 Ιανουαρίου ήταν στην περιφέρεια Αττικής. Τον κατηγορούν επίσης για ηθικό αυτουργό 25 φόνων Εασαδιτών που σκοτώθηκαν στο Δεμερλί (3-9-1944) συμπολεμώντας με Γερμανούς. Σ’ αυτή τη μάχη πήρε μέρος και ο Άγγλος Ταγματάρχης Ταν.⁶⁸

Ο στρατηγός Δ.Ψιάρης, τέως βουλευτής του 1934 και από τις ηγετικές φυσιογνωμίες της Αντίστασης στη Θεσσαλία θα προφυλακισθεί με

⁶³ Εφημ. ‘Αλήθεια’ 24/7/1945 ‘Συνελήφθησαν οι προδότες Κώτσος- Φουρκιώτης’

⁶⁴ Heinz Richter ‘Η συμφωνία της Βάρκιζας’ στο συλλογικό ‘Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940-1950-Ένα έθνος σε κρίση’ Θεμέλιο σ.292

⁶⁵ Σχετικά με τη Συμφωνία της Βάρκιζας ο ίδιος ο Μίμης Τάσος(Καπετάν Μπουκουβάλας)θα τονίσει στη συνέντευξή του: ‘Ήταν μια διέξοδος που δεν συνεπάγονταν συντριβή. Ήθελε η πολιτική συμφωνία να συμπεριλάβει κάποια πράγματα που το κίνημα δεν ήταν ώριμο να επιβάλει αλλά ωστόσο να τα επιθυμεί. Το ξέραμε και γι’ αυτό θα θέλαμε μια δίκαιη κρίση. Δεν μας τη δώσανε τη δίκαιη κρίση, ήθελαν την υποταγή.’ Δεκέμβριος 2011

⁶⁶ Εφημ. ‘Αλήθεια’ Απρίλιος 1945 ‘Κρατήθηκε ο Μπουκουβάλας- Τα εγκλήματα του Μπουκουβάλα’

⁶⁷ Εφημ. ‘Αλήθεια’ Απρίλιος 1945 ‘Ποιοι κατηγορούν τον Μπουκουβάλα-Ο Εασαδίτης Παπας Χ. Μακρής που καταγγέλθηκε για σειρά φόνων γυρίζει ελεύθερος’

⁶⁸ Εφημ. ‘Αλήθεια’ Δεκέμβριος 1945 ‘Να ποιοι είναι οι εκτελεστές’

σύμφωνη γνώμη Εισαγγελέα και ανακριτή για ηθική αυτουργία σε φόνους και αρπαγές.⁶⁹

Για την εκδίκαση πολλών μηνύσεων που υποβλήθηκαν αυτήν την περίοδο θα συσταθούν Κακουργιοδικεία στις έδρες των νομών όλης της επικράτειας. Στη δε πόλη της Λάρισας τα αντίστοιχα δικαστήρια είναι δύο(2).⁷⁰ Η δε κυβέρνηση Βούλγαρη την ίδια χρονική περίοδο δεν παραλείπει να ολοκληρώσει και το 'έργο αποκατάστασης' εκείνων των ατόμων που επί Κατοχής 'εφονεύθησαν υπό αναρχικών στοιχείων'.⁷¹

Αξίζει εδώ να σημειωθεί πως και οι διατάξεις της Συμφωνίας της Βάρκιζας, που εγγυόταν την ελευθερία του τύπου, εφαρμόστηκαν με έναν πολύ πονηρό τρόπο. Ως το 1947 ούτε μία από τις εφημερίδες της Αριστεράς δεν είχε εμποδιστεί ή απαγορευτεί επίσημα. Έτσι την εποχή της απελευθέρωσης υπήρχαν εφημερίδες του ΕΑΜ σε κάθε επαρχιακή πόλη(Λάρισα-Αλήθεια, Βόλος-Αναγέννηση κτλ).⁷² Όμως το 1945 μετά την έλευση της Εθνοφυλακής στις πρωτεύουσες των νομών, τα πιεστήρια και τα τυπογραφεία των Εαμικών και φιλελεύθερων εντύπων καταστρέφονται⁷³ και με μεθόδους εκφοβισμού προσπαθούν να <<πείσουν>> τους εκδότες τους ότι θα ήταν καλύτερο να αρκεσθούν στις δύο μόνο εφημερίδες της Αθήνας, τον *Ριζοσπάστη* και την *Ελεύθερη Ελλάδα*.⁷⁴ Ακόμη όμως και αυτές πολλές φορές δε φτάνουν στο προορισμό τους καθώς κατακρατούνται στη Λαμία ή γίνονται αντικείμενο αρπαγής των ληστοσυμμοριών (ομάδα του Σούρλα).⁷⁵

Το νομοθετικό οπλοστάσιο που θα προωθήσει τις εντεινόμενες συλλήψεις-κρατήσεις της αντίστοιχης περιόδου θα ονομαστεί <<παρασύνταγμα>>⁷⁶. Θα κάνει την εμφάνισή του συγκαλυμμένα με τον αναγκαστικό νόμο που υιοθετήθηκε από την κυβέρνηση του ναυάρχου Βούλγαρη, τον Ιούλιο του 1945.⁷⁷

Είναι ο περίφημος νόμος του 1871 <<περί καταδιώξεως της ληστείας>>, ο οποίος επαναφερόταν <<προσωρινά>>, σε ισχύ σε

⁶⁹ Εφημ. 'Αλήθεια' Μάρτιος 1945 'Προφυλακίστηκε στο Βόλο ο στρατηγός Δημ. Ψιάρης'

⁷⁰ Εφημερίδα της Κυβερνήσεως ,ΦΕΚ 142, 5-10-1945 'Περί συστάσεως κακουργιοδικείων' Αρ.88693 Α.Ν. 572)1945 'περί τρόπου πληρώσεως των κενών θέσεων Ειρηνοδικών κ.τ.λ'

⁷¹ Εφημερίδα της Κυβερνήσεως ,ΦΕΚ 146,8-10-1945 'Περί απονομής συντάξεως εις κληρονόμους εκτελεσθέντων παρ' αναρχικών στοιχείων Αξιωματικούς κτλ': Ότι ο Λοχαγός Σαγιάς Σπυρίδων εφονεύθη υπό των ανταρτών του ΕΛΑΣ υπό την ιδιότητά του ως αξιωματικού τη 17-4-1944 και ότι ο θάνατός του εμπίπτει εις την δευτέραν περίπτωσιν του εδαφίου β' του άρθρου 1 του Νόμου 1640)44.

⁷² Εφημ. 'Αλήθεια' 7/6/1946 'Φασιστικά Διατάγματα'

⁷³ Εφημ. 'Αλήθεια' Απρίλιος 1945, 'Εθνοφύλακες κατέστρεψαν τα τυπογραφεία των εφημερίδων <<Αλήθεια>> και <<Ελευθερία>>

⁷⁴ Πετρίδης Π. 'Στη δίνη του εμφυλίου πολέμου-Σπάνια ντοκουμέντα του ΕΑΜ', Προσκήνιο σ.243- 'Εισαγγελία Πρωτοδικών Λαρίσης, 12-4-45, Απόρρητον -Εμπιστευτικών Προς Υπουργείον Δικαιοσύνης'

⁷⁵ Εφημ. 'Αλήθεια' Απρίλιος 1945 'Μια αμφίβολη προστασία εναντίον κρατικών οργάνων και ληστοσυμμοριών'

⁷⁶ Ν.Αλιβιζάτος, 'Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση 1922-1974-Όψεις της ελληνικής εμπειρίας' εκδ. Θεμέλιο σελ.458

⁷⁷ Αναγκαστικός Νόμος 453 της 10^{ης} Ιουλίου 1945, <<περί καταδιώξεως της ληστείας>>

ολόκληρη την επικράτεια: πέρα από τις διατάξεις που διευκόλυναν τη δίωξη των ληστών, οι οποίοι, ως τη δεκαετία του 1930 λυμαίνονταν την ύπαιθρο, ο νόμος αυτός εξουσιοδοτούσε τις αρμόδιες πολιτικές ή στρατιωτικές αρχές να διατάζουν τη <<μετοίκηση>> στην πραγματικότητα την εκτόπιση, των πιο στενών συγγενών τους.⁷⁸

Ο συγκεκριμένος νόμος ενεργοποιήθηκε πέντε μήνες μετά την υπογραφή της Συμφωνίας της Βάρκιζας για τη δίωξη εκείνων των οπαδών της Αριστεράς και των πρώην αντιστασιακών που η διφορούμενη αμνηστία, που προέβλεπε η συμφωνία τους προφύλασσε προσωρινά από άλλες διώξεις. Και αυτό χάρη σε μια εντυπωσιακά κυνική εξίσωση του τύπου πολιτικοί εγκληματίες (εγκληματίες);= εγκληματίες του κοινού ποινικού δικαίου.⁷⁹

Η λογική του μέτρου αυτού, τα σπέρματα της οποίας βρίσκονταν στον ίδιο τον περί αμνηστίας όρο της συμφωνίας της Βάρκιζας, ήταν πράγματι ότι ήθελε να θεωρεί τους αντιτιθέμενους προς τη νέα καθεστηκυία τάξη και τους συγγενείς τους εγκληματίες του κοινού ποινικού δικαίου, οι οποίοι έπρεπε να λογοδοτήσουν για τις πράξεις τους, αν όχι για τα φρονήματά τους. Αυτός ο νόμος για τη ληστεία διατηρήθηκε σε ισχύ πολύ πέρα από το τέλος του εμφυλίου πολέμου. Θα εξακολουθήσει να εφαρμόζεται, στην περίοδο που εξετάζουμε, με μια σειρά διατάγματα που εκδόθηκαν από τις κυβερνήσεις που αλληλοδιαδέχονταν η μία την άλλη (*βασιλικά διατάγματα της 3^{ης} Μαΐου 1946, της 29^{ης} Απριλίου 1947, της 24^{ης} Απριλίου 1948, της 30^{ης} Απριλίου 1949, της 10^{ης} Αυγούστου 1950 κτλ.*)⁸⁰ Είναι ενδεικτικό πως η πρακτική της επικήρυξης των κομμουνιστών, σαν να επρόκειτο για ληστές του κοινού ποινικού δικαίου, συνεχίστηκε χωρίς διακοπή, σε όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950.

⁷⁸ Άρθρ.21 και 22 του νόμου ΤΟΔ' της 1^{ης} Μαρτίου 1871, βλ.340. πρέπει να σημειωθεί πως,σύμφωνα με το άρθρο 5 &3 του αναγκαστικού νόμου 453, ο υποργός Εσωτερικών μπορούσε, με <<απόφαση>> που δημοσιευόταν στην *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως*,ανάμεσα στα άλλα, να επικηρύξει κάθε άτομο <<επικίνδυνον δια την δημοσίαν τάξιν>>. Η διάταξη αυτή απέβλεπε επίσης στο να διευκολύνει τη σύλληψη των πολιτικών εγκληματιών, που δεν είχαν αμνηστευτεί με τη συμφωνία της Βάρκιζας.

⁷⁹ Αλιβιζάτος, ό.π. σελ.460

⁸⁰ Αλιβιζάτος,ό.π.σελ.461

ΕΝΟΤΗΤΑ 3η

ΟΙ ΛΗΣΤΟΣΥΜΜΟΡΙΕΣ ΚΑΙ Η ‘ΛΕΥΚΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ’

Τον Απρίλιο του 1945 οι κατηγορούμενοι για φόνους ‘*επί Κατοχής*’, για τους οποίους έχουν εκδοθεί και εντάλματα σύλληψης κυκλοφορούν ελεύθερα μέσα στην πόλη της Λάρισας όπως τα πρώην μέλη του ΕΑΣΑΔ Νάνος και Δημητρίου, ενώ στην επαρχία κάνουν την εμφάνισή τους οι συμμορίες του Γρ. Σούρλα που δρα στην επαρχία των Φαρσάλων, του Ταμπούρη στην περιοχή του Κάτω Ολύμπου-Τεμπών, των Τσαντούλα και Βελέντζα⁸¹ στην ευρύτερη περιοχή της Καρδίτσας και Τρικάλων αντίστοιχα. Μάλιστα ορισμένοι θα υποβάλουν μηνύσεις εναντίον των εγκλεισμένων καπετάνιων του ΕΛΑΣ, όπως η περίπτωση του Παπα-Μακρή εναντίον του Μ. Μπουκουβάλα.⁸²

Οι συγκεκριμένες συμμορίες δρουν στην περιφέρεια του νομού και απαρτίζονται από εκατοντάδες μέλη τα οποία είναι πρώην συνεργάτες των κατακτητών, ληστοτρόφοι, φανατικοί βασιλόφρονες, αντιΕΑΜίτες, καιροσκόποι και αγρότες που έχουν παρασυρθεί από το πλιάτσικο και τον εύκολο πλουτισμό ή ακόμη και πρώην ΕΑΜίτες. Ένας από αυτούς, ο Ταμπούρης ή Τάσος Μπαλιάκας από τη Ραψάνη που επί Κατοχής υπηρετούσε στο Μηχανικό Ολύμπου εξοπλίστηκε από τους Άγγλους το Μάρτιο του 1945 και δρούσε στην περιοχή Τεμπών-Λεπτοκαρυάς.⁸³

Με τον τίτλο ‘*Εθνικαί Ομάδαι Ολύμπου*’ η νεοσύστατη ομάδα του γνωστού πλέον Ταμπούρη ή Τάσου Μπαλιάκα στέλνει προειδοποιήσεις-ανακοινώσεις προς όλες της κοινότητες της περιφέρειάς τους όπως παραδώσουν όποιον οπλισμό κατέχουν από την περίοδο της Κατοχής. Μάλιστα τονίζεται ιδιαίτερα στα μέλη του ΕΑΜ-ΚΚΕ να παραδώσουν τα όπλα των Αχτίδων και ο ίδιος ο αρχηγός θα απελευθερώσει εκείνους τους κρατούμενους που βαρύνονται με ‘*εγκλήματα*’ της Κατοχής. Ολοκληρώνοντας προειδοποιεί πως όποιος δεν συμμορφωθεί, θα στείλει ο ίδιος, ομάδες Εθνικιστών που θα προβούν σε ενέργειες ανάλογες χωρίς να φέρει καμία ευθύνη.⁸⁴ Το πρώτο περιστατικό τρομοκρατίας των κατοίκων της περιοχής της Ραψάνης, τόπου καταγωγής του Μπαλιάκα-

⁸¹ Βασιλική Παπαγιάννη ‘Οι ηττημένοι-Χρονικό Βαγγέλη Γιαννόπουλου’ εκδ.Στοχαστής σ.8-ο αφηγητής εξιστορεί τη δική του εμπειρία: ‘Το Μάη του 1945 και ενώ οι καμπάνες χτυπούν χαρμόσυνα για τη νίκη των Λαών ενάντια στο ναζισμό και φασισμό, εγώ και ο φίλος μου Σταύρος Παπαγιάννης τις ακούμε μέσα απ’ το κρατητήριο, στο Παλαμά Καρδίτσας, ριγμένοι κάτω στο τσιμέντο, λιωμένοι στο ξύλο απ’ τις συμμορίες του Βελέντζα. Κατουρούσα αίμα.’

⁸² Εφημ. ‘Αλήθεια’ 12/4/1946 ‘Οι χθεσινές δίκες Εασαδιδών και Λεγεωναρίων’

⁸³ Αρσενίου ‘Γένεση εμφυλίου...ό.π.’ σ.72

⁸⁴ Εφημ. ‘Αλήθεια’ Ιούνιος 1945-‘Εθνικαί ομάδαι Ολύμπου-Προς τον πρόεδρο Κοινότητας Ραψάνης’

Ταμπούρη, ήταν η ανατίναξη αποθήκης πυρομαχικών από τον ίδιο μιας και είχε την ευθύνη απόκρυψής τους.⁸⁵

Για να απεικονίσουμε το μέγεθος της τρομοκρατίας που εξαπέλυσαν αυτές οι συμμορίες(δολοφονίες, ακρωτηριασμούς, ξεκληρίσματα νοικοκυριών, εξανέμιση περιουσιών, βιασμούς γυναικών και κοριτσιών) αρκεί να δούμε και το σχόλιο της *‘Ελευθερίας’* στις 8 Μαΐου 1945: *‘Τον Ανώτερον Στρατιωτικόν Διοικητήν Θεσσαλίας-Δυτικής Μακεδονίας κ.Αβραμίδην τιμά μεγάλως η χειρονομία, διά της οποίας θέτει εκτός νόμου τας συμμορίας, αι οποίαι δρουν εις την περιοχήν Φαρσάλων και άλλα σημεία της Θεσσαλίας, υποκαθιστώσι τας νομίμους αρχάς του κράτους.’*⁸⁶

Σε ένδειξη εφαρμογής αυτής της διαταγής θα σημειωθούν και ανταλλαγές πυροβολισμών μεταξύ του τμήματος της Εθνοφυλακής που έδρευε στον Τίρναβο και της συμμορίας Ταμπούρη στα περίχωρα της επαρχίας Τιρνάβου στο χωριό Μουσαλάρ-Ροδιά. Ωστόσο οι έλεγχοι και οι περιοδείες της Εθνοφυλακής θα περιοριστούν και στη συνέχεια θα κληθεί να επιστρέψει στη βάση της στον Τίρναβο και να σταματήσει τους ελέγχους και το κυνηγητό των συμμοριών.⁸⁷

Χαρακτηριστική είναι και η εγκύκλιος που εξέδωσε η Νομαρχία για όσους προέδρους Κοινοτήτων συνεργάζονται με τις συγκεκριμένες ληστοσυμμορίες, καθώς θα ασκηθεί εναντίον τους κάθε ποινική ευθύνη ενώ υπογραμμίζει πως το καθήκον της επιβολής της τάξης ανατίθεται στην Εθνοφυλακή και στη Χωροφυλακή.⁸⁸

Δύο μέρες μετά, η συμμορία του Γρ.Σούρλα θα συλλάβει τον Εισαγγελέα Χ.Πατακιά, ο οποίος μετέβαινε στην Αθήνα και θα αφεθεί ελεύθερος μετά από επέμβαση του Διοικητή της Εθνοφυλακής. Αυτή η σύλληψη ήταν ένας άμεσος τρόπος αντίδρασης της συμμορίας στην απόφαση της Ανωτέρας Στρατιωτικής Διοίκησης να την θέσει *‘εκτός νόμου’*.⁸⁹

Η έξαρση της τρομοκρατίας έχει σαφή εικόνα μέσα στην πόλη της Λάρισας, καθώς κυκλοφορούν πλέον ελεύθεροι επώνυμοι δοσίλογοι της Κατοχής όπως οι Γ.Μπόκαρης και Ντούλας Δημητρίου, χωρίς καμία δημόσια αρχή να προχωρεί στη σύλληψή τους.⁹⁰ Μάλιστα η δράση αυτών των επωνύμων δοσίλογων δεν θα αφήσει ανεπηρέαστους τους εκπαιδευτικούς του νομού που θα καταγγείλουν επεμβάσεις στο έργο τους καθώς απειλούνται τώρα να εγκαταλείψουν τη θέση τους γιατί πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους στην Αντίσταση. Μάλιστα Επιτροπή

⁸⁵ Μανούσακας Γ. *‘Εμφύλιος..’* σελ.21

⁸⁶ Εφημ. *‘Ελευθερία’* 8/5/1945

⁸⁷ Εφημ. *‘Αλήθεια’* 13/5/1945 *‘Συμπλοκή ληστών και εθνοφυλάκων στο Μουσαλάρ-Ροδιά’*

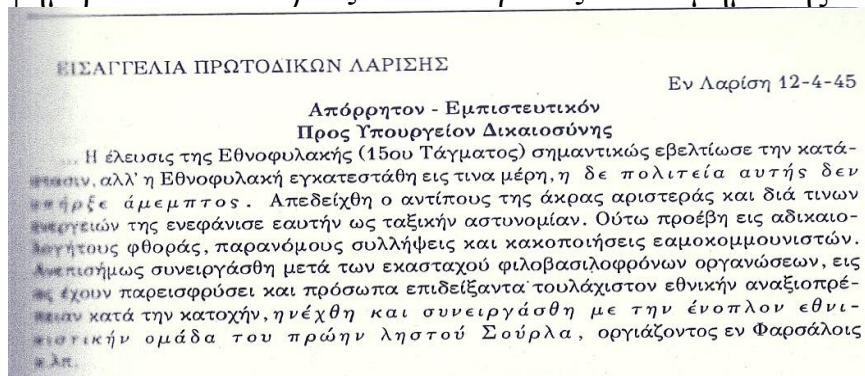
⁸⁸ Εφημ. *‘Αλήθεια’* 1/6/1945 *‘θα διώκονται οι πρόεδροι που συνεργάζονται με συμμορίτες-Η εγκύκλιος της Νομαρχίας’*

⁸⁹ Εφημ. *‘Ελευθερία’* 10/5/1945, Εφημ. *‘Αλήθεια’* 10/5/1945 *‘Ο εισαγγελέας κ. Πατακιάς συνελήφθηκε απ’ τον Σούρλα’*

⁹⁰ Εφημ. *‘Αλήθεια’* 27/5/1945 *‘Ο διαβόητος Ντούλας Δημητρίου’*

αποτελούμενη από 70 δασκάλους που υπηρετούσαν σε διάφορα χωριά του νομού θα προσέλθουν στον Νομόρχη να διαμαρτυρηθούν για αυτή την κατάσταση. Ο δε νομόρχης θα τους συμβουλέψει πως όσοι έχουν 'ειδικούς λόγους' να μην πηγαίνουν στις θέσεις τους.⁹¹

Η τρομοκρατία θα λάβει και μόνιμη πλέον μορφή καθώς παρατηρούνται φαινόμενα (συλλήψεις, έρευνες, μπλόκα, πυροβολισμοί, καταστροφές γραφείων και τυπογραφείων εφημερίδων) παρόμοια με αυτά των ληστοσυμμοριών από την πλευρά της Εθνοφυλακής και της Χωρ/κης. Είναι χαρακτηριστική η 'ανοχή' που δείχνουν οι κρατικές αρχές όταν την Κυριακή 21/4/1945 καταστρέφονται τα γραφεία των εφημερίδων 'Ελευθερίας' και 'Αλήθειας' από τμήμα της Εθνοφυλακής.⁹²

Υπήρχαν αναφορές απ' όλη την επικράτεια ότι τα σώματα Εθνοφυλακής δεν εκτελούσαν κανένα από τα καθήκοντά τους, έκαναν επιδεικτικές παρελάσεις μέσα στις πόλεις, προκαλούσαν καταστροφές, εκφόβιζαν κόσμο ανεξαρτήτως πολιτικής προέλευσης και λοιδορούσαν ακόμη και τα σύμβολα εξουσίας.⁹³

Χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα από ένα άρθρο του ανταποκριτή των **Times** του Λονδίνου στην Αθήνα, που γράφηκε τον Απρίλιο του 1945, δύο μήνες μετά την υπογραφή της Συμφωνίας της Βάρκιζας: «*Το ΕΑΜ και οι οπαδοί του τιμωρούνται με διάφορους τρόπους. Πρώην άνδρες του ΕΛΑΣ ξυλοκοποούνται, συλλαμβάνονται και δικάζονται με προκατασκευασμένες κατηγορίες. Εκατοντάδες υπάλληλοι των εταιρειών κοινής ωφέλειας στην Αθήνα απολύονται για δήθεν «αντεθνική» δράση, που σημαίνει απλά ότι υπήρξαν μέλη του ΕΑΜ... Έτσι, η Συνθήκη της Βάρκιζας, που τη στιγμή της υπογραφής της φαινόταν πως μπορούσε να*

⁹¹ Εφημ. 'Αλήθεια' 15/5/1945 'Οι δημοδιδάσκαλοι της περιφέρειάς μας σε διωγμό'

⁹² Εφημ. 'Ελευθερία' 21/4/1945 'ΚΡΑΤΟΣ ΑΝΑΡΧΙΑΣ' - 'Γράφομεν και σήμερον υπό το κράτος μεγάλης αγανακτήσεως και βαθυτάτου πόνου, δια τα επεισόδια τα οποία έλαβον χώραν το απόγευμα της Κυριακής (21 Απριλίου) εις την μαρτυρικήν αυτήν πόλιν, από τμήμα Εθνοφυλακής, το οποίον επέρασεν από εδώ ακριβώς όπως κάποτε επέρασαν οι υποχωρούντες Ούννοι... Κύριε πρωθυπουργέ, εξ ονόματος όλων των Λαρισαίων, ανεξαρτήτως κομματικών και ιδεολογικών αποχρώσεων, σας καταγγέλομεν... τμήμα της 10^{ης} Ταξιαρχίας Εθνοφυλακής, υπό την ανοχήν του Διοικητού των, των Στρατιωτικών Αρχών και του Νομόρχου, κατέστρεψαν τα γραφεία και τα τυπογραφεία του ΚΚΕ και του ΕΑΜ, ηπέλιψαν καταστηματαρχας, εκτύπησαν πολίτας και γενικώς ετρομοκράτησαν την πόλιν....)

⁹³ Μ.Λυμπεράτος 'Στα πρόθυρα του εμφυλίου πολέμου' εκδ. Βιβλιόραμα, Αθήνα 2006, σελ.276, Εφημ. 'Αλήθεια' - 'Εκτροπα εθνοφυλάκων στον Τίρναβο' Απρίλιος 1945

σημαίνει το τέλος του εμφυλίου πολέμου, κατέστη νεκρό γράμμα, ενώ προμηνούνται νέες συγκρούσεις». ⁹⁴

Μάλιστα ο ίδιος ο υπουργός Εξωτερικών της κυβέρνησης Πλαστήρα, ο Ιωάννης Σοφιανόπουλος, που ένα χρόνο νωρίτερα είχε διαπραγματευτεί και υπογράψει τη Συμφωνία της Βάρκιζας, στις 15 Μαρτίου 1946, πρόσθεσε χαρακτηριστικά: «Αν ήξευρα πως τα τιμημένα όπλα του ΕΛΑΣ, με τα οποία ο λαός μας αντιστάθηκε στους εισβολείς θα δίνονταν από το Κράτος στους Χίτες, δεν θα υπέγραφα ποτέ τη Συμφωνία της Βάρκιζας και, θα προτιμούσα να είχε συνεχισθεί η αναμέτρηση» ⁹⁵.

Χαρακτηριστική και η δήλωση του Ευαγ. Αβέρωφ: «Τις πρώτες εβδομάδες του 1945, αν είχε κανείς συμμετάσχει στο ΕΑΜ/ΕΛΑΣ, δύσκολα μπορούσε να ζήσει σε ένα χωριό ή σε μικρή πόλη» ⁹⁶.

Σε ορισμένες περιπτώσεις είναι τόσο φανερό και συνάμα προκλητική η συνεργασία – ανοχή των επίσημων κρατικών αρχών με τις ληστοσυμμορίες που μάλιστα συμπράττουν στο έργο των τελευταίων χωρίς δισταγμούς. Καταγγελίες για ξυλοδαρμούς, βιασμούς και άλλα αποτρόπαιες ενέργειες από μεικτά αποσπάσματα Εθνοφυλάκων-ληστοσυμμοριών θα λάβουν χώρα τον Αύγουστο του 1945 σε διάφορες περιοχές του νομού καθώς και στους όμορους νομούς. ⁹⁷ Τη διενέργεια αυτών των εκκαθαριστικών επιχειρήσεων από την 1^η Αυγούστου θα έκανε η Εθνοφυλακή, ενώ η Χωροφυλακή θα αναλάμβανε την ασφάλεια στις πόλεις και τα χωριά που θα είχαν εκκαθαριστεί. Για την ασφάλεια της υπαίθρου θα χρησιμοποιούνταν κινητά αποσπάσματα εθνοφυλακής, με μεταβλητή δύναμη. ⁹⁸

Στο τέλος του καλοκαιριού του 1945 παρατηρείται το φαινόμενο πως, πέρα από τα όρια της Αττικής και των μεγάλων πόλεων όπου έχουν εγκατασταθεί κρατικές διοικητικές αρχές, στις υπόλοιπες περιοχές και πάντα σύμφωνα με εκθέσεις των διοικητών των μονάδων Χωροφυλακής, το ΕΑΜ διατηρούσε τις εαμικές αρχές με τη συνδρομή ένοπλων ομάδων. ⁹⁹

Μάλιστα στην ευρύτερη περιοχή της Λάρισας στον Τίρναβο, την Αγιά, το Συκούριο ή τον Πλατύκαμπο, αστυνομικά καθήκοντα ασκούσαν ομάδες πρώην Ελασιτών ή οι ίδιοι οι πολίτες. ¹⁰⁰

⁹⁴ Times του Λονδίνου 17/4/1945, L.Stavrianos, *Greece: American Dilemma and Opportunity*, Σικάγο 1952 σ.148, Lars Baerentzen, Γιάννης Ιατρίδης, Ole Smith επιμ. 'Μελέτες για τον εμφύλιο πόλεμο 1945-1949', Παπαστράτης Προκόπης 'Η εκκαθάριση των δημοσίων υπηρεσιών στην Ελλάδα τις παραμονές του εμφυλίου πολέμου' εκδ. Ολκός, Αθήνα 1992 σελ.50-51-52

⁹⁵ Π.Βενάρδος, *Η Συμφωνία της Βάρκιζας*, εκδ.<<Το Ποντίκι>>, Αθήνα 1995 σ.17

⁹⁶ Ευάγ. Αβέρωφ-Τοσίτσας, 'Φωτιά και τσεκούρι' εκδ. Εστία σ.

⁹⁷ Εφημ. 'Αλήθεια' Αύγουστος 1945- 'Ο Ταμπούρης επισφραγίζει το έργο των εθνοφυλάκων-Επίσημες τιμές στον ληστή Βελέντζα'

⁹⁸ Ζαφειρόπουλος Δ. 'Ο αντισυμμοριακός αγώνας 1945-1949-Α' μέρος' Βήμα μαρτυρίες σ.260

⁹⁹ Λυμπεράτος 'Στα πρόθυρα...' ό.π.σελ.284

¹⁰⁰ Γ.Μανούσακας, 'Ο Εμφύλιος στην Σκιά της Ακροναυπλίας' Αθήνα 1986,σελ.36

Ωστόσο η τρομοκρατία θα λάβει πια επίσημη κρατική μορφή τον Οκτώβριο του 1945 όταν αποσπάσματα Χωρ/κης θα πραγματοποιήσουν εκκαθαριστικές επιχειρήσεις στην περιοχή του Μαυροβουνίου και στα συγκεκριμένα χωριά της περιοχής Βουλγαρινή, Σκλήθρο, Πολυδέντρι, και Καλαμάκι, συλλαμβάνοντας επώνυμα στελέχη του ΕΑΜ-ΚΚΕ και προκαλώντας αναστάτωση με συλλήψεις, ξυλοδαρμούς, κακοποιήσεις ατόμων διαφόρων ηλικιών και υποχρεωτική προσαγωγή τους στη Λάρισα.¹⁰¹ Ταυτόχρονα αυτή η 'συνεργασία' θα εκφραστεί και μέσα στην πόλη της Λάρισας όταν πραγματοποιούνται απανωτές επιδρομές στα γραφεία της ΕΠΟΝ το ίδιο βράδυ από ομάδες νέων Εβενιτών¹⁰², αποσπάσματος Χωροφυλακής και μεικτής ομάδος Εθνοφυλάκων-Στρατονομίας. Θα ολοκληρωθεί η επιχείρηση στις 4.30π.μ. της επόμενης ημέρας και τα γραφεία της ΕΠΟΝ θα μεταβληθούν σε σωρό από ερείπια.¹⁰³

Για τον εορτασμό της 28^{ης} Οκτωβρίου ο Πολιτικός Συνασπισμός των Κομμάτων του ΕΑΜ θα εκδώσει ανακοίνωση όπου κάνει γνωστό στο λαό της πόλης πως δεν θα παραστούν εκπρόσωποί του στην επίσημη γιορτή. Αντίθετα η γιορτή θα πραγματοποιηθεί στις συνοικίες της πόλης. Την επόμενη δημοσιεύτηκε ανακοίνωση περιγράφοντας τα γεγονότα της επετείου. Ολόκληρη η πόλη στρατοκρατούνταν από όργανα της Ασφάλειας των αστυνομικών τμημάτων και της Στρατιωτικής Αστυνομίας, οι οποίοι διέλυσαν τις λαϊκές συγκεντρώσεις, πυροβόλησαν κατά του πλήθους, έδειραν και συνέλαβαν πολίτες. Καταγγέλλεται επίσης πως έγιναν συνολικά 7 επιδρομές εναντίον των γραφείων της ΕΠΟΝ, και από μία στα γραφεία του ΕΑΜ, της ΕΑ και του ΚΚΕ.¹⁰⁴

Στις 22 Νοεμβρίου 1945 θα σχηματισθεί νέα κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Θεμ. Σοφούλη, η οποία έχει στις προγραμματικές της δηλώσεις κύριο μέλημά της την εμπέδωση της τάξης, την εξασφάλιση πλήρους ισοπολιτείας και την αποκατάσταση του κράτους σε κράτος

¹⁰¹ Εφημ. 'Αλήθεια' Οκτώβριος 1945- 'Το Μαυροβούνι <<φιλοξενεί>> τα εκκαθαριστικά αποσπάσματα

¹⁰² *Ιστορία της Εθνικής Αντίστασης 1940-1945*, εκδ. Σύγχρονη Εποχή Αθήνα 1984 σελ.1470, Δ.Γατόπουλος *Ιστορία της Κατοχής* εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 1996 σελ.709-710, Χ.Φλάισερ *Στέμμα και σβάστικα: η Ελλάδα της Κατοχής και της Αντίστασης, 1941-1944* εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα 1988-1995 σελ.36, Η.Φ.Μeyer *Η αναζήτηση. Ανθρώπινα πεπρωμένα στον ελληνικό εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα 1941-1944* εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα 1995 σελ.334--Ε.Β.Ε.Ν (Ενωσις Βασιλοφρόνων Εθνικιστών Νέων)-Σύμφωνα με πληροφορίες επρόκειτο για οργάνωση που ιδρύθηκε σε κάποια συνοικία της Αθήνας με αντίστοιχο ιδεολογικό της όργανο την εφημερίδα 'Εθνικός Δρόμος' η οποία κυκλοφόρησε 5 τεύχη από τα τέλη του 1943 μέχρι και τον Μάιο του 1944. Τον Μάιο του 1944 απευθύνει ανοικτή επιστολή προς τον βασιλιά Γεώργιο Β'. Αργότερα θα εξαπλωθεί στις επαρχιακές πόλεις και στα μεγάλα χωριά του νομού Λάρισας π.χ. Τίρναβος, Αμπελώνας, Αργυροπούλι κτλ. με τη σύσταση τοπικών επιτροπών., Εφημ. 'Αλήθεια' Αύγουστος 1945 'Οι αγώνες της ΕΠΟΝ και οι προδοσίες της ΕΒΕΝ'-Σ' αυτό το άρθρο επισημαίνεται πως Περιφερειακός Διοικητής της ΕΒΕΝ Λάρισας στο εν λόγω χρονικό διάστημα ήταν ο Σ.Μπεκιαρόπουλος.

¹⁰³ Εφημ. 'Αλήθεια' Οκτώβριος 1945- 'Η κανιβαλική επιδρομή'

¹⁰⁴ Εφημ. 'Αλήθεια' Οκτώβριος 1945 -Ανακοίνωση του Πολιτικού Συνασπισμού των Κομμάτων του ΕΑΜ Λάρισας

δικαίου, απαραίτητη προϋπόθεση της οποίας είναι η διενέργεια ελεύθερων και αδιάβλητων εκλογών. Ομοίως και για την κατάρτιση γνήσιων εκλογικών καταλόγων.

Στην πόλη της Λάρισας θα αφιχθεί νέος Νομάρχης, ο δικηγόρος Ματθαίος Βασαλάκης. Μαζί με τον στρατηγό Αβραμίδη, τον εισαγγελέα Πατακιά και τον κατοπινό διάδοχό του θα προσπαθήσουν να ομαλοποιήσουν την κατάσταση. Ωστόσο ήταν ανίσχυροι, καθώς εκτός από τις ληστοσυμμορίες, η βασιλική EBEN και νεοφερμένοι ταγματασφαλίτες στην πόλη συνέχιζαν αμείωτα τις προκλήσεις, τους ξυλοδαρμούς, τους ελέγχους, τα μπλόκα και τις δολοφονίες Εαμικών οπαδών. Ταυτόχρονα οι επικηρύξεις ανύποπτων πολιτών έδιναν τη δυνατότητα στις τρομοκρατικές ομάδες να δρουν κατά το δοκούν και να αμείβονται για τις πράξεις τους.¹⁰⁵

Ο επόμενος μήνας, Δεκέμβριος 1945, θα επιφυλάξει μια ανεπάντεχη εκδοχή συνεργασίας των επίσημων κρατικών αρχών (Ασφάλεια, Χωροφυλακή, Νομάρχης) και των ληστοσυμμοριών, καθώς άνδρες της Ασφάλειας θα αρπάζουν το πτώμα του δολοφονημένου Γρ.Χαρισούλη, ο οποίος έχει δολοφονηθεί από τη συμμορία του Γρ.Σούρλα, και θα το ενταφιάσουν μόνοι τους χωρίς τη συμμετοχή της οικογένειάς του. Χαρακτηριστική υπήρξε η καταγγελία της Νομαρχιακής Επιτροπής του ΑΚΕ Λάρισας και του Γεωργίου Βλάχου, πρώην γεροϋσιαστή του κόμματος των Φιλελευθέρων.¹⁰⁶

Έργο των συγκεκριμένων συμμοριών θεωρείται και η σύσταση και οργάνωση σε κάθε χωριό τοπικής Επιτροπής της EBEN, που λειτουργούσε συμπληρωματικά και εκφοβιστικά εναντίον των αγωνιστών της Αντίστασης, καθώς προσέφεραν τις υπηρεσίες τους ποικιλοτρόπως. Οι ανακοινώσεις των τοπικών Επιτροπών, η στέγασή τους σε γραφεία σε κεντρικότατο σημείο της πλατείας του χωριού, οι ονομαστικοί κατάλογοι των μελών τους, η έκδοση αδειών μετακίνησης των κατοίκων του χωριού και ο στολισμός των γραφείων με τις φωτογραφίες του βασιλιά Γεωργίου είναι μόνο μερικές από τις ενέργειες στις οποίες προέβαιναν οι συγκεκριμένες Επιτροπές.

Χαρακτηριστική είναι η αφήγηση του Κ.Κ από το χωριό Αργυροπούλι Τιρνάβου για τη χρονική περίοδο που εξετάζουμε: << *Ήρθε στο χωριό μια πτέρυγα με 20 γενειοφόρους του Σούρλα με αρχηγό τον Παλιαβό, ο*

¹⁰⁵ Αρσενίου 'Γένεση...' ό.π. σ.74

¹⁰⁶ Εφημ. 'Αλήθεια' Δεκέμβριος 1945- 'Η Νομαρχιακή του ΑΚΕ και ο Γεώργιος Βλάχος διαμαρτύρονται για τα γεγονότα': 'Σήμερα, ώραν 13.1)2, Ασφάλεια Λαρίσης αφήρπασε νεκρόν Γρηγόριον Χαρισούλην, δολοφονηθέντος υπό Σουρλικών τρομοκρατών, προς ματαίωσιν πανδήμου κηδείας. Λαός ώρα 14 1)2 ησύχως κατευθύνετο προς κατάθεσιν στεφάνων εις νεκροταφείον πλησίον κινηματοθέατρου <<Παλλάς>> χωροφυλακή και στρατός ενεδρεύοντες έβαλον, πρωτοστατούντος Διοικητή Ασφαλείας Χρήστου και αυτουργών χωροφυλάκων, Αδάμου, Αλογάριαστου και Τσατήρη, κατά αμάχου πληθυσμού. Νεκρός εις, τραυματίζι δύο.Αιτούμεν άμεσον σύλληψιν υπευθύνων ανωτέρων ή απομάκρυνσιν Νομάρχου, Διοικητών Κωβαίου, Ηρακλόπουλου, Εισαγγελέως ηθικών υπευθύνων δια πρωτοφανή δολοφονίαν.'

οποίος αφού εκφώνησε λόγο στην πλατεία του χωριού, στη συνέχεια άρχισε να διαβάζει ονόματα ντόπιων, οι οποίοι ξεχώριζαν από το πλήθος και κατευθύνονταν στην αυλή του σπιτιού του Μπακάλη. Φώναζε γύρω στα 40 άτομα, όλοι γνωστοί και εκδηλωμένοι αντιΕαμικοί. Τους φώναζε κοντά του και τους παρουσίασε στο πλήθος λέγοντας πως αυτοί αποτελούν την Επιτροπή του χωριού της EBEN. Όποιος τολμούσε και τους πείραζε θα είχε να κάνει μαζί του. Μάλιστα τοποθέτησαν και ολόσωμη φωτογραφία του βασιλιά Γεωργίου στην πρόσοψη του γραφείου. Την επόμενη το πρωί πήγε ο Β.Κ και έσκισε την αφίσα. Κάθε βράδυ οι Εβενίτες μαζί με δύο-τρεις χωροφύλακες πήγαιναν στα πρώτα σπίτια της συνοικίας Μωραϊτί(την αποκαλούμενη αργότερα Κόκκινη Μόσχα) και έριχναν ριπές με τα αυτόματα τους και χειροβομβίδες για εκφοβισμό ενώ γέμιζαν τσουβάλι με άχυρα και το χτυπούσαν με γκλίτσες βγάζοντας ταυτόχρονα δυνατές κραυγές και βρισιές...>>¹⁰⁷

Αξίζει όμως να σημειωθεί πως σε μια νέα επιχείρηση του Παλιαβού στην επαρχία Τυρνάβου, περνώντας από το Αργυροπούλι αφού πρώτα πλιατσικολόγησαν, στη συνέχεια συνέλαβε τρεις Επονίτες, τους οποίους ξυλοφόρτωσαν και τους οδηγούσαν για εκτέλεση. Οι Εβενίτες όμως του χωριού επενέβησαν και απέτρεψαν τις ενδεχόμενες συλλήψεις-εκτελέσεις των συγχωριανών τους.¹⁰⁸

Με τη σύσταση της Επιτροπής Ασφαλείας και τις επικηρύξεις ανύποπτων πολιτών που εξέδιδε, το παρακράτος δημιουργούσε <<πληρωμένους φονιάδες>>. Ήταν ένας έμμεσος τρόπος να εξωθήσει τους τρομοκράτες να σκοτώνουν και να αμείβονται ταυτόχρονα. Ανάλογο παράδειγμα συνέβη με τη δολοφονία του Γιάννη Μάρκου. Γι' αυτήν κατηγορήθηκε ο χωροφύλακας Ν.Αγγελόπουλος. Ήρθε στη Λάρισα ο υπουργός Σ.Μερκούρης και <<εδήλωσε- γράφει η Ελευθερία- ότι ο χωροφύλαξ Αγγελόπουλος προεφυλακίσθη. Η δημοσιευθείσα, όμως, χθες επιστολή του κ.Κων.Τσιφλικά αποτελεί διάψευσιν. Διότι ο ενεχόμενος εις τον φόνον του Μάρκου χωροφύλαξ εθεάθη εις το καφενεϊόν Κακαγιάννη>>.¹⁰⁹

Μάλιστα ο δολοφονημένος Αθανάσιος Μάρκου είχε επικηρυχθεί με πολλούς άλλους κατοίκους των γύρω χωριών και μετά τη σύλληψή του δολοφονήθηκε μέσα στο Αστυνομικό Κατάστημα Συκουρίου. Παράλογο είναι και το παράδειγμα του Αστερίου Κατσιγιάννη, ο οποίος υπηρετούσε ήδη στον Εθνικό Στρατό και αγνοούσε ότι έχει επικηρυχθεί από την Επιτροπή Ασφαλείας του νομού. Το αποτρόπαιο είναι ότι ο καταδικασθείς σε 20ετή πρόσκαιρα δεσμά, πρώην μέλος του ΕΑΣΑΔ, Γ. Στεφούλης κυκλοφορεί ελεύθερος στην πόλη και μάλιστα

¹⁰⁷ Μαρτυρία Κώστα Κουτίνα, κατοίκου Αργυροπούλιου Τυρνάβου, Ιούνιος 2011

¹⁰⁸ Ο.π. Μαρτυρία Κ. Κ

¹⁰⁹ Ελευθερία 16-1-1946

απελευθερώθηκε από τα όργανα της τάξεως.¹¹⁰ Παρόμοιο περιστατικό αναφέρει η *‘Ελευθερία’* στις 3 Φεβρουαρίου 1946 όπου Επιτροπή κατοίκων της Φαλάνης παρουσιάστηκαν στα γραφεία της εφημερίδας να διαμαρτυρηθούν για τρομοκράτη από τον Αμπελώνα που δραπέτευσε από τις φυλακές, μετέβη στο συγκεκριμένο χωριό και βασανίζει τους κατοίκους.¹¹¹

Η συγκεκριμένη περίοδος της *‘λευκής τρομοκρατίας’* θα διατηρηθεί μέχρι τον Μάρτιο του 1946 (παραμονές των εκλογών της 31/3/1946).

Εύγλωττη και έγκυρη εικόνα της *«λευκής τρομοκρατίας»* την παραμονή των εκλογών προκύπτει από τις εκθέσεις που έστειλαν οι νομάρχες στο Ελληνικό Υπουργείο Εσωτερικών και που διαβιβάστηκαν στην ΑΜΦΟΓΕ 1(διεθνείς παρατηρητές) στις 27-29 Μαρτίου 1946. Πρόκειται για συλλογή που περιλαμβάνει εκθέσεις από 40 σε σύνολο 47 νομών. Είναι όμως δυστυχώς αδύνατο να μεταφερθεί εδώ ο πραγματικός τόνος οργής και απόγνωσης πολλών νομαρχών, οι οποίοι, αισθανόμενοι τελείως ανίσχυροι μπροστά στην τοπική Χωροφυλακή ή την Εθνοφυλακή, διαμαρτύρονταν υποβάλλοντας τις παραιτήσεις τους.

Ο πληρέστερος απολογισμός της *«λευκής τρομοκρατίας»* σε όλη την Ελλάδα μεταξύ 12 Φεβρουαρίου 1945(Συμφωνία της Βάρκιζας) και 31 Μαρτίου 1946, κατά περιοχή, υποβλήθηκε από την Εθνική Αλληλεγγύη στην Κεντρική Επιτροπή του ΕΑΜ, στις 10 Μαΐου 1946. Ανέφερε τα εξής σύνολα: φόντοι 1.289(953 από συμμορίτες, 250 από την Εθνοφυλακή, 82 από τη Χωροφυλακή και 4 από τους Βρετανούς), απόπειρες δολοφονίας 509, βιασμοί 165, τραυματισμοί 6.671, βασανισμοί 31.632, συλλήψεις 84.931, φυλακισμένοι 8.624, καταστροφές γραφείων 677, λεηλασίες και καταστροφές περιουσιών 18.767.¹¹²

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Ο στόχος της *«λευκής τρομοκρατίας»* ήταν να παροπλιστεί το αντιστασιακό κίνημα. Για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος, το κράτος κρύβεται πίσω από τους επιστρατευμένους τρομοκράτες.¹¹³ Σ’ αυτή την πρώτη φάση εξόντωσης του αντιστασιακού κινήματος και κάμψης του φρονήματος των αγωνιστών της Αντίστασης, τα επίσημα εκτελεστικά

¹¹⁰ *Ελευθερία* 15-1-1946

¹¹¹ *Ελευθερία* 3-2-1946

¹¹² Φοίβος Ν. Γρηγοριάδης, *‘Ιστορία του Εμφυλίου Πολέμου 1945-49’*, Αθήνα χ.χ., τ.Β’, σ.630

¹¹³ Σαράφη Λη, *‘Η <<λευκή τρομοκρατία>> μοχλός σύνθλιψης του φρονήματος’* στο Συλλογικό *‘Ο Εμφύλιος Πόλεμος-Από τη Βάρκιζα στο Γράμμο Φεβρουάριος 1945-Αύγουστος 1949’* Επιμ. Η.Νικολακόπουλος, Α.Ρήγος, Γρ. Ψαλλίδας Θεμέλιο σ.175

όργανα του κράτους (στρατός, Εθνοφυλακή, χωροφυλακή) αρκούνται σε έμμεση στάση αναμονής και αδράνειας. Αργότερα ο ρόλος τους θα γίνει πιο ενεργητικός καθώς και η αντίδραση των καταδιωκόμενων θα περάσει από τη φάση της ‘άοπλης αυτοάμυνας’ στην δραστική φάση της ‘ένοπλης δραστηριότητας’.

ΕΝΟΤΗΤΑ 4^η

Οι καταδιωκόμενοι και η λαϊκή αυτοάμυνα

Η Συμφωνία της Βάρκιζας δημιούργησε ένα καθεστώς δίωξης και εγκλεισμού όλων εκείνων που είχαν λάβει μέρος στην Κατοχική Αντίσταση καθώς και εκείνων που συμμετείχαν στα Δεκεμβριανά. Μέσα στα κύρια άρθρα της δεν προέβλεπε τη χορήγηση γενικής αμνηστίας παρά μόνο <<τα πολιτικά αδικήματα τα τελεσθέντα από τις 3 Δεκεμβρίου 1944 μέχρι της υπογραφής της συμφωνίας>> και <<εξαιρούσε τα συναφή κοινά αδικήματα κατά της ζωής και της περιουσίας, τα οποία δεν ήταν απαραίτητως αναγκαία δια την επιτυχίαν του πολιτικού σκοπού>>. ¹¹⁴

Έτσι ξεκίνησε <<νομότυπα>> η έκδοση ενταλμάτων και οι συλλήψεις του δημοκρατικού πληθυσμού της υπαίθρου από τις ληστοσυμμορίες, τη Χωροφυλακή και την Εθνοφυλακή. Στο τετράμηνο διάστημα μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας, υπολογίζεται ότι δολοφονήθηκαν πάνω από 560 αγωνιστές της Αντίστασης και φυλακίστηκαν 30 χιλιάδες. Μόνο στη Θεσσαλία, μέχρι τον Ιούνιο του 1945 είχαν δολοφονηθεί 36 άτομα. ¹¹⁵ Άτομα που βαρύνονταν με συγκεκριμένες κατηγορίες για ‘εγκλήματα της Κατοχής’ έπαιρναν τον άγνωστο δρόμο της εθελούσιας μετακίνησης στις πλησιέστερες κωμοπόλεις και στην πρωτεύουσα του νομού για να αποκρυφτούν από τους διώχτες τους ή αποφάσιζαν συνειδητά να γίνουν καταδιωκόμενοι στα κοντινά βουνά της περιοχής τους για να αποφύγουν τη σύλληψη. ¹¹⁶

<<Δεν έζησε άσπρη μέρα μετά την παράδοση του οπλισμού ο θεός μου, Γεώργιος Κουτίνας. Συνεχώς κάποιος από τις αρχές του χωριού (χωροφύλακας ή Εθνοφυλακή) θα ερχόταν στο σπίτι μας και θα τον ζητούσε. Είχαν γεμίσει τα γύρω βουνά φυγόδικους και καταδιωκόμενους -

¹¹⁴ Α.Ν. 119, *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, φ.31, 14 Φεβρουαρίου 1945

¹¹⁵ Εφημ. ‘Αλήθεια’ 22/7/1945 ‘Η αλήθεια για τους σκοτωμένους...’

¹¹⁶ Εφημ. ‘Αλήθεια’ 23/6/1945 ‘Οι καταδιωκόμενοι’

70 άτομα περίπου>> όπως αφηγείται ο Κωνσταντίνος Κουτίνας για την κατάσταση που επικρατούσε καθ' όλη τη διάρκεια του 1945 στα βόρεια της επαρχίας Τιρνάβου, στο χωριό Αργυροπούλι. ¹¹⁷ Ανάλογη είναι και η μαρτυρία του Βαγγέλη Γιαννόπουλου για τη συγκεκριμένη περίοδο: *‘Το 1946 έφυγα για τη Θεσσαλονίκη παράνομα. Ένας τρόπος υπήρχε για να μείνω στο χωριό μου. Να γραφτώ στη φασιστική οργάνωση <<X>> ή στη βασιλική EBEN. Μου το πρότειναν μέσω ενός θείου μου.’*¹¹⁸

Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσονται και οι συλλήψεις αποστράτων του ΕΛΑΣ, οι οποίοι είχαν διατελέσει πρώην μέλη Λαϊκών Δικαστηρίων, στρατοδικείων του ΕΛΑΣ ή ανακριτικοί υπάλληλοι και τώρα βαρύνονται με τις κατηγορίες της *‘αναγκαίας συνεργασίας εις φόνον’* και της *‘αντιποίησης της αρχής και παρανόμου συλλήψεως και κατακρατήσεως’*.¹¹⁹

Μέσα στο ίδιο καλοκαίρι θα τεθεί σε ισχύ και ο νόμος 453/1945 ΤΟΔ *‘περί καταδιώξεως της ληστείας’*, όπως και για τα αδικήματα του φόνου, της αρπαγής περιουσίας, της στάσεως και εκβιάσεως. Τα δε άρθρα της εγκυκλίου αφορούσαν την κατοχή όπλων και άλλων πολεμικών υλικών, τη σύσταση ένοπλων ομάδων καθώς και τις ποινές που επισύρουν αυτά τα αδικήματα, οι οποίες περιλαμβάνουν και την ποινή του θανάτου.¹²⁰

Στο δε άρθρο 5 ορίζεται σαφέστατα πως οι παραβάτες του ανωτέρου νόμου που είναι επικίνδυνοι για την δημόσια ασφάλεια θα κρίνονται από τις Επιτροπές Δημόσιας Ασφαλείας με το μέτρο της επικηρύξεως. Επιπρόσθετα θα δίδονται και οι συγγενείς των επικηρυχθέντων δραστών των ανωτέρω αδικημάτων καθώς και των υπόπτων υποθάλψεως αυτών. (άρθρο 6)

Οι ευθύνες τήρησης αυτών των νόμων ανατίθενται στους προέδρους των Κοινοτήτων, στους αγροφύλακες, δημόσιους υπαλλήλους και πολίτες οι οποίοι οφείλουν να συνδράμουν σε πρόσκληση του προέδρου *‘υπό τας διαταγάς των στρατιωτικών ηγητόρων και περιπολίας, εν απουσία στρατιωτικής αρχής’*.¹²¹

Η 12^η Ολομέλεια του ΚΚΕ (25-27 Ιουνίου 1945) έβαλε το καθήκον της άμεσης οργάνωσης της μαζικής λαϊκής αυτοάμυνας για την αντιμετώπιση της δολοφονικής τρομοκρατικής δράσης του μεταβαρκιζιανού κράτους και παρακράτους.¹²² Ταυτόχρονα, η Κεντρική Επιτροπή προειδοποιούσε πως ένα φασιστικό πραξικόπημα θα αντιμετωπίζονταν με όλα τα διαθέσιμα μέσα: *‘Η δολοφονική τρομοκρατική δράση της Δεξιάς επιβάλλει επιτακτικά και άμεσα την οργάνωση της μαζικής λαϊκής αυτοάμυνας για*

¹¹⁷ Μαρτυρία Κώστα Κουτίντα, κατοίκου Αργυροπούλιου Τιρνάβου, Ιούνιος 2011

¹¹⁸ Β. Παπαγιάννη, σ.8

¹¹⁹ Λευκή Βίβλος του ΕΑΜ, Μάης 1944- Μάρτης 1945, Τρίκαλα 1 Φλεβάρη 1945, ανατύπωση Αθήνας εκδ.Επικαιρότητα 2009, σ.107

¹²⁰ Εφημ. ‘Αλήθεια’ 24/7/1945 ‘Τα μέτρα για την εμπέδωση της τάξης- Ποιες ποινές προβλέπονται’

¹²¹ Εφημ. ‘Αλήθεια’ ό.π. 24/7/1945

¹²² Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ, Α’ τ.(1918-1949), Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2011 σ.519

την αντιμετώπισή της...Ο δημοκρατικός κόσμος πρέπει να είναι έτοιμος να υπερασπιστεί τη ζωή του και να αντιμετωπίσει με όλα τα μέσα κάθε φασιστικό πραξικόπημα.¹²³

Στην πράξη αυτοάμυνα σήμαινε:1)ατομική άοπλη-τουλάχιστον όχι με πυροβόλα όπλα-άμυνα απέναντι σε τρομοκρατικές επιθέσεις,2)μαζική αυτοάμυνα με πρωτόγονα και πρόχειρα όπλα απέναντι σε βιαιοπραγίες και συλλήψεις, αυτοάμυνα που συχνά έπαιρνε τη μορφή απεργιών και διαδηλώσεων, και 3)ένοπλες αμυντικές ενέργειες από πρώην μέλη του ΕΛΑΣ που κρύβονταν στα βουνά.¹²⁴

Το σύστημα της αυτοάμυνας σχηματιζόταν από ομάδες των δέκα ατόμων, και αρκετές τέτοιες ομάδες σε συνοικίες και κωμοπόλεις συγκροτούσαν ένα *τμήμα*. Επικεφαλής στα τμήματα ήταν *οι υπεύθυνοι*. Παρόμοια δομή υπήρχε στην ύπαιθρο και στα χωριά. Αρχικά, οι ομάδες αυτοάμυνας δεν είχαν καθόλου όπλα, ή, αν υπήρχαν διαθέσιμα όπλα, αυτά αποθηκεύονταν μακριά.¹²⁵ Το αποτέλεσμα της αυτοάμυνας ήταν ότι εκτεταμένες περιοχές ελευθερώθηκαν, ουσιαστικά, από τον αστυνομικό έλεγχο.¹²⁶

Τα κίνητρα που παρακινούσαν αυτούς τους παλαιμάχους του ΕΛΑΣ να μην υποταχθούν στη συμφωνία της Βάρκιζας καθώς και στις άμεσες διαταγές των διοικητών τους ήταν διάφορα και περίπλοκα: 1)η περιορισμένη αμνηστία δε θα τους προστάτευε από την εχθρότητα των αρχών και τις συμμορίες των δεξιών 2)φόβος για αντίποινα από πρώην θύματα και των οικογενειών τους καθώς και αντεκδικήσεις που είχαν ξεκινήσει στην Κατοχή και στα Δεκεμβριανά 3)άρνηση υποταγής στους όρους παράδοσης, τους οποίους θεωρούσαν ταπεινωτικούς και προδοτικούς για το αριστερό κίνημα 4) Ορισμένοι ήταν άποροι και η συντήρησή τους εξαρτιόταν άμεσα από τον συγκεκριμένο τρόπο ζωής (ένοπλοι συμμορίτες ή τόσο πολύ συνηθισμένοι στον αντάρτικο τρόπο ζωής, που δεν μπορούσαν να προσαρμοστούν στη ζωή των άοπλων ταλαιπωρούμενων πολιτών).¹²⁷

Οι άνθρωποι αυτοί προέρχονταν από στρώματα αγροτών, τεχνιτών, εργατών και αστών.¹²⁸ Εκείνο που αποτελούσε τον συνδετικό τους κρίκο ήταν μια απλοϊκή αριστερο-λαϊκίστικη ιδεολογία και η φανατική αντίθεσή τους στην κυβέρνηση της Αθήνας και τους ξένους προστάτες της. Η δε στρατολόγησή τους υπήρξε ολοκληρωτικά εθελοντική, χωρίς να επιδιώκεται ενεργά. Κάθε ομάδα διατηρούσε ελευθερία δράσης στην

¹²³ Δέκα χρόνια αγώνες 1935-1945, Αθήνα, Κεντρική Επιτροπή του ΚΚΕ 1945,σ.309

¹²⁴ OLE L. SMITH 'Αυτοάμυνα και κομμουνιστική πολιτική' στο Συλλογικό 'Μελέτες για τον εμφύλιο πόλεμο 1945-1949, Ολκός,Αθήνα 2002 σ.168

¹²⁵ Μαρτυρία Ηλ.Αλευρά στην Ελευθεροτυπία 25-8-1982

¹²⁶ Γιώργης Μπλάνας, 'Εμφύλιος πόλεμος 1946-1949, Όπως τα έζησα, Αθήνα, χ.ε.1976,σ.48

¹²⁷ Ιατρίδης Γ. 'Εμφύλιος πόλεμος 19445-1949' στο συλλογικό 'Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940-1950-Ένα έθνος σε κρίση' Θεμέλιο σ.347-348

¹²⁸ Richard V.Burks, 'The Dynamics of Communism in Eastern Europe, Princeton 1961 91-106

περιοχή της ενώ οι ομάδες συνδέονταν μεταξύ τους με ένα αυτοσχέδιο δίκτυο αγγελιαφόρων και συνδέσμων. Δεν είχαν μόνιμους καταυλισμούς και τα κρησφύγετά τους βρίσκονταν σε απρόσιτες ορεινές περιοχές, των οποίων το έδαφος μπορούσαν να διασχίσουν με ευκολία, μέρα ή νύχτα. Εξαιτίας του μικρού τους μεγέθους, οι ανάγκες τους σε εφόδια ήταν ελάχιστες, και ταυτόχρονα δεν αποτελούσαν βάρος στα κοντινά χωριά, όπου οι περισσότεροι είχαν συγγενείς ή φίλους, και όπου μπορούσε να διατηρηθεί ένα στοιχειώδες αλλά αποτελεσματικό δίκτυο πληροφοριών και υποστήριξης, χωρίς να προσελκύεται η προσοχή των αρχών.¹²⁹

Ωστόσο δε διευκρίνιζε αυτή η απόφαση της 12^{ης} Ολομέλειας τι γίνεται όταν πρέπει προασπίσουν την ίδια τους τη ζωή οι αγωνιστές της Αντίστασης και οι οπαδοί του ΚΚΕ. << Είχαμε εντολή, σε περίπτωση που δεχόμαστε ράπισμα στο ένα μάγουλο, να γυρνάμε και το άλλο για να δεχτούμε και άλλο ένα. Μόνο έτσι θα προασπίζαμε την περιβόητη συμφιλίωση και θα τηρούσαμε την συμφωνία(Βάρκιζα). Με λίγα λόγια μας είχαν δέσει τα χέρια. Αυτό δεν ανέχονταν. Γι' αυτό γυρνάγαμε σαν τα τσακάλια μέσα στους ελαιώνες και στα πουρνάρια, άοπλοι για να μην προκαλέσουμε τα καταδιωκτικά αποσπάσματα. Κρυμμένοι την ημέρα στα κρησφύγετα και τη νύχτα κατεβαίναμε στο χωριό, στα πρώτα σπίτια για να προμηθευτούμε τρόφιμα και να μάθουμε νέα και πληροφορίες. Μια ζωή κόλαση, γεμάτη αγωνία... Στα σπίτια μας κατέφθαναν χωροφύλακες και Εθνοφυλακή αναζητώντας μας. Όταν έπαιρναν την απάντηση πως απουσιάζαμε, απαντούσαν κοροϊδευτικά στα βουλγάρικα 'νες-ναμ, νες-ναμ δηλ. 'δεν ξέρω'. Τον Σεπτέμβρη του ίδιου έτους η δύναμη της Χωροφυλακής του χωριού αντικαταστάθηκε και συνάμα ενισχύθηκε με 3-4 άνδρες ακόμα(συνολικά 7 άνδρες), από τους οποίους οι μισοί ήταν δικοί μας(Λεωνίδας, Σταύρος, Θόδωρος). Μάλιστα ο τελευταίος ερχόταν στον πατέρα μου και τον πληροφορούσε για οποιαδήποτε ενέργειά τους>>.¹³⁰

Από τις 15/9/1945 μέχρι τις 25/6/1946, η ασφάλεια της υπαίθρου είχε ανατεθεί στη Χωροφυλακή, με την ενίσχυση του στρατού. Από τις 25/6/1946 και μετά αναλήφτηκε η ευθύνη φρούρησης και προστασίας της υπαίθρου πλήρως από τον στρατό.¹³¹

Μέσα στο ίδιο καλοκαίρι (Ιούλιος 1945) θα θεσπιστεί και ο αναγκαστικός νόμος 453/45 με κύριο σκοπό τον αφοπλισμό των όποιων ένοπλων ομάδων υπήρχαν στην ύπαιθρο, των κατοίκων και άμεσα των αγροφυλάκων.¹³² Με το συγκεκριμένο νόμο επιχειρείται η επικήρυξη των ληστών και η καταπολέμηση των ληστοσυμμοριών. Καταρχήν τέθηκε σε εφαρμογή ως τις 31 Δεκεμβρίου 1945, ωστόσο εξακολούθησε να

¹²⁹ Ιατρίδης Γ. σ.349

¹³⁰ Μαρτυρία Κώστα Κουτίνα, κατοίκου Αργυροπουλίου Τυρνάβου, για τον θείο του Γ.Κουτίνα που τη συγκεκριμένη περίοδο βρίσκεται αυτοαμυντής με αρκετούς συγχωριανούς του στα γύρω από το χωριό βουνά'

¹³¹ Ζαφειρόπουλος, 'Ο αντισυμμοριακός...'ό.π. σ.296

¹³² Α.Ν. 453/1945, Εφημερίς της Κυβερνήσεως, ΦΕΚ 180/10-7-1945

εφαρμόζεται και πολύ πέρα από τη λήξη του εμφυλίου πολέμου με μια σειρά διατάγματα που εκδόθηκαν αργότερα.

Ωστόσο στις επικηρύξεις υπάρχουν μόνο ονόματα αγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης που βρίσκονται στα βουνά καταδιωκόμενοι. Επακόλουθο αυτών των επικηρύξεων είναι η εξόντωση των συγγενών τους, η εξάρθρωση της παραγωγής, η καταστροφή των περιουσιών και των γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων.¹³³

Από την 1^η Αυγούστου 1945 ξεκίνησε επίσημα και η διενέργεια εκκαθαριστικών επιχειρήσεων, την ευθύνη των οποίων θα είχε η Εθνοφυλακή, ενώ η Χωροφυλακή θα αναλάμβανε την ασφάλεια στις πόλεις και στα χωριά που θα είχαν εκκαθαριστεί. Αυτές οι εκκαθαριστικές επιχειρήσεις άρχισαν από τη Θεσσαλία, διότι εκεί παρατηρήθηκε έντονη δράση ένοπλων ομάδων καθώς και παράνομων παρακρατικών οργανώσεων.¹³⁴

Μαζί όμως με τον θεσμό των επικηρύξεων του προηγούμενου έτους θα εμφανιστούν στις αρχές του 1946 στις επαρχιακές κωμοπόλεις κατάλογοι προγραφών με ονόματα 'ύποπτων' πολιτών. Παρά τις διαβεβαιώσεις των εισαγγελέων Χρ.Πατακιά και Κωβαίου ότι θα ακυρωθούν οι εν λόγω κατάλογοι, ο διοικητής Χωροφυλακής Τιρνάβου εξακολουθούσε να διατηρεί τον κατάλογο σε εμφανή και περίοπτη θέση στην κεντρική πλατεία της κωμόπολης.¹³⁵

Έπρεπε να μεσολαβήσει ένα ολόκληρο έτος από τη Συμφωνία της Βάρκιζας, και πιο συγκεκριμένα στις 12 Φλεβάρη, του 1946, για να συνέλθει η 2^η Ολομέλεια του ΚΚΕ και να αποφανθεί πως θα αντιδράσουν οι καταδιωκόμενοι και οι φυγόδικοι με τα ίδια μέσα που χρησιμοποιούν οι αντίπαλοί τους(δηλαδή με τα όπλα).¹³⁶ Πριν από αυτή την Ολομέλεια, τον Φεβρουάριο του 1946, η Κεντρική Επιτροπή του ΚΚΕ αρνήθηκε να υποστηρίξει τη δραστηριότητα των ανταρτών και δεν έκανε τίποτα να ενθαρρύνει άλλους κομμουνιστές να προσχωρήσουν στις ομάδες τους.¹³⁷ Μάλιστα καθ' όλη τη διάρκεια αυτού του έτους το Κόμμα συμβούλευε τους οπαδούς του να υπακούσουν στις στρατιωτικές εντολές και να παρουσιάζονται στα στρατιωτικά κέντρα εκπαίδευσης, παρά το γεγονός ότι για τους κομμουνιστές και τους συνοδοιπόρους η στρατιωτική θητεία σήμαινε όλο και περισσότερο φυλάκιση σε ειδικά στρατόπεδα.¹³⁸

Μέχρι τις εκλογές(31 Μαρτίου 1946) η κατάσταση επιδεινώθηκε και δεν απέμεινε καμιά άλλη λύση από τον ένοπλο αγώνα.

¹³³ ΦΕΚ 139-29-9-1945 Αρ.34)338)1γ- 'Περί διατηρήσεως εν ισχύ της επικηρύξεως του ληστοφυγοδίκου Βαρβαρούση ή Τσιλιμάνη Βασιλείου' Επιτροπή .Δημόσιας .Ασφάλειας .Λάρισας

¹³⁴ Ζαφειρόπουλος, 'Ο αντισυμμοριακός ...' ό.π. σ.260

¹³⁵ Εφημ. 'Αλήθεια' Ιανουάριος 1946 'Στον Τίρναβο ανεμίζει κατάλογος προγραφών'

¹³⁶ Το ΚΚΕ,Επίσημα κείμενα, τ. έκτος, σ.178

¹³⁷ Φοίβος Γρηγοριάδης, 'Το Δεύτερο Αντάρτικο', τ.Β' σ.524

¹³⁸ Ιατρίδης Γ., σ.351

Με απόφαση της Κ.Ε. του ΚΚΕ της 17^{ης} Απριλίου 1946, καθορίστηκε ότι <<η αυτοάμυνα είναι όχι μόνο φυσικό και απαραίτητο, αλλά και επιβεβλημένο μέτρο του λαού. Το αντίθετο θα σήμαινε αυτοκτονία.>>¹³⁹

Είναι αυτές οι ομάδες των καταδιωκόμενων – φυγόδικων που μετά τις εκλογές της 31^{ης} Μαρτίου 1946 και το χτύπημα του Λιτόχωρου θα εγκαταστήσουν την τακτική της επίθεσης στα αστυνομικά τμήματα και τους σταθμούς Χωροφυλακής της περιοχής για να απαντήσουν στις συνεχόμενες προκλήσεις και για να ασκήσουν πίεση στην κυβέρνηση (Λιβάδι, Κρασιά, Συκούριο, Αργυροπούλι κτλ.). Αρκετοί όμως από τους άνδρες της Χωροφυλακής και της Εθνοφυλακής δεν πολεμούσαν γιατί ήταν Επονίτες, Εαμίτες, μέλη του ΚΚΕ και του ΑΚΕ.

Οι ομάδες αυτοάμυνας με αρχηγούς παλιούς καπετάνιους του ΕΛΑΣ θα διεξάγουν τις πρώτες μάχες το καλοκαίρι του 1946 εναντίον της Χωροφυλακής, των συμμοριών και τμημάτων του στρατού: Αρμένιο-27/6, Έλαφος-Βουλγαρινή-7/7, Καλαμάκι και Αλμυρός, Σκήτη Αγίας 13/7, Καρυά Ολύμπου 16/7, Αϊ-Νικόλας ο Φονιάς 24/7, Λιβάδι Ολύμπου 27/7.¹⁴⁰

Οι αντιδράσεις του ΕΑΜ-ΚΚΕ και του τοπικού πληθυσμού

Στις 12 Μαρτίου 1945, η Κεντρική Επιτροπή του ΕΑΜ σε υπόμνημά της προς τις συμμαχικές κυβερνήσεις δήλωνε ότι μόνον το ΕΑΜ είχε τηρήσει πιστά τους όρους της Συμφωνίας της Βάρκιζας και κατηγορούσε την κυβέρνηση ότι καταδίωκε και τρομοκρατούσε το ΕΑΜικό αντιστασιακό κίνημα σε ολόκληρη τη χώρα: έδιωχνε τους ΕΛΑΣίτες από τον Εθνικό Στρατό, ενώ δεχόταν «προδότες» και διατηρούσε την Ορεινή Ταξιαρχία άθικτη. Το υπόμνημα τελείωνε με την αίτηση «να συγκροτηθεί, όπως προβλέπει το σχετικό άρθρο της Γιάλτας, διασυμμαχική επιτροπή για να εξετάσει την κατάσταση στην Ελλάδα και να πάρει τα μέτρα εκείνα που θα εξασφαλίσουν και στον ελληνικό λαό τις δημοκρατικές ελευθερίες, που αποτελούν την απαραίτητη και επείγουσα προϋπόθεση για ένα γνήσιο αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος και των εκλογών».¹⁴¹

Στις 5-10 Απριλίου 1945 συγκλήθηκε στην Αθήνα η 11^η Ολομέλεια του ΚΚΕ για να αξιολογήσει τη δράση του κόμματος στον χρόνο που πέρασε από την 10^η Ολομέλεια δηλ. από τον Ιανουάριο του 1944 καθώς και τα καινούρια καθήκοντα του ΚΚΕ. Οι επικρίσεις εναντίον του γραμματέα

¹³⁹ Ζαφειρόπουλος, ό.π. σ. 69

¹⁴⁰ Αρσενίου, 'Γένεση...' ό.π. σ.93

¹⁴¹ Αγγ. Αγγελόπουλος'' Από την Κατοχή στον Εμφύλιο. Η μεγάλη ευθύνη των Συμμάχων'', Αθήνα, Παρουσία, 1994 σ σ 162-164.

του κόμματος Γ.Σιάντου υπήρξαν έντονες για μια σειρά από χειρισμούς σε κρίσιμα ζητήματα που αντιμετώπιζε το κόμμα. Μάλιστα τονίστηκε ιδιαίτερα η συμβιβαστική πολιτική που ακολούθησε στο διάστημα αυτό, ενώ ο ίδιος ο Γ.Σιάντος στάθηκε ιδιαίτερα στο ζήτημα των σχέσεων με την Μ.Βρετανία χαρακτηρίζοντας βασικό λάθος την αδυναμία του ΚΚΕ να βρει τρόπους συνεννόησης με τη Μ.Βρετανία.¹⁴² Την 11^η Ολομέλεια απασχόλησε επιπρόσθετα η σύγκληση του 7^{ου} Συνεδρίου του ΚΚΕ κατά τη διάρκεια του 1945 και η εκλογή νέου Πολιτικού Γραφείου. Έληξε η 11^η Ολομέλεια με έναν συμβιβασμό προς όφελος του Πολιτικού Γραφείου. Παρά τις επικρίσεις των Γ.Ζεύγου, Ν.Παρτσαλίδη και Μ.Βαφειάδη, οι προτάσεις του Γ.Σιάντου υιοθετήθηκαν από την πλειοψηφία των μελών της Κεντρικής Επιτροπής.¹⁴³ Τα καινούρια καθήκοντα του κόμματος με βάση την 11^η Ολομέλεια δημοσιεύτηκαν στο *Ριζοσπάστη* στις 24 Απριλίου 1945.¹⁴⁴

Παρά την ανάλυση της κομματικής γραμμής, οι αποφάσεις της 11^{ης} Ολομέλειας και η έλλειψη αυτοκριτικής της ηγεσίας δεν κατάφεραν να δώσουν διέξοδο στην εσωκομματική κρίση που αντί να ξεπεραστεί εντεινόταν. Σχετικά με τον τρόπο που τέθηκαν υπόψη των μελών οι αποφάσεις της 11^{ης} Ολομέλειας ο Γ.Μπλάνας-Κίσσαβος, καπετάνιος του ΕΛΑΣ στη Θεσσαλία, σημείωνε τα εξής:

<<Μια μέρα συγκεντρώθηκαν σε ένα σπίτι στον Άγιο Αθανάσιο στη Λάρισα δώδεκα περίπου στελέχη για να ακούσουν την ανάλυση της Ολομέλειας αυτής. Η ανάλυση έγινε από τους αριθμούς ένα και δύο του περιφερειακού γραφείου Θεσσαλίας Κοτσάβρα και Λουλέ. Μόλις τελείωσε ο πρώτος ζήτησαν από τους παρόντες να που τη γνώμη τους. Κανένας δεν ήθελε να πάρει το λόγο. Αυτό έδειχνε χωρίς λόγια ότι κανένας δεν είχε μείνει ικανοποιημένος πάνω σε όλα τα ζητήματα που έθιγε η απόφαση. Ο γραμματέας πίεζε τους συντρόφους να πουν τη γνώμη τους. Μετά από αυτό ένας ή δύο απάντησαν απρόθυμα ότι συμφωνούσαν ή διαφωνούσαν. Στη συνέχεια ο γραμματέας ρώτησε εμένα. Απάντησα ότι δεν είχα τίποτα να πω. Αυτός όμως επέμενε να ακούσει τη γνώμη μου. Απάντησα 'Δεν καταλαβαίνω τίποτα από την απόφαση αυτήν και δεν βλέπω τίποτε το ουσιαστικό που να έχει σχέση με την μελλοντική μας δουλειά'>>...Ήταν μια προσπάθεια συγκάλυψης της προδοσίας, αλληλοσκεπάσματος των μεγάλων λαθών, ήταν ένα βάλτωμα. Ήταν η αθώωση των Ιωαννίδη-Σιάντου και την έκοψαν σύμφωνα με τα μέτρα τους και πήραν εκ νέου την εντολή να καθοδηγήσουν το ΚΚΕ.¹⁴⁵

¹⁴² ΚΚΕ, *Επίσημα Κείμενα*, ό.π., τόμος 5, <<Εισήγηση Σιάντου στην 11^η Ολομέλεια>>, σ.417-432

¹⁴³ Richter,ό.π., σ.295

¹⁴⁴ *Ριζοσπάστης*, 24 Απριλίου 1945

¹⁴⁵ Γ.Μπλάνας (Καπετάν Κίσσαβος), *Εμφύλιος Πόλεμος 1946-1949*. Όπως τα έζησα, Αθήνα: Καστανιώτης 1977, σ.65-66

Μεσολαβεί η άφιξη του Νίκου Ζαχαριάδη στην Αθήνα στις 30 Μαΐου 1945, ο οποίος μόλις έφτασε κατέλαβε αμέσως τη θέση του ως γενικός γραμματέας του Κομμουνιστικού Κόμματος. Η επιστροφή του είχε σημαντικές επιπτώσεις στο εσωτερικό του ΚΚΕ. Κατ' αρχήν έλυσε το ζήτημα της αξιοπιστίας του κόμματος προς την κομματική του βάση. Ήταν ο παλιός, δοκιμασμένος αλλά και νέος ηγέτης, ο οποίος δεν έφερε ευθύνη για τα σφάλματα της Κατοχής. Πολλοί πίστεψαν ότι με την επιστροφή του αρχηγού θα γίνονταν μια καινούρια αρχή. <<Βέβαια όταν ο Ζαχαριάδης ήλθε το 1945 περίμενε μεγάλες αλλαγές ο κόσμος. Περίμενε καταδίκη της Βάρκιζας, περίμενε καταδίκη πολλών πραγμάτων. Περίμενε καθαιρέσεις από την ΚΕ και το ΠΓ, περίμενε τέτοια πράγματα ο κόσμος>>.¹⁴⁶ Πράγματι ένα από τα πρώτα δείγματα γραφής του νέου ηγέτη ήταν η καταγγελία του Άρη Βελουχιώτη. Εφεξής, κυριαρχούσαν η πειθαρχία και η μονολιθικότητα και δεν γίνονταν ανεκτή καμία προσωπική πολιτική και αναζήτηση.¹⁴⁷

Ακολουθεί η 12^η Ολομέλεια του ΚΚΕ (Ιούνιος 1945) που καλεί τα μέλη και τα στελέχη του κόμματος και όλο το δημοκρατικό λαό σε μαζική πολιτική πάλη για την αντιμετώπιση του φασιστικού πραξικοπήματος που ετοίμαζε η Δεξιά ενώ έβαζε το καθήκον της άμεσης οργάνωσης της μαζικής λαϊκής αυτοάμυνας για την αντιμετώπιση της δολοφονικής τρομοκρατικής δράσης του μεταβαρκιζιανού κράτους και παρακράτους.¹⁴⁸

Αντίστοιχα στην περιοχή της Λάρισας εμφανίζονται οι πρώτοι καταδιωκόμενοι οι οποίοι βρίσκουν καταφύγιο στην ίδια την πόλη είτε στους ορεινούς όγκους του Ολύμπου και του Κισσάβου. Μάλιστα θα σημειωθούν και προσπάθειες αφοπλισμού και συγκρούσεων τοπικών πληθυσμών τόσο με τα κρατικά όργανα (Εθνοφυλακή, Χωροφυλακή) όσο και με τις ληστοσυμμορίες με αμφότερες απώλειες (π.χ. Αγιά, Τίρναβος, Καρυά Ολύμπου).¹⁴⁹ Στα πλαίσια της λαϊκής αυτοάμυνας, θα αντιδράσουν και οι κάτοικοι της πόλης της Λάρισας στις συνοικίες του Αη-Θανάση και της Φιλιππούπολης και θα αποκρούσουν ολονύκτια επιδρομή της συμμορίας του Γρ. Σούρλα..¹⁵⁰

Στην ίδια την πόλη το ΕΑΜ θα εκφράσει την έντονη διαμαρτυρία του απέναντι στις συνεχιζόμενες συλλήψεις και στα μπλόκα που διενεργούνται στις γειτονιές της πόλης.¹⁵¹ Επισημαίνουν ακόμα τη

¹⁴⁶ Λάζου, σ.127, -προφορική μαρτυρία της Μαρίας Καραγιώργη, Αθήνα 15 Φεβρουαρίου 2006

¹⁴⁷ Μαργαρίτης Γ., *Ιστορία...*, τ.1 σ.132-133

¹⁴⁸ 'Λοκίμιο...' ό.π. σ.519

¹⁴⁹ Εφημ. 'Αλήθεια' 3/4/1945 'Έργα και ημέρες του <<Εθνικού στρατού>>-Κανιβαλισμοί στο Καζακλάρ-Τύρναβο, 19/6/1945 'Πολίτες αφοπλίσαν στην Αγιά...Δολοφονήθηκε μια γριά'

¹⁵⁰ Εφημ. 'Αλήθεια' 25/9/1945 'Με πρωτοφανή παλλαϊκό ξεσηκωμό ο Αη-Θανάσης και η Φιλιππούπολη απέκρουσαν νικηφόρα επιδρομή των Σουρλικών'.

¹⁵¹ Εφημ. 'Αλήθεια' 9/8/1945 'Χθесινές κινητοποιήσεις για τις συλλήψεις'

φρικτή κατάσταση διαβίωσης των φυλακισμένων οπαδών και στελεχών του με παραστάσεις πολυάριθμων Επιτροπών(σωματεία επαγγελματιών, εργατών και δημοσίων υπαλλήλων) της πόλης στα αρμόδια όργανα(Άγγλος διοικητής Μύλλερ, Νομάρχης, Δήμαρχος, Εισαγγελέας). Αξίζει να σημειωθεί πως οι μοναδικές συγκροτημένες επιτροπές που έγιναν δεκτές από τον Νομάρχη υπήρξαν αυτές των δασκάλων και των εκδορέων.¹⁵²

Σε ότι έχει σχέση με τις εκλογές των εργατικών σωματείων και των γεωργικών συνεταιρισμών ο ΕΡΓΑΣ-συνδικαλιστικό όργανο του ΕΑΜ-καταλαμβάνει την πλειοψηφία των εδρών.¹⁵³ Χαρακτηριστική είναι η στάση της κυβέρνησης που προσπαθεί με κάθε τρόπο να εμποδίσει την επιρροή του ΕΑΜ στον αγροτικό πληθυσμό. Έτσι με εγκύκλιό του το υπουργείο Δημοσίας Τάξεως ζητά από το υπουργείο Γεωργίας <<όπως λάβει τα ενδεδειγμένα μέτρα προς εξουδετέρωση της ασκούμενης μεταξύ των αγροτών κομμουνιστικής προπαγάνδας>>. ¹⁵⁴

Στις αρχές Σεπτέμβρη, με πρωτοβουλία του ΚΚΕ και των άλλων κομμάτων του ΕΑΜ, ιδρύεται η Ένωση Δημοκρατικών Συλλόγων με επίτιμο πρόεδρο το στρατηγό Αλ. Οθωναίο, πρόεδρο τον αντιναύαρχο Ιωαν. Γιαννικώστα και αντιπρόεδρο τον ακαδημαϊκό και καθηγητή Πανεπιστημίου Νικ. Βέη.

Θα ακολουθήσει το 7^ο Συνέδριο του ΚΚΕ, το οποίο θα πραγματοποιηθεί στο χρονικό διάστημα 1-6 Οκτώβρη 1945, ύστερα από μια θυελλώδη και σημαντική δεκάχρονη περίοδο. Κατά τη διάρκεια του συνεδρίου θα γίνει μια συνολική αποτίμηση των γεγονότων που μεσολάβησαν στα χρόνια αυτά αλλά δεν έγινε μια βαθιά επαναστατική-μαρξιστική ανάλυση της προηγούμενης δράσης του ΚΚΕ, ιδιαίτερα στα χρόνια της Κατοχής, ενώ δεν είδε κριτικά και αυτοκριτικά τα πολύ σοβαρά λάθη που έκανε η καθοδήγηση, όπως οι υποχωρήσεις και οι συμβιβασμοί στο Λίβανο, στην Καζέρτα και στη Βάρκιζα.

Παράλληλα το 7^ο Συνέδριο θα υιοθετήσει το πρόγραμμα της Λαϊκής Δημοκρατίας, ένα καθεστώς που δεν ήταν σοσιαλιστικό αλλά η ενσάρκωση μιας ευρύτατης κοινωνικής συμμαχίας εργατών, αγροτών, βιοτεχνών τεχνικών, μικρών και μεσαίων αστών, ενώ θα επιβεβαιώσει το σημαντικό ρόλο της μαζικής λαϊκής αυτοάμυνας ως κίνηση προστασίας των καταδιωκόμενων εαμικών από το κόμμα.¹⁵⁵ Επίσης για να διαφυλαχθεί και να αναπτυχθεί παραπέρα η πολιτική ενότητα που πραγματοποιήθηκε με το ΕΑΜ στο χωριό αλλά και για να μη διασπαστεί η ενότητα δράσης της αγροτιάς με την ύπαρξη δύο κομμάτων-του ΚΚΕ

¹⁵² Εφημ. 'Αλήθεια' 12/8/1945 'Η φρίκη των κρατητηρίων και των φυλακών-Έντονες παραστάσεις του Δικηγ. Συλλόγου'

¹⁵³ Εφημ. 'Αλήθεια' Αύγουστος 1945 'Ο θρίαμβος των Δημοκρατικών στις εκλογές των Συν/μών'

¹⁵⁴ Υπουργείον Δημοσίας Τάξεως, Τμήματα Εθνικής Ασφάλειας, Γραφείον IV, πρωτ.2/11/20/36/26.5.1946

¹⁵⁵ Λυμπεράτος, 'Στα πρόθυρα...'ό.π. σελ.175-176

και του ΑΚΕ- αποφασίστηκε να εφαρμοστεί η απόφαση του 6^{ου} συνεδρίου (Δεκέμβριος 1936) για την ένταξη όλων των κομμουνιστών του χωριού στο ΑΚΕ.¹⁵⁶

Πρόκειται για έναν μηχανιστικό και γραφειοκρατικό τρόπο αποκατάστασης της <<αλλοιωμένης>> ταξικής σύνθεσης του κόμματος. Για το σκοπό αυτό θα γίνουν μαζικές διαγραφές των αγροτών, που υποχρεώνονταν ακόμη και με τη βία να περάσουν στο Αγροτικό Κόμμα. Αυτή η συγκεκριμένη πολιτική θα αποκληθεί *‘πολιτική ενότητα στο χωριό’*. Σκοπό είχε να επανασυσφίξει και να διευρύνει την κοινωνική συμμαχία με τις μάζες της υπαίθρου, να τις <<τραβήξει>> στο πρόγραμμα της <<Λαϊκής Δημοκρατίας>>. Σύμφωνα με τον Γιάννη Μανούσακα: *‘Δεν είναι υπερβολή αν θα πω ότι ξεσηκώθηκε θρήνος και οδυρμός από του κομμουνιστές του χωριού που θα αποσπούνταν από το Κόμμα. Στην αρχή ο ξεσηκωμός μπήκε σε εθελοντική βάση, μα καμιά οργάνωση του χωριού δε δέχτηκε ν’ αυτοδιαλυθεί και να προσχωρήσει στο ΑΚΕ.’*¹⁵⁷

Σε γενικές γραμμές το νέο καταστατικό του κόμματος, ένα σχέδιο που είχε υποβληθεί από τον Γ.Ιωαννίδη και περιελάμβανε 48 άρθρα, ήταν πιο συγκεντρωτικό και γραφειοκρατικό από το προηγούμενο και όπως ήταν αναμενόμενο εγκρίθηκε ομόφωνα από το Συνέδριο.¹⁵⁸

Εκτός από τη νέα Κεντρική Επιτροπή, το 7^ο Συνέδριο εξέλεξε ένα νέο κομματικό όργανο: την Κεντρική Επιτροπή Ελέγχου που είχε ως καθήκοντα τον έλεγχο της εκτέλεσης των αποφάσεων της Κεντρικής Επιτροπής από το κόμμα και εξακρίβωση των υπευθύνων για παραβίαση του καταστατικού και της κομματικής πειθαρχίας.¹⁵⁹ Επίσης εξελέγη και μια δεύτερη επιτροπή για τη μελέτη των στρατιωτικών θεμάτων, με το όνομα Πανελλήνια Στρατιωτική Επιτροπή, η οποία συνήλθε δύο φορές, η μία μετά το 7^ο Συνέδριο και η δεύτερη μετά τη 2^η Ολομέλεια. Τα μέλη της ήταν διεσπαρμένα σε όλες τις επαρχίες και επικεφαλής τέθηκε ο ίδιος ο Ζαχαριάδης βοηθούμενος από τον Ιωαννίδη και τον Έκτορα.¹⁶⁰

Η 2^η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ στις 12 Φλεβάρη 1946, αφού εξετάσει το ζήτημα των εκλογών (καθόδου ή αποχής) θα αποφανθεί πως το ΕΑΜ έπρεπε <<αμέσως να πάρει όλα τα οργανωτικά-τεχνικά μέτρα>> που θα επέτρεπαν στο λαό να αποκρούσει τη δολοφονική τρομοκρατία. Η λύση η ενδεδειγμένη ήταν η μαζική λαϊκή αυτοάμυνα, αλλά <<και με τα ίδια μέσα που χρησιμοποιούν οι δολοφόνοι>> δηλ. και με τα όπλα. Ότι <<πρέπει στους εχθρούς μας να απαντήσουμε με τα ίδια σκληρά μέσα,

¹⁵⁶ Δοκίμιο Ιστορίας..., ό.π.σ.532

¹⁵⁷ Μανούσακας Γιάννης *‘Εμφύλιος, στη σκιά της Ακροναυπλίας, Αθήνα Γιάννινα’* εκδ.Δωδώνη 1986 σελ.81

¹⁵⁸ Το 7^ο Συνέδριο του ΚΚΕ, τόμος 1, Αθήνα 1945,σ.33

¹⁵⁹ Το 7^ο Συνέδριο του ΚΚΕ, τόμος 1, Αθήνα 1945, σ.57

¹⁶⁰ Μπλάνας-Κίσσαβος,ο.π.,σ.62 και75

αποφασιστικά και μέχρι τη νίκη>>. Έτσι προσανατολίζεται σε μια διπλή τακτική: συνδυασμός πολιτικής και στρατιωτικής δράσης.¹⁶¹

Τον ίδιο μήνα(Φεβρουάριος 1946) θα πραγματοποιηθεί συλλαλητήριο του Δημοκρατικού Συλλόγου Λάρισας¹⁶² με πλήθος κόσμου που θα απαιτήσει και θα κάνει γνωστή την απόφασή του να αγωνιστεί για δημοκρατία, εθνική ανεξαρτησία, για αντιπροσωπευτική κυβέρνηση και για τίμιες και ελεύθερες εκλογές. Έχει προηγηθεί ανάλογο πανδημοκρατικό συλλαλητήριο στην Αθήνα την Κυριακή 20 Φεβρουαρίου στο Παναθηναϊκό Στάδιο, στη Θεσ/νίκη (14/12), στον Πειραιά(30/12), στο Βόλο(14/1) καθώς και σε άλλες επαρχιακές πόλεις.¹⁶³

Όσotόσο το πρόβλημα για το ΚΚΕ ήταν οι δυνάμεις των ατάκτων που πλέον συγκροτούσαν ομάδες (ΟΔΕΚ-Ομάδες Δημοκρατικών Ενόπλων Καταδιωκομένων) στη Θεσσαλία και τη Μακεδονία και ενισχύονταν από τους τοπικούς πληθυσμούς.¹⁶⁴ Μάλιστα το ΚΚΕ έκανε το παν να εμποδίσει την αριθμητική τους ανάπτυξη στο όνομα της συμφιλίωσης και γι' αυτό προσπάθησε να περιστείλει και τη λειτουργία εκείνων των κομματικών οργανώσεων του που φέρονταν να ενισχύουν τους ατάκτους.¹⁶⁵

ΕΝΟΤΗΤΑ 5"

Τα άμεσα προβλήματα της πόλης και της επαρχίας της Λάρισας μετά την απελευθέρωση

Μετά τη σύσκεψη των οργανώσεων των επαγγελματιοβιοτεχνών της πόλης της Λάρισας που πραγματοποιήθηκε στις 25 Μαΐου 1945, διαπιστώθηκε πως η πολεμοπαθής και σεισμόπληκτη πόλη αντιμετωπίζει πολλά και ποικίλα προβλήματα.¹⁶⁶

Προβλήματα που έχουν σχέση με την προσωρινή στέγαση των κατοίκων τόσο της πόλης της Λάρισας από τα γειτονικά χωριά του κάμπου όπως επίσης και των επαρχιακών πόλεων Ελασσόνας, Τυρνάβου και Αγιάς εξαιτίας του εντεινόμενου κύματος τρομοκρατίας που

¹⁶¹ Το ΚΚΕ, ό.π. σ.178

¹⁶² Εφημ. 'Αλήθεια' 26/2/1946 'Πανδημοκρατικός συναγερμός-Η συγκέντρωση της Λάρισας'

¹⁶³ Δοκίμιο. ό.π. σ.540

¹⁶⁴ Μπλάνας Γ-Κίτσαβος, 'Εμφύλιος Πόλεμος..' ό.π. σελ.61

¹⁶⁵ Λυμπεράτος 'Στα πρόθυρα....' ό.π. σελ.528

¹⁶⁶ Εφημ. 'Αλήθεια' 27/5/1945 'Οι εχθροί των επαγγελματιών'

παρατηρείται στους ορεινούς όγκους του Ολύμπου, Κισσάβου και Πηλίου. Την ήδη προβληματική εικόνα της περιοχής θα συμπληρώσει ο αυξανόμενος ρυθμός ανεργίας, η κακή συγκοινωνία που αποτυπώνεται με τα καταστραμμένα έργα οδοποιίας (δρόμοι, γεφύρια) ,ο οικονομικός μαρασμός της περιοχής και η καταβάρθρωση της αγροτικής οικονομίας.¹⁶⁷

Η ανθρώπινη εικόνα που προβάλλει η πόλη της Λάρισας στις αρχές του 1945 είναι η εξής: σεισμόπληκτοι, βομβόπληκτοι, οι στρατιωτικές δυνάμεις του ΕΛΑΣ, οι Εβραίοι που επέστρεψαν, οι συμμαχικές δυνάμεις και αργότερα οι ανταρτόπληκτοι.¹⁶⁸

Η εικόνα της επαρχίας, ιδιαίτερα η ορεινή περιοχή της Ελασσόνας, χαρακτηρίζεται τραγική: εξαθλίωση, πείνα, φτώχεια, αγραμματοσύνη που φτάνει το 65% στους άνδρες και 85% στις γυναίκες, αρρώστιες και ολοκληρωτική έλλειψη στέγης στα καμένα χωριά σε ποσοστό 25% του πληθυσμού της υπαίθρου. Το οξύ πρόβλημα της στέγης της συγκεκριμένης περιοχής φαίνεται από τους αριθμούς: 3.500 καμένα σπίτια. Αν και η ΑΤΕ βοήθησε στην κατασκευή 830 νέων σπιτιών, παρατηρήθηκε το φαινόμενο της ημικατάρευσης ορισμένων και γι' αυτό μόνο τα 400 ήταν κατοικήσιμα.¹⁶⁹

Η απουσία διανομής των εφοδίων της UNRRA, η μη χορήγηση καλλιεργητικών δανείων, σπόρων και γεωργικών εργαλείων καθώς και η έλλειψη ζωοτροφών ελλοχεύουν κίνδυνο αφανισμού 3.500 ζώων. Όλοι αυτοί οι παράγοντες αποτυπώνουν την ζοφερή πραγματικότητα. Η εικόνα της γεωργικής παραγωγής της συγκεκριμένης χρονιάς χαρακτηρίζεται τρομακτική αν λάβουμε υπόψη την πρωτοφανή ξηρασία σε συνδυασμό με τις υποτιμημένες τιμές των γεωργικών προϊόντων.¹⁷⁰

Τα δε σχολεία της επαρχίας βρίσκονται σε τραγική κατάσταση καθώς τα περισσότερα χρησιμοποιήθηκαν στη διάρκεια της Κατοχής για να στεγάσουν τα στρατεύματα Κατοχής (Ιταλοί, Γερμανοί) και πολλά από αυτά μετά την απελευθέρωση δεν υφίστανται.

Μεταξύ των άλλων προβλημάτων θα πρέπει να προσθέσουμε και τα φάρμακα της UNRRA τα οποία δεν δίνονται σε ολόκληρο τον πληθυσμό αλλά σε ορισμένους κατοίκους με κομματικά κριτήρια ή κριτήρια συγγένειας και φιλίας των Επιτροπών διανομής. Από τα εφόδια της UNRRA και πιο συγκεκριμένα από τις πωλήσεις τους προήλθε και το 40% των δημοσίων εσόδων.

Τον Ιούνιο του 1945 ως υπουργός Οικονομικών ο κ. Βαρβαρέσος ανακοίνωσε την υποτίμηση της δραχμής, τη συγκρότηση της φορολογίας

¹⁶⁷ Εφημ. 'Αλήθεια' 28/8/1945 'Η άθλια θέση της αγροτιάς- Το πλήθος των άλυτων προβλημάτων της', 16/9/1945 'Τα γεφύρια, οι δρόμοι, τα λιμάνια...δεν επισκευάζονται'

¹⁶⁸ Ζιαζιάς σ.102

¹⁶⁹ Εφημ. 'Αλήθεια' 28/12/1945 'Ελασσώνα'

¹⁷⁰ Εφημ. 'Αλήθεια' 29/12/1945 'Ελασσώνα'

σε νέες βάσεις και εξασφάλιση αυξήσεων στους μισθούς κατά 50%.¹⁷¹ Για να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι έπρεπε η αγορανομία να επιβάλει ελέγχους και περιορισμούς στην αγορά, όπως και έπρεπε να υπάρξει καθορισμός των τιμών των εγχώριων προϊόντων από την κυβέρνηση. Κύρια προϋπόθεση επίτευξης των στόχων αυτών θα ήταν η φορολόγηση των κερδών του εμπορίου και της βιομηχανίας.¹⁷²

Μάλιστα επί υπουργίας του κ. Βαρβαρέσου μειώθηκαν στο μισό οι τιμές προμηθειών των εφοδίων, με σκοπό να μειωθεί το κόστος παραγωγής. Επί θητείας του εισήχθη και η έκτακτη εισφορά, πληρωτέα σε 9 δόσεις στους επαγγελματίες.¹⁷³ Για να ανταποκριθούν οι επαγγελματίες στην καταβολή της έκτακτης εισφοράς που έχει επιβάλει το υπουργείο Οικονομικών, αναγκάστηκαν να συνάψουν δάνειο με τις τράπεζες γιατί είχαν εκδοθεί εις βάρος τους εντάλματα σύλληψης. Θεωρείται αμφίβολο εάν θα μπορούσαν να πράξουν το ίδιο και τον επόμενο μήνα..¹⁷⁴

Παρά τις επικρίσεις που υπέστη από την αγορά γι' αυτή την ενέργεια ο υπουργός, η εισφορά πληρώθηκε, και την περίοδο 1945-46 αποτέλεσε το 70% των άμεσων φόρων.¹⁷⁵

Η κατάσταση ήταν ιδιαίτερα κρίσιμη στο ελαιόλαδο, όπου απέτυχαν οι προσπάθειες της κυβέρνησης να προμηθευτεί το ελαιόλαδο των παραγωγών δίνοντάς τους, σε αντάλλαγμα, είδη της UNRRA.¹⁷⁶

Αργότερα, στο επόμενο έτος οι μισθοί των δημοσίων και ιδιωτικών υπαλλήλων δεκαπλασιάστηκαν (Φεβρουάριος 1946), σύμφωνα με την αγγλοελληνική οικονομική συμφωνία της κυβέρνησης Σοφούλη και οι τιμές των τροφίμων της UNRRA αυξήθηκαν 49 φορές.¹⁷⁷

Η παροχή βοήθειας της UNRRA

Μετά την απελευθέρωση, η κατάσταση παρέμεινε χαοτική, ειδικά στην ελληνική επαρχία. Ο πληθυσμός για να καλύψει τις βασικές βιοτικές του ανάγκες βασιζόταν περισσότερο στη διανομή προμηθειών από τη Διεύθυνση Αρωγής και Αποκατάστασης των Ηνωμένων Εθνών (UNRRA) παρά στα δικά του μέσα βιοπορισμού. Η εικόνα της επαρχίας

¹⁷¹ Λυμπεράτος ό.π.σελ 207

¹⁷² Αναγκαστικός Νόμος 422, 19 Ιουνίου 1945, 'Περί τροποποιήσεως του ν.π. ' αριθμ.182/1945 Α.Ν. περί ειδικής φορολογίας των κατά την πολεμικήν περίοδον πλουτισάντων.'

¹⁷³ Porter ' Ζητείται..' ό.π. σ.37

¹⁷⁴ Εφημ. 'Αλήθεια' 18/9/1945 'Οι επαγγελματίες Τυρνάβου σε διωγμό απ' την εφορία'

¹⁷⁵ Porter ό.π. σ.37

¹⁷⁶ Χατζηιωσήφ Χ. 'Οικονομική σταθεροποίηση' στο συλλογικό 'Μελέτες για τον εμφύλιο πόλεμο 1945-1949' Ολκός σ.38

¹⁷⁷ Εφημ. 'Αλήθεια' 27/2/1946 'Οι μισθοί δεκαπλασιάστηκαν.....49 φορές'

μετά την αποχώρηση των Γερμανών μπορεί να αποτυπωθεί μόνο με λέξεις όπως : εγκατάλειψη, καταστροφή των υποδομών(δρόμοι, γέφυρες κτλ.), ανυπαρξία γεωργικών πόρων(σπόροι, εργαλεία, καλλιέργειες, μηχανήματα-ζώα), μετανάστευση στις πλησιέστερες πόλεις και κωμοπόλεις.¹⁷⁸

Η δράση της UNRRA πραγματοποιείται σε μία μεταβατική και πολυσύνθετη περίοδο για τη χώρα. Κυβερνητική αστάθεια και κοινωνικο-πολιτική πόλωση υπήρξαν κεντρικά χαρακτηριστικά της περιόδου της δράσης της UNRRA στην Ελλάδα, με τη <<λευκή τρομοκρατία>> κυρίως στην επαρχία, τις εκκαθαρίσεις των δημοσίων υπηρεσιών¹⁷⁹ και περίπου επτά κυβερνήσεις να διαδέχονται η μία την άλλη, μέχρι τις εκλογές του Μαρτίου του 1946 που έδωσαν μια αμφιλεγόμενη νίκη στο <<Λαϊκό Κόμμα>> και από τις οποίες το ΚΚΕ απείχε.¹⁸⁰

Η συγκεκριμένη βοήθεια της UNRRA συμπεριλάμβανε ποικίλα εφόδια: τρόφιμα, αγροτική ανασυγκρότηση, ρουχισμός, υποδήματα, ιατρικά εφόδια, προγράμματα πρόνοιας και υγείας. Αυτά τα εφόδια ήταν αξίας 350 εκατομμυρίων δολαρίων¹⁸¹ και βρισκόταν υπό βρετανική αρμοδιότητα ενώ λειτούργησε και ως μέσο πίεσης τόσο προς την ελληνική κυβέρνηση όσο και προς τις αντιστασιακές οργανώσεις.

Τους πρώτους έξι μήνες μετά την απελευθέρωση, την επονομαζόμενη <<στρατιωτική περίοδο>>, η αποστολή λειτούργησε ως αντιπρόσωπος του Στρατιωτικού Συνδέσμου (Military Liaison), μιας Άγγλο-Αμερικανικής υπηρεσίας αρωγής επανδρωμένης με στρατιωτικό προσωπικό, με κύριο σκοπό την αποστολή και ισομερή διανομή των αγαθών πρόνοιας (κυρίως τροφίμων), τη μεταφορά της τοπικής παραγωγής από πλεονάζουσες σε ελλειμματικές περιοχές και την αποκατάσταση του συγκοινωνιακού δικτύου.¹⁸²

Ακολούθως η συμφωνία που υπογράφηκε μεταξύ της κυβέρνησης και της UNRRA την 1^η Απριλίου 1945, καθιστούσε την ελληνική κυβέρνηση αρμόδια για τη διανομή της βοήθειας στη βάση κάποιων περιοριστικών όρων. Ο σημαντικότερος ήταν πως η διαδικασία διανομής και χρήσης

¹⁷⁸ Εφημ. 'Αλήθεια' 28/8/1945 'Η άθλια θέση της αγροτιάς στη Θεσσαλία'

¹⁷⁹ Παπαστράτης Προκόπης <<The purge of the Greek civil service on the eve of the civil war>>, στο Lars Baerentzen, John Iatrides & Ole Smith (επιμ.) *Studies in the History of the Greek Civil War*, Κοπεγχάγη, Museum Tusculanum Press, 1987, σ.41-53

¹⁸⁰ Μαργαρίτης Γιώργος, 'Ιστορία του ελληνικού εμφυλίου πολέμου, Αθήνα, Βιβλιόραμα, 2000 Ι τόμος σ.150-52' Τσουκαλάς Κωνσταντίνος, *The Greek Tragedy*, Χαρμونتγουόρθ, Penguin, 1969, σ..96

¹⁸¹ UNRRA 1948:Bureau of supply, final operational report (March 1948) στο Flora Tsilaga 'The UNRRA Mission to Greece: The politics of International Relief, October 1944-June 1947,(ανέκδοτη διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Λονδίνου 2007)

¹⁸² UK National Archives, Kew Gardens, London, War Office 204/8577/HS-AFHQ/232/2:AML HQ (Greece), Supply and Transport Appreciation Plan (Μάρτιος 1944) στο Φλώρα Τσίλαγα 'Δράσεις και αντιδράσεις μεροληψίας: η αποστολή της UNRRA στην Ελλάδα, 1945-1947' στο συλλογικό 'Η εποχή των ρήξεων-Η ελληνική κοινωνία στη δεκαετία του 1940' Πολυμέρης Βόγλης, Φλώρα Τσίλαγα, Ιάσωνας Χανδρινός, Μενέλαος Χαραλαμπίδης (επιμ) εκδ.Επίκεντρο, σ.150

των αγαθών θα έπρεπε να ακολουθεί τις αποφάσεις και τις αρχές της υπηρεσίας 'περί αμεροληψίας'.¹⁸³ Οι δραστηριότητες της συμμαχικής αυτής βοήθειας θα μειωθούν μετά την άνοιξη του 1946 και η αποστολή θα τερματιστεί επίσημα στις 30 Ιουνίου 1947.¹⁸⁴

Με τον Αναγκαστικό Νόμο 388/1945 δημιουργήθηκαν τα Κ.Π.Π. (*Κέντρα Κοινωνικής Πρόνοιας*) τα οποία στελεχώθηκαν από πρόσωπα (μητροπολίτες, ιεράρχες, σταθμάρχες χωροφυλακής, δάσκαλοι κλπ.) τα οποία έπρεπε να καταγράψουν τους απόρους και να παρέχουν τις αναγκαίες υπηρεσίες. Αυτές οι ενοριακές επιτροπές καθόριζαν 'την απορία'¹⁸⁵ με βάση τη γνώση της τοπικής κοινωνίας παρά σε συνάρτηση με τα κριτήρια που θέτονταν. Οι τοπικοί φορείς, στενά συνδεδεμένοι με την κυβέρνηση και εξαρτημένοι από αυτήν, λειτουργούσαν με κριτήρια κομματικά, στηριγμένα στο δόγμα της <<εθνικοφροσύνης>>, αποκλείοντας σημαντικά τμήματα του πληθυσμού από τις παροχές της συμμαχικής αποστολής.¹⁸⁶ Χαρακτηριστικές είναι οι αναφορές που γίνονται από την περιοχή της Ελασσόνας όπου οι Επιτροπές ευνοούσαν τους ομοϊδεάτες ενώ στην πόλη της Λάρισας άποροι που είχαν πιστοποιηθεί από τις επιτροπές πρόνοιας αποκλείονταν από τις διανομές γιατί ήταν <<φιλοκομμουνιστές>> ή γιατί ήταν μέλη του ΕΑΜ.¹⁸⁷

Αρωγοί αυτής της συστηματικής προσπάθειας αποκλεισμού σημαντικού μέρους του πληθυσμού από την συμμαχική βοήθεια υπήρξαν οι κατά τόπους δήμαρχοι και κοινοτάρχες, οι οποίοι εκμεταλλεύονταν την αγραμματοσύνη του κόσμου, την τρομοκρατηση των τοπικών επιτροπών της EBEN, και έφταναν στο σημείο να συντάσσουν καταλόγους ονομαστικούς για τρόφιμα, ρούχα και ζώα (φοράδες) στους οποίους πρωτοστατούσαν οι οπαδοί της βασιλόφρονος EBEN. Μάλιστα πολλοί από τους προέδρους έκαναν 'δικές τους επιχειρήσεις' τις διανομές των ειδών της UNRRA. Οι κάτοικοι μέσα στην απόγνωσή τους, καταγγέλλουν την πλαστογράφηση των καταλόγων αλλά η κατάσταση συνεχίζεται σε τέτοιο βαθμό που τα εφόδια της UNRRA γίνονται ακόμη και πλιάτσικο της Εθνοφυλακής-Χωροφυλακής και των ληστοσυμμοριών που λυμαίνονται τη συγκεκριμένη περιοχή. Ορισμένοι εκ των προέδρων, όπως η περίπτωση του κοινοτάρχη της Ανατολής Αγιάς, θα ξεσηκώσουν θύελλα διαμαρτυριών για τον τρόπο διανομής των ενδυμάτων και θα υποστούν και τις χειροδικίες των

¹⁸³ UNRRA Archives /S-0527-0722:Agreement between UNRRA and the Greek government (1/3/1945) Woodbridge ό.π. III,σ.289-295 στο Φλώρα Τσίλαγα 'Δράσεις...' σ.151

¹⁸⁴ Βόγλης 'Η εμπειρία ...' ό.π.σ.83

¹⁸⁵ Η απορία χαρακτηριζόταν σύμφωνα με την εγκύκλιο αρ.85637 του Υπουργείου Κοινωνικής Πρόνοιας, παρατίθεται στο Βασιλική Λάζου 'Οι <<εσωτερικοί πρόσφυγες>> του εμφυλίου πολέμου- Ζητήματα χαρακτηρισμού και πρόνοιας' στο συλλογικό 'Η εποχή των ρήξεων- Η ελληνική κοινωνία στη δεκαετία του 1940',σ.120

¹⁸⁶ Εφημ. 'Αλήθεια' 28/11/1945 'Συγκροτήθηκαν Κ.Κ.Πρόνοιας'

¹⁸⁷ UNRRA Archive/S-0527-0545:Regional director Σπρος Maben (23/4/1945) στο Φλώρα Τσίλαγα 'Δράσεις.....' σ.155

συγχωριανών τους για την χαρακτηριστική εύνοια που έδειχναν προς συγγενείς και φίλους τους.¹⁸⁸

Είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστικό το γεγονός ότι κοινότητες που βρίσκονταν μακριά από την πρωτεύουσα του νομού, ιδιαίτερα τα δυσπρόσιτα χωριά της επαρχίας Ελασσόνας και ορισμένα της επαρχίας Τιρνάβου, των οποίων οι κάτοικοι ήταν και πυροπαθείς, δεν είχαν την τύχη της διανομής εφοδίων είτε για λόγους γεωγραφικούς είτε για λόγους κομματικής προτίμησης ή ακόμη και για λόγους ανυπαρξίας οικονομικών πόρων να αγοράσουν τα εφόδια.¹⁸⁹ Στατιστικά από το Σεπτέμβριο του 1946 μέχρι και τις αρχές του 1947 που υπάρχουν στοιχεία, το 47% των χωριών της Λάρισας στερούνταν τα αγαθά της UNRRA.¹⁹⁰

Παρατηρούνται επίσης καθυστερήσεις σε ότι έχει σχέση με τη διανομή των υφασμάτων της UNRRA καθώς σάπιζαν στις αποθήκες της ΑΤΕ. Μετά από διάστημα 3,5 μηνών άρχισε η προεργασία για τη διανομή τους και μάλιστα αυτή τη φορά θα την αναλάβουν οι γεωργικοί συνεταιρισμοί με επιτροπές που συστήνονται στην έδρα κάθε χωριού αποτελούμενες από τον πρόεδρο, αστυνόμο, και δάσκαλο του εκάστοτε χωριού.¹⁹¹

Χαρακτηριστικές είναι οι καταγγελίες που αφορούν την καταλήστευση των πρώτων υλών από τους μεγαλοβιομήχανους, οι οποίοι αποκρύπτουν τα προϊόντα τους και τα εμφανίζουν στις αγορές, μετά από κάποιο χρονικό διάστημα, με ανατίμηση. Επίσης προτάσσουν ένα βασικό λόγο να μη θέλουν να βιομηχανοποιήσουν τις πρώτες ύλες της UNRRA για λογαριασμό του κράτους και κάτω από ένα πραγματικό έλεγχο: η αιτία είναι ότι η αγορά του εγχώριου βαμβακιού έγινε σε εξευτελιστικές τιμές και θα διοχετευθεί στην αγορά μονοπωλιακά σε αντίστοιχες υπερτιμημένες τιμές, αποκλείοντας ταυτόχρονα και τα είδη της UNRRA. Γι' αυτό και παρεμβάλλουν συνεχώς προσκόμματα και καθυστερούν τη βιομηχανοποίηση των πρώτων υλών της συμμαχικής βοήθειας για λογαριασμό του κράτους.¹⁹²

Η νέα κυβέρνηση του Σοφούλη θα ζητήσει αύξηση στις τιμές των ειδών της UNRRA, και τελικά η UNRRA θα αναγκαστεί να δεχτεί παρά τις αντιρρήσεις της. Σε εφαρμογή μάλιστα της σχετικής απόφασης η τιμή μερίδας του ψωμιού θα είναι 30 δρχ. Είναι επίσης γεγονός πως η

¹⁸⁸ Εφημ. 'Αλήθεια' 22/6/1945 'Η ΟΥΝΡΑ ΡΑΠΙΖΕΙ τους προέδρους...', 14/7/1945 'Τα τρόφιμα της ΟΥΝΡΑ τα παίρνουν οι ληστοσυμμορίες', 2/8/1945 'Πλαστογράφησαν την κατάσταση....-Υπεύθυνο το Κοινοτικό Συμβούλιο'

¹⁸⁹ Εφημ. 'Αλήθεια' 18/4/1945 'Είναι κομμουνιστές και τα τρόφιμα θα τα στείλουν στα βουνά'

¹⁹⁰ UNRRA Archive/S-0524-0019 :Report by the distribution control unit(x.x.) στο Φλώρα Τσίλαγα 'Δράσεις...' σ.157.

¹⁹¹ Εφημ. 'Αλήθεια' 12/10/1945 'Ενώ τρεις μήνες μούχλιαζαν...Τη διανομή να την αναλάβουν οι Γεωργ. Συν/μοί'

¹⁹² Εφημ. 'Αλήθεια' 10/10/1945 'Οι πρώτες ύλες της ΟΥΝΡΑ'

κυβέρνηση επιμένει να διατεθούν ελεύθερα τα αποθέματα στους εμποροβιομήχανους.¹⁹³

Τον Νοέμβριο 1945 θα αρχίσει και η διανομή τρακτέρ και καυσίμων της UNRRA στην επαρχία της Λάρισας για να επιτευχθεί ο σκοπός της σποράς στα χωριά του κάμπου. Ωστόσο τα συγκεκριμένα μηχανήματα δεν παραχωρήθηκαν στους γεωργικούς συνεταιρισμούς αλλά σε συγκεκριμένους ιδιώτες ‘εθνικόφρονες’, που αρνούνταν να σπείρουν τα χωράφια των φυλακισμένων αγροτών(17 οικογένειες) με αποτέλεσμα να μείνουν άσπαρτα.¹⁹⁴

Εκτός από τις διανομές της UNRRA έκτακτη διανομή ιματισμού, ρουχισμού και τροφίμων σε χωριά που έχουν πληθυσμό κάτω από 2.500 κατοίκους, θα πραγματοποιήσει ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός. Πρόκειται για 130.000 δέματα που δώρισε ο Καναδικός Ερυθρός Σταυρός. Τα δε δέματα τροφίμων θα μοιραστούν από Άγγλους στρατιώτες. Η διανομή θα πραγματοποιηθεί στις επαρχίες Πηλίου, Αλμυρού, Σκοπέλου, Σκιάθου, Δεσκάτης, Ελασσόνας, Τιρνάβου, Αγιάς, Φαρσάλων, Ραψάνης, Καλαμπάκας, Πόρτας, Μουζακίου, Καρδίτσας.¹⁹⁵

Τον ίδιο μήνα (Νοέμβριος 1945) η Οικονομική Επιτροπή Λάρισας θα διαγράψει απ’ τον κατάλογο διανομής των ειδών της UNRRA τους υπαξιωματικούς και αξιωματικούς του ΕΛΑΣ, με τη δικαιολογία πως ‘παίρνουν ...πολύ μισθό’. Ο δε μισθός του υπαξιωματικού ανέρχονταν στις 5.000 δρχ. και του αξιωματικού στις 12.000 δρχ. περίπου.¹⁹⁶

Αυτή η πολιτική των διακρίσεων συνδέθηκε απόλυτα με τη μεροληπτική χρήση της βοήθειας για πολιτικούς και ιδεολογικούς σκοπούς. Κανένα περιφερειακό στέλεχος δεν τιμωρήθηκε για τη σωρεία των παραβάσεων και των μεροληπτικών πρακτικών στη διανομή της βοήθειας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση του νομάρχη Πέλλας ο οποίος μετατέθηκε ‘δυσμενώς’ στη Λάρισα και στη συνέχεια ήταν το ίδιο πρόσωπο που επέβαλε τον αποκλεισμό των μισών σχεδόν χωριών της Λάρισας από την παροχή της βοήθειας.¹⁹⁷

Η πολιτική που υποστήριξε ο Βαρβαρέσος, ήδη από τον Ιούνιο του 1945, ήταν, ουσιαστικά, μια μόνιμη προσπάθεια να αντισταθμιστεί η μεταβίβαση πόρων που είχε επέλθει στη διάρκεια της Κατοχής. Γι’ αυτό και πρότεινε και εφάρμοσε σύστημα ειδικής φορολογίας των υψηλών εισοδημάτων σε συνδυασμό με αυστηρό έλεγχο των τιμών. Ως τον Σεπτέμβριο όμως του 1945, εξαιτίας της άρνησης της νέας αστικής τάξης να δεχτεί τους όρους του Βαρβαρέσου, η πολιτική αυτή έχασε

¹⁹³ Εφημ. ‘Αλήθεια’ Νοέμβριος 1945-‘Διπλασιάζονται οι τιμές των ειδών της ΟΥΝΡΑ- το ενδιαφέρον της Κυβέρνησης για τους βιομηχάνους’

¹⁹⁴ Εφημ. ‘Αλήθεια’ 2/11/1945 ‘Τα τρακτέρ της ΟΥΝΡΑ

¹⁹⁵ Εφημ. ‘Αλήθεια’ Νοέμβριος 1945-‘θα αρχίσει έκτακτη διανομή ιματισμού’

¹⁹⁶ Εφημ. ‘Αλήθεια’ Νοέμβριος 1945-‘Υπό διωγμό οι αξιωματικοί του ΕΛΑΣ’

¹⁹⁷ UNRRA Archive/S-0527-0534:Περιφερειακός Διευθυντής F προς Αρχηγό Αποστολής (5/10/1946) στο ΦλόραΤσίλαγα ‘Δράσεις...’ σ.160

τελείως την αξιοπιστία της , οπότε και ο ίδιος κηρύχθηκε υπέρ της λεπτομερειακά οργανωμένης κυβερνητικής παρέμβασης σε όλα τα επίπεδα της οικονομίας, με σκοπό να εμποδίσει τους νεόπλουτους να αξιοποιήσουν τα πλεονεκτήματα που είχαν αποκτήσει κατά την Κατοχή.¹⁹⁸

Τον επόμενο μήνα (Δεκέμβριος 1945) Αμερικανοί αξιωματούχοι θα δηλώσουν απροθυμία να δανείσουν 250 εκατομμύρια δολάρια από την τράπεζα εισαγωγών και εξαγωγών γιατί δεν έχουν εμπιστοσύνη στη διαχείριση των ειδών που πρόκειται να δοθούν. Και αυτό <<διότι τα είδη της UNRRA δεν διανεμήθηκαν δίκαια και σωστά και έτσι δεν αποδώσανε τα αναμενόμενα αποτελέσματα για να μπει μπρος η κρατική μηχανή>> σύμφωνα με δηλώσεις του Αμερικανού Μείμπεν σε ξένο ανταποκριτή.¹⁹⁹

Έτσι, ενώ προβλεπόταν ένα ποσό βοήθειας που θα ξεπερνούσε τα 450.000.000 δολάρια, η Ελλάδα τελικά πήρε 358 εκατομμύρια, εξαιτίας ακριβώς της αδυναμίας της να αξιοποιήσει με ορθολογικό τρόπο την παρεχόμενη βοήθεια αλλά και να ελέγξει τον τρόπο διανομής της.

Η συνολική ξένη βοήθεια που δόθηκε, από τον Οκτώβριο του 1944 μέχρι τον Ιανουάριο του 1947, άγγιξε τα 700 εκατ. δολάρια, από τα οποία η UNRRA έδωσε τα 350 εκατ. και οι Βρετανοί και οι Αμερικανοί τα υπόλοιπα.²⁰⁰

Η εφημερίδα του ΑΚΕ, *Νέος Δρόμος*, σχολιάζοντας την οικονομική κατάσταση της χώρας έγραφε: <<Οι βιομήχανοι άρπαζαν τις πρώτες ύλες της ΟΥΝΡΡΑ σε εξαιρετικά χαμηλές τιμές, ενώ πωλούν τα εμπορεύματά τους σε τιμή μαύρης αγοράς...Η δραχμή δέχθηκε ένα γερό χτύπημα και κανένας βιομήχανος, έμπορος, που γνώριζε τη δουλειά του, δε συναλλάσσεται με ελληνικό νόμισμα. Όπως και κατά την Κατοχή, η χρυσή λίρα έγινε η βάση για κάθε πληρωμή. Η Ελλάδα πάει σε μια νέα οικονομική καταστροφή...>>.²⁰¹

¹⁹⁸ Βεργόπουλος Κώστας, *‘Η συγκρότηση της νέας αστικής τάξης’* στο συλλογικό *‘Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940-1950, Ένα έθνος σε κρίση’* εκδ.Θεμέλιο σελ.539

¹⁹⁹ Έφημ. *‘Αλήθεια’* 27/12/1945 *‘Μετά την λειψασία των ειδών της ΟΥΝΡΑ...250 εκ. δολάρια’*

²⁰⁰ Porter A. Paul, *‘Ζητείται: Ένα θαύμα για την Ελλάδα’* ΒΗΜΑ μαρτυρίες σ.42

²⁰¹ Στέφανος Σαράφης, *‘Μετά τη Βάρκιζα’*, Αθήνα, 1979, σ.50

ΕΝΟΤΗΤΑ 6^η

ΟΙ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΙΣ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΛΑΡΙΣΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ

Εισαγωγή

Από την υπογραφή της Συμφωνίας της Βάρκιζας (Φεβρουάριος 1945) και έπειτα η κατάσταση που επικρατούσε στην ύπαιθρο είναι αφόρητη. Απειλές, εκφοβισμοί, αρπαγές, ξυλοδαρμοί και φόνοι είναι το καθημερινό πρόγραμμα των ληστοσυμμοριών που λυμαίνονται τον κάμπο(Σούρλας, Τσαντούλας, Καλαμπαλίκης κ.ά.), ενώ ανά τακτικά διαστήματα κάνουν την εμφάνισή τους στις υπώρειες της πόλης (Ταμπάκινα, Νέα Σμύρνη), επιδίδονται στο πλιάτσικο και εξαφανίζονται. Η ζωή των ανυπεράσπιστων παλαιμάχων αγωνιστών του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ στα χωριά έχει καταστήσει ανυπόφορη. Δύο είναι οι διέξοδοι: **η εθελούσια μετακίνηση** στην πλησιέστερη κωμόπολη (Τίρναβος, Ελασσόνα, Αγιά, Φάρσαλα, Λάρισα) όπου τα ίχνη χάνονται και αναζητείται καλύτερη τύχη μακριά από τους διώκτες τους ή **η ένοπλη αυτοάμυνα**, με όποιες συνέπειες συνεπαγόταν αυτή η λύση, δηλαδή η καταφυγή στα κοντινά βουνά αφήνοντας τις οικογένειές τους πολλές φορές ανυπεράσπιστες.

Αυτά τα θλιβερά γεγονότα θα αποτελέσουν το κεφάλαιο της ‘λευκής τρομοκρατίας’ σε μια περιοχή όπου είχε να επιδείξει σημαντική συμβολή στον αντιφασιστικό αγώνα της Κατοχής. Η καθημερινή καταπάτηση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας από τη μια και η ανάγκη για αυτοπροστασία από την άλλη θα οδηγήσουν πολλούς από τους καταδιωκόμενους στη δημιουργία μικρών ομάδων. Δεν θα αργήσει να’ ρθει και η ένοπλη σύγκρουση(Σελίτσιανη Λάρισας, σταθμούς Χωροφυλακής π.χ. Αργυροπούλι Τυρνάβου). Μπροστά στο ενδεχόμενο να ταχθούν με τους μεν ή τους δε, μη γνωρίζοντας τις μελλοντικές συνέπειες της οποιας επιλογής τους, πολλοί θα αναγκαστούν να εγκαταλείψουν τις εστίες τους και να καταφύγουν στην πλησιέστερη πόλη.

Καθ’ όλη τη διάρκεια του 1946 και ιδιαίτερα μετά τα πρώτα χτυπήματα των ένοπλων ομάδων εναντίον αστυνομικών τμημάτων των χωριών παρατηρείται μια τάση εθελούσιας καταφυγής στις πλησιέστερες κωμοπόλεις και στην πρωτεύουσα του νομού. Ήδη το φθινόπωρο του 1946 αναφορές κάνουν λόγο για πρόσφυγες που εγκαταλείπουν τα χωριά

τους και πηγαίνουν στις πόλεις π.χ. στην Ελασσόνα²⁰² βρίσκονται 700, άλλοι τόσοι στη Λάρισα, οι κάτοικοι των τεσσάρων χωριών της επαρχίας Τιρνάβου, το Αργυροπούλι, η Ροδιά, το Δαμάσι και τα Δελέρια προς Τίρναβο.²⁰³ Τα κύματα αυτά θα διογκωθούν και θα δημιουργήσουν μια άνευ προηγουμένου αποπνικτική κατάσταση για τα δεδομένα των επαρχιακών κωμοπόλεων.

Δείγμα της αποπνικτικής κατάστασης που επικρατούσε στην πόλη της Λάρισας από το ολοένα αυξανόμενο κύμα προσφύγων των γύρω χωριών είναι το γεγονός ότι οι αρχές αντιμετωπίζουν το φαινόμενο με απειλές και με συλλήψεις²⁰⁴. Μάλιστα τονίζουν πως επιβάλλεται η επιστροφή στις εστίες τους γιατί σε διαφορετική περίπτωση αποτελούν παραβάτες του Γ' Ψηφίσματος άρα θα υποστούν και τις επακόλουθες συνέπειες αυτού, δηλαδή θα δικαστούν στο Έκτακτο Στρατοδικείο με κίνδυνο εκτόπισης σε κάποιο ξερονήσι.

Αιτίες καταφυγής στις πόλεις:

- Υπάρχει μια συνεχιζόμενη αλλαγή τύπου κατοικίας οικιοθελώς που είχε ήδη αρχίσει την περίοδο της Κατοχής και συνεχίζεται με αμείωτο ρυθμό και τώρα μετά την απελευθέρωση.
- Η αυξανόμενη τρομοκρατία εναντίον αριστερών πολιτών, στελεχών του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ, οι οποίοι προσπαθούν να περάσουν απαρατήρητοι στις πόλεις και μόνο όταν θα χρειαστεί να λάβουν εφόδια της UNRRA θα καταγραφούν σε επίσημους καταλόγους της Κοινωνικής Πρόνοιας.
- Οι εκκαθαριστικές επιχειρήσεις του Εθνικού Στρατού(Τέρμινους, Χελιδόνα κ.ά), ιδιαίτερα το 1947 θα αναγκάσουν ένα μεγάλο τμήμα του ορεινού πληθυσμού του νομού να εγκαταλείψει τις εστίες του, φοβούμενοι τις αεροπορικές επιδρομές ή τη σύλληψή τους με την κατηγορία της ενίσχυσης των 'συμμοριτών' ή της υπόθαλψής τους.
- Ένας σημαντικός λόγος καταφυγής στις πόλεις ήταν και ο φόβος της υποχρεωτικής στρατολόγησης από τον ΔΣΕ ή των αντίστοιχων αντιποίνων σε περίπτωση άρνησης ή μη συμμόρφωσης.²⁰⁵

²⁰² Α.Λαΐου<<Μετακινήσεις πληθυσμού στην ελληνική ύπαιθρο κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου>>στο Lars Baerentzen,Γιάννης Ο.Ιατρίδης,Οle Smith (επιμ.), Μελέτες για τον εμφύλιο πόλεμο, 1945-1949, Ολκός, Αθήνα 1992, σ.67-114

²⁰³ Αφήγηση Α.Μπλάκου, κατοίκου Αργυροπουλίου, εσωτερικού πρόσφυγα στον Τύρναβο

²⁰⁴ Μαρτυρία του Α.Αρσενίου στο Βραχνιάρης Χρήστος 'Πορεία μέσα στη νύχτα' σελ.302

²⁰⁵ ΓΕΣ/ΔΙΣ, Αρχεία Εμφυλίου Πολέμου, Επείγουσα διαταγή της Γενικής Δ/νσης Χωρ/κης προς Ανωτέρα Διοίκηση Χωρ/κης Θεσσαλίας<<περί εκκαθαρίσεως της περιοχής Ελασσώνας εκ των δρωσών εις ταύτην συμμοριών>>

- Στις δε ανταρτοκρατούμενες περιοχές (χωριά Ελασσόνας, Τυρνάβου, νοτίου Ολύμπου) όσοι δεν είχαν ταχθεί με το μέρος των ανταρτών αντιμετώπιζαν καθημερινά την απειλή και την εκδικητική μανία των ανταρτών, καθώς οι συγκεκριμένοι κάτοικοι είχαν ταχθεί με το μέρος του Εθνικού Στρατού.²⁰⁶ Είναι οι πρώτοι που θα εγκαταλείψουν τις εστίες τους και θα μεταβούν εθελούσια στις κωμοπόλεις του νομού για περισσότερη ασφάλεια και προστασία. Οι χαρακτηρισμένες ‘δεξιές’ οικογένειες θα αναχωρήσουν από τα συγκριμένα χωριά για τις κωμοπόλεις, πολύ πριν εκδηλωθούν οι ένοπλες επιθέσεις εναντίον των σταθμών Χωροφυλακής το καλοκαίρι του 1946.²⁰⁷

Ωστόσο είναι αποδεκτό από επίσημα στρατιωτικά έγγραφα και από ελληνικά και ξένα αρχεία πως το μεγαλύτερο μέρος των εσωτερικών προσφύγων μετακινήθηκε στα αστικά κέντρα παρά τη θέληση τους εξαιτίας **στρατιωτικών πολιτικών επιλογών**. Τα στρατιωτικά στελέχη της κυβερνητικής πλευράς είχαν διαπιστώσει πως οι καταδιωκόμενες ομάδες των **αυτοαμυνιτών** μετατρέπονταν σε μονάδες του ΔΣΕ μέσα από την επαφή τους με τον κοινωνικό χώρο, απ’ όπου έπαιρναν και τις εφεδρείες τους. Γι’ αυτό και το συγκεκριμένο τμήμα της υπαίθρου κρίθηκε ανασφαλές και εχθρικό για τον κυβερνητικό στρατό.²⁰⁸

Για να αντιμετωπιστεί αυτή η κατάσταση πάρθηκαν συγκεκριμένα μέτρα **στρατιωτικά** και **πολιτικά**:

α) Περικοπή βοήθειας σε τρόφιμα και ιματισμό στις ανταρτοκρατούμενες περιοχές. Από το 1945 καμία βοήθεια της UNRRA δεν έφτανε στα αριστερά χωριά για τα οποία υπήρχαν υπόνοιες ότι υποστήριζαν τους αντάρτες.²⁰⁹ Με τον τρόπο αυτό επιδίωκαν να αναγκάσουν τους πληθυσμούς αυτών των χωριών να τα εγκαταλείψουν, γιατί αλλιώς είχαν να αντιμετωπίσουν τον κίνδυνο της λιμοκτονίας.

β) Στα ημιορεινά χωριά της Λάρισας τα εφόδια και η διανομή τους γινόταν μόνο σε ‘**ημετέρους**’ ή σε όσους δέχονταν να πάρουν όπλα κατά των ανταρτών.

²⁰⁶ Αφήγηση της γιαγιάς μου Αναστασίας Στεργιανής για την τύχη συγχωριανών της πριν από βραδυνή επίθεση ανταρτών .-Ανοιξη προς καλοκαίρι 1946 στο Αργυροπούλι Τυρνάβου

²⁰⁷ Αφήγηση Κώστα Κουτίνια, κατοίκου Αργυροπούλιου Τυρνάβου, Ιούνιος 2012

²⁰⁸ Α.Λαίου, <<Μετακινήσεις πληθυσμού στην ύπαιθρο>>,ό.π.,σ.81-82 Γ.Μαργαρίτης,Ιστορία του ελληνικού εμφυλίου,ό.π.,σ.326-328

²⁰⁹ NARA 868.00/11-746,Αμερικανικό προξενείο θες/νίκης προς Secretary of State, 7 Νοεμβρίου 1946,ό.π. Λαίου σ.72-77

γ)Φρούρηση των χωριών από μονάδες Εθνικού Στρατού και Εθνοφυλακής καθώς και συγκρότηση τοπικών μονάδων ΜΑΥ-ΜΑΔ επανδρωμένες με τοπικά στελέχη.²¹⁰

δ) Αποκοπή των δυνάμεων του ΔΣΕ από τον κοινωνικό τους χώρο και δημιουργία ‘νεκρών ζωνών’ στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές. Έτσι αποδυναμώθηκε το σύστημα εφοδιασμού, οι εφεδρείες μειώθηκαν και το δίκτυο στρατολόγησης του ΔΣΕ στην ύπαιθρο αντιμετώπιζε τεράστιες δυσκολίες.

Είναι η στάση του αγροτικού πληθυσμού απέναντι στους αντάρτες που επιβάλει την εφαρμογή αυτών των μέτρων εκκένωσης των χωριών και διακοπής της αποστολής βοήθειας. Το καλοκαίρι του 1946 οι αντάρτες αριθμούν τους 4.000 ενώ το χειμώνα του ιδίου έτους τους 10.000. Για να τους νικήσει ο Εθνικός Στρατός έπρεπε να τους στερήσει την πολύτιμη επιμελητειακή ενδοχώρα αφενός και αφετέρου να ελέγξει τα πεδινά και ημιορεινά χωριά. Από τα τέλη του 1946 τα χωριά της ορεινής και ημιορεινής Θεσσαλίας θα βρεθούν στη ζώνη επιχειρήσεων του στρατού και των ανταρτών.²¹¹ Συχνό υπήρξε το φαινόμενο που από ένα χωριό περνούσε το πρωί ένας λόχος του στρατού και το βράδυ μια ομάδα ανταρτών.

Ωστόσο το πρόβλημα ήταν πολύ σοβαρότερο και αφορά τον πυρήνα του ερωτήματος αν ο εμφύλιος πόλεμος είχε την υποστήριξη του αγροτικού πληθυσμού ή όχι, καθώς αφορά τις τακτικές του Εθνικού Στρατού και επίσης συνδέεται και με ζητήματα προπαγάνδας και τρόπου παρουσίασης του πολέμου τόσο από τη μία πλευρά όσο και από την άλλη.²¹²

Η εφαρμογή του σχεδίου εκκένωσης των χωριών

Η εμφάνιση στρατιωτικού αποσπάσματος στις πλατείες των χωριών εγκυμονούσε διάφορους κινδύνους για εκείνους που είχαν χαρακτηριστεί οπαδοί του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ κατά τη διάρκεια της Κατοχής. Συνήθως κρύβονταν στα κοντινά βουνά σε κρησφύγετα και πρόχειρους κρυψώνες

²¹⁰NARA 868.00/9-2147:Telegram(Two types of semi-military organizations organized by the Greek Army)’ό.π.Λαΐου σ.72-77

²¹¹Χρ. Χατζηιωσήφ ‘Ανασυγκρότηση-Εμφύλιος-Παλινόρθωση 1945-1952’τ.4 σ.348****(ο συγγραφέας)**

²¹² Α.Λαΐου ‘Μετακινήσεις πληθυσμών στην ύπαιθρο’ στο Μελέτες για τον εμφύλιο πόλεμο 1945-1949, εκ. Ολκός σ.73

για να αποφύγουν τις συλλήψεις. Οι κοινοτικές επιτροπές είχαν αντικατασταθεί σε πολλές κοινότητες του νομού και τώρα ήταν έτοιμες να συνδράμουν στο έργο του στρατού.

Έτσι ο υπεύθυνος του στρατιωτικού αποσπάσματος μαζί με τον πρόεδρο του χωριού και τον παπά συνοδεία περιπόλου περνούσαν από τα σπίτια του χωριού και διέταζε όλους να μαζευτούν στην πλατεία για ενημέρωση. Εκεί ο αξιωματικός ανακοίνωνε την διαταγή εκκένωσης του χωριού και υποχρέωνε όλους να εγκαταλείψουν τις εστίες τους εντός συγκεκριμένης προθεσμίας. Η διαταγή έπρεπε να εφαρμοστεί. Τα κλάματα των γυναικών και τα παρακάλια των γερόντων δεν έφερναν κανένα αποτέλεσμα. Έτσι φορτωμένοι με ό,τι μπορούσαν, όσοι είχαν υποζύγια ήταν πιο τυχεροί, έπαιρναν το δρόμο για την κοντινότερη κωμόπολη.²¹³

Σε πολλά χωριά το ρόλο του Εθνικού Στρατού επιτελούσαν οι μονάδες ΜΑΥ-ΜΑΔ που ανακοίνωναν τη διαταγή εκκένωσης και υποχρέωναν τους κατοίκους όπως αναχωρήσουν την ώρα και ημέρα που όριζε η διαταγή.²¹⁴

Μερικές φορές, ο στρατός <<συμβούλευε>> χωρικούς να μετακινηθούν στις πόλεις, για <<ασφάλεια>>. Αλλά δεν υπάρχει αμφιβολία πως υπήρχε και εξαναγκαστική εκκένωση, σε χωριά που περιέχονταν, προσωρινά ή μόνιμα, στον έλεγχο του Εθνικού Στρατού και που θεωρούνταν ανασφαλή ή ύποπτα.²¹⁵

Η χειμερινή επίθεση στην ύπαιθρο του νομού δεν είχε αποδώσει τα αναμενόμενα αποτελέσματα που προσδοκούσαν οι αρχές. Γι' αυτό η εαρινές εκκαθαριστικές επιχειρήσεις υπό την διοίκηση του στρατηγού Καλογερόπουλου έχουν ως κύριο σκοπό αφενός την εκκένωση αρκετών χωριών σε γειτονικά άλλα χωριά ή και σε κωμοπόλεις αλλά και την αποκοπή τροφοδοσίας του ΔΣΕ τόσο σε έμψυχο υλικό όσο και σε υλικά αγαθά. Στον Όλυμπο το χωριό Σκαμνιά μοιράστηκε το μισό στην Καρυά και το υπόλοιπο στην Πουλιάνα με όλη την κτηνοτροφία. Οι άνθρωποι πεθαίνουν από την πείνα, τα ζώα ψοφούν και τα σιτηρά εγκαταλείφθηκαν στα χωράφια. Η δε Καρυά έγινε στρατόπεδο συγκέντρωσης. Πάνω από 120 άνδρες και γυναίκες είναι κλεισμένοι σε διάφορα σπίτια που χρησιμεύουν για κρατητήρια και δέρνονται άγρια γέροι και γριές απειλώντας τους πως αν δεν φέρουν τα παιδιά τους που είναι αντάρτες, θα τους σκοτώσουν. Στο χωριό Δερελί συμπύχθηκε και το χωριό Κιτσιλέρ, όπως ακριβώς και το χωριό Μπαχτσιλάρ το συγκέντρωσαν στο

²¹³ Α.Ελεφάντης <<Μνήμες>>, Ανταρτόπληκτοι : μια μέρα 1947 σ.94-96

²¹⁴ Αφήγηση Α.Μπλάκου, κατοίκου Αργυροπουλίου, εσωτερικού πρόσφυγα στον Τύρναβο. Η εκκένωση του χωριού του έγινε τέλη Ιουνίου με αρχές Ιουλίου 1946 αφού πρώτα είχε προηγηθεί το χτύπημα ντόπιων ανταρτών κατά του τοπικού σταθμού Χωρ/κης με αμφότερες απώλειες.

²¹⁵ Έγγραφα αμερικανικών αρχείων που παρατίθενται στο Α.Λαϊού 'Μετακινήσεις πληθυσμών στην ύπαιθρο'

Μακρυχώρι.²¹⁶ Παρόμοια διαταγή όρισε σύμπτυξη των χωριών Καρατζόλι-Αργυροπούλι και Μουσαλάρ-Ροδιά στα Δελέρια ενώ η Μαρμαριανή στην πόλη της Λάρισας.²¹⁷

Τα <<Κέντρα Ασφαλείας>>-Τόποι εγκατάστασης των εσωτερικών προσφύγων

Το άμεσο πρόβλημα που έπρεπε να λυθεί ήταν η στέγαση και ο επισιτισμός των εσωτερικών προσφύγων που συνέρρεαν στις επαρχιακές πόλεις. Σε μια πρώτη φάση στεγάζονται σε εγκαταλειμμένες αποθήκες, σχολεία, γκαράζ, τολ του στρατού ή, πιο συχνά σε σκηνές και αυτοσχέδιες παράγκες. Δημιουργούνται έτσι οι πρόχειροι καταυλισμοί, τα λεγόμενα <<Κέντρα Ασφαλείας>>, όπου οι συνθήκες διαβίωσης ήταν άθλιες και πρωτόγονες.²¹⁸

Η περίπτωση του νομού Λάρισας παρουσιάζει μια ανομοιομορφία σε ότι έχει σχέση με τη στέγαση των προσφύγων. Η πόλη της Λάρισας υποδέχτηκε κατά κύματα πρόσφυγες από την ευρύτερη επαρχία της, τα καμποχώρια πλησίον της πόλης, χωρίς όμως να υπάρχει ανάλογη μελέτη για υποδοχή ενός τόσου μεγάλου αριθμού προσφύγων. Το Δεκέμβριο του 1946²¹⁹ το πρόβλημα γίνεται εντονότατο καθώς απόφαση του Υπουργείου Ανοικοδόμησης προβλέπει την κατασκευή είκοσι μόνο παραπηγμάτων ενώ είχε αναγγελθεί από το ίδιο υπουργείο η ανέγερση 500 λαϊκών κατοικιών.²²⁰

Μάλιστα για το σκοπό επίλυσης αυτού του ζωτικού προβλήματος δημιουργήθηκε και συνεταιρισμός²²¹ αστέγων ο οποίος ενήργησε για την κατάλληλη απαλλοτρίωση χώρων όπως και για την αναγκαστική αγοραπωλησία μεταξύ των ενδιαφερομένων ιδιοκτητών και των αστέγων όπως και αργότερα τη μετατροπή του συνεταιρισμού σε οικοδομικό οργανισμό για την αποστέγαση.

Η προσφυγοποίηση είχε ως συνέπεια την πτώχευση ακόμα και των πιο ευκατάστατων αγροτών. Στην αρχή πούλησαν ό,τι υπάρχοντα είχαν για να νοικιάσουν ένα διαμέρισμα στην πόλη, αλλά με το πέρασμα του χρόνου και καθώς οι αποταμιεύσεις τους εξαντλούνταν αναγκάστηκαν να

²¹⁶ Εφημ. 'Αλήθεια της υπαίθρου' 30/7/1947 'Στη μαρτυρική και ακατάβλητη ύπαιθρο'

²¹⁷ Ό.π.21/8/1947 'Καινούριο ξεκλήρισμα χωριών'

²¹⁸ NARA 868.00/11-2047, Griswold προς Secretary of State, 20 Νοεμβρίου 1947, Παρατίθεται στην Α. Λάιου, ό.π.σ.76

²¹⁹ Ελευθερία Λάρισας 20 -12 -1946 'Η αρτοδότησις των προσφύγων'

²²⁰ Ελευθερία Λάρισας 28-12-1946 'Το πρόβλημα της στέγης'

²²¹ Ελευθερία Λάρισας 28-12-1946 'Το πρόβλημα της στέγης& το καθήκον του συνεταιρισμού'

μετακινηθούν ως την άνοιξη του 1950²²² στα στρατόπεδα των προσφύγων, στη λάσπη των καταυλισμών, σε αντίσκηνα και σε στρατιωτικά τολ. Οι περιπτώσεις των Τυρνάβου και Ελασσόνας, πρωτεύουσες επαρχιών, θα υποδεχτούν πρόσφυγες από τα αντίστοιχα χωριά που ανήκουν στην περιφέρειά τους. Στην αρχή θα κατανεμηθούν στα ήδη υπάρχοντα σπίτια των κωμοπόλεων ως φιλοξενούμενοι και αργότερα, όταν το πρόβλημα θα διογκωθεί, τότε θα δημιουργηθούν πρόχειροι καταυλισμοί²²³ για να στεγάσουν τους άστεγους και άπορους πρόσφυγες. Ανάλογα είναι και τα 'Κέντρα Ασφαλείας' τόσο της Αγιάς, που θα υποδεχτεί τον ορεινό όγκο του Κισσάβου-Όσσας, όσο και των Φαρσάλων, που θα υποδεχτούν τον πεδινό πληθυσμό(π.χ. Βαμβακού κ.ά.) της γύρω επαρχίας.

Σοβαρό πρόβλημα που προέκυπτε από τις μετακινήσεις των πληθυσμών ήταν το τεράστιο κόστος της επιχείρησης καθώς οι πληθυσμοί που μετακινούνταν ήταν απόλυτα εξαρτημένοι από την κρατική βοήθεια και η UNRRA δεν μπορούσε να αναλάβει το κόστος.²²⁴

Ως τον Οκτώβριο 1947 είχαν εκτοπιστεί τόσοι άνθρωποι ώστε είχε προκύψει ένα δαπανηρό προσφυγικό πρόβλημα που ανησυχούσε την Αμερικανική Αποστολή της AMAG (Αμερικανική Αποστολή για βοήθεια στην Ελλάδα).²²⁵

Όλοι αυτοί οι εσωτερικοί πρόσφυγες <<κλείστηκαν>> στα αστικά κέντρα, υπό την άμεση επίβλεψη του κράτους και του στρατού, έχοντας απόλυτη ανάγκη βοήθειας και περίθαλψης. Σκληρά μέτρα λήφθηκαν για την εσωτερική ασφάλεια των πόλεων. Γύρω από τα αστικά κέντρα τοποθετήθηκαν συρματοπλέγματα και δημιουργήθηκαν φυλάκια που ήλεγχαν την είσοδο και την έξοδο των πολιτών καθώς και το είδος των εμπορευμάτων που μετέφεραν με τα υποζύγια τους.²²⁶

Σχετικό είναι και το παρακάτω απόσπασμα ομιλίας του τότε Βολιώτη υπουργού Πρόνοιας ανοικοδόμησης και υγιεινής Ι.Γκλαβάνη σχετικά με την διαμορφωθείσα κατάσταση της εκκένωσης της υπαίθρου και της εγκατάστασης αυτών των ανθρώπων στις πόλεις: *'Οι άνθρωποι αυτοί*

²²² Α.Ελεφάντης <<Μνήμες>>, Ανταρτόπληκτοι : μια μέρα 1947 σ. 96

²²³ Αφήγηση της γιαγιάς μου Αναστασίου Στεργιανής, η οποία φιλοξενήθηκε στην οικία του δημάρχου Τυρνάβου.

²²⁴ Ίδρυμα Κ.Καραμανλή, Αρχείο Κ.Τσαλδάρη, Φάκελος 23, Υποφάκελος 2β, <<Κρυπτογραφικών τηλεγράφημα. Αρ.Εμπ,Πρωτ.59 προς ΥΠΕΞ Αθήναις, Ουάσιγκτον 29-10-1947, παρατίθεται στο Βασιλική Λάζου, 'Ο εμφύλιος πόλεμος από την οπτική μιας επαρχιακής πόλης : Πολιτική, Κοινωνία και Δικαιοσύνη στην πόλη της Λαμίας, 1946-1949, ανέκδοτη διδακτορική διατριβή, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2010.σ.349

²²⁵ Τηλεγράφημα του Διευθυντή της AMAG, G.Griswold προς τον υπουργό Εξωτερικών της Αμερικής-NAUS, SDR 868.00/10-2747, Παρατίθεται στην Α.Λαϊού, ο.π., σ.77

²²⁶ Ελευθερία Λάρισας 23-1-1947 'Διοίκησης Χωροφυλακής Λαρίσης-Ανακοίνωσης: 1.- Ηδυνάμει αποφάσεως του Β' Σώματος Στρατού απαγόρευσις μεταφοράς τροφίμων και άλλων ειδών βιωτικής ανάγκης εκ Λαρίσης εξακολουθεί μερικώς ισχύουσα. 2.- Συνεπώς πάντες οι επιθυμούντες να μεταφέρουν τοιαύτα είδη θα αιτώνται προηγουμένως σχετικήν άδειαν παρ' ημών.

ήρχοντο εις τας πόλεις μη φέροντες ουδέν άλλο μετ' αυτών ή μη όσα ήδύναντο να σηκώσουν οι ίδιοι και μη έχοντες που την κεφαλήν κλίνειν.

Κατ' αρχάς εστεγάσθησαν εις διαφόρους αποθήκας, εις σχολεία, όσον δε ογκούτο το ρεύμα των ηναγκάσθημεν να επιτάξωμεν ιδιωτικάς οικίας, δωμάτια εις ιδιωτικά διαμερίσματα και να ανεγείρωμεν λυόμενα παραπήγματα δια την στέγασίν των. Εις το σημείον αυτό να τονίσω την προθυμίαν και μεγάλην κατανόησιν που επέδειξεν ο πληθυσμός των πόλεων ιδίως εις το δύσκολον ζήτημα της στεγάσεως. Το σπουδαιότερον όμως πρόβλημα ήτο η συντήρησις των συμμοριοπλήκτων.

Συμφώνως προς επίσημα στοιχεία του Υπουργείου Πρόνοιας ο αριθμός των υπό του Υπουργείου τούτου τυχόντων περιθάλψεως άρχισαν από 15.000 τον Δεκέμβριο του 1946 και ανήλθε εις 684.000 τον χειμώνα του 1948-1949. Υπολογίζεται ότι αι άλλαι 160.000 περίπου συμμοριοπλήκτων παρέμειναν πλησίον συγγενών των ή αντεπεξήλθον τας δυσκολίας ιδίαις δυνάμεις.....Οι υπολογισμοί της Υπηρεσίας ανεβάζουν εις 168.000 τα σπίτια τα οποία είτε η μανία των συμμοριτών, είτε η εγκατάλειψις και ο χρόνος κατέστησαν μη κατοικήσιμα άνευ προηγούμενης επισκευής...'²²⁷

<<Συμμοριόπληκτοι>> ή <<Εκτοπισμένοι>>

Για λόγους προπαγάνδας οι εσωτερικοί πρόσφυγες αποτέλεσαν αντικείμενο διαμάχης για την κυβερνητική πλευρά και την Αριστερά. Οι όροι <<ανταρτοδιωκόμενοι>>, <<συμμοριόπληκτοι>> ή <<ανταρτόπληκτοι>>²²⁸ θα κοσμήσουν τους τίτλους των δεξιών και κεντρώων εφημερίδων της εποχής με σαφή ιδεολογικό και προπαγανδιστικό σκοπό να δείξουν ότι αυτά τα άτομα επλήγησαν από <<συμμοριτες>> και αναγκάστηκαν από τον ΔΣΕ να εγκαταλείψουν τις εστίες τους και να αναζητήσουν καλύτερη τύχη στις πόλεις.

Από την άλλη η αριστερή πλευρά θα χαρακτηρίσει αυτούς τους πληθυσμούς ως <<εκτοπισμένους>>, <<ξεριζωμένους>> ή <<ξεσπιτωμένους>> θέλοντας να δηλώσει πως τα άτομα αυτά εξαναγκάστηκαν από τον Εθνικό Στρατό να εκκενώσουν τα χωριά τους για να αποδυναμωθεί το σύστημα εφοδιασμού, οι εφεδρείες των στρατολογούμενων και το σύστημα πληροφοριών του ΔΣΕ.²²⁹

²²⁷ Ζιαζιάς σ.112

²²⁸ Ελευθερία Λάρισας 14-01-1949 'Κριθέντες υπό Επιτροπής Κοινωνικής Πρόνοιας νέοι άποροι ανταρτόπληκτοι Κέντρου Ασφαλείας Τυρνάβου'

²²⁹ Δεύτερη Κυανή Βίβλος, Προσωρινή Δημοκρατική Κυβέρνηση της Ελλάδος, Λονδίνο 1949 σ.61-66

Ίσως ο πιο κατάλληλος όρος που θα απέδιδε την πραγματική εικόνα και κατάσταση αυτών των εκτοπισμένων πληθυσμών θα ήταν ο όρος 'εσωτερικοί πρόσφυγες' (internally displaced persons), αφού τα άτομα αυτά αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις οικίες τους αλλά, αντίθετα με τους πρόσφυγες, παρέμειναν μέσα στα σύνορα της χώρας τους.²³⁰

Ο χαρακτηρισμός των <<συμμοριόπληκτων>>

Η ιδιότητα του <<συμμοριόπληκτου>> δεν ήταν σταθερή σε όλο το διάστημα της ύπαρξης του ζητήματος, από το 1947 έως το 1950, ούτε συμπεριλάμβανε όλους τους εσωτερικούς πρόσφυγες. Είχε μεγάλη σημασία διότι βάσει του προσδιορισμού αυτού καταρτιζόταν οι κατάλογοι της χορηγούμενης περίθαλψης και λαμβάνονταν τα προνοιακά μέτρα της Κυβέρνησης και των υπηρεσιών αρωγής.

- Στα τέλη του 1947 στους προσωρινούς καταλόγους <<συμμοριόπληκτων>> συμπεριλαμβάνονταν εκείνοι που κατέφυγαν στα *Κέντρα Ασφαλείας* επειδή οι οικίες πυρπολήθηκαν ή ολοκληρωτικά λεηλατήθηκαν.
- Επίσης δικαίωμα εγγραφής στους ίδιους καταλόγους είχαν και οι οικογένειες που κατέφυγαν στις πόλεις <<ως απειλειθείσες με εξόντωση>> λόγω της εντάξεως των μελών τους στον Εθνικό Στρατό, τη Χωροφυλακή ή στα ΜΑΥ. Όπως επίσης οι ίδιες οικογένειες δικαιούνταν δωρεάν τροφίμων και ιματισμού.
- Ακόμη στους καταλόγους εγγράφονταν οι κάτοικοι των χωριών που βρίσκονταν υπό τον μόνιμο έλεγχο του ΔΣΕ και των οποίων οι κάτοικοι δεν μπορούσαν να επιστρέψουν σε αυτά.²³¹
- Μια άλλη κατηγορία ήταν <<οι παραδιδόμενοι ή συλληφθέντες συμμορίτες που αφήνονται ελεύθεροι από τις αρχές>>. Εδώ η ιδιότητα του συμμοριόπληκτου χρησιμοποιούνταν ως ένα

²³⁰ Λάζου, ό.π. σ.116

²³¹ Ελευθερία Λάρισας, 22-2-1947, 'Πρόσκλησις ανταρτοπλήκτων'-Εκ του γραφείου Κοινωνικής Πρόνοιας μας απεστάλη η κατωτέρα πρόσκλησις: Προσκαλούμεν άπαντας τους εν τη πόλει της Λάρισας διαμένοντας και καταφυγόντας ως καταδιωκόμενοι υπό των ανταρτοκομμουνιστών, όπως υποβάλωσι εις τα γραφεία ημών, άνωθεν Καφερείου Κεντρικής πλατείας <<Πανελλήνιον>> αιτήσεις απορίας, αναγράφοντας τα κάτωθι στοιχεία.1)Ονοματεπώνυμον, 2)Ονομα πατρός ή συζύγου 3) Διεύθυνσις κατοικίας 4)Ενορία 5)Κοινότης ή χωρίον εξ ης κατέφυγον6) ονομαστικώς τα μέλη οικογενείας, τα οποία διαμένουν μονίμως εν Λαρίση ως καταδιωκόμενα μετά της ηλικίας των 7)Παντοπώλην εξ ου τυχόν λαμβάνουν τα τρόφιμα.

Επίσης απαραίτητον είναι όπως μετά της ως άνω αιτήσεως υποβάληται συνημμένως βεβαίωσις του οικείου Αστυνομικού Τμήματος, εις ην αναγράφεται ονομαστικώς, τα μονίμως διαμένοντα μέλη της οικογενείας εις την εν τη αιτήσει δηλωθείσαν διεύθυνσιν ως και την Κοινότητα ή χωρίον εξ ης κατεδιώχθησαν ως καταδιωκόμενοι και ημερομηνίαν αφ' ης διαμένουν μονίμως εν Λαρίση.

επιπρόσθετο κίνητρο για την παράδοση στις αρχές ή την αποκήρυξη των <<επιλήψιμων ιδεών>>.

- Τέλος , οι οικογένειες των υπηρετούντων στα ΜΕΑ εφόσον έπαιρναν εφεδρικό επίδομα και μερίδα αλεύρου <<θέλουν υπαχθή εις την κατηγορίαν των συμμοριοπλήκτων οικογενειών στρατευσίμων>>.²³²

Στα τέλη του 1947 το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας ζήτησε την αναθεώρηση των καταλόγων των <<συμμοριοπλήκτων>> με προσωρινή επίβλεψη των κατά τόπους Νομαρχών καθώς είχαν παρατηρηθεί πως αρκετοί <<συμμοριόπληκτοι>> είχαν προσκομίσει ψευδή πιστοποιητικά από τις αστυνομικές ή κοινοτικές αρχές. Για να αποφευχθεί επιπλέον επιβάρυνση του προϋπολογισμού και για να μην αποκλειστούν άτομα που δικαιούνταν την περίθαλψη, το υπουργείο προέβη σ' αυτό το μέτρο. Έτσι με τη νέα εγκύκλιο μόνο ληλατηθέντες, πυροπαθείς ή παντελώς άποροι είχαν δικαίωμα εγγραφής στους καταλόγους.

Αργότερα στα μέσα του 1948, καθώς ο αριθμός των εσωτερικών προσφύγων μεγάλωνε εξαιτίας των εαρινών επιχειρήσεων του Εθνικού Στρατού, το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας αναθεωρεί τον τρόπο παροχής και τους δικαιούχους της κρατικής αρωγής και περίθαλψης. Στο πλαίσιο αυτό από την 1^η Ιουλίου 1948 η AMAG θέτει δύο βασικές προϋποθέσεις για τη συνέχιση της βοήθειας: α)Εξεύρεση εργασίας για τους πρόσφυγες που ήταν ικανοί (μέσω του προγράμματος <<Πρόνοια δια της εργασίας>>)²³³ και β) χορήγηση περίθαλψης μόνο σε όσους χαρακτηριζόταν ως άποροι.

Το Δεκέμβριο του 1948 με πρωτοβουλία του τότε νέου Υπουργού Κοινωνικής Πρόνοιας, Κ. Καραμανλή αποφασίστηκε η διενέργεια απογραφής των προσφύγων όλης της χώρας. Αυτή η απογραφή θα διενεργούνταν από τις ενοριακές επιτροπές και το τοπικό Κέντρο Πρόνοιας του Υπουργείου. Κάθε πρόσφυγας έπρεπε να συμπληρώσει ειδικό έντυπο απογραφής, το οποίο κατέθετε στην ενοριακή επιτροπή, όπου υπάγονταν η κατοικία του και μετά υποχρεώνονταν να

²³² Λάζου 'Οι εσωτερικοί πρόσφυγες.....', σ.118

²³³ Λάζου ό.π. σ.120 'Ελευθερία Λάρισας,5-1-1949 'Οι εργαζόμενοι ανταρτόπληκτοι στερούνται χορηγήσεως τροφίμων'- Εις την ενταύθα Υπηρεσίαν της Κοινωνικής Πρόνοιας ελήφθη εγκύκλιος του υπουργείου Πρόνοιας δια της οποίας γνωστοποιείται ότι δέον να περικόπτεται εφεξής η μερίς των τροφίμων εις εκείνους εκ των ανταρτοπλήκτων οίτινες απασχολούνται εις την εκτέλεσιν έργων του Προγράμματος <<Πρόνοια δι'εργασίας>>.

Κατόπιν τούτου η Υπηρεσία της Κοινωνικής Πρόνοιας θα περικόψη την μερίδα των τροφίμων από τους ανταρτόπληκτους οι οποίοι σήμερον εργάζονται. Τούτο όμως θα πλήξη καιρίως και τους εργαζόμενους αναρτοπλήκτους δι'ότι το ημερομίσθιον που λαμβάνουν και το οποίον ανέρχεται εις 9350 δρχ. δεν επαρκεί δια την συντήρησιν των οικογενειών των.

παρουσιαστεί με τα μέλη της οικογενείας του στον αρμόδιο υπάλληλο για τις πληρωμές των επιδομάτων.²³⁴

Στην έδρα κάθε νομού συγκροτήθηκε *Επιτροπή Χαρακτηρισμού Συμμοριοπλήκτων* που αποτελούνταν από τον Πρόεδρο των Πρωτοδικών, το Διευθυντή της Νομαρχίας, έναν αξιωματικό της Στρατιωτικής Μονάδας που έδρευε στο νομό, το Διευθυντή της Διεύθυνσης Γεωργίας και τον Προϊστάμενο του Κέντρου Κοινωνικής Πρόνοιας.²³⁵

Τα Κέντρα Κοινωνικής Πρόνοιας του κάθε νομού όφειλαν μέσα στον Ιούνιο του 1948 να ελέγξουν όλους τους πρόσφυγες που κατέφυγαν στην περιφέρεια και να συντάξουν δελτίο απορίας. Τα μέλη της οικογενείας που απουσίαζαν από την περιφέρεια που κατέφυγε ο πρόσφυγας δεν αναγράφονταν.

Έτσι η *Επιτροπή Χαρακτηρισμού των Προσφύγων* κατέτασσε τους πρόσφυγες σε τρεις κατηγορίες: Α) οι παντελώς άποροι Β) όσοι είχαν εισόδημα το οποίο κάλυπτε το όριο συντήρησης. Αυτοί δεν λάμβαναν χρηματικό επίδομα και άρτο, τύγχαναν ωστόσο κρατικής βοήθειας σε ιματισμό, κλινοσκεπάσματα, υγειονομική περίθαλψη και στέγαση καθώς ήταν πυροπαθείς. Σ' αυτούς χορηγούνταν δελτία τροφίμων και άρτου για τη χορήγηση επί πληρωμή όλων των τροφίμων που διανέμονταν από το Κέντρο Διανομών. Γ) όλοι οι υπόλοιποι που δεν είχαν ανάγκη καμίας περίθαλψης αλλά η καταγραφή τους γινόταν για λόγους στατιστικούς για υγειονομική παρακολούθηση και για τη διευκόλυνσή τους ως προς τη στέγαση.²³⁶

Παράλληλα με τους καταλόγους <<συμμοριοπλήκτων>>, καταρτίζονταν στις Νομαρχίες *Μητρώο Οικογενειών Μαχομένων* του κάθε νομού.²³⁷ Γι' αυτές τις οικογένειες δημιουργήθηκαν Ειδικές Επιτροπές που θα φρόντιζαν για τη δωρεάν διανομή ιματισμού, ιατρικής περίθαλψης και νομικής κάλυψης. Ακόμη προβλεπόταν δωρεάν εγγραφή των τέκνων των στρατευομένων στα σχολεία καθώς και δωρεάν χορήγηση σχολικών βιβλίων. Η κατάταξή τους γινόταν σε τρεις κατηγορίες. Η πρώτη περιλάμβανε τις εντελώς άπορες οικογένειες, η δεύτερη τις ημιάπορες και η τρίτη τις εύπορες οικογένειες με μηνιαίο εισόδημα άνω των 300.000 δρχ. Μάλιστα για να διατηρήσουν υψηλό το φρόνημα των στρατευομένων γεωργών τους χορηγήθηκαν δάνεια. Αυτές οι οικογένειες των *μαχομένων* αποτελούσαν το 17% των χαρακτηριζόμενων ως απόρων.²³⁸

²³⁴ Αρχείο Καραμανλή, ο.π., σ.77

²³⁵ Λάζου ό.π.σ.120

²³⁶ Λάζου ό.π. σ.121

²³⁷ Ελευθερία Λάρισας, 11-3-1947 'Ευεργετικά μέτρα υπέρ των οικογενειών των στρατευομένων'

²³⁸ Αρχείο Υπουργείου Πρόνοιας, Φάκελος 28, Π 1948 1 85.000-97.000 6, Κέντρα Κοινωνικής Πρόνοιας προς Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας, Διεύθυνση Συντονισμού, Δελτία κινήσεως απόρων. Μήνες Μάιος, Ιούνιος, Ιούλιος και Αύγουστος 1948 για νομούς Αιτωλοακαρνανίας, Άρτης, Γρεβενών,

Από το 1946 τα *Κέντρα Κοινωνικής Πρόνοιας (Κ.Κ.Π)* στο πλαίσιο της U.N.R.R.A. ανέλαβαν να καταγράψουν τους άπορους. Έτσι για πρώτη φορά τέθηκε στο επίκεντρο του συστήματος κοινωνικής πρόνοιας το ζήτημα της απορίας. Αυτές οι επιτροπές που συστήθηκαν δημιούργησαν ένα δίκτυο το οποίο είχε ως αντικείμενό του την έννοια της απορίας και την εξακρίβωση της. Ήταν αρμόδιες να εγκρίνουν ή να απορρίψουν τις σχετικές αιτήσεις των ενδιαφερομένων με βάση πάντα δύο κριτήρια: την αρχή του ελαχίστου ορίου συντηρήσεως και το ανώτατο όριο των εισοδημάτων (μεροκάματων) που μπορούσε να πραγματοποιήσει ο ενδιαφερόμενος. Έτσι κάθε εξάμηνο επανεξετάζονταν συνολικά οι αιτήσεις των απόρων. Συχνά αποκλείονταν άτομα τα οποία είχαν κάθε λόγο να χαρακτηριστούν άποροι και οι οποίοι το μόνο που μπορούσαν να κάνουν για να δικαιωθούν, ήταν να υποβάλουν ένσταση, η οποία εξετάζονταν στο δευτεροβάθμιο όργανο της Επιτροπής Εφοδιασμού και ανακοινώνονταν η ένταξή τους στους καταλόγους με την επόμενη πληρωμή ή απορρίπτονταν εκ νέου.²³⁹

Για την εγγραφή στους καταλόγους ήταν απαραίτητο εκτός από τους τυπικούς όρους να πληρούνται και *πολιτικά κριτήρια*. Το αρχείο του Υπουργείου Κοινωνικής Πρόνοιας είναι πλούσιο σε καταγγελίες ατόμων, φορέων και κοινοτήτων σχετικά με την επίδειξη μεροληψίας από τα τοπικά Κέντρα Κοινωνικής Πρόνοιας ως προς τον χαρακτηρισμό της απορίας. Έτσι οι οικογένειες των χωροφυλάκων και των ΜΑΥ/ΜΑΔ εγγράφονταν αυτοδίκαια στους καταλόγους ακόμα και αν είχαν επαναπατριστεί. Αντίθετα η μη προσκόμιση τεκμηρίων εθνοπροσύνης από όλα τα μέλη της οικογενείας, όπως π.χ. πατέρα στρατιώτη ο οποίος δεν είχε χαρακτηριστεί άπορος γιατί ο γιος του βρισκόταν στη Μακρόνησο ως εξόριστος, αποτελούσε αιτία μη εγγραφής στους καταλόγους. Η <<ανάληψη>> του συγκεκριμένου προσώπου και η υπογραφή δήλωσης μετανόιας²⁴⁰ οδηγούσε στην αναθεώρηση των πινάκων για τις οικογένειες των απόρων στρατευσίμων.

Χαρακτηριστική είναι η εμπιστευτική διαταγή του Υπουργείου Εσωτερικών που στάλθηκε στις αρχές των επαρχιών αρχές του Γενάρη 1947, με εντολή να ανοίξουν οι αποθήκες της UNRRA. Συγκεκριμένα: *‘Το Υπουργείον των Στρατιωτικών έχει επιστρατεύσει σε κάθε χωριό έναν ορισμένον αριθμόν εθνοπροσόνων κατοίκων. Επειδή οι στρατιωτικές μονάδες δεν μπορούν να ανταποκριθούν στον εφοδιασμό τους, εντέλλονται οι τοπικές αρχές να εφοδιάσουν αμέσως τους επιστρατευμένους*

Έβρου, Εδέσσης Ευβοίας Ηλείας, Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων, Καβάλας, Καρδίτσας, *Λάρισας*, Λασιθίου, Πρέβεζας, Ροδόπης, Φθιώτιδας, Χαλκιδικής

²³⁹ Ελευθερία Λάρισας 3-1-1947 ‘Εξέτασις ενστάσεων προς χαρακτηρισμόν απόρων-Ποιοι καλούνται’

²⁴⁰ Ελευθερία 13-1-1947 /Υπεύθυνος Δήλωσης -‘Ο κάτωθι υπογεγραμμένος Γεώργιος Κ. Τζήκας ή Αβδελάς κάτοικος Ελασσόνας δηλώ ότι υπήρξα μέλος του Κομμουνιστικού Κόμματος και ότι από σήμεραν αποκηρύσσω τον αδελφοκτόνον αγώνα καθώς και την ιδεολογίαν του κομμουνιστικού κόμματος θέλω δε παραμείνη πιστός εις τας ειρηνικάς και φιλησύχως Ελληνικάς παραδόσεις.

εθνικόφρονας και τις οικογένειές τους δια μέσου των Επιτροπών Διανομών, Ιματισμού, Υποδήσεως και Τροφίμων. ²⁴¹

Η παροχή πρόνοιας στη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου

Ο κύριος φορέας που επιτελούσε το σημαντικότερο έργο στον τομέα της πρόνοιας ήταν το *Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας*, το οποίο σε συνεργασία με τις συμβουλευτικές αμερικανικές αποστολές ανέπτυξε δραστηριότητα τόσο στον τομέα της υγιεινής όσο και του επισιτισμού. Διαρθρώθηκε σε τρεις μεγάλες Γενικές Διευθύνσεις: Υγιεινής, Κοινωνικής Πρόνοιας και Οικισμού και Ανοικοδομήσεως καθώς και σε Περιφερειακές Υπηρεσίες.

Εκτός από το *Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας*, ως το Μάρτιο του 1949 με τον *Αναγκαστικό Νόμο 894 <<Περί συντονισμού των μέτρων δια την θεραπείαν των πάσης φύσεως αναγκών των συμμοριοπλήκτων>>*, πρόνοια επίσης ασκούσε και το *Υπουργείο Γεωργίας* για τους <<ανταρτόπληκτους>> γεωργούς όπως και το *Υπουργείο Υγιεινής* για την αντιμετώπιση ασθενειών και άλλων θεμάτων υγείας.

Οι κύριοι χρηματοδότες όμως αυτού του προγράμματος υπήρξαν κατ' αρχήν η Αγγλία- σε μικρότερο βαθμό- και αργότερα οι ΗΠΑ. Η ελληνο-αμερικανική Συμφωνία του 1947 που προέβλεπε τη συγκρότηση μιας Αμερικανικής Αποστολής, της AMAG, από την άνοιξη του 1947 ως την άνοιξη του 1948, ήταν υπεύνη να παρακολουθεί τους τρόπους χρησιμοποίησης της βοήθειας, τον τρόπο χορήγησης βασικών αγαθών αμερικανικής προέλευσης όπως τρόφιμα, ιατρικά εφόδια, καύσιμα και σπόροι. Μετά την άνοιξη του 1948 η AMAG αντικαταστάθηκε από τις αποστολές της ECA, που θα διαχειριστούν τα κονδύλια Μάρσαλ.

Το ύψος της Αμερικανικής βοήθειας προς την Ελλάδα μέσω του Δόγματος Τρούμαν ορίστηκε σε 300 εκ. δολάρια. Αρχικά ο σχεδιασμός προέβλεπε ισόποση κατανομή ανάμεσα στα στρατιωτικά έξοδα και στα έργα ανοικοδόμησης. Όμως μπορούσαν εύκολα να μετακινηθούν χρηματικά ποσά από την μια κατηγορία στην άλλη. Μετά την αποτυχία των εκκαθαριστικών επιχειρήσεων του 1947 του Εθνικού Στρατού, μετακινήθηκαν πόροι από το πολιτικό στο στρατιωτικό σκέλος. ²⁴²

Η σχέση του 50%-50% κατέληξε σε 42% έναντι 58% υπέρ της στρατιωτικής βοήθειας για να στηριχθούν άμεσα οι πολεμικές επιχειρήσεις. Αυτό είχε άμεσο αντίκτυπο στις δαπάνες που δίνονταν για

²⁴¹ Εφημ. 'Αλήθεια της υπαίθρου' 12/1/1947

²⁴² Σταθάκης, Γ..(πίνακας 2 με την οικονομική βοήθεια σε εκ. δολάρια το 1947-48) στο συλλογικό 'Ο εμφύλιος πόλεμος-Από τη Βάρκιζα στο Γράμμο, Φεβρουάριος 1945-Αύγουστος 1949' Επιμ.Η. Νικολακόπουλος, Α. Ρήγος, Γ. Ψαλλίδας εκδ.Θεμέλιο 2002 σελ.68

την πρόνοια των εσωτερικών προσφύγων. Παράλληλα περικόπηκε κατά 50% το πρόγραμμα της ανασυγκρότησης.²⁴³

Εκτός από τις κρατικές υπηρεσίες δραστηριοποιήθηκαν ιδιωτικοί φορείς όπως ο Ε.Ε.Σ.(*Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό*)²⁴⁴ και ο <<Έρανος της Βασιλίσσης>> που η δράση τους είχε σχέση με τη διανομή τροφίμων και ιματισμού. Ανάλογο έργο ανέλαβε και ο δήμος της πόλης τόσο στον τομέα της καθαριότητας, όσο και στην προώθηση αιτημάτων που είχαν σχέση με τη χορήγηση τροφίμων και υλικών για τη στέγασή των προσφύγων. Χαρακτηριστική υπήρξε και η παρέμβαση του Νομάρχη της Λάρισας για την ανακούφιση των προσφύγων της Ελασσόνας με διαταγή να τους δοθούν κλινοσκεπάσματα²⁴⁵ και τρόφιμα τα οποία θα μεταφέρονταν υπό την επίβλεψη του Β' Σώματος στρατού από το Βόλο,²⁴⁶ ενώ διαθέτει το χρηματικό ποσό των 200.000 δρχ. για την αγορά ξυλανθράκων για τη θέρμανση των προσφύγων που έχουν στεγαστεί σε παραπήγματα του γηπέδου Αρσακείου της πόλης.²⁴⁷

Αξιοσημείωτη υπήρξε και η παρουσία του παραρτήματος της <<Ελληνικής Μέρμινας>> στη διανομή κουβερτών, υποδημάτων και άλλων ειδών ένδυσης όπως και η μεσολάβησή της για να κατασκευαστεί παιδική στέγη για τις εργαζόμενες γυναίκες της πόλης.²⁴⁸ Πρέπει να σημειωθούν και οι έρανοι που διενεργήθηκαν από την Ιερά Μητρόπολη Λαρίσης και τα Φιλόπτωχα Ταμεία για την ανακούφιση των προσφύγων της πόλης.²⁴⁹

Το Γραφείο Εφοδιασμού του Κ.Κ.Π. της πόλης της Λάρισας αρχίζει τη λειτουργία του μετά τον Ιούλιο του 1946 με συγκεκριμένες διανομές τροφίμων για τους πρόσφυγες. Συγκεκριμένα από Ιούλιο 1946 μέχρι Ιανουάριο 1947 διανέμονται ζάχαρη (δράμια 100 δρχ.1000) κρέας (κονσέρβες 142, δρχ.1846) και καφές(δράμια 25 δρχ. 250)ανά μήνα γι' αυτό το επτάμηνο.²⁵⁰

Ως προς το μείζον θέμα του επισιτισμού οι πρόσφυγες λάμβαναν από το κράτος 1.500 δραχμές για τον αρχηγό της οικογενείας και 1.000 δραχμές για κάθε μέλος της ημερησίως, καθώς και 115 γραμμάρια αλεύρι για κάθε άτομο, είδη ρουχισμού και υπόδησης.

Η έλλειψη πιστώσεων θα οδηγήσει σε περικοπή του ημερήσιου βοηθήματος κατά 500δρχ. σε κάθε μέλος της οικογένειας των προσφύγων από την 1^η Απριλίου 1948. Επίσης θα αρχίσουν οι διαγραφές

²⁴³ Σταθάκης.π. σ.55και (πίνακας 3 και 8 σ.69-70)

²⁴⁴ Ελευθερία Λάρισας 9-2-1947 'Ε.Ε.Σ.-Ατομικά δέματα εις τους πρόσφυγας της υπαίθρου'

²⁴⁵ Ελευθερία Λάρισας 5-1-1947 'Κλινοσκεπάσματα εις πρόσφυγας

²⁴⁶ Ελευθερία Λάρισας 6-2 1947 'Και άλλοι πρόσφυγες κατέφυγον εις Ελασσόνα'

²⁴⁷ Ελευθερία Λάρισας 28-1-1947 'Δια τους πρόσφυγας'

²⁴⁸ Ελευθερία Λάρισας 15-1-1947 'Τι έκαμε και τι θα κάμη η <<Ελληνική Μέρμινα>>'

²⁴⁹ Ελευθερία Λάρισας 4-1-1947 'Πως διετέθη το προϊόν του εράνου υπέρ των απόρων-Μία ανακοίνωσις της Ιεράς Μητροπόλεως'

²⁵⁰ Ελευθερία Λάρισας 20-2-1947 'Τα διανεμηθέντα εις τας κοινότητες τρόφιμα κατά το λήξαν επτάμηνον'

²⁵¹ στους καταλόγους των προσφύγων ενώ το χρηματικό βοήθημα δεν επαρκούσε για να καλύψει όλους τους δικαιούχους και χορηγούνταν μόνο για 15-20 το πολύ μέρες το μήνα.

Στα πλαίσια των περικοπών εστάλη εγκύκλιος από το Υπουργείο Πρόνοιας προς την Κοινωνική Πρόνοια της Λάρισας να περικοπούν οι μερίδες τροφίμων για εκείνους που απασχολούνται στην εκτέλεση έργων του Προγράμματος <<Πρόνοια δι' εργασίας>>. Κάτι τέτοιο όμως θα έπληττε καίρια τους εργαζόμενους ανταρτόπληκτους γιατί το ημερομίσθιο που λάμβαναν ,το οποίο ανέρχονταν στις 9350 δρχ., δεν επαρκούσε για την συντήρηση των οικογενειών τους.²⁵²

Ωστόσο οι εσωτερικοί πρόσφυγες κινητοποιούνται για μεγαλύτερες παροχές μέσω των συλλόγων τους (Σύνδεσμος προσφύγων, Σύλλογος Λεηλατηθέντων) και απαιτούν να μην σταματήσουν οι διανομές τροφίμων και ιματισμού. Χαρακτηριστικά είναι τα παράπονα που εκφράζονται από μερίδα προσφύγων που κυριολεκτικά πένονται γιατί η αρμόδια Επιτροπή δεν προέβη στην απογραφή παρά τις επανειλημμένες ενοχλήσεις και δεν εξέτασε τις ενστάσεις των προσφύγων.²⁵³

Το 1948 και ως τις αρχές του 1949, ο αριθμός των εκτοπισμένων συνέχισε να αυξάνεται, φτάνοντας <<πάνω από τους 700.000>>, σύμφωνα με την ελληνική Κυβέρνηση.²⁵⁴

Η διαδικασία του επαναπατρισμού

Το φθινόπωρο του 1947 η κατάσταση στην ύπαιθρο ήταν αποκαρδιωτική. Οι εκτοπισμένοι δεν μπορούσαν να σπείρουν τα χωράφια τους και η AMAG προτείνει στο Υπουργείο Γεωργίας χρονοδιάγραμμα για τη σπορά δημητριακών με όλες τις δυνατές ημερομηνίες.²⁵⁵ Στο ίδιο μήκος και ο Griswold που στέλνει γράμμα στον Έλληνα πρωθυπουργό τονίζοντας πως το πρόβλημα των εκτοπισμένων ήταν οξύ και γι' αυτό επισύναπτε και χρονοδιάγραμμα για σπορά , ενώ επέμενε πως οι εκτοπισμένοι έπρεπε να ξαναγυρίσουν στις εστίες τους παρά τα πολιτικά προβλήματα.²⁵⁶

²⁵¹ Ελευθερία Λάρισας 9-4-1947 'Οι ανταρτόπληκτοι-Το Υπουργείον Εφοδιασμού δια νεωτέρας εγκυκλίου προς την Νομαρχίαν καθορίζει ότι οι κάτοικοι της υπαίθρου, οι καταφυγόντες εις τα κέντρα ασφαλείας από της ενάρξεως της χορηγήσεως των 2000 θερμίδων ημερησίως, παύουν να δικαιούνται της μερίδος των γενικών διανομών. Κατόπιν τούτου ,ούτοι υποχρεούνται να καταθέσουν τα ατομικά των δελτία τροφίμων **ίνα διαγράφωσιν** εκ των επισιτιστικών καταλόγων.

²⁵² Ελευθερία Λάρισας 5-1-1949 'Οι εργαζόμενοι ανταρτόπληκτοι'

²⁵³ Ελευθερία Λάρισας 15-1-1949 'Παράπονα συμμοριοπλήκτων'

²⁵⁴ Νόμος 894, 9 Μαΐου 1949, SDR 868.48/5-949,5. Παρατίθεται στην Α. Λαΐου σ.100

²⁵⁵ SDR 868.00/10-1547, ό.π. σ.77

²⁵⁶ SDR 868.00/10-2347, ό.π.σ. 79

Από τις αρχές του 1949, καθώς οι επιτυχίες του Εθνικού Στρατού κατά των ανταρτών πολλαπλασιάζονταν και όλο και περισσότερες περιοχές χαρακτηρίζονταν από το στρατό <<ασφαλείς>>, ετίθετο για την κυβέρνηση το ζήτημα της επιστροφής των εσωτερικών προσφύγων στις εστίες τους.

Την 1^η Μαΐου 1949 η κυβέρνηση έκανε έκκληση στην *Ειδική Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Βαλκάνια* για οικονομική ενίσχυση για την αντιμετώπιση των δαπανών του επαναπατρισμού των ανταρτοπλήκτων.²⁵⁷ Επιπρόσθετα για να περατωθεί το έργο του επαναπατρισμού συντάχθηκε και υποβλήθηκε στον πρόεδρο της *Αμερικανικής Αποστολής* στην Αθήνα, Μακ Γκυ, ένα εμπεριστατωμένο υπόμνημα με αντικείμενο την εξασφάλιση πρόσθετης, πέρα από το πλαίσιο του Σχεδίου Μάρσαλ, αμερικανικής οικονομικής βοήθειας υπέρ των προσφύγων.

Από την πλευρά της ελληνικής κυβέρνησης ορίστηκαν τρεις στόχοι: α)η αποκατάσταση της γεωργικής παραγωγής β)η εξεύρεση των απαιτούμενων κεφαλαίων για την επιστροφή των προσφύγων στα χωριά τους και γ)η απόκτηση των απαραίτητων γεωργικών εργαλείων και η επαναπόκτηση του αισθήματος της στρατιωτικής ασφάλειας. Επιπλέον η κυβέρνηση ζητούσε κονδύλια για την παροχή στοιχειώδους κατοικίας με βασικό οικιακό και γεωργικό εξοπλισμό με απώτερο σκοπό να καταστούν παραγωγικοί οι επαναπατριζόμενοι και ημερήσια ελάχιστη αποζημίωση μέχρι την πρώτη συγκομιδή.²⁵⁸

Η οργάνωση της εσπευσμένης επανεγκατάστασης των προσφύγων στις εστίες τους ήταν μέλημα του στρατού, ο οποίος πρώτα χαρακτήριζε μια περιοχή <<ασφαλή>> για να αρχίσει η όλη επιχείρηση. Ακολούθως ο πρόεδρος του χωριού με μια μικρή επιτροπή επισκεπτόταν το εγκαταλειμμένο χωριό για να διαπιστώσει σε τι κατάσταση βρίσκεται και ενημέρωνε στη συνέχεια τις στρατιωτικές αρχές που όριζαν την ημερομηνία επανεγκατάστασης. Σύμφωνα με τις εξαγγελίες της Κυβέρνησης κάθε οικογένεια για την αντιμετώπιση των άμεσων αναγκών θα λάμβανε ένα δίμηνο επίδομα 400.000δρχ., 200.000-300.000 δρχ. για οικοσκευή και βασικά τρόφιμα για το πρώτο διάστημα.²⁵⁹

Η πραγματικότητα ήταν τελείως διαφορετική. Όταν άρχισε ο επαναπατρισμός, πραγματοποιήθηκε χωρίς πολλή φροντίδα ή προνοητικότητα. Ο κόσμος στάλθηκε πίσω στα κατεστραμμένα χωριά του, χωρίς καμία βοήθεια, χωρίς καθόλου ζώα αγροκτημάτων, διόλου

²⁵⁷ Αρχείο Καραμανλή, ό.π.,σ.93 και εφημερίδα Εστία, 8 Ιουνίου 1949, όπως παρατίθεται στο Λάζου, ό.π., σ.457

²⁵⁸ Αρχείο Καραμανλή, ό.π.σ.103-4, όπως παρατίθεται στο Λάζου, ό.π.σ.458

²⁵⁹ Κ.Σβολόπουλος(επιμ.),Κωνσταντίνος Καραμανλής, ό.π., τόμος Ι,σ.104. ` *Το Σχέδιον Μάρσαλ εν Ελλάδι κατά τα έτη 1948-1950* (Συνετάχθη και διανέμεται δωρεάν υπό της Αμερικανικής Αποστολής Ελλάδος της Διοικήσεως Οικονομικής Συνεργασίας (Σχέδιον Μάρσαλ) με την συνεργασία της Ελληνικής Κυβερνήσεως), σ.46

σπόρους και στέγη.²⁶⁰ Σχετικές προσπάθειες άρχισαν μόνο γύρω στα 1950.²⁶¹ Χαρακτηριστική η μαρτυρία του Α.Μπλάκου, εκτοπισμένου στο Κ.Α. Τυρνάβου, καταγόμενος από το Αργυροπούλι : *‘Κατά την επιστροφή, τέλη Δεκεμβρίου του 1949, φτάσαμε στο χωριό χωρίς ζώα, εφόδια ή τρόφιμα. Μόνο αργότερα (προφανώς εννοεί το 1950) θα μας δώσουν ξυλεία για να επισκευάσουμε τα σπίτια μας και κάποια γεωργικά εργαλεία.*²⁶²

Στην περίπτωση του νομού Λάρισας αποφάσισε το Νομαρχιακό Συμβούλιο Περιθάλψεως Συμμοριοπλήκτων κατόπιν σχετικής πρότασης της Στρατιωτικής Διοικήσεως Θεσσαλίας όπως καλεί όλους τους <<συμμοριοπλήκτους>> των χωριών των επαρχιών Λάρισας και Ελασσόνας να επιστρέψουν στα χωριά τους μέχρι την 5^η Αυγούστου 1949. Υπενθυμίζεται ότι όσοι δεν επιστρέψουν στα χωριά τους θα στερηθούν κάθε κρατικής φροντίδας και περιθάλψεως.²⁶³

Για το σκοπό αυτό λήφθηκε απόφαση να εκκενωθούν τα σχολεία που φιλοξενούσαν πρόσφυγες και να παραδοθούν στη εκπαίδευση. Έτσι συστήθηκε Επιτροπή που θα αναλάβει την επισκευή και την παράδοση των σχολείων πριν την έναρξη των μαθημάτων που προγραμματίστηκε για τις 22 Σεπτεμβρίου.²⁶⁴

Στις 24 Οκτωβρίου 1949 ψηφίστηκε το Νομοθετικό Διάταγμα 1272 σχετικά με τον επαναπατρισμό και το συντονισμό του έργου.²⁶⁵ Η παλιννόστηση προβλέπονταν να συνεχιστεί μέχρι την 20 Νοεμβρίου και να επαναληφθεί τον Μάρτιο του 1950 κατά τρόπο ώστε το διάστημα που μεσολαβούσε τα τεχνικά υπουργεία να μπορέσουν αφενός να συμπληρώσουν τα μέτρα της αποκατάστασης των επαναπατρισθέντων χωρικών και αφετέρου να προετοιμάσουν την παλιννόστηση των υπολειπομένων την άνοιξη.²⁶⁶

Από έκθεση επαναπατρισμού του μήνα Οκτωβρίου 1949 της 1^{ης} Μεραρχίας και του υπουργείου Πρόνοιας διετάχθη ο επαναπατρισμός των κατοίκων για τα παρακάτω χωριά του νομού Λάρισας κατά ζώνες ευθύνης των στρατιωτικών μονάδων βάσει σχεδίου και αναλόγως των συνθηκών ασφαλείας που επικρατούσαν στη συγκεκριμένη περιοχή.

²⁶⁰ Α.Λαΐου ‘Μετακινήσεις πληθυσμού στην ύπαιθρο’ στο συλλογικό ‘Μελέτες ...’ σ.99

²⁶¹ SDR 868.48/10.849. 868.00/7.1748. 868.00/5-1949, υπουργείο Συντονισμού, Εθνικών Σχέδιον Ανασυγκροτήσεως, αριθ. 30,40 (δυτ. Μακεδονία). 9(κεντρική Μακεδονία).15,25 (Ηπειρος).

41(Θεσσαλία)

²⁶² Μαρτυρία Α.Μπλάκου, κατοίκου χωριού Αργυροπουλίου Τυρνάβου, εκτοπισμένου στο Κ.Α. Τυρνάβου την περίοδο 1946-1950

²⁶³ Ελευθερία Λάρισας 21-7-1949 ‘Απεφασίσθη ο επαναπατρισμός των κατοίκων τριάκοντα εξ χωριών’

²⁶⁴ Ελευθερία Λάρισας 15-9- 1949 ‘Θα εκκενωθούν σχολεία και θα παραδοθούν εις την εκπ/σιν’

²⁶⁵ Εφημερίς της Κυβερνήσεως, Ν.Δ. 1272, ΦΕΚ 31 Οκτωβρίου 1949, τεύχος 1^ο αρ.293<<Περί αποκεντρώσεως και συντονισμού του έργου της παλιννοστήσεως και αποκαταστήσεως των συμμοριοπλήκτων>>

²⁶⁶ Αρχείο Καραμανλή,ό.π.σ.109, όπως παρατίθεται στο Λάζου, ό.π.,σ.460

Ορισμένοι παράγοντες εμπόδισαν την ολοκλήρωση του έργου του επαναπατρισμού κατά το 1949. Η διακοπή του επαναπατρισμού κατά τους χειμερινούς μήνες υπαγορεύονταν από πολλούς παράγοντες. Ο επαναπατρισμός στο τέλος του φθινοπώρου και τις αρχές του χειμώνα ήταν αντισυμβαλλόμενος και πολλές φορές αδύνατος λόγω των καιρικών συνθηκών. Τα ορεινά χωριά έπρεπε να εφοδιαστούν με αποθέματα τροφίμων πράγμα δύσκολο καθώς το μοναδικό μέσο μεταφοράς παρέμεναν οι ημίονοι. Οι πρόσφυγες αυτών των περιοχών δεν μπορούσαν να προβούν σε καμία καλλιεργητική εργασία μέχρι την άνοιξη. Επίσης το πρόβλημα της στέγασης αποτελούσε άλλο έναν παράγοντα επιβραδύνσεως του επαναπατρισμού ιδιαίτερα στις περιοχές αυτές όπου έπρεπε να επαναπατριστεί μεγάλος αριθμός προσφύγων, καθώς δεν ήταν δυνατόν να εξασφαλιστεί χειμερινή στέγη πριν την έναρξη του χειμώνα. Ο επαναπατρισμός των προσφύγων των ορεινών περιοχών όπου η στέγαση ήταν τελείως ανεπαρκής θα σήμαινε μεγαλύτερη δοκιμασία για αυτούς. Τέτοια περίπτωση υπήρξε στην περιοχή της Λάρισας η επαρχία Ελασσόνας, της οποίας κατά τον προσεχή μήνα Οκτώβριο του 1949, κανένα χωριό δεν είχε επαναπατριστεί.

Οι παρακάτω πίνακες δείχνουν τον ακριβή αριθμό κατοίκων που επαναπατρίστηκαν το μήνα Οκτώβριο του 1949²⁶⁷:

ΕΠΑΡΧΙΑ ΤΙΡΝΑΒΟΥ	ΖΩΝΗ ΕΥΘΥΝΗΣ ΣΥΝ/ΤΟΣ	ΕΠΑΝΑΠ/ΝΤΕΣ ΚΑΤΟΙΚΟΙ
Μεγάλο Ελευθε/χώρι	T.673438	200
Βρυότοπος	T.332498	400
Δένδρα	T.295420	278
Γόννοι	T.4360	50
Ραψάνη	T.4984	400
Πυργετός	T.5365	1320
Ελάτεια	T.475545	500
		ΣΥΝΟΛΟ 3145

²⁶⁷ Φάκελος 1591/B/1 ταξινόμησης 10, ΓΕΣ/ΔΙΣ, Αρχείο εμφυλίου πολέμου-“Ητοι εν συνόλω εις την ζώνην ευθύνης του Συντάγματος τούτου επαναπατρίσθησαν 7.439 ‘

ΕΠΑΡΧΙΑ ΛΑΡΙΣΑΣ	ΖΩΝΗ ΕΥΘΥΝΗΣ ΣΥΝ/ΤΟΣ	ΕΠΑΝΑΠ/ΝΤΕΣ ΚΑΤΟΙΚΟΙ
Ευαγγελισμός	T.4657	200
Μακρυχώρι	T.433539	80
Συκούριο	T.5148	1015
Όσσα	T.505470	830
Ομόλιο	T.5763	490
		ΣΥΝΟΛΟ 2675

ΕΠΑΡΧΙΑ ΑΓΙΑΣ	ΖΩΝΗ ΕΥΘΥΝΗΣ ΣΥΝ/ΤΟΣ	ΕΠΑΝΑΠ/ΝΤΕΣ ΚΑΤΟΙΚΟΙ
Αθανάτη	T.6946	1226
Γερακάρι	T.6040	15
Δογάνη	T.605388	438
		ΣΥΝΟΛΟ 1679

Η δεύτερη φάση του επαναπατρισμού άρχισε το πρώτο δεκαπενθήμερο του Μαρτίου 1950 και συνεχίστηκε ως τα τέλη Μαΐου 1950.

Στη συγκεκριμένη έκθεση περιλαμβάνονται ακόμη τα στρατιωτικά και πολιτικά μέτρα που λήφθηκαν από τις αρχές πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την επανεγκατάσταση των κατοίκων στα χωριά τους:

Α) Στρατιωτικά μέτρα

Στα συγκεκριμένα χωριά του νομού παρούσες ήταν οι στρατιωτικές αρχές χωρίς την αντίστοιχη παρουσία πολιτικής υπηρεσίας. Μάλιστα οι αξιωματικοί αντιλήφθηκαν *‘ιδίοις όμασι’* τις συνθήκες επαναπατρισμού και επανεγκατάστασης των κατοίκων, διαπίστωσαν τα προβλήματα και προσπάθησαν να παράσχουν κάθε είδους βοήθεια και ανακούφιση. Για το σκοπό αυτό διατέθηκαν οι ιατροί των μονάδων για υπηρεσίες υγείας, διέθεσαν ζώα και οχήματα για τις μεταφορές των κατοίκων όπως και στρατιώτες για συνοδεία αλλά και για φορτοεκφόρτωση των αποσκευών. Ακόμη διατέθηκαν στρατιώτες για την εκτέλεση μικροεπισκευών των οικιών καθώς και για επισκευή ή κατασκευή οδών όπως και για την αποκατάσταση των τηλεγραφικών και τηλεφωνικών γραμμών. Πολλά διδακτήρια επισκευάστηκαν και τοποθετήθηκαν νέοι υαλοπίνακες. Ταυτόχρονα αξιωματικοί περιέρχονται στα χωριά και γίνονται ομιλίες *‘περί υγιεινής’*. Εκτός από την παροχή προστασίας που προσφέρουν οι στρατιωτικές αρχές από άποψη ασφαλείας βοηθούν επίσης στη μεταφορά και συγκομιδή των ξερών καρπών, σιτηρών και άλλων προϊόντων.

B) Πολιτικά μέτρα

Οι πολιτικές αρχές πρέσβευαν την αρχή πως πρέπει πρώτα να συντελείται ο επαναπατρισμός και κατόπιν να μεταβαίνουν στα χωριά για διαπίστωση των ελλείψεων και αναγκών των επαναπατριζόμενων. Στη ζώνη ευθύνης του Συντάγματος Πεζικού(δηλ. στις επαρχίες Λάρισας-Αγιάς-Τιρνάβου) τρόφιμα και ιματισμός δεν είχαν διανεμηθεί σε κανένα χωριό. Μόνο χρηματικά επιδόματα χορηγήθηκαν σε ορισμένα από αυτά. Γεωργικά εργαλεία, ζώα και σιταρόσπορος δεν είχαν ακόμη διανεμηθεί. Παρά ταύτα η υπηρεσία ανοικοδομήσεως επισκεύασε οικίες μόνο στη Μυλόγουστα και στον Πυργετό ενώ στο Ομόλιο και στην Αθανάτη γίνεται η σχετική μελέτη.

Ως ζωτικά προβλήματα-ελλείψεις που παρατηρήθηκαν από τις πολιτικές αρχές συγκαταλέγονται τα παρακάτω:

A) Επίσπευση επισκευών των κατεστραμμένων οικιών γιατί η έλευση του προσεχούς χειμώνα θα καταστήσει αδύνατη τη διαμονή των αστέγων επαναπατρισθέντων και η κατάστασή τους θα επιδεινωθεί

B)Απαραίτητος γεωργικός εξοπλισμός για την καλλιέργεια των χωραφιών

Γ)Χορήγηση δανείων από τις Τράπεζες για την συντήρηση των κτηνοτροφικών μονάδων

Δ) Επισκευή σχολικών κτιρίων και συμπλήρωση διδακτικού προσωπικού

E) Συχνότερη επίσκεψη στα χωριά των υγειονομικών συνεργείων

Παράλληλα θα πρέπει :

1)Να επισκευαστεί και να αποκατασταθεί το οδικό και τηλεφωνικό δίκτυο

2)Ανώτερος εκπαιδευτικός υπάλληλος να επισκεφθεί τα σχολεία και τους δασκάλους

3)Οι Νομομηχανικοί να επισκεφθούν τα χωριά για να σχηματίσουν 'ιδίαν αντίληψιν' των οδών και των γεφυρών

4)Δασικός υπάλληλος να περιέλθει τα χωριά και να καθορίσει ζώνες ξυλεύσεως για τη διάσωση των δασών.

Δημογραφικές-Κοινωνικές Συνέπειες

Αυτή η αλλαγή τρόπου ζωής για τους ανθρώπους της υπαίθρου είχε σοβαρές συνέπειες όχι μόνο στις περιοχές που εκκενώθηκαν, αλλά και στις περιοχές υποδοχής, δηλαδή στις μεγάλες και στις μικρές πόλεις. Η μακροπρόθεσμη τάση φυγής από την ύπαιθρο προς τις πόλεις τη συγκεκριμένη περίοδο ενδυναμώθηκε. Οι μεγάλες ομάδες ανθρώπων που συνέρεαν στις πόλεις δεν είχαν καμία παραγωγική δραστηριότητα. Η

αίσθηση της δυσπραγίας ήταν καθολική και μαζί με τον φόβο και την αβεβαιότητα για το αύριο δημιουργούσαν μια καταθλιπτική ατμόσφαιρα.²⁶⁸ Η συντήρησή τους εξαρτιόταν αποκλειστικά από τα επιδόματα της Κοινωνικής Πρόνοιας ή τα μεροκάματα των προγραμμάτων Εργασίας. Κάποιοι από αυτούς ασχολήθηκαν με παρασιτικά επαγγέλματα (π.χ. του πλανόδιου πωλητή).²⁶⁹

Χάρη σε αυτό το ανθρώπινο ποτάμι οι πόλεις και τα κεφαλοχώρια της ελληνικής υπαίθρου άλλαξαν μορφή. Ένα κύμα εισαγόμενης δυστυχίας ήρθε να προστεθεί στην αντίστοιχη των μόνιμων κατοίκων, οι οποίοι είχαν ξαφνικά δει τις παραδοσιακές σχέσεις τους με την αγροτική ενδοχώρα να διακόπτονται βίαια.

Μερικές από τις συνέπειες δεν ήταν άμεσα ορατές. Το τμήμα εκείνο του πληθυσμού που επέστρεψε αντιμετώπισε τεράστιες δυσκολίες. Ήταν φανερό πως ο επαναπατρισμός πραγματοποιήθηκε με μικρή προμελέτη, γεγονός που δημιούργησε δυσανάλογα προβλήματα στέγασης, καλλιέργειας, έλλειψης ζώων των αγροκτημάτων.

Η προσπάθεια επανεγκατάστασης-επαναπατρισμού δεν καρποφόρησε. Πρώτον, διότι οι ίδιοι οι κάτοικοι ζώντας επί μακρό χρονικό διάστημα στους καταυλισμούς των πόλεων είχαν χάσει πλέον την κοινωνική τους συνοχή. Δεύτερον, γιατί ο κλήρος, που ήταν ήδη από πριν πολύ μικρός, δεν απέδιδε τίποτα πια μετά τις καταστροφές που υπέστη κατά τον πόλεμο. Τέλος, σπίτια και σχολεία είχαν καταστραφεί εντελώς στα περισσότερα χωριά, ενώ τα ζώα είχαν εξαφανιστεί.

Χαρακτηριστική είναι η περιγραφή που κάνει το Προξενείο των ΗΠΑ στη Θεσσαλονίκη τον Οκτώβριο του 1949 για την κατάσταση των επαναπατρισθέντων προσφύγων στις εστίες τους: <<μεγάλοι αριθμοί προσφύγων επέστρεψαν στα σπίτια τους και μερικοί με τη θέλησή τους και μερικοί ενάντια στις επιθυμίες τους και εγκαταστάθηκαν εκεί χωρίς τα μέσα να φυτέψουν νέα σοδειά ή γενικώς να αντιμετωπίσουν τον επερχόμενο χειμώνα>>. ²⁷⁰

Ακόμη πιο εμφαντική υπήρξε η δήλωση της Στρατιωτικής Διοίκησης Θεσσαλονίκης το 1949 που περιγράφει με τα μελανότερα χρώματα την κατάσταση :<<Δεν είναι δυνατόν επί Εαμοκρατίας να υπήρχον δημοδιδάσκαλοι εις όλα τα χωριά και ήδη, ότε πλήρης ασφάλεια παρέχεται εις άπαντα τα επαναπατρισθέντα χωριά, να μην υπάρχουν τοιούτοι>>! ²⁷¹

Οι επαναπατρισμένοι δεν είχαν τίποτε να περιμένουν από μια γη παραμελημένη, σε χωριά χωρίς ζωή. Γι' αυτό δεν μπόρεσαν ποτέ να

²⁶⁸ Γ.Μαργαρίτης 'Οι λιγότερο γνωστές πτυχές της εμφύλιας πολεμικής αναμέτρησης 1946-1949- Τα παραλειπόμενα του ελληνικού εμφυλίου πολέμου' στο τεύχος 'Ιστορικά' της Ελευθερ/τυπίας για τον Εμφύλιο Πόλεμο' σ.74.

²⁶⁹ Λαΐου 'Μετακινήσεις ...' σ.99

²⁷⁰ Daggles Flight to Secretary of State, 18 October 1949, Παρατίθεται στο L.Wittner, *Η Αμερικανική επέμβαση στην Ελλάδα*, Θεσσαλονίκη: Βάνιας 1991, σ.242, εδώ παρατίθεται στο Λάζου ό.π.σ.465

²⁷¹ Διαταγή ΣΔΘ περί επαναπατρισμού: 4/9 έγγραφο 1-2, 5 Οκτωβρίου 1949

βρουν τους πρότερους τους ρυθμούς. Η ελληνική ύπαιθρος και οι κάτοικοί της δεν θα συνερχόταν ποτέ από τον μακρόχρονο πόλεμο.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες δεν πρέπει να προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι από τις περιοχές αυτές της Κεντρικής Ελλάδας, όπου εφαρμόστηκε το πρωτοφανές αυτό μέτρο, ξεκίνησε το μεγάλο κύμα της μετανάστευσης κατά τη δεκαετία του 1950.²⁷²

Επίμετρο

Οποιαδήποτε προσπάθεια να μελετηθεί η έκταση του προγράμματος επαναπατρισμού πρέπει να λάβει σοβαρά υπόψη της το γεγονός πως αν και μειώθηκε ο αριθμός των προσφύγων, αυτό δε σημαίνει απαραίτητα πως οι άνθρωποι που είχαν διαγραφεί από τους καταλόγους επέστρεψαν και στα χωριά τους.

Έτσι τον πραγματικό αριθμό των προσώπων που επαναπατρίστηκαν δεν μπορούμε να τον εξαγάγουμε με ακρίβεια μόνο από τις στατιστικές αλλά πρέπει να τον ορίσουμε με πιο σύνθετες διαδικασίες. Στην πραγματικότητα ένα μόνο μέρος του πληθυσμού επέστρεψε στο σπίτι του. Αυτό οδήγησε πολλά χωριά να μην είναι βιώσιμα στο μέλλον. Γι' αυτό και έγιναν συγχωνεύσεις μικρών οικισμών και κοινοτήτων σε μία ή περισσότερες κοινότητες.

Η Θεσσαλία στην απογραφή του 1951 γνώρισε συνολική αύξηση 6,6% και ιδιαίτερα οι νομοί Λάρισας και Τρικάλων. Σε ότι έχει σχέση με τις κωμοπόλεις γνώρισαν και αυτές ανάλογη ή και μεγαλύτερη αύξηση (51% η κωμόπολη του Τιρνάβου το 1951) δείχνοντας την αλλαγή μεταξύ αστικού και αγροτικού πληθυσμού που συντελέστηκε σε ορισμένες περιοχές ως συνέπεια των μετακινήσεων του εμφυλίου πολέμου.²⁷³

²⁷² Γιούλη Κοκκόρη 'Νεκρές ζώνες, ξεριζωμένοι άνθρωποι, έρημα χωριά' στο τεύχος Ιστορικά της Ελευθ/τυπίας για τον Εμφύλιο Πόλεμο σ.72

²⁷³ Α.Λαΐου 'Μετακινήσεις πληθυσμού στην ύπαιθρο' σ.109.

ΕΝΟΤΗΤΑ 7η

ΤΟ ΕΙΔΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΔΟΣΙΛΟΓΩΝ ΛΑΡΙΣΑΣ

Εισαγωγή

Με την άνοιξη του 1945 ψηφίζονται μια σειρά από συντακτικές πράξεις με σκοπό τις εκκαθαρίσεις των δημοσίων υπαλλήλων που συνεργάστηκαν με τον εχθρό στη διάρκεια της Κατοχής.²⁷⁴

Παράλληλα με αυτές τις συντακτικές πράξεις, η κυβέρνηση Πλαστήρα θα δημοσιεύσει και την Πράξη 25, η οποία αποβλέπει στην εκκαθάριση του κρατικού μηχανισμού από αυτούς που συμμετείχαν ή συνέργησαν στην εκδήλωση της <<στάσεως της 3^{ης} Δεκεμβρίου 1944>>.²⁷⁵ Με αφορμή αυτό το νομοθέτημα θα δημιουργηθεί εκείνο το νομικό πλαίσιο για να αρχίσει ταχύτατα η δίωξη των Εαμικών στελεχών.²⁷⁶

Αξίζει να σημειωθεί πως όταν θα ξεκινήσουν οι δίκες των δοσίλογων λεγεωνάριων, τον Οκτώβριο του 1945, το πολιτικό σκηνικό ήταν ιδιαίτερα οξυμένο και ανασφαλές για πολλούς πολίτες. Έχει υπογραφτεί η Συμφωνία της Βάρκιζας, το Φεβρουάριο του 1945, ωστόσο δεν αμνηστεύτηκαν τα αδικήματα του κοινού ποινικού δικαίου που διαπράχθηκαν από οπαδούς των αντιστασιακών οργανώσεων κατά τη διάρκεια της Κατοχής. Αυτό το γεγονός έδωσε την ευκαιρία να υποβληθούν χιλιάδες μηνύσεις, ιδιαιτέρως κατά των στελεχών της αριστεράς.

. Σ' αυτό το κλίμα άρχισαν οι δίκες των λεγεωνάριων στο Ειδικό Δικαστήριο Δοσιλόγων του Εφετείου της Λάρισας τον Οκτώβριο του 1945 και στο ίδιο κλίμα τελείωσαν τον Οκτώβριο του 1948. Ανάλογα φαινόμενα θα παρατηρηθούν και στα Ειδικά Δικαστήρια που λειτούργησαν σε άλλες περιοχές της χώρας.

Οι περισσότερες αποφάσεις του Ε.Δ.Δ. του Εφετείου της Λάρισας αφορούν καταδίκες για λιπομαρτυρίες και λιπενορκίες, και ανακλήσεις αυτών, για διαχωρισμό δικών και αναβολή δικών. Ο κάθε πολίτης, που κληρωνόταν από το δικαστήριο ως λαϊκό μέλος του σύμφωνα με το νόμο

²⁷⁴ Συντακτική Πράξη 23, <<Περί κυρώσεως της Συμφωνίας της Βάρκιζας>>, ΦΕΚ 68, 23 Μαρτίου 1945. Τέθηκε αναδρομικά σε ισχύ από τις 12 Φεβρουαρίου 1945, όταν υπογράφηκε η συμφωνία αυτή.

²⁷⁵ Συντακτική Πράξη 25, <<Περί εκκαθαρίσεως των κρατικών οργανισμών εκ των λαβόντων μέρος κτλ. Εις το στασιαστικόν κίνημα της 3^{ης} Δεκεμβρίου 1944>>, ΦΕΚ 67, 22 Μαρτίου 1945.

²⁷⁶ Π.Παπαστράτης, <<Η εκκαθάριση του Πανεπιστημίου μετά την απελευθέρωση>>, στο Μ.Μazower, 'Η ανασυγκρότηση της οικογένειας, του έθνους και του κράτους στην Ελλάδα, 1943-1960' Αθήνα εκδ.Αλεξάνδρεια, 2003

533/1945 ή καλούνταν να προσέλθει ενώπιον του ως μάρτυρας, προσπαθούσε, λόγω ακριβώς αυτών των συνθηκών να αποφύγει να πάρει μέρος στη σύνθεσή του, ή ακόμη και να καταθέσει ό,τι γνώριζε για τους κατηγορούμενους.

Αυτά τα λαϊκά μέλη που κληρώνονταν για τη σύνθεση του δικαστηρίου, όπως ακριβώς και οι μάρτυρες κατηγορίας γνώριζαν τους κινδύνους που διέτρεχαν, αν τολμούσαν, ο ένας να κρίνει κατά συνείδηση και σύμφωνα με το αποδεικτικό υλικό που απέδωσε η ακροαματική διαδικασία και ο άλλος να καταθέσει την αλήθεια. Ο φόβος για τα λαϊκά μέλη υπήρχε ακόμα και όταν ο κατηγορούμενος δοσίλογος λεγεωνάριος δικαζόταν ερήμην, γιατί τις περισσότερες φορές ήταν γνωστό ότι υπηρετούσε στο στρατό ή στις παραστρατιωτικές οργανώσεις του καιρού εκείνου(M.A.Y.,T.E.A κ.ά.). Πώς θα γύριζε το βράδυ στο χωριό ο μάρτυρας, αν κατέθετε ό,τι γνώριζε για τη συνεργασία του κατηγορούμενου με τους κατακτητές ή στο σπίτι του ο αστός αν τον καταδίκασε;²⁷⁷

Το νομικό πλαίσιο σύστασης του Ε.Ε.Δοσιλόγων

Η ειρηνευτική Συμφωνία της Βάρκιζας υπογράφηκε στις 12 Φεβρουαρίου 1945. Στα εννέα άρθρα της Συμφωνίας προβλεπόταν η αυτοδιάλυση του ΕΛΑΣ σε δύο εβδομάδες και η παράδοση όλου του οπλισμού του, η δημιουργία ενός Εθνικού Στρατού μετά από κανονική στράτευση, η αποκατάσταση των πολιτικών ελευθεριών, η αμνηστία για μη ποινικώς κολάσιμα πολιτικά αδικήματα, **ο κολασμός των συνεργατών του στρατού Κατοχής** και εκλογές εντός του 1945.

Εφαρμόζοντας την παραπάνω Συμφωνία, η κυβέρνηση Πλαστήρα προέβαινε στην τιμωρία των υπευθύνων και συνεργασθέντων με τις αρχές Κατοχής και γι' αυτό στις 20 Ιανουαρίου 1945 συντάχθηκε η Συντακτική Πράξη 6'Περί επιβολής κυρώσεων κατά των υπευθύνων και συνεργασθέντων μετά του εχθρού γνωστής ως νόμος «*περί δοσιλόγων*» που είχε συνταχθεί το Νοέμβριο του 1944 από την προηγούμενη κυβέρνηση Παπανδρέου και δεν είχε προλάβει να εφαρμοστεί.

Μολονότι ο νόμος του 1944 είχε θεωρηθεί «άρτιος», κρίθηκαν κάποιες τροποποιήσεις του για να αποσαφηνιστούν ορισμένες του διατάξεις από τις οποίες θα μπορούσε «να προκύψει αμφισβήτηση»,όπως

²⁷⁷ Σταύρος Αστ.Παπαγιάννης, 'Τα παιδιά της Λύκαινας' εκδ.Σόκολη, σελ 201,202

τουλάχιστον υποστήριζε ο υπουργός Δικαιοσύνης Νικ. Κολυβάς της νέας κυβέρνησης Πλαστήρα.²⁷⁸

Ο ίδιος ο υπουργός Ν.Κολυβάς τόνιζε πως είναι εθνικό χρέος η τιμωρία και απόδοση δικαιοσύνης στους ενόχους, η δε υπαγωγή της εκδίκησης του αδικήματος σε δικαστήριο αποτελούσε εγγύηση για την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, σύμφωνα ,

Έτσι τα Ειδικά Δικαστήρια Δοσιλόγων συστάθηκαν το 1945 προκειμένου να εκδικάσουν τα αδικήματα που είχαν διαπράξει οι δοσίλογοι , όσοι είχαν συνεργαστεί με τις αρχές Κατοχής. Οι κατηγορίες των δοσιλόγων ήταν τρεις: α) οι υπουργοί των κατοχικών κυβερνήσεων που είχαν συνεργαστεί με τον εχθρό β)μέλη της Αστυνομίας, της Χωροφυλακής και των Ταγμάτων Ασφαλείας γ)και οι κοινοί εγκληματίες, δηλ. μαυραγορίτες, κερδοσκόποι, πράκτορες της Gestapo ,καταδότες και Έλληνες ναζί.

Η σύνθεση και λειτουργία των δικαστηρίων αυτών ρυθμίστηκε με τον αναγκαστικό νόμο 533 το Σεπτέμβριο του 1945, όπου βεβαίως περιγράφονται και τα αδικήματα που βάρυναν τους κατηγορούμενους, αδικήματα που αναφέρονται και στις σχετικές δικαστικές αποφάσεις. Η ποινή για τους ενόχους των παραπάνω πράξεων ήταν ο θάνατος ή πρόσκαιρα δεσμά. Σε περιπτώσεις δε ελαφρυντικές προβλεπόταν η ποινή της ειρκτής ή ισόβιας ή πρόσκαιρης υπερορίας, δηλ. απέλαση του κατηγορουμένου έξω από τα σύνορα του κράτους. Ακόμη το δικαστήριο είχε τη δυνατότητα επιβολής μερικής ή ολικής δήμευσης της παρουσίας ανάλογα με τη βαρύτητα της πράξης. Η μετατροπή των επιβαλλόμενων ποινών σε χρηματική καθώς και η αναστολή τους απαγορευόταν. (άρθρα 2-5).

Αυτά τα δικαστήρια συστάθηκαν στην έδρα κάθε Εφετείου και Πρωτοδικείου και αποτελούνταν από τον πρόεδρο, δύο τακτικούς δικαστές , δύο λαϊκά μέλη δηλ. ενόρκους, τον ειδικό επίτροπο που ασκούσε καθήκοντα Εισαγγελέα, και φυσικά τον γραμματέα ή γραφέα ((άρθρο9,11). Ο Ειδικός Επίτροπος ασκούσε την ποινική δίωξη αυτεπάγγελτα ή μετά από μήνυση(άρθρα 13,14). Με το άρθρο όμως 11 του αν. 217/1945 δόθηκε το δικαίωμα στον ειδικό επίτροπο του Ε.Δ. Δοσιλόγων, για πρώτη φορά, να ζητάει την αναθεώρηση «πάσης αποφάσεως» τούτου. Ήταν μια επιτυχία, αλλά όχι αυτό που επιδίωκαν οι δοσίλογοι. Ο στόχος τους ήταν να επιτραπεί και για τις ερήμην αποφάσεις των Ε.Δ.Δοσιλόγων το δικαίωμα της *ανακοπής*.²⁷⁹

Για τα αδικήματα του παραπάνω νόμου δεν επιτρεπόταν η χορήγηση αμνηστίας.(άρθρο 31). Επίσης δεν επιτρεπόταν κανένα τακτικό ή

²⁷⁸Κώδιξ Νόμων 1945. σ.6

²⁷⁹ Αν. Νόμος 217/1945 άρθρο 11 'Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων τινων της υπ'.αριθμ.. 6/1945 Συντακτικής Πράξεως'

έκτακτο ένδικο μέσο ούτε ανακοπή κατά των βουλευμάτων και αποφάσεων του Ειδικού Δικαστηρίου.(άρθρα 15,28).

Στην περίπτωση όμως της ανακοπής, μολονότι δεν επιτρεπόταν από τη Συντακτική Πράξη 6, προβλέφθηκε από τον αναγκαστικό νόμο 533/1945 σύμφωνα με το οποίο άρθρο 7 του συγκεκριμένου νόμου: «Τα αδικήματα τα προβλεπόμενα υπό των άρθρων 1 και 4 θεωρούνται **παραγεγραμμένα** ,εάν δεν ασκηθεί η ποινική δίωξη αυτεπαγγέλτως ή εάν δεν υποβληθεί κατά των ενόχων μήνυση μέχρι την 20 Ιουνίου 1945 δια τα τελεσθέντα εν τη περιφέρειά του Εφετείου Αθηνών και μέχρι 31 Οκτωβρίου 1945 δια τα τελεσθέντα αλλαχού(εκτός της περιφέρειάς του Εφετείου Αθηνών.)»

Έτσι αν εξαιρέσουμε τους Κατοχικούς πρωθυπουργούς και υπουργούς η αυτεπάγγελτος δίωξη δεν αφορούσε κανέναν άλλο δοσίλογο πλην αυτών. Εφόσον βέβαια υπήρχαν και γενναίοι που θα υπέβαλαν μηνύσεις αψηφώντας τους φοβερούς παρακρατικούς τρομοκράτες, κυρίαρχους τότε, και ανεξέλεγκτους σε όλη τη χώρα. Όσο για την αυτεπάγγελτη δίωξη ποιος θα την διέτασσε, όταν το ίδιο το κράτος θεωρούσε τα εγκλήματα παραγεγραμμένα.

Στις 2 Μαρτίου 1946 με την υπ' αριθμόν 107 Σ.Π. οι δοσίλογοι πετυχαίνουν και νέα τροποποίηση του νόμου 533/1945,που αφορά τους συνεργάτες των κατακτητών οι οποίοι πλούτισαν από τη συνεργασία τους με τους κατακτητές. Έτσι η αρχική αυστηρότερα των συντακτικών πράξεων 1/1944 και 6/1944 από μήνα σε μήνα αμβλύνεται με τις νεότερες νομοθετικές πράξεις.

Ακολουθούν οι διατάξεις των άρθρων 14.παρ.4 και 5,15,23,28 παρ.1 εδ. 2,3 τα οποία τροποποιήθηκαν ή συμπληρώθηκαν με ευνοϊκότερες για τους δοσίλογους διατάξεις με τα άρθρα 1 και 2 του ΙΘ΄ ψηφίσματος της 18/20 -12-1946. Ειδικά με αυτές τις διατάξεις του ΙΘ΄/1946 ψηφίσματος επιτράπηκε το ένδικο μέσο της **ανακοπής** κατά των καταδικαστικών αποφάσεων που είχαν εκδοθεί **ερήμην** των κατηγορουμένων δοσίλογων. Στην περίπτωση των δοσίλογων η ερημοδικία ήταν ενσυνείδητη και σκόπιμη επιλογή.

Επίσης το ένδικο μέσο ανακοπής επιτράπηκε και κατά των βουλευμάτων των Ε.Δ.Δοσιλόγων, ενώ η προγενέστερη σχετική διάταξη του Αν.Νόμου 533/1945 δεν επέτρεπε την άσκηση κατ' αυτών τακτικών ή έκτακτων ένδικων μέτρων.²⁸⁰

Η ρωμαϊκή λεγεώνα

²⁸⁰ Εφημερίς της Κυβερνήσεως ΦΕΚ Α 224/1945 „Αναγκαστικός Νόμος 533/1945 <<Περί τροποποιήσεως, συμπληρώσεως και κωδικοποιήσεως της υπ' αριθμ. 6/1945 Συντακτικής πράξεως περί επιβολής κυρώσεων κλπ. ως έχει τροποποιηθή.

Το Ειδικό Δικαστήριο Δοσιλόγων του Εφετείου της Λάρισας εγκαινίασε την έναρξη της λειτουργίας του στις 29 Οκτωβρίου 1945 και για τελευταία φορά συνεδρίασε στις 16 Οκτωβρίου 1948. Κατά σύμπτωση τόσο στην πρώτη όσο και στην τελευταία δικάσιμο οι κατηγορούμενοι ήταν λεγεωνάριοι. Σ' αυτό το δικαστήριο έγιναν οι περισσότερες δίκες γιατί στην περιοχή αυτή εκδηλώθηκε η μεγαλύτερη δραστηριότητα της Λεγεώνας. Παρόμοιες δίκες έγιναν και σε άλλα Εφετεία της χώρας.(π.χ. Ε.Δ.Δ. Καστοριάς, Ιωαννίνων, Γρεβενών).

Η συγκεκριμένη κίνηση δημιουργήθηκε στην αρχή της Ιταλογερμανικής Κατοχής, ωστόσο έχει τις ρίζες της στον Α' Παγκόσμιο πόλεμο και στις επεκτατικές βλέψεις της Ρουμανίας να έχει 'υπό την προστασία της' το βλάχικο στοιχείο με έμμεσο σκοπό τη δημιουργία στο μέλλον του *'Πριγκιπάτου της Πίνδου'*.

Πρόκειται για τη νέα προσπάθεια ανακίνησης του Κουτσοβλαχικού ζητήματος και ίδρυσης του βλάχικου κράτους. Η συγκεκριμένη κίνηση θα εκφραστεί με τρεις μορφές: α) **το πολιτικό μέρος**, που αποβλέπει στη σύσταση κοινοτήτων ρουμανιζόντων σε πόλεις και χωριά και σε υποβολή υπομνημάτων από Βλάχους με αίτημα την αυτονόμηση της Πίνδου β) **το οικονομικό μέρος**, για σύσταση κονσόρτσιουμ, με μονοπωλιακή εκμετάλλευση πλουτοφόρων πηγών της περιοχής και γ) **το στρατιωτικό μέρος**, που στόχο έχει τη συγκρότηση στρατού του κράτους της Πίνδου με την ονομασία *'Λεγεών των Βλάχων'*.

Ωστόσο η 'Ρωμαϊκή Λεγεώνα' δεν είναι μόνο ο ξενόφερτος τυχοδιώκτης -πράκτορας Αλκιβιάδης Διαμάντης και ο ληστοτρόφος-κτηνοτρόφος Βασίλειος Ραποτίκας από τη Ροδιά Τυρνάβου. Η συγκεκριμένη κίνηση πλαισιώθηκε από <<μορφωμένους>> και <<καταξιωμένους>> βλαχόφωνους, όπως γιατρούς, δικηγόρους, καθηγητές, δημοσίους υπαλλήλους, αλλά και από ευκατάστατους εμπόρους, γεωργούς, κτηνοτρόφους και επιχειρηματίες. Αυτοί συνετέλεσαν να προσελκυσθεί και ένα μικρό ποσοστό απληροφόρητων και χαμηλού μορφωτικού επιπέδου Βλαχόφωνων, οι οποίοι επάνδρωσαν ως ένοπλοι τη 'Ρωμαϊκή Λεγεώνα'.²⁸¹

Αμέσως μετά τον Διαμάντη αρχηγός και εκπρόσωπος των Βλάχων της Κάτω Βαλκανικής, ο πρώτος ιεραρχικώς, βρίσκεται ο Νικόλαος Ματούσης, γνωστός δικηγόρος της πόλης και <<προοδευτικός>> εκείνης της εποχής, αφού διετέλεσε μέλος της Κ.Ε. του ΚΚΕ και αργότερα στέλεχος του Αγροτικού Κόμματος του Παγκούτσου, ο οποίος ασκούσε μεγάλη επιρροή στους Βλαχόφωνους.

Χωρίς το Ν.Ματούση και τους συνεργάτες του που υπέγραψαν το Μανιφέστο της 1/3/1942²⁸², ο Διαμάντης ίσως δεν κατόρθωνε να πετύχει αυτά που πέτυχε με τη συνεργασία αυτών: την οργάνωση του

²⁸¹ Εφημερίδα 'Ημερήσιος Κήρυκας' Κυριακή 8/11/1992- 'Η Ρωμαϊκή Λεγεώνα και το μανιφέστο της'

²⁸² Εφημερίδα 'Λαρισαϊκός Τύπος' Πέμπτη 2/4/1942 'Επιβεβλημένη Απάντησις'

‘Πριγκιπάτου της Πίνδου’, την παγίδευση αφελών βλαχόφωνων και τη στρατολόγηση εκείνων που συγκρότησαν το ένοπλο τμήμα της Λεγεώνας, του γνωστούς Λεγεωνάριους.

Η δράση της Λεγεώνας θα έχει ως αντικείμενο την κατάδοση στους Ιταλούς Ελλήνων –Βλαχόφωνων και μη-που κατείχαν όπλα, ακόμα και κυνηγετικά, τα οποία κατέσχεσαν. Μάλιστα οι επιδρομές θα συνοδεύονται από ιταλικά τμήματα καραμπινιέρων με τους οποίους συλλάμβαναν, βασάνιζαν απάνθρωπα, φυλάκιζαν και μέσω των ιταλικών αρχών εξόριζαν στην Ιταλία όσους αντιστέκονταν στους ανθελληνικούς τους σκοπούς. Ταυτόχρονα λήστευαν νόμιμα ή όχι τις περιουσίες των Ελλήνων, Βλαχόφωνων και μη.²⁸³

Τη συνεργασία με τους Ιταλούς την αξιοποιούσαν ενσυνείδητα για τον εύκολο και γρήγορο πλουτισμό τους. Οι δικηγόροι ως έχοντες τα <<μέσα>> στους κατακτητές να προσελκύουν πελατεία, ενώ οι έμποροι υπό την σκέπη των κατακτητών αγόραζαν μισοτιμής ή ακόμη και δωρεάν, δια της μεθόδου της επιτάξεως, κατασχέσεως ή και αρπαγής, τα γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα των χωρικών.

Το παρακάτω ντοκουμέντο της Ιταλικής Καραμπινερίας αποκαλύπτει απροκάλυπτα τη συνεργασία μεταξύ αυτών και της βλάχικης λεγεώνας. Μάλιστα θα εκδοθούν και άδειες οπλοφορίας για τους λεγεωνάριους οι οποίοι πλέον βρίσκονται υπό την προστασία των Ιταλών καθώς λειτουργούν ως πληροφοριοδότες και ταυτόχρονα καλύπτονται από τις αρχές Κατοχής απέναντι στις Δημόσιες Υπηρεσίες. Ακολουθεί η υπ’αριθμ.24/8/1/ από 25-11-1941 διαταγή εις την οποίαν αναγράφεται η χρησιμοποίηση ρουμανιζόντων Κουτσόβλαχων.²⁸⁴

²⁸³ Δ.Ανέστης ‘Το Κουτσοβλαχικό Ζήτημα’ Λάρισα, 1962 σελ.93-94.-

²⁸⁴ Ο.π. σελ.93-94.

ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΟ

«8ον Τάγμα Βασιλικών Καραβινοφόρων 1ος Λόχος. Αριθ. Εμπ. Πρωτ. 24/8/1. Στρατιωτικός Τομεύς 65 τη 25 Ν/βρίου 1941.

Περίληψις: Βλαχικά στοιχεία.

Προς Αποσπάσματα Βασιλικών Καραβινοφόρων Λαρίσης, Ελασσόνας, Γόνων, Φαρσάλων, Αγιάς:

Κατά τας ημέρας αυτάς θα αποσταλώσιν εις τας έδρας των αποσπασμάτων Γόνων, Αγιάς και Φαρσάλων τα κατωτέρω Βλαχικά στοιχεία, οπλισμένα, άτινα δέον να χρησιμοποιηθώσιν ως οδηγοί και πληροφοριοδότες. Τα ως άνω αποσπάσματα συνεννοούμενα μετά των αντιστοίχων Φρουραρχείων, εις α θέλουσι διαβιβασθεί ιδιαίτεροι οδηγίαι, παρά της Διοικήσεως, θα φροντίσωσι διά την στέγασίν των. Οι ως άνω πληροφοριοδότες θα σιτίζονται εις τα περίων ο λόγος Φρουραρχεία. Εις το απόσπασμα Φαρσάλων, θα αποσταλεί, μόλις καταστεί δυνατόν, έτερος προσέτι πληροφοριοδότης, ούτως ώστε να υπάρχωσι εν Φαρσάλοις 5 τοιούτοι. Το απόσπασμα Ελασσόνας θα δύναται να ποιείται χρήσιν των πληροφοριοδοτών εκάστοτε και διά τον απαραίτητον χρόνον μετακαλών αυτούς εκ της υμετέρας έδρας. Οι πληροφοριοδότες ούτοι θα λαμβάνουσι, φυσικά, τρόφιμα, εφ' όσον εκτελώσι την εις αυτούς ανατεθείσαν εντολήν, έξω του τόπου διαμονής των.

Τέλος το απόσπασμα Λαρίσης έχει εις την διάθεσίν του άλλους πληροφοριοδότες, των οποίων δύναται να ποιησθαι χρήσιν, οπότεν παραστεί ανάγκη, απευθύνον την σχετικήν αίτησιν εις τον Δικηγόρον Ματούσην ή Γραμματέα του. Εάν παραστεί ανάγκη να αποσταλώσι ούτοι δι' υπηρεσίαν εκτός έδρας, δέον να κρατηθεί ονομαστικός κατάλογος, μετ' ενδείξεως των ημερών, καθ' ας διετέλεσαν εν υπηρεσία, δια την χορήγησιν των τροφίμων, περί της οποίας επιφυλάσσομαι να σας διαβιβάσω οδηγίας προφορικώς. Τα ως άνω αποσπάσματα παρακαλούνται να παρακολουθώσι και ελέγχωσι το έργον των ως άνω πληροφοριοδοτών, αναφέρουσι δε οσάκις λόγω μη ικανοποιητικής αποδόσεως ή βαρείας παρεκτροπής παρίσταται ανάγκη αντικαταστάσεως πληροφοριοδότη τινός. (Έπονται τα ονόματα των πληροφοριοδοτών). Ο Λοχαγός Διοικητής Ιωάννης Ντε Πόλο²⁸⁵.

Τον Απρίλιο του 1942 η 'Λεγεώνα' θα δημοσιεύσει στην εφημερίδα 'Λαρισαϊκός Τύπος' άρθρο με το οποίο καυτηριάζει τις δημοσιεύσεις της εφημερίδας 'Θεσσαλία' του Βόλου καθώς και κάποιων αποσπασμάτων του βιβλίου του καθηγητή Αντώνη Κεραμόπουλου 'Οι Κουτσόβλαχοι' για το ρόλο των Βλάχων στην περιοχή. Μάλιστα για να δώσει και έμφαση στο άρθρο θα το τιτλοφορήσει 'Επιβεβλημένη Απάντησις' ενώ για πρώτη φορά δημοσιεύονται και τα ονόματα των μελών της οργάνωσης.²⁸⁵

Από τον Οκτώβρη του 1942 ξεκινούν οι επιδρομές των λεγεωνάριων στα χωριά των επαρχιών Τιρνάβου και Ελασσόνας, ενώ μαζί με ιταλικά αποσπάσματα θα συμμετάσχουν σε κοινές επιχειρήσεις τόσο στη σφαγή του Δομένικου όσο και στην εκτέλεση 50 κατοίκων της Τσαριτσάνης.²⁸⁶

Η ένοπλη αντίδραση θα έρθει μέσω του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ σε διάφορα σημεία –ενέδρες της περιοχής όπου θα ακολουθήσουν μάχες οδυνηρές

²⁸⁵ Πρακτικά Ε.Δ.Δ. Εφετείου Λάρισας 16-23/1/1946

²⁸⁶ Αφήγηση Δ.Α.Σπυράκη, κατοίκου Τσαριτσάνης Ελασσόνας

για τους λεγεωνάριους (συμπλοκές στο Αργυροπούλι-Δελέρια, Φαρδύκαμπος, Τσαρίτσανη, Πόρτα Τρικάλων).²⁸⁷

Όσοι συλληφθούν από τον ΕΛΑΣ θα περάσουν από ανταρτοδικείο και οι περισσότεροι θα εκτελεστούν ενώ οι υπόλοιποι μετά την αποχώρηση των Γερμανών θα συλληφθούν από την Εθνική Πολιτοφυλακή και θα παραδοθούν στις αρχές που θα αναλάβουν μετά τον Μάρτιο του 1945 τη διοίκηση της πόλης. Κάποιοι από αυτούς θα βρεθούν στην 'Μπαρουταποθήκη', φυλακή της Λάρισας²⁸⁸ για να δικαστούν αργότερα από το Ε.Δ.Δοσιλόγων.²⁸⁹ Τα υπολείμματα της Λεγεώνας θα βρουν καταφύγιο στα ΕΑΣΑΔ και αργότερα στη ληστοσυμμορία του Γρ, Σούρλα. Ελάχιστοι από αυτούς που πιάνονται αιχμάλωτοι θα μετανοήσουν και θα περάσουν στις γραμμές του ΕΛΑΣ.

Ο ΕΑΣΑΔ (Εθνικός Αγροτικός Σύνδεσμος Αντικομμουνιστικής Δράσης)

Την άνοιξη του 1943, αρχίζει η έκδοση σειράς σχετικών νόμων της κατοχικής κυβέρνησης Ράλλη και η συγκρότηση των ενόπλων τμημάτων: των Ευζώνων. Έτσι η αρχή γίνεται με την τιμητική φρουρά του Άγνωστου Στρατιώτη ενώ ταυτόχρονα συγκροτούνται άλλοι δύο λόχοι, που θα αποτελέσουν το Ευζωνικό Τάγμα Ασφαλείας Αθηνών.

Στις 15 Ιουνίου 1943, εκδόθηκε η υπ' αριθμ.147/43 εγκύκλιος διαταγή του υπουργού Εθνικής Άμυνας, η οποία προέβλεπε τη συγκρότηση τεσσάρων Ευζωνικών Ταγμάτων από υποψηφίους επιλεγμένους «αυστηρότατα μεταξύ των πλέον εθνικοφρόνων»²⁹⁰ Ελλήνων, προοριζόμενων για την πρωτεύουσα και για τις πόλεις: Πάτρα, Καλαμάτα, Αργίριο.

Στις 16 Ιανουαρίου 1944 μια άλλη διαταγή με υπ.αριθμ.15111, η οποία φέρει την υπογραφή του Ιωάννη Ράλλη ως προέδρου του συμβουλίου και υπουργού Εθνικής Άμυνας, σκοπεύει στην αύξηση των δυνάμεων Ασφαλείας για να αντιμετωπίσει τα αναρχικά στοιχεία που είναι η μάστιγα τόσο των πόλεων όσο και της υπαίθρου. Οι Έλληνες αξιωματικοί θα να είναι οι πρώτοι που θα συνεισφέρουν σε αυτό το

²⁸⁷ Δ. Σεβαστάκη 'Καπετάν Μπουκουβάλας, το Αντάρτικο Ιππικό της Θεσσαλίας' εκδ.Γ.Χ.Κανελλόπουλος σ.189.

²⁸⁸ Ευρετήριο Υποδίκων Φυλακών Λάρισας 1943-45, (Α. Ζ. Αύξ.αρ.51.-εισήλθε 14/1/1946 και μεταφέρθηκε στις Φυλακές Γρεβενών στις 14/2/1946-εις βάρος του εκκρεμούσαν εντάλματα σύλληψης από τα Ε.Δ.Δοσιλόγων τόσο της Λάρισας όσο και των Γρεβενών)-(Χ.Ν,Αύξ.αρ.35 εισήλθε 4/10/1945)-(Γ.Κ,Αύξ.αρ.19 εισήλθε 29/7/1945)

²⁸⁹ Άρθρο 4, 'Συμφωνία της Βάρκιζας' 12/2/1945

²⁹⁰ ΓΕΣ, Αρχεία Εθνικής Αντίστασης(1941-1944) εκδ.ΔΙΣ,Αθήνα 1998, τ.8, σ.225

εθνικό έργο της κυβέρνησης. Καλούνταν όλοι οι μόνιμοι αξιωματικοί που ήταν διατεθειμένοι να καταταγούν στα Τάγματα Ασφαλείας να υποβάλουν σχετικές δηλώσεις. Αυτές οι δηλώσεις θα πρέπει να υποβληθούν στη Γενική Διεύθυνση Δυνάμεων Ξηράς πριν από την 23^η του τρέχοντος μηνός.²⁹¹

Τη χρονική περίοδο που εμφανίζονται τα ΕΑΣΑΔ, οι Γερμανοί σπεύδουν να ανακοινώσουν ότι «η στρατιωτική διοίκηση του ΕΑΣΑΔ βρισκόταν στα χέρια γερμανικών στρατευμάτων κρούσεως», προφανώς τα S.S, και ότι ο πολιτικός αρχηγός του ήταν «ένας από τους πιο γνωστούς πολιτικούς στην Ελλάδα»²⁹², υπονοώντας, προφανώς, τον Στυλιανό Γονατά, ο οποίος φερόταν ως συναρχηγός του κόμματος των Φιλελευθέρων μαζί με τον Θεμ.Σοφούλη.

Ενεργός παράγοντας στην ίδρυση του ΕΑΣΑΔ ήταν βέβαια και οι γερμανικές δυνάμεις Κατοχής, οι οποίες και εξόπλισαν την οργάνωση, όπως άλλωστε έπραξαν και για τα λοιπά κατά τόπους Τάγματα Ασφαλείας.²⁹³

Την ίδρυσή τους γνώριζαν και οι αρχηγοί των κομμάτων, αλλά και προσωπικότητες του παλαιού πολιτικού κόσμου, από τους οποίους πολλοί την ενέκριναν, ρητώς ή σιωπηρώς, ή την ανέχθηκαν. Το ίδιο ισχύει και για τους πολιτικούς που μετείχαν στην εξόριστη ελληνική κυβέρνηση του Καΐρου .

Όσο για τις αγγλικές μυστικές υπηρεσίες, αυτές ρύθμιζαν τη δράση τους σύμφωνα με τις διπλωματικές επιδιώξεις της χώρας τους για τη δημιουργία μοχλών κατάλληλων για μακροχρόνια και ποικίλη χρήση, ώστε να χρησιμοποιηθούν στο μέλλον για την υλοποίηση των σχεδιασμών της εξωτερικής πολιτικής της κυβέρνησής τους. Είναι σίγουρο πως δεν αγνοούσαν την ίδρυση των Ταγμάτων Ασφαλείας άρα και του ΕΑΣΑΔ. Αυτό επιβεβαιώνεται και από την ευαισθησία των Άγγλων για την τύχη των ταγματασφαλιτών, ιδίως των αξιωματικών, ευθύς μετά την απελευθέρωση.²⁹⁴

Ο ΕΑΣΑΔ έδρασε σε όλη τη Θεσσαλία, από τις αρχές και έως το Σεπτέμβριο του 1944, σε μια περιοχή πλούσια, κατεξοχήν γεωργική, με μικρούς όμως γεωργικούς κλήρους. Οι κάτοικοί της, στη μεγάλη τους πλειοψηφία, ήταν μικροϊδιοκτήτες με πενιχρό εισόδημα.

Μόνο ο τίτλος του, η εποχή που έχουν κάνει την εμφάνιση τους οι ένοπλες ομάδες με την εγκληματική δραστηριότητα, καθώς και η στενή συνεργασία τους με τους Γερμανούς, αποκαλύπτουν την «ίδρυσή»του,

²⁹¹ Ο. π.,υποσημ. 2,σ.144

²⁹² Στο ίδιο, σ.122

²⁹³ α.Ο.π.,υποσημ.1, σ.216. β.Ο.π.,υποσημ.2,σ σ 106,122. γ.Γιάννης Κ.Δουατζής, 'Οι Ταγματασφαλίτες',εκδ.Αφών Τολίδη, Αθήνα χ.χ.,σ.276 επ.

²⁹⁴ α. Dominique Eudes, Οι καπεταναίοι,εκδ.<<Εξάντας>>,Αθήνα 1970, σ.272 β.Mark Mazower,Στην Ελλάδα του Χίτλερ,εκδ.<<Αλεξάνδρεια>>, Αθήνα 1994, σ.359

τα «ιδρυτικά μέλη» του και τους σκοπούς του.²⁹⁵ Από τα στοιχεία αυτά προσδιορίζεται και η ταυτότητά του.²⁹⁶

Στη δε Θεσσαλία δεν εμφανιζόταν κάποιος παροπλισμένος ανώτερος αξιωματικός ως αρχηγός του ΕΑΣΑΔ, όπως συνέβαινε σε άλλες περιοχές, αλλά ο Δημήτριος (Τάκης) Μακεδών-γνωστός ως «Μαύρος», ίσως εξαιτίας του μελαψού προσώπου του, πρώην υπαξιωματικός της χωροφυλακής, γεννημένος στη Σκόπελο το 1914. Και μόνο η θέα του προκαλούσε φόβο. Ήταν σκληρός και αδίστακτος διώκτης των αντιστασιακών, «σαδιστής», όπως τον χαρακτήριζαν.²⁹⁷

Άλλες τοπικές μορφές που εμφανίζονται ως ηγέτες είναι ο Γουβέρης, ο καθηγητής Προκόπιος Νίκολης, οι στρατιωτικοί Ψύλλας, Βλάχος και Τσιριπάκης στη Λάρισα, ο συνταγματάρχης Καλαπούζος, ο αντισυνταγματάρχης Γεώργιος Κυριαζής και ο ταγματάρχης Πυρόπουλος στην Καρδίτσα, οι Παγκούτσης και Ματζούκας στα Τρίκαλα, ο Ιωάννης Πάπας από την Τσαγκαράδα Πηλίου, γιος πλούσιου κτηματία, ο Γεώργιος Θάνος, λοχαγός.

Επίσης από τα πρακτικά και τις αποφάσεις του Ε.Δ.Δοσιλόγων του Εφετείου Λάρισας, εμφανίζονται ως ηγέτες στον νομό Λάρισας και τα εξής μέλη του «Διοικητικού Συμβουλίου» που αποφάσιζε για την τύχη των συλλαμβανομένων: οι δάσκαλοι Κων/νος Καραγεώργος από το Ζάππειο και Δημήτριος Μαλλιάρης από τον Αμπελώνα, ο λυκειάρχης Ιάκωβος Μπόκαρης από τη Λάρισα, οι ιερείς Αθανάσιος(Αναξαγόρας) Γεωργουσόπουλος ή Παπαναξαγόρας από τον Παλαμά Καρδίτσας και Χρήστος παπα-Μακρής από τον Άγιο Γεώργιο(Μπουχλάρ) Λάρισας, ο κτηματίας Κων/νος(Ντούλας) Δημητρίου από τη Λάρισα, ο Γεώργιος Νάνος, χαλκουργός από το Αρμένιο και μερικοί άλλοι.²⁹⁸

Τον πρώτο ένοπλο πυρήνα του ΕΑΣΑΔ αποτέλεσαν 17 ταγματασφαλίτες που έφθασαν στο Βόλο από την Αθήνα στα τέλη Μαρτίου 1944. Σκοπός τους να βοηθήσουν στην τήρηση της εσωτερικής ασφάλειας. Η άφιξή τους ανακοινώθηκε με καθυστέρηση, στις 27 Απριλίου 1944, από το ραδιόφωνο της Αθήνας. Σκοπός τους «είναι η καταστροφή του κομμουνισμού και η εξουδετέρωση όλων των κινήσεων που ήταν πιθανό να βλάψουν τα εθνικά συμφέροντα.»²⁹⁹

Ως αρχηγός φερόταν ο Τάκης Μακεδών, Σκοπελίτης. Στην πόλη του Βόλου εγκαταστάθηκαν στην οικία Καρτάλη, και άνοιξαν γραφεία στην

²⁹⁵ Εφημ. <<Ρήγας>> 9-4-1944, μνημονεύονται οι σκοποί του ΕΑΣΑΔ: <<Η προστασία της τόσο σκληρώς... θρησκείας...>>

²⁹⁶ Κατά Αθανάσιο Γεωργουσόπουλο ή Παπαναξαγόρα, από τους κυριότερους ηγέτες του ΕΑΣΑΔ, η οργάνωση ιδρύθηκε στις 26-12-1943.

²⁹⁷ Ο. π.υποσημ.2, σ.122. Ο Τάκης Μακεδών συνελήφθη από τον ΕΛΑΣ στο Κυλίκι, όπου είχε καταφύγει στον Αντών Τσαούς, όπου μετά την αποχώρηση των Γερμανών βρήκαν καταφύγιο πολλοί συνεργάτες των κατακτητών.

²⁹⁸ Παπαγιάννης Σ., 'ΕΑΣΑΔ-Εθνικός Αγροτικός Σύνδεσμος Αντικομμουνιστικής Δράσης' εκδ.Σκόκλη σ.119-120

²⁹⁹ Ο. π.υποσημ.2, σ.121

πλατεία Ελευθερίας. Ως φυλακές χρησιμοποιούσαν την «Κίτρινη αποθήκη», άλλοτε καπναποθήκη. Μετά τον Βόλο, ομάδες ενόπλων ΕΑΣΑΔ εμφανίστηκαν σε όλες τις πρωτεύουσες των νομών της Θεσσαλίας, ιδιαιτέρως στη Λάρισα.³⁰⁰ Επικεφαλής τους είναι και μόνιμοι αξιωματικοί.³⁰¹

Ο τίτλος της οργάνωσης σηματοδοτεί περιληπτικά τις ουσιώδεις στοχεύσεις του, ενώ το εννοιολογικό του περιεχόμενο που αποτελείται από τις λέξεις «εθνικός», «αγροτικός», «αντικομμουνιστικός» στοχεύει στο να είναι εύληπτο και αποδεκτό από τους αγρότες προς τους οποίους απέβλεπε. Η οργάνωση θα προστάτευε τα ιδιαίτερα συμφέροντά τους όπως ήταν η αγροτική ιδιοκτησία ταυτιζόμενη με την πατρίδα, η οικογένεια, η θρησκεία και οι τοπικές παραδόσεις δηλ. «τα ιερά και τα όσιά τους» από κάθε προσβολή και ιδιαίτερα από την κομμουνιστική ιδεολογία.

Αυτοί οι στόχοι του ΕΑΣΑΔ συγκινούσαν τα μέλη του και ιδιαιτέρως τους επικεφαλής του στη Θεσσαλία. Κάποιοι βέβαια από αυτούς κάλυπταν και τους ιδιοτελείς υπολογισμούς τους: το ξεκαθάρισμα παλαιών λογαριασμών με τον γείτονα ή και την ευκαιρία εύκολου πλουτισμού.³⁰²

Σ' αυτούς τους πρώτους ΕΑΣΑΔίτες προστέθηκαν «ιδεολόγοι» εθνικοσοσιαλιστές που πίστευαν πως μόνο ο εθνικοσοσιαλισμός και η χιτλερική Γερμανία μπορούν να αντιμετωπίσουν τα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα της τότε εποχής. Επίσης προσχώρησαν και οι άνευ ιδεολογίας, οι οποίοι δήλωναν αντικομμουνιστές, γιατί είχαν «ακούσει» ότι ο κομμουνισμός είναι κάτι το «κακό».

Στον ΕΑΣΑΔ κατέφυγαν, επίσης και άλλοι, που προηγουμένως ήταν ενταγμένοι στον ΕΔΕΣ ή ακόμα και στο ΕΑΜ,³⁰³ οι οποίοι, κατά καιρούς, είχαν εκδιωχθεί από τις γραμμές του. Αυτοί εντάχθηκαν στο ΕΑΣΑΔ για να αποφύγουν τις διώξεις και την εξόντωσή τους και για να εκδικηθούν τους διώκτες τους. Σ' αυτό το μόρφωμα θα προσέλθουν και οι οικονομικώς δεινοπαθούντες, με την ελπίδα ότι οι αποδοχές που ανέμεναν από την ένταξή τους θα ανακούφιζαν τη δυστυχία τους καθώς και πολλά περιθωριακά στοιχεία που διείδαν «λούφα» και πλιάτσικο.

Ένας σημαντικός παράγοντας δυσφήμισης του ΕΛΑΣ ήταν και η εσφαλμένη απόφαση του ΕΑΜ, τον Ιανουάριο του 1944, για οργάνωση στρατοπέδων συγκέντρωσης «αντιδραστικών», κατά τα πρότυπα της

³⁰⁰ Εφημ. <<Λαϊκή Φωνή>> όργανο της περ/κης επιτροπής Λάρισας του ΚΚΕ στις 30-4-1944, εμφάνιση των ΕΑΣΑΔιτών στη Λάρισα.

³⁰¹ Υπολοχαγός Χρήστος Κροντήρης (Πρακτικά Ε.Δ.Δ. Λάρισας, υπ' αριθμ. 40/1946)

³⁰² Παπαγιάννης Σταύρος, 'ΕΑΣΑΔ-Εθνικός Αγροτικός Σύνδεσμος Αντικομμουνιστικής Δράσης' εκδ. Σόκολη σ. 123-4

³⁰³ Αλέξης Σεβαστάκης 'Καπετάν Μπουκουβάλας', εκδ. Διογένης, Αθήνα 1978 σ. 149 (διάλογος του καπετάνιου και του διδασκάλου Κων/νου Καραγεώργου)

άλλης πλευράς. Έτσι αυτή η δυσφήμιση του ΕΛΑΣ έπιασε τόπο και η κατάταξη στα Τάγματα Ασφαλείας φαινόταν σωτήρια.³⁰⁴

Στην περιοχή της Θεσσαλίας όλοι όσοι εντάχθηκαν στις μη ΕΑΜικές οργανώσεις ή εκείνοι που απομονώθηκαν ή διαγράφηκαν από τις ΕΑΜικές οργανώσεις για διάφορους λόγους, χαρακτηρίστηκαν ως «αντιδραστικοί» και αντιμετωπίζονταν ως επικίνδυνοι και «δυνάμει» προδότες. Αυτοί οι διωκόμενοι αντιφρονούντες ή απλώς διαφωνούντες με τη «γραμμή» της οργάνωσής τους, βάσιμα ή αβάσιμα για να αποφύγουν όποιες δυσάρεστες συνέπειες για τη ζωή τους είχαν δύο οδούς διαφυγής: η μία που οδηγούσε στην Ήπειρο και στις ένοπλες ομάδες του ΕΔΕΣ και η άλλη στον ΕΑΣΑΔ. Μάλιστα η δεύτερη οδός τους πρόσθετε και ακόμη μια άμεσης δυνατότητα αντεκδίκησης κατά των διωκτών τους, παρά το γεγονός ότι θα την πραγμάτωναν με τη βοήθεια των Γερμανών. Αψηφούσαν ακόμη και το στίγμα του προδότη. Στις δε πόλεις έργο των ΕΑΣΑΔιτών ήταν η παρακολούθηση της αντιστασιακής δραστηριότητας των κατοίκων, οι συλλήψεις των «κομμουνιστών», και παντός υπόπτου για συμμετοχή στις ΕΑΜικές οργανώσεις, και η κατατρομοκράτηση όλων των κατοίκων. Οι συλλήψεις και τα βασανιστήρια, όπως και οι ασελγείς πράξεις κατά γυναικών πολλών χωριών, π.χ. Αμπελώνα Τιρνάβου και στο χωριό Κουκουλοί Ευβοίας, οι λεηλασίες σπιτιών και οι φόννοι ήταν καθημερινά φαινόμενα.³⁰⁵

Η μεγάλη σφαγή στη Λάρισα συντελέστηκε την παραμονή του Αγίου Αχιλλείου. Δύο μέρες πριν, ομάδες του εφεδρικού ΕΛΑΣ της πόλης, σε συνεργασία με εφεδροΕΛΑΣίτες από τον Τύρναβο, επιτέθηκαν σε οικήματα του ΕΑΣΑΔ. Στην επίθεση αυτή εξόντωσαν και τον αξιωματικό Αγελαδέλη. Το γεγονός αυτό κατατάραξε τους ΕΑΣΑΔίτες. Στην πόλη κατέφθασε ο Μακεδών και καταστρώθηκαν σχέδια για τη σύλληψη και εκτέλεση εκατοντάδων «κομμουνιστών». Η μεγάλη εξόρμηση έγινε την ίδια ημέρα του φόνου του Αγελαδέλη, στις 13 Μαΐου του 1944, με αθρόες συλλήψεις, απάνθρωπους, ολονύκτιους βασανισμούς και εκτελέσεις τις πρωινές ώρες της επομένης, παραμονής της εορτής του πολιούχου Αγίου Αχιλλείου. Με το φως της ημέρας οι Λαρισαίοι έντρομοι αντίκρισαν δεκάδες αιματοβαμμένα και

³⁰⁴ Μαρτυρία Κώστα Κουτίνα, κατοίκου Αργυροπουλίου Τυρνάβου: << Το 1944 οι 'βασιλικοί' και 'μεταξικοί' του χωριού οδηγήθηκαν από τον Εφεδρικό ΕΛΑΣ του χωριού στη Βερδικούσια Τιρνάβου για 'απομόνωση'. Αυτό διήρκεσε λίγο χρονικό διάστημα καθώς αυτή η απόφαση δημιούργησε αντιδράσεις στους ίδιους τους κόλπους του ΕΑΜ. Έτσι σύντομα επέστρεψαν στο χωριό αλλά βρίσκονταν πάντα υπό την επιτήρηση της οργάνωσης >>.

³⁰⁵ Εφημ. <<Λαρισιακός Τύπος>>, 22-6-1944 Βλ. Παράρτημα, VII Ανακοίνωση του ίδιου του <<Στρατιωτικού Διοικητή>> Κώστα Καραγεώργου που επιβεβαιώνει βιασμούς πολλών γυναικών και νεαρών κοριτσιών από άνδρες του ΕΑΣΑΔ στον Αμπελώνα.

παραμορφωμένα πτώματα, γνωστών ή αγνώστων συμπολιτών τους, συνανθρώπων τους.³⁰⁶

Τα καθημερινά και ποικίλα εγκλήματα των ΕΑΣΑΔιτών, ιδιαίτερα οι δεκάδες εκτελέσεις πολιτών τον μήνα Μάιο του 1944, τόσο στη Λάρισα, όσο και στα χωριά της περιφέρειας, προκάλεσαν από πολλές πλευρές εντονότατες διαμαρτυρίες. Ανάλογες δολοφονίες πολιτών και εξαφανίσεις ήταν στο καθημερινό πρόγραμμα του ΕΑΣΑΔ καθώς οι συμπαθούντες και οργανωμένοι στο ΕΑΜ δεινοπαθούσαν αν έπεφταν στα χέρια τους.³⁰⁷ Διαβήματα έκαναν στις γερμανικές αρχές Κατοχής, ο Ερυθρός Σταυρός, ο τοποτηρητής του ασθενούς και απουσιάζοντα στην Αθήνα Μητροπολίτη Λάρισας και Πλαταμώννα Δωροθέου, Κύριλλος, καθώς και άλλοι παράγοντες της πόλης.

Μάλιστα τόνισαν ιδιαίτερα τα θέματα της τήρησης της δημόσιας τάξης και ασφάλειας μετά τα στυγερά εγκλήματα των ΕΑΣΑΔιτών μερικές μέρες πριν τον εορτασμό του Αγίου Αχίλλειου αλλά και μετά στον Αμπελώνα.

Οι Γερμανοί αναγκάστηκαν να συλλάβουν μερικούς από τους ενεχόμενους στα εγκλήματα ΕΑΣΑΔίτες, να συγκροτήσουν στρατοδικείο, να τους δικάσουν δημόσια στις 15-20 Μαΐου 1944 στην αίθουσα του κινηματογράφου «ΠΑΛΛΑΣ» και κάποιους από αυτούς να τους καταδικάσουν σε θάνατο, με την κατηγορία ότι «ως όργανα των δυνάμεων κατοχής στην Ελλάδα εξέθεσαν με τις εγκληματικές τους πράξεις το γόητρο του γερμανικού στρατού.»³⁰⁸

Μάλιστα κάλεσαν και τους Λαρισαίους κατοίκους να την παρακολουθήσουν για να καταθέσουν ως μάρτυρες για τυχόν εγκλήματα που γνώριζαν. Το αποτέλεσμα αυτής της δίκης ήταν να καταδικαστούν δύο από τους κατηγορούμενους ΕΑΣΑΔίτες σε θάνατο και να εκτελεστούν με απαγχονισμό: ο Δημήτριος Ψαθάς στον Αμπελώνα, ως υπαίτιος του θανάτου των 17 εκτελεσθέντων εκεί στις 17 και 27 Μαΐου 1944, και ο Ελευθέριος Αλεξόπουλος στη Γιάννουλη, ως υπαίτιος της ληστείας και του φόνου του προέδρου του τοπικού γεωργικού συνεταιρισμού.

Σε ανακοίνωση στην εφημερίδα «Λαρισαϊκός Τύπος» την 20^η Ιουνίου 1944 ο «στρατιωτικός διοικητής» του ΕΑΣΑΔ, Κ.Καραγεώργος καταγγέλλει και καταδικάζει τα εγκλήματα των πιο πάνω μνημονευθέντων ΕΑΣΑΔιτών καθώς και ενός εκ των ηγετών του, του

³⁰⁶ Εφημ.<<Ο Ρήγας>> 21-5-1944 (Το επόμενο βράδυ, ως αντίποινα οι ΕΑΣΑΔίτες σκότωσαν 17 Λαρισαίους μεταξύ των οποίων 14 ήταν <<θεληματάρηδες>>, δηλ. μεταφορείς διαφόρων πραγμάτων με καρότσια που τα έσερναν οι ίδιοι.)

³⁰⁷ Βασιλική Παπαγιάννη 'Οι ηττημένοι- Χρονικό Βαγγέλη Γιαννόπουλου' εκδ.Στοχαστής σ.7- ο ίδιος ο αφηγητής εξιστορεί για το θάνατο του αδερφού του: 'Τον αδερφό μου το Γιάννη, τον σκότωσαν οι συνεργάτες των Γερμανών. Τον βρήκε η μάνα μου στο ποτάμι, ανάμεσα στις ιτιές. Τον είχαν μακελεμένο απ' το ξύλο. ...Ο αδερφός μου μαζί με πέντ' έξι άλλους φόρτωσαν κάρα με σιτάρι και το κουβαλούσαν στους αντάρτες του ΕΛΑΣ. Τους πρόδωσαν.'

³⁰⁸ .Σεβαστάκης, ό.π.,υποσημ. 22. σ.151.

Δημητρίου Μαλλιάρια και άλλων ΕΑΣΑΔιτών που μετά τα εγκλήματά τους είχαν εξαφανιστεί, ενώ ο ΕΑΣΑΔ τους αναζητούσε για να τους συλλάβει για τα εγκλήματά τους.³⁰⁹

Δίκη των ‘Εασαδιτών’ από τον ΕΛΑΣ

ΕΑΣΑΔίτες πέρασαν από στρατοδικείο του ΕΛΑΣ δύο μήνες αργότερα. Είχε προηγηθεί η επίθεση του 1/38 Συντάγματος Ευζώνων του ΕΛΑΣ στο Φανάρ-Μαγούλα, στις 25 Μαΐου 1944, όπου μία ομάδα από 29 ΕΑΣΑΔίτες έπεσαν στα χέρια των ανταρτών. Παραπέμφθηκαν στο στρατοδικείο της 1^{ης} Μεραρχίας του ΕΛΑΣ και η δίκη τους έγινε στις 19,20,21 Ιουλίου 1944. Από τους κατηγορουμένους 9 καταδικάστηκαν σε θάνατο, 9 σε ισόβια δεσμά, 2 κηρύχθηκαν ένοχοι λόγω σύγχυσης και οι υπόλοιποι αθωώθηκαν. Οι καταδικασθέντες ζήτησαν χάρη από την ΠΕΕΑ. Άγνωστη η περαιτέρω τύχη τους.³¹⁰

Η δίκη της ‘Λεγεώνας’ από το Ε.Δ.Δοσιλόγων

Στη Λάρισα έλαβε χώρα η δίκη των πρωτεργατών της Λεγεώνας Αλκιβιάδη Διαμάντη και Νικολάου Ματούση καθώς και άλλων σαράντα τριών. Μάρτυρες κατηγορίας σ’ αυτή τη δίκη ήταν, κυρίως, επιφανείς Βλάχοι, τους οποίους η Λεγεώνα καταδίωξε αγρίως επειδή όχι μόνο δεν προσχώρησαν σ’ αυτή αλλά και αντιτάχθηκαν στη δράση της.³¹¹

Το δικαστήριο δίκασε τους Αλκιβιάδη Διαμάντη, Νικόλαο Ματούση και Δημοσθένη Τσούτρα σε θάνατο, τους Καζάνα Γεώργιο, Μητσιμπούνα Νικόλαο και Στέφανο Κώτσιο σε ισόβια δεσμά και τους Τάχα Κων/νο, Φράγκο Νικόλαο, Πιτένη Περικλή και Αράια Ζήκο σε πρόσκαιρα δεσμά δέκα πέντε(15) ετών. Ενώ για τους Βασιλάκη Γεώργιο, Κόπανο Ιωάννη και Μπαλοδήμο Αθανάσιο φυλάκιση (3) τριών ετών. Διέταξε επίσης και τη δήμευση ολόκληρης της περιουσίας των Αλκ. Διαμάντη, Νικ. Ματούση και Δημοσθ. Τσούτρα.

Ειδικά οι Ματούσης και Διαμάντης δικάστηκαν ερήμην διότι βρίσκονταν εκείνο το διάστημα στη Ρουμανία. Συγκεκριμένα ο πρώτος

³⁰⁹ Εφημ.<<Ρήγας>> 26-7-1944. ‘‘Την επομένη της ανακοίνωσης στις 23-6-1944, ο Δημήτριος Μαλλιάριας με τους επίσης <<καταζητούμενους>> ΕΑΣΑΔίτες, Αρχιμανδρίτη και Σπυρόπουλο, με τη βοήθεια του ΕΑΣΑΔ και των Γερμανών, διαμέσου Τρικάλων, φυγαδεύτηκαν στον Ζέρβα.

³¹⁰ Εφημ.<<Ρήγας>> 7-8-1944

³¹¹ Πρακτικά Ε.Δ.Δ. Εφετείου Λάρισας, 16-23/1/1946

δικάστηκε δύο φορές εις θάνατον με τις υπ.΄ αριθμ.35 της 23/1/1946 και 314 της 13/12/1948 αποφάσεις του Ειδικού Δικαστηρίου Δοσιλόγων Εφετείου Λάρισας για την εγκληματική δράση που ανέπτυξε:<< Στο Βόλο, Λάρισα, Θεσσαλία και Μακεδονία από του μηνός Μαΐου 1941 μέχρι Σεπτεμβρίου 1943, κατ' εξακολούθησιν και διά πολλών μικροτέρων πράξεων εν συνεργασία και με την βοήθειαν του εχθρού>>.³¹²

Επίσης δικάζεται από το Ειδικό Δικαστήριο Δοσιλόγων Εφετείου Αθηνών εις θάνατον με την υπ.΄ αριθμ. 535 της 17/6/1948 απόφαση μαζί με άλλους δύο συγκατηγορούμενους του διότι: << Εγένοντο συνειδητά όργανα του εχθρού προς διάδοσιν της προπαγάνδας του εξαίροντες το έργον του κατακτητού και προκαλούντες την ηττοπάθειαν παρά του ελληνικού λαού και την περιφρόνησιν προς τον εθνικόν και συμμαχικόν αγώνα, ήτοι. Οικειοθελώς ανέλαβαν υπηρεσίαν παρά τη, μετά των Γερμανών στενώς συνεργαζόμενη οργάνωση ΕΣΠΟ συγκαταλεχθέντες μεταξύ των επίλεκτων μελών της οργάνωσης ταύτης>>. Πρέπει να προσθέσουμε και τα πρόσκαιρα δεσμά 12 ετών με την υπ.΄ αριθμ.334 της 31/3/1948 απόφασης του ιδίου δικαστηρίου διότι:<< είχε διορισθεί έμμισθος ή άμισθος πράκτορας και πληροφοριοδότης του εχθρού εργαζόμενος εις την προδοτικήν οργάνωσιν της Γερμανικής υπηρεσίας <<Μονάς 3000>> και παρέσχον συστηματικώς εις τον εχθρόν πληροφορίας...>>³¹³

Ακολούθησαν οι δίκες τυρέμπορων-τυροκόμων από την ευρύτερη περιοχή της Λάρισας οι οποίοι ήταν κατηγορούμενοι για την καταλήστευση της γαλακτοπαραγωγής των κτηνοτρόφων του νομού.³¹⁴ Ελάχιστοι όμως από αυτούς καταδικάστηκαν και οι ποινές που τους επιβλήθηκαν ήταν μικρές σε σχέση με τα αδικήματα που διέπραξαν. Η επιείκεια του δικαστηρίου ήταν καταφανής, φθάνοντας στο σημείο να μην τιμωρήσει τον λεγεωνάριο, Χαρίλαο Γκισάκη³¹⁵, αν και τον κήρυξε ένοχο, γιατί δέχθηκε ότι **ενήργησε χωρίς να έχει συνείδηση των πραττομένων**, δηλ. ήταν βλάκας. Αυτή η επιείκεια του δικαστηρίου θα εκφραστεί και σε άλλες δίκες.³¹⁶

Ανάλογες δίκες λεγεωνάριων έγιναν στην Ήπειρο, στη Μακεδονία και στη Θεσσαλονίκη. Η δραστηριότητα του Αλκ.Διαμάντη εδώ θα υποστηριχθεί θερμά από το διδακτικό προσωπικό και τους σπουδαστές των ρουμανικών σχολείων, ιδιαίτερα των πόλεων της Δυτικής Μακεδονίας και από τις ρουμανικές κοινότητες των βλαχόφωνων της

³¹² Πρακτικά Ε.Δ.Δ.Εφετείου Λάρισας, 16-23/1/1946 και 13/12/1948

³¹³ Πρακτικά Ε.Δ.Δ. Εφετείου Αθηνών, 31/3/1948 και 17/6/1948

³¹⁴ Ευρετήριο Υποδίκων Φυλακών Λάρισας, 1943-45 – α΄ αναφορά (Αύξ.αρ.28-Αγορογιάννης-Ματθαίος,-Εισήλθε στη φυλακή στις 30/10/1945),β΄ αναφορά (με αδίκημα τη 'συνεργασία με τις αρχές Κατοχής' εισήλθε στη φυλακή στις 9/12/1948 και αποφυλακίστηκε την 1/4/1949)

³¹⁵ Ευρετήριο Υποδίκων Φυλακών Λάρισας 1943-45, Αύξ.αρ.19-΄Εισήλθε στη φυλακή στις 29/7/1945΄

³¹⁶ Πρακτικά Ε.Δ.Δ. Λάρισας 13/12/1947

Θεσσαλονίκης, των Ιωαννίνων κτλ που είχαν ιδρυθεί και λειτουργήσει κατά τη διάρκεια της Κατοχής παράνομα.

Η δίκη των 'Εασαδιτών' από το Ε.Δ.Δοσιλόγων

Η πρώτη δίκη του ΕΑΣΑΔ στη Λάρισα θα γίνει τον Οκτώβρη του 1945 με κατηγορούμενους τους Ιάκωβο Μπόκαρη, Κων/νο Καραγιώργο, Γεώργιο Νάνο κ.ά. Οι συγκεκριμένοι ωστόσο αρχηγοί δικάζονται ερήμην³¹⁷ γιατί δεν 'βρέθηκαν' να πιαστούν για να δώσουν λόγο για τα εγκλήματά τους. Ο μεν Καραγιώργος πριν λίγες μέρες οργάνωνε και εκτελούσε με τις συμμορίες του τα μπλόκα στα χωριά Νίκαια, Ζάππειο κτλ. Οι δε Μπόκαρης και Δημητρίου προκαλούσαν τους Λαρισαίους με την παρουσία τους αλλά ήταν 'επί εγγυήσει' ελεύθεροι και γι' αυτό δεν παρουσιάστηκαν. Από όλους αυτούς παρουσιάστηκε μόνο ο Νάνος.

Το δικαστήριο παραδέχτηκε 'μετρία σύγχυση' για τον Νάνο και τον καταδίκασε σε ισόβια δεσμά όπως και τον Ιάκωβο Μπόκαρη ενώ καταδίκασε σε θάνατο τον Χαρ.Γνησούλη, απόστρατο ταγματάρχη Χωρ/κής. Για τον δε Νάνο εκκρεμούσε και άλλη δικάσιμος, εναντίον του οποίου είχε υποβληθεί μήνυση για την υπόθεση των Εβραίων του χωριού Αρμένιο από συγγενείς τους(Ισαάκ Ζακάρ-Μαίρη Ζακάρ). Κατηγορούνταν ότι στην επιδρομή που έγινε στο Αρμένιο στις 6 Ιουνίου 1944 υπήρξε επικεφαλής του τμήματος του ΕΑΣΑΔ και καταδότης των 30 περίπου πατριωτών που πιάστηκαν, μεταξύ των οποίων και 7 Εβραίοι. Οι δε Έλληνες αργότερα αφέθηκαν ελεύθεροι, αφού πρώτα πλήρωσαν για την αποφυλάκισή τους, ενώ οι Εβραίοι μεταφέρθηκαν στη Γερμανία, απ' όπου πολλοί δεν ξαναγύρισαν. Σ' αυτή τη δίκη ο Νάνος θα καταδικαστεί σε θάνατο.³¹⁸

Ανάλογη υπήρξε και η περίπτωση του Θεοδώρου Σπυρόπουλου, μέλος του ΕΑΣΑΔ, ο οποίος στις 17/5/1944 στην επιδρομή στο Καζακλάρ-Αμπελώνα, κατέδωσε στους Γερμανούς τον Ζεστό που εκτελέστηκε μαζί με τους Μπότσικα, Ζαμπούκο και Πούλιο. Ο ίδιος παρουσίασε απολυτήριο του ΕΔΕΣ, όπου φαινόταν ότι υπηρέτησε σ' αυτόν από 17 Φεβρουαρίου 1944 έως τον Φεβρουάριο του 1945. Το δικαστήριο τον κήρυξε ένοχο καταδόσεως Έλληνα που εκτελέστηκε και του επέβαλε την ποινή του θανάτου.³¹⁹

Από τα έγγραφα-βεβαιώσεις που χορηγούσε η οργάνωση(ΕΑΣΑΔ) για τα πρώην μέλη της, προκειμένου να χρησιμοποιηθούν ως ελαφρυντικά

³¹⁷ Εφημ. 'Αλήθεια' 18/10/1945 'Η πρώτη δίκη Εασαδιτών'

³¹⁸ Εφημ. 'Αλήθεια' 1/11/1945 'Καταδικάστηκε σε θάνατο ο <<εθνικόφρων>> και εασαδίτης Νάνος

³¹⁹ Εφημ. 'Αλήθεια' 1/11/1945 'Συνέχεια της δίκης των Εασαδιτών'

στοιχεία στη δίκη τους, εξάγεται το συμπέρασμα ότι η μετακίνηση των μελών του ΕΑΣΑΔ στον ΕΔΕΣ και αντίστροφα ήταν φαινόμενο γενικά αποδεκτό και παραδεκτό. Αργότερα στη διάρκεια της χούντας των συνταγματαρχών, οι εν λόγω ‘δοσίλογοι’ υπηρετήσαντες στον ΕΑΣΑΔ και στον ΕΔΕΣ, θα χρησιμοποιήσουν παρόμοιες βεβαιώσεις για να αναγνωριστούν οι ίδιοι ως εθνικοί αγωνιστές στη διάρκεια της Κατοχής.³²⁰ Παρόμοιες βεβαιώσεις θα εκδώσει ο φερόμενος ως αρχηγός του ΕΑΣΑΔ, Αλέξανδρος Γεωργουσόπουλος ή Παπαναξαγόρας, την ίδια περίοδο, όπου υποστηρίζει ότι υπήρξε διοικητής οργάνωσης Περισυλλογής και Φυγάδευσης συμμάχων οπλιτών με τον τίτλο ‘Φιλική Εταιρεία Λόρδος Βύρων Νέας Γης’ στη διάρκεια της Κατοχής από 25/5/1941 έως 1/10/1941.³²¹

Ακολουθεί επόμενη μήνυση εναντίον του Καραγιώργου και του Μπόκαρη, οι οποίοι κατηγορούνται ότι έπιασαν το παιδί του Αρ.Βαλατσού και αφού το βασάνισαν 6 μέρες, το παρέδωσαν στους Γερμανούς και αυτοί το κρέμασαν μαζί με 40 πατριώτες στο Δοξαρά. Το δικαστήριο καταδίκασε ερήμην τον Καραγιώργο σε θάνατο και τον Μπόκαρη σε πρόσκαιρα δεσμά 20 χρόνων με ‘μετρία σύγχυση και φόβο’. Σ’ αυτή την πρώτη δίκη θα δικασθούν και οι Δ.Μαλλιάρας, Χρ.Αλαμανής και άλλοι. Για τον δε Δ.Μαλλιάρη η υπόθεση χωρίστηκε γιατί ήταν απών.

Η περίπτωση του Δημητρίου Μαλλιάρη, κατοίκου Αμπελώνα Λάρισας, δημοδιδασκάλου και φερόμενου ως ένα από τα στελέχη του ΕΑΣΑΔ στην περιοχή κατά την περίοδο της Κατοχής, θα απασχολήσει το Ειδικό Δικαστήριο της Λάρισας καθ’ όλη την διάρκεια της λειτουργίας του. Το πρώτο ένταλμα σύλληψης εκδίδεται από τον προανακριτή του δικαστηρίου στις 6/7/1945, όμως ο ίδιος βρίσκεται εκτός νομού ως έφεδρος αξιωματικός-ανθυπίαρχος στο Τάγμα Εθνοφυλακής της Λαμίας και στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα στην Αθήνα.³²²

Η συνέχεια θα δοθεί το επόμενο έτος, στις 9/2/1946, με το δεύτερο ένταλμα σύλληψης εναντίον του. Μάλιστα η Στρατιωτική Διοίκηση Ηπείρου συστήνει στο Φρουραρχείο Άρτας όπως συνοδευτεί ο Μ.Δ. με αξιωματικό κατάλληλο στη Λάρισα για να δικαστεί για να αποφευχθεί οποιαδήποτε ‘απόδραση’.³²³ Ένα μήνα μετά στις 5/3/1946 το Φρουραρχείο Άρτας πληροφορεί τον Ειδικό Επίτροπο του Ε.Δ.Δ

³²⁰ Παπαγιάννης Σ, ‘ΕΑΣΑΔ...’ Η βεβαίωση του Παπαναξαγόρα στις 2/12/69 υποδεικνύει σε πρώην μέλη ή σε συγγενείς τους όπως προβούν στις κατάλληλες ενέργειες για την αναγνώρισή τους ως εθνικοί αγωνιστές κατά τη διάρκεια της Κατοχής-‘...να αναφέρουν στην υπεύθυνη δήλωσή των ότι μετά την διάλυσιν του ΕΔΕΣ κατετάγησαν εις το ΕΑΣΑΔ’

³²¹ Παπαγιάννης Σ ‘ΕΑΣΑΔ...’ σ.

³²² Ο.π., σ. ‘Ένταλμα σύλληψης του Δημητρίου Μαλλιάρη’

³²³ Ο.π.σ. Έγγραφο της Στρατιωτικής Διοίκησης Ηπείρου προς το Φρουραρχείο Άρτας’

Λάρισας ότι ο εν λόγω αξιωματικός έχει απολυθεί από το Στρατολογικό Γραφείο Άρτας και έχει αναχωρήσει από τη συγκεκριμένη υπηρεσία.³²⁴

Η δικαστική δίωξη του Δ.Μαλλιάρια θα συνεχιστεί με νέο έγγραφο στις 5/12/1947, που αποστέλλει το Γραφείο Ειδικής Ασφάλειας Κερκύρας προς τον Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών Λάρισας, ο οποίος ζητά διευκρινήσεις σχετικά με την *‘αυθόρμητη προσέλευση του κατηγορουμένου’* και ταυτόχρονα παρακαλεί να ενημερωθεί η Ειδική Ασφάλεια Κερκύρας για το αν *‘επείγεται’* η Εισαγγελία για την εκτέλεση της συγκεκριμένης διαταγής.³²⁵

Μάλιστα ήταν τόσο μεγάλο το μέγεθος της τρομοκρατίας, που ο Καραγιώργος αν και καταδικασμένος σε θάνατο και φυγόδικος, του χορηγείται ζώο ύστερα από παραίτηση τριών άλλων αγροτών στους οποίους ασκήθηκε τρομοκρατική πίεση.³²⁶

Σε ακόλουθη δίκη του Χ.Παπαμακρή-ιερέα και των γιων του, οι οποίοι κατηγορούνταν γιατί την ημέρα επιδρομής των Γερμανών στο χωριό Μπουχλάρ, υπέδειξαν και πιάστηκαν τρεις πατριώτες και κρεμάστηκαν μαζί με άλλους 24, ο Επίτροπος ζήτησε την απαλλαγή των κατηγορουμένων, επειδή δεν τους θεωρούσε υπεύθυνους για τη σύλληψη και το κρέμασμα των πατριωτών. Έτσι το δικαστήριο τους απάλλαξε.³²⁷

Οι δίκες των μελών του ΕΑΣΑΔ θα απασχολήσουν και το Ε.Δ.Δοσιλόγων Βόλου, όπου φέρονται να δικάστηκαν ερήμην οι αρχηγοί της οργάνωσης στην περιοχή της Μαγνησίας, Τάκης Μακεδών και Χρήστος Βελέντζας. Στην πρώτη συνεδρίαση στις 25/10/1945 τα εντάλματα σύλληψης αφορούσαν κατηγορίες για παραβάσεις του Αναγκαστικού Νόμου 533 του 1945 και επίσης την κατηγορία του φόνου.³²⁸

Αξίζει να σημειωθεί πως τον ίδιο μήνα για την προστασία των δοσιλόγων στην κωδικοποίηση της σχετικής νομοθεσίας από το υπουργείο Δικαιοσύνης δόθηκε το δικαίωμα στον Επίτροπο να ασκεί μέσα σε 10 μέρες απ’ τη δημοσίευση του νόμου το ένδικο μέσο αναθεώρησης των δικών και να διατάζει την επανάληψή τους. Με τον τρόπο αυτό διατάχθηκε η αναθεώρηση πολλών δικών καταδικασμένων δοσιλόγων.³²⁹

Τον επόμενο μήνα, Δεκέμβριο του 1945, θα αρχίσει η δίκη των τριών ηγετών του παραρτήματος Λάρισας της Ε.Ε.Ε.³³⁰ (*Εθνικιστική Ένωσης*

³²⁴ Ο.π. σ. ‘Έγγραφο του Φρουραρχείου Άρτας προς το Ε.Δ.Δ. Λάρισας’

³²⁵ Ο.π. σ. ‘Έγγραφο του Γραφείου Ειδικής Ασφάλειας Κερκύρας προς τον Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών Λάρισας’

³²⁶ Εφημ. ‘Αλήθεια’ 1/11/1945 ‘Έτσι αμείβονται οι δήμιοι’

³²⁷ Εφημ. ‘Αλήθεια’ 1/11/1945 ‘Η δίκη των Εασαδιτών’

³²⁸ ΓΑΚ Βόλου, Ειδικό Δικαστήριο Δοσιλόγων Πρωτοδικείου Βόλου-τ.Α’, πρακτικά συνεδρίασης 6/25 Οκτωβρίου 1945 αρ.αποφ. 6 και 15.

³²⁹ Εφημ. ‘Αλήθεια’ 3/10/1945 ‘Νέο σκάνδαλο για την προστασία των δοσιλόγων’

³³⁰ Αρχείο Εθνικής Αντίστασης, εκδ.ΔΙΣ, αναφ. 393/22.7.44, 239/26.8.44, 79/22.7.44-ΕΕΕ (Εθνικιστική Ένωσης Ελλάδος) ή Τα Τρία Έψιλον, οργάνωση που εμφανίστηκε στη Θεσσαλονίκη το 1927 με στόχο

Ελλάδος) Ι.Τσιριγγάκη, Β. Σχινά και Ι.Βιανέλλη, οι οποίοι κατηγορούνται για εκβιασμούς, προπαγάνδα υπέρ του κατακτητή, λεηλασίες, βιασμούς και για παράδοση πατριωτών στους Γερμανούς. Ο δε συνήγορος υπεράσπισης, δικηγόρος Δ. Χατζηγιάννης θα διαμαρτυρηθεί έντονα γιατί ο πελάτης του αξιωματικός Ι.Τσιριγγάκης έμεινε στη φυλακή υπόδικος 14 μήνες ενώ ο εισαγγελέας κ. Κόλλιας όχι μόνο δεν βρήκε ενοχή αλλά χαρακτήρισε την οργάνωση Ε.Ε.Ε. ως νόμιμη πολιτική οργάνωση, όπως όλες οι άλλες οργανώσεις και ότι τα μέλη της δεν συνεργάστηκαν με τους κατακτητές.

Τελικά το δικαστήριο αθώωσε τον Ι.Τσιριγγάκη, καταδίκασε τον Β.Σχινά σε 2,5 χρόνια φυλάκιση και τον Ι.Βιανέλλη σε ισόβια δεσμά.³³¹

Στις 13/10/1945 συνήλθε η Επιτροπή Εκδικάσεων για την εκδίκαση των υποθέσεων εκείνων που πλούτισαν επί Κατοχής με βάση το Νόμο 182. Πολλοί από αυτούς που πλούτισαν στην Κατοχή είναι και οικονομικοί δοσίλογοι γιατί τις τεράστιες περιουσίες που δημιούργησαν και τις επιχειρήσεις που άνοιξαν, τις έκαναν σε βάρος του λαού. Στην τοπική κοινωνία της Λάρισας υπάρχουν τέτοιες περιπτώσεις οικονομικών δοσιλόγων όπως ο Β.Μέγας, Ν.Ματούσης, Φουρκιώτης κ.ά. Υπάρχει όμως και μια άλλη κατηγορία που ενώ φέρονται ότι πλούτισαν δεν έχουν ούτε την προπολεμική τους περιουσία.

Η αρμόδια Επιτροπή που έχει συγκροτηθεί απ' τον έφορο απαρτίζεται από τα εξής μέλη: κ.Πολκίουδάκη Πρόεδρο Πρωτοδικών, κ. Παπαϊωάννου Έφορο, Δ.Δήμτσα της Ομοσπονδίας Επαγγελματιών, Φ.Σερδάρη, Αντωνιάδη και Μπάγκα.

Ενδεικτικά η Φορολογική Επιτροπή στις 12/10/1945 επιδίκασε με αντίστοιχα χρηματικά ποσά διαφόρους πλουτήσαντες επί Κατοχής: Β.Μέγας -20.000.000δρχ, Γ.Ι.Αγορογιάννης-11.000.000δρχ, Αδελφοί Βασιλείου-4.500.000δρχ, Δ.Γιωτίκας-4.500.000δρχ, Β.Κυριάνογλου-2.700.000δρχ, Ι.Μακρυγιάννης-350.000δρχ, Αδελφοί Μπακατά-3.500.000, Ν.Φουρκιώτης-8.300.000δρχ, Τ.Δουργιανάκης-900000δρχ, Αδελφοί Κάτσικα-600.000δρχ, Αθ. και Κ.Ματσαγγιάς-1.200.000δρχ, Γ.Μίχης-150.000δρχ. Την επόμενη 13/10/1945 η Φορολογική Επιτροπή φορολόγησε τους Ν.Ματούση με 43.200.000 δρχ. και Χαρ.Γκισάκη με

την *‘άμυνα του Έθνους’* απέναντι στον κομμουνισμό και σε όλα εκείνα τα αλλότρια ρεύματα στα οποία χρέωναν την ευθύνη για την οικονομική και την ηθική κρίση που μάστιζε την ελληνική κοινωνία. Αρχηγός ήταν ο έμπορος Γ. Κοσμίδης με γραμματέα τον τραπεζικό

Δ.Χαριτόπουλο. Στις 25 Ιουνίου 1933 επιχειρούν κάθοδο στην Αθήνα με περισσότερους από 1.500 χαλυβδόκranους. Το προηγούμενο βράδυ καθώς η αμαξοστοιχία εισερχόταν στη Λάρισα, δύο πολυπληθείς ομάδες κομμουνιστών διαδηλωτών θα λιθοβολήσουν τα βαγόνια και θα ακολουθήσουν συμπλοκές με τα μέλη της ΕΕΕ. Ανάλογη αντιμετώπιση είχαν και στην Αθήνα όπου και εκεί σημειώθηκαν παρόμοιες συγκρούσεις. Την περίοδο της Κατοχής η οργάνωση ανασυστήθηκε στην Αθήνα με τη συγκατάθεση των Γερμανών. Στην επαρχία και συγκεκριμένα στα Τρίκαλα αναφέρεται η παρουσία ομάδας με αρχηγό τον Ματζούφα ενώ η δύναμή της ανέρχονταν στους 150 άνδρες.

³³¹ Ευρετήριο Υποδίκων Φυλακών Λάρισας 1943-45 –Εισήλθαν στη φυλακή της Λάρισας: ο Τσιριγγάκης Ιωάννης στις 2/4/1945 και ο Βασιλείος Σχοινάς στις 10/7/1945 .

7.200.000 δρχ.³³² Θα ακολουθήσει νέα συνεδρίαση της Επιτροπής στο μέλλον για να ασχοληθεί με άλλες περιπτώσεις κατοίκων της ευρύτερης επαρχίας της Λάρισας.

Τα παραλειπόμενα των δικών

Όπως προαναφέρθηκε πιο πάνω, σύμφωνα με τη νέα συντακτική πράξη 533/1945 άρθρο 7, *‘τα αδικήματα τα προβλεπόμενα υπό των άρθρων 1 και 4 θεωρούνται παραγεγραμμένα εάν δεν ασκηθεί η δίωξη αυτεπαγγέλτως ή εάν δεν υποβληθεί κατά των ενόχων μήνυσις μέχρι την 20/6/1945 δια τα τελεσθέντα εν τη περιφέρειά Εφετείου Αθηνών και μέχρι 31/10/1945 για τα τελεσθέντα αλλοιού’*.

Μάλιστα παροτρύνονται οι κάτοικοι του νομού να υποβάλουν μηνύσεις εναντίον των δοσιλόγων, οι οποίοι κυκλοφορούν ελεύθεροι και μέσα στον κρατικό μηχανισμό. Όλοι όσοι βασανίστηκαν, διώχτηκαν καθώς και οι οικογένειες των εκτελεσθέντων και συλληφθέντων που έχουν στοιχεία για τη δράση των προδοτών θα πρέπει αμέσως να υποβάλουν μηνύσεις στους Ειδικούς Επιτρόπους. Προτείνεται και για τους κατοίκους της επαρχίας που δεν μπορούν να προσέλθουν στις έδρες των Εφετείων, να υποβάλουν τις μηνύσεις στην Αθήνα.³³³

Ωστόσο η ατμόσφαιρα που επικρατεί μέσα και έξω από το Ειδικό Δικαστήριο είναι πρωτοφανής. Η προσέλευση μαρτύρων κατηγορίας παρεμποδίζεται από ληστρικές συμμορίες που δρουν στην επαρχία και απειλούν τους μάρτυρες κατηγορίας. Συχνά καταφθάνουν στο δικαστήριο και καταθέτουν γενικές και ασαφείς πληροφορίες υπό τον φόβο των αντιποίνων που θα επακολουθήσουν μετά την επιστροφή στο χωριό τους. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση μάρτυρα κατηγορίας από τη Νίκαια Λάρισας που δάρθηκε έξω από το Ειδικό Δικαστήριο από μέλη της παρακρατικής ομάδας Σούρλα γιατί πήγε να καταθέσει εναντίον του Εασαδίτη Καραγιώργου.³³⁴

Ως μάρτυρες υπεράσπισης χρησιμοποιήθηκαν έγκριτοι και επιφανείς (γιατροί, δικηγόροι, οικονομικός επιθεωρητής) κάτοικοι της Λάρισας και άλλοι κάτοικοι όμορων νομών (Τρίκαλα, Καρδίτσα, Κοζάνη, Γρεβενά) οι οποίοι δεν παρέλειπαν να τονίσουν πως η δράση των κατηγορουμένων ήταν ανούσια, χωρίς προσωπικό όφελος αλλά έδρασαν κάτω από τις απειλές των Διαμάντη και Ματούση και πάντα κάτω από το φόβο των ιταλικών αρχών Κατοχής.³³⁵ Συχνά στο λόγο τους θα αναφερθούν και

³³² Εφημ. ‘Αλήθεια’ 21/10/1945 ‘Τι ποσά θα πληρώσουν οι πλουτήσαντες επί Κατοχής’

³³³ Εφημ. ‘Αλήθεια’ Σάββατο 5/5/1945, ‘Καταγγείλετε τους δοσίλογους’

³³⁴ Εφημ. ‘Αλήθεια’ 30/10/1945 ‘Σουρλικοί έδειραν μάρτυρα κατηγορίας’

³³⁵ Πρακτικά Ε.Δ.Δ. Εφετείου Λάρισας 13/1/1946

στην ‘εθνική δράση’ των κατηγορουμένων και στον έντιμο πρότερο βίο τους.

Αξίζει να σημειωθεί πως στη δίκη της ‘Λεγεώνας’ οι κυριότεροι μάρτυρες κατηγορίας υπήρξαν οι Ε.Αβέρωφ , Ε.Ρούσσας και Ν.Ράπτης από τους πρωτεργάτες αποκάλυψης της προπαγάνδας της ‘Λεγεώνας’ την περίοδο της Κατοχής στη Λάρισα. Ωστόσο οι κατηγορούμενοι λεγεωνάριοι μέσω των συνηγόρων τους, οι οποίοι ζητούν από τον Πρόεδρο την απαλλαγή των πελατών τους ‘λόγω αμφιβολιών’ και ‘λόγω βλακείας’, κατόρθωσαν να πετύχουν διαχωρισμό της δίκης τους και αργότερα να ζητήσουν και να κερδίσουν **ανακοπή**.

Είναι χαρακτηριστικό πως σχεδόν όλα τα εγκλήματά τους έχουν κοινή αφετηρία τους δύο αρχηγούς. Σ’ αυτούς επισυνάπτονται οι καθολικές ευθύνες των πράξεων της ‘Λεγεώνας’.

Σε κάθε περίπτωση αυτό που πρέπει να τονιστεί είναι ότι όσο προχωρούν τα έτη 1945-1946-1947-1948 τόσο λιγότερες είναι οι καταδικαστικές αποφάσεις για τους δοσίλογους και ελαφρύτερες οι ποινές τους. Και αυτό γιατί με την έναρξη του εμφυλίου πολέμου οι δοσίλογοι ‘αναβαπτίζονται’ στην εθνική κολυμβήθρα του Σιλωάμ’ με πρόσχημα εθνικιστική δράση εναντίον των κομμουνιστών στην Κατοχή. Αντίστοιχο παράδειγμα είναι και η αντιμετώπιση των μελών της δοσιλογικής οργάνωσης του Πούλου στη Μακεδονία.³³⁶

Οι ‘ανακοπές’ των καταδικαστικών αποφάσεων

Όπως είδαμε και προηγούμενα, το άρθρο1 του ψηφίσματος ΙΘ’/1946 έδωσε τη δυνατότητα και το δικαίωμα της άσκησης του ένδικου μέσου «**της ανακοπής**» κατά των καταδικαστικών αποφάσεων. Η εκδίκαση της υπόθεσης μετά από ανακοπή σήμαινε πως ο κατηγορούμενος δοσίλογος θα δικαζόταν τώρα από άλλους δικαστές και όχι από εκείνους που τον ερημοδίκησαν και τον καταδίκασαν. Ακόμη οι μάρτυρες κατηγορίας λόγω των συνθηκών που επικρατούσαν στη χώρα, εξαιτίας της εμφύλιας διαμάχης, ήταν τρομοκρατημένοι και δεν ήταν λίγες οι φορές που δέχονταν απειλές και συστάσεις από τους ίδιους τους κατηγορούμενους για να μην καταθέσουν κάποιο επιβαρυντικό στοιχείο.

Γι’ αυτό το λόγο οι «ανακόπτοντες» λεγεωνάριοι πίστευαν πως η ποινή τους θα ήταν μικρότερη αυτή τη φορά στην περίπτωση που θα κρίνονταν ένοχοι. Αυτό θα φανεί έμπρακτα σε περιπτώσεις πρωτοδίκως

³³⁶ Δορδανός Σ. ‘Ελληνες εναντίον Ελλήνων. Ο κόσμος των ‘Ταγμάτων Ασφαλείας στην κατοχική Θεσσαλονίκη, 1941-1944’ Αθήνα, Επίκεντρο 2006

καταδικασθέντων δοσιλόγων της Λεγεώνας, ακόμη και σε περιπτώσεις καταδίκης για ανθρωποκτονίες.

Οι πιο χαρακτηριστικές «ανακοπές» ήταν του «Προέδρου» της Λεγεώνας, Νικολάου Ματούση, του εμπόρου-τυροκόμου Γεωργίου Ιωάννη Αγορογιάννη και του Αργύρη Μποχώρη-Μπάσδου που υπηρετούσε στο ένοπλο τμήμα του Βασίλη Ραποτίκα.³³⁷

Μάλιστα ο Αργύρης Μποχώρης-Μπάσδος καταδικάστηκε ερήμην από το Ε.Δ.Δ. του Εφετείου της Λάρισας σε φυλάκιση τριών(3) ετών με

³³⁷ Ο τρίτος ηγέτης της 'Λεγεώνας' ήταν ο **Βασίλης Ραποτίκας**, ληστοτρόφος ,πλούσιος, τσέλιγκας από τη Ροδιά Τυρνάβου. Εθεωρείτο ο στρατιωτικός διοικητής της Λεγεώνας , αρβανιτόβλαχος στην καταγωγή και παλιός Μακεδονομάχος. Συνόδευσε το Διαμάντη και το Ματούση κατά την επίσκεψή τους στο Μέτσοβο στα μέσα του 1942. Επιχειρούσαν ο καθένας με τον τρόπο του, να πείσουν τους πολλούς βλαχόφωνους να «γραφτούν» στη Λεγεώνα και στη ρουμανική κοινότητα. Δεν το κατάφεραν.

Την ίδια περίοδο κάποιοι θα τον συμβουλέσουν να εγκαταλείψει τη Λεγεώνα. Οι πρώτοι ένοπλοι αντιστασιακοί τον προτρέπουν να φύγει από τη Λεγεώνα. Τον προσκαλούν να ενωθεί μαζί τους και να γίνει αρχηγός τους. Το σκέφτεται. Το ζυγίζει. Δεν το αποδέχεται. Παρέμεινε στη Λεγεώνα και υπηρέτησε τους Ιταλούς μέχρι το θάνατό του. Από τις αρχές του 1942 συμμετέχει στις επιδρομές των Ιταλών στα χωριά των επαρχιών Τυρνάβου και Ελασσόνας. Κάποτε ντυμένοι και με ιταλικές στολές. Πρωτοστατούσαν οι άνδρες του στις αγριότητες και στις λεηλασίες.

Το καλοκαίρι του 1943 οι αντάρτες (ΕΛΑΣ) έλεγχαν όλα τα χωριά και τις κωμοπόλεις στην περιοχή της Θεσσαλίας. Οι Ιταλοί και οι λεγεωνάριοι με το νέο αρχηγό τους ,Γεώργιο Μητσιμπούνα, αισθάνονταν ασφαλείς μόνο μέσα στην πόλη της Λάρισας, όπου έδρευαν. Ο ρόλος του Ραποτίκα στο ένοπλο τμήμα της Λεγεώνας περιορίστηκε πια αρκετά. Η αδυναμία του όμως για το γυναικείο φύλο δεν τον εγκατέλειψε.

Κατά το τέλος Μαΐου ή αρχάς Ιουνίου ο Βασίλης Ραποτίκας, με δόλωμα μια όμορφη κοπέλα, βρέθηκε τελικά στο Ελευθεροχώρι στα χέρια των ανταρτών του ΕΛΑΣ. Από εκεί, με συνοδεία ανταρτών πήρε το δρόμο για τη Βερδικούσια, για να παραδοθεί στη διοίκηση του συντάγματος του ΕΛΑΣ. Στην αφήγηση που ακολουθεί περιγράφεται η τελευταία του περιπέτεια και το τέλος του. Ο Βασίλης Ραποτίκας, ο πρώτος αρχηγός του ένοπλου τμήματος της Ρωμαϊκής Λεγεώνας, αναπαύεται , τώρα , στην όχθη ενός ρέματος.³³⁷

Αφήγηση Κώστα Βασιλείου, βλαχόφωνου, δικηγόρου, κατοίκου Λάρισας: «...Ο Βασίλης Ραποτίκας ήταν ελεεινός, λίγο κουτός, σωματώδης, φορούσε μπότες και έφερε εμφανώς περίστροφο, είχε γκλίτσα και φορούσε γυαλιά. Μια γυναίκα τον ξεγέλασε, καθώς ήταν γυναικάς, τον οδήγησε κοντά στο υδραγωγείο, όπου αντιστασιακοί τον συνέλαβαν. Όταν κάποιος από τους διώκτες του, που μετείχε της ομάδας που τον συνέλαβε στο υδραγωγείο, τον ρώτησε «γιατί τα 'κανες αυτά;»

ο Ραποτίκας απάντησε : «Εγώ είμαι ευεργέτης του τόπου. Φύλαξα και προστάτευσα τον τόπο». Από εκεί τον πήραν άλλοι, τον πέρασαν από διάφορα χωριά, όπου καθοδόν τον κακοποίησαν και πέθανε...»³³⁷

την υπ' αριθ.223 της 23 Αυγούστου 1947 απόφαση. Ένα χρόνο μετά την καταδίκη του (ερήμην) ο Αργύρης Μποχώρης εμφανίστηκε στον ειδικό επίτροπο του Ε.Δ.Δ. του Εφετείου Λάρισας και άσκησε ανακοπή κατά της απόφασης του ίδιου δικαστηρίου. Η συζήτηση της ανακοπής έγινε στις 29 Μαΐου 1948, όπου το δικαστήριο χωρίς μεγάλη έρευνα, δέχτηκε την ανακοπή του, ακύρωσε την ανακοπτόμενη απόφαση και προχώρησε στην ουσιαστική εκδίκαση της υπόθεσης. Με την υπ' αριθ.60 της 29 Μαΐου 1948 νέα απόφασή του το δικαστήριο επιβάλει ποινή φυλάκισης έξι(6) μηνών!

Ο δε Γεώργιος Ιωάννου Αγορογιάννης αν και καταδικασμένος με την ποινή του θανάτου και των ισοβίων δεσμών και μάλιστα στην ποινή «του θανάτου άνευ επιτάσεως» ωστόσο συνέχιζε, ανενόχλητος, το εμπόριό του στην Αθήνα. Μόλις ψηφίστηκε από τη βουλή ο νόμος που έδωσε το δικαίωμα της ανακοπής στους ερήμην καταδικασθέντες δοσίλογους, αρχές Φεβρουαρίου 1947, εμφανίστηκε στον ειδικό επίτροπο και άσκησε ανακοπή κατά της απόφασης του Ε.Δ.Δ. του Εφετείου της Λάρισας, με την οποία είχε καταδικαστεί σε θάνατο. Προφυλακίστηκε μέχρι να εκδικαστεί η ανακοπή του. Εις βάρος του είχαν υποβληθεί πολλές μηνύσεις για αδικήματα που διέπραξε μόνος του ή σε συνεργασία με άλλους κατηγορούμενους λεγεωνάριους και γι' αυτό εκκρεμούσαν πολλές δίκες σε βάρος του.

Στην τελευταία του δίκη, αρκετοί από τους μάρτυρες κατηγορίας δεν εμφανίστηκαν στο δικαστήριο. Όσοι προσήλθαν, με τη νέα τους κατάθεση προσπάθησαν να αμβλύνουν την κατηγορία και να τον βοηθήσουν. Οι δε μάρτυρες υπεράσπισης κατέθεταν ό,τι ήθελε ο κατηγορούμενος. Το δικαστήριο με την υπ' αριθ.14/21-2-1948 απόφασή του, τον καταδίκασε μόνο για παράβαση του άρθρου 4 του αν.νόμου 533/1945, δηλ.για συνεργασία μετά του εχθρού **«κατά τρόπον ανάξιον Έλληνος»**, «εις φυλάκισιν δύο (2) ετών», ενώ, ένα από τα λαϊκά μέλη του δικαστηρίου μειοψήφησε και ζήτησε να κηρυχθεί αθώος ο κατηγορούμενος λόγω αμφιβολιών.³³⁸

Οι ‘ανακοπές’ του Νικολάου Ματούση

Ο Νικόλαος Ματούσης ενώ βρισκόταν στη Ρουμανία, μετά την απελευθέρωση παραπέμφθηκε στα Ειδικά Δικαστήρια Δοσιλόγων του Εφετείου Λάρισας και Αθήνας. Επακολούθησαν οι δίκες του και οι καταδίκες του, ερήμην δύο φορές σε θάνατο, με τις υπ' αριθμούς 35/1946 και 314/1947 του Ε.Δ.Δ. Εφετείου της Λάρισας καθώς και τις υπ'

³³⁸Πρακτικά με αριθμόν 14/1948 του Εφετείου της Λάρισας

αριθμούς 334 και 535/1948 του Ε.Δ.Δ. του Εφετείου Αθηνών με τις οποίες είχε καταδικαστεί σε δωδεκαετή ειρκτή και σε θάνατο.

Επέστρεψε στην Ελλάδα από τη Ρουμανία, όπου κρατείτο, στις 12 Μαΐου 1964 ύστερα από προσωπική παρέμβαση στις ρουμανικές αρχές του τότε Υπουργού Εξωτερικών Σταύρου Κωστόπουλου.³³⁹ Από το αεροδρόμιο οδηγήθηκε ως κρατούμενος, στην υποδιεύθυνση της Γενικής Ασφάλειας Αθήνας και την επομένη μεταφέρθηκε στις φυλακές Αβέρωφ. Τρεις ημέρες αργότερα, 15 Μαΐου 1964, κατέθεσε δύο εκπρόθεσμες ανακοπές κατά των αποφάσεων του Ε.Δ.Δ. Εφετείου των Αθηνών.

Στις 25 Ιουνίου 1964 εκδικάστηκαν οι δύο εκπρόθεσμες ανακοπές του Ν.Ματούση και για να αποδείξει το νόμιμο και βάσιμο των ανακοπών του, εξετάστηκαν τρεις μάρτυρες, κάτοικοι Αθηνών: ο Γεώργιος Αχιλλέα Τάκης γιατρός, ο Θεόδωρος Γερασίμου Ζούκας, καθηγητής, και η σύζυγός του, Σοφία. Με βάση αυτές τις καταθέσεις, οι δύο ανακοπές έγιναν δεκτές «**τύποις και ουσία**» με τις υπ'αριθμούς 5 και 6 της 25 Ιουνίου 1964 αποφάσεις του δικαστηρίου. Οι προηγούμενες καταδικαστικές αποφάσεις με υπ'αριθ. 334 και 535/1948, εξαφανίστηκαν και το δικαστήριο διέταξε να συζητηθούν «κατ' ουσίαν» οι δύο υποθέσεις του. Με πρόταση του επιτρόπου, η οποία έγινε δεκτή από το δικαστήριο, οι δύο υποθέσεις συνεκδικάσθηκαν λόγω συνάφειας.

Κατά τη νέα συζήτηση των υποθέσεων του Ν. Ματούση εξετάστηκαν (7) μάρτυρες κατηγορίας, κλητευθέντες μόνοι από τους είκοσι δύο(22) που κατέθεσαν στη δίκη του 1948, ενώ οι υπόλοιποι δεν κλητεύθηκαν. Μάρτυρες υπεράσπισης ήταν δύο φίλοι του και συνεργάτες: ο Απόστολος Παπαγεωργίου και ο Απόστολος Παγκούτσος.

Έτσι την ίδια μέρα 25 Ιουνίου 1964 που εκδικάστηκαν οι ανακοπές του, εκδόθηκε η απόφαση 9/1964 απόφαση του Ε.Δ.Δ. του Εφετείου της Αθήνας με την οποία ο Ν. Ματούσης έλαβε και το αποφυλακιστήριό του παραγγελία του ειδικού επιτρόπου με αριθμό 39/25-6-1964 και έτσι αφέθηκε ελεύθερος από τις φυλακές Αβέρωφ. Μόνο για τη μία του πράξη κηρύχθηκε αθώος ενώ για όλες τις άλλες πράξεις έπαυσε η ποινική δίωξη λόγω παραγραφής. Από τότε ο Νικόλαος Ματούσης και μέχρι τον θάνατό του στις 11 Μαρτίου 1991 έζησε ελεύθερος. Μετά από δύο χρόνια παραμονής στην Αθήνα θα επιστρέψει και θα εγκατασταθεί στη Λάρισα.

³³⁹ Μία από τις πιο βάσιμες εκδοχές για τη μεσολάβηση του τότε υπουργού Εξωτερικών Σταύρου Κωστόπουλου στην επιστροφή του Ν.Ματούση στην Ελλάδα, ήταν το γεγονός ότι οι κόρες των δύο ανδρών υπήρξαν στενότερες φίλες την εποχή της φοιτητικής τους σταδιοδρομίας. Κατόπιν παραινέσεως της κόρης του, απευθύνθηκε ο ίδιος ο υπουργός στις ρουμανικές αρχές και πραγματοποιήθηκε η επιστροφή του Ν.Ματούση.

Η ‘αποκατάσταση’ και χορήγηση αμνηστίας

Αφού τελείωσε ο εμφύλιος πόλεμος και σταμάτησε η λειτουργία των Ειδικών Δικαστηρίων Δοσιλόγων, θα χορηγηθεί αμνηστία με το περιβόητο Ψήφισμα ΚΘ΄, για τα αδικήματα που είχαν γίνει κατά τη διάρκεια της εχθρικής Κατοχής της χώρας και είχαν σχέση με το ‘‘συμμοριακό ή αντισυμμοριακό αγώνα’’-όπως αναφέρεται σ’ αυτό.

Πολλοί καταδικασθέντες στα πρώτα μετεμφυλιακά χρόνια θα εκμεταλλευτούν τις πολιτικές συνθήκες υπέρ τους και θα κάνουν πολλές αιτήσεις αντίρρησης κατά της εκτελεστότητας των αποφάσεων των Ειδικών Δικαστηρίων, οι οποίες παλαιότερα είχαν απορριφθεί με το αιτιολογικό ότι τα αδικήματα συνεργασίας με τον εχθρό εξαιρούνταν από την αμνηστία.

Συγχρόνως όμως έγιναν πολλές αιτήσεις ανακοπής των παλαιότερων αποφάσεων, βασιζόμενες στο γεγονός ότι οι κατηγορούμενοι είχαν καταδικαστεί ερήμην και δεν είχαν λάβει το κλητήριο θέσπισμα λόγω αλλαγής τόπου διαμονής. Σ’ αυτές τις περιπτώσεις το δικαστήριο έκανε δεκτή την αίτηση ανάκλησης και εξαφάνισης της απόφασης με το εξής σκεπτικό: ***«Επειδή ο ανακώπων κατηγορούμενος αρκούντως δικαιολογεί την μη εμφάνισίν του κατά την ερήμην δίκην , ήτις προήλθεν ουχί εξ απειθείας αλλά από ανεξάρτητα της θελήσεώς του περιστατικά και εξ ανωτέρας βίας, δέον συνεπώς όπως γίνη αυτή δεκτή, ανακληθή δε και εξαφανισθή η ανακοπτόμενη απόφασις καθ’ όλας αυτής τας διατάξεις πλην της περί τελών τοιαύτης».***³⁴⁰

Από τη μελέτη των πρακτικών των Ειδικών Δικαστηρίων αυτής της περιόδου γίνεται φανερό η διάθεση της πολιτείας να αποσύρει τις κατηγορίες των συνεργασθέντων με τις δυνάμεις ξένης Κατοχής, αφού στη διάρκεια του Εμφυλίου πολέμου εχθρός του κράτους θεωρούνταν πλέον οι κομμουνιστές και στην προσπάθεια δίωξης των τελευταίων, οι δοσίλογοι έρχονταν ως αρωγοί. Με αυτή τη λογική συνεπώς η δίωξη των Ελλήνων κομμουνιστών νομιμοποιούσε τη δραστηριότητα των μελών της οργάνωσης. ***«Τα ΕΑΣΑΔ συνειργάζοντο με τους Γερμανούς και κυνηγούσαν τους κομμουνιστάς»***³⁴¹ είναι μία χαρακτηριστική φράση που απαντά συχνά στις συνεδριάσεις κατά τις οποίες συζητείτο η ανακοπή της κατηγορίας.

³⁴⁰ Αρχείο Ειδικού Δικαστηρίου Δοσιλόγων Βόλου, τ.Γ΄, απόφαση 61/15-12-1950 στην Εταιρεία συλλογής διάσωσης ιστορικών αρχείων Ν. Λάρισας 1940-1974.

³⁴¹ Αρχείο Ε.Δ. Δοσιλόγων Βόλου, τ.Γ΄ πρακτικά συνεδρίασης 18/22-6-1951.

Επίμετρο

Το Ε.Δ.Δοσιλόγων του Εφετείου της Λάρισας σταμάτησε τη λειτουργία του το 1948. Από τον αριθμό των δικών που πραγματοποιήθηκαν, τα πρακτικά και τις αποφάσεις που εκδόθηκαν συμπεραίνουμε πως απασχόλησε έντονα την κοινωνία της πόλης και του νομού γενικότερα.

Εδώ θα πρέπει να κάνουμε έναν διαχωρισμό στη λειτουργία του δικαστηρίου σύμφωνα πάντα με τις αποφάσεις που εξέδιδε κατά διαστήματα. Το πρώτο χρονικό διάστημα (Μάιος 1945-Φεβρουάριος 1946) το Ε.Δ.Δοσιλόγων ασχολήθηκε με τις καταδικαστικές αποφάσεις που αφορούσαν τα μέλη της 'Λεγεώνας' και των ΕΑΣΑΔ. Στην δε δεύτερη περίοδο (Μάρτιος 1946-Οκτώβριος 1948) το δικαστήριο θα ασχοληθεί με την αναθεώρηση των καταδικαστικών αποφάσεων(ανακοπές).

Αν και ξεκίνησε με την προσδοκία και την ελπίδα της κάθαρσης και της δικαίωσης των ιδανικών της Αντίστασης, ωστόσο διαψεύστηκαν γρήγορα οι ελπίδες καθώς οι συγκεκριμένοι κατηγορούμενοι κυκλοφορούσαν ελεύθεροι(δραπέτες των φυλακών ή προσωρινά αποφυλακισμένοι) και μάλιστα είχαν επανδρώσει τις ληστοσυμμορίες της περιοχής, τα ΜΑΥ και ΜΑΔ ή είχαν καταταχθεί στις τάξεις της Εθνοφυλακής και του Εθνικού Στρατού.

Τα πρώτα μετεμφυλιακά χρόνια η λειτουργία των Ειδικών Δικαστηρίων θα επικεντρωθεί στην ανάκληση των καταδικαστικών αποφάσεων που είχαν εκδοθεί κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου, ιδιαίτερα για τα άτομα εκείνα που δικάστηκαν τότε ερήμην. Με αίτηση τους τώρα ζητούν να ανακληθεί η απόφαση αυτή για να εξαφανισθεί η απόφαση 'ανακοπής'.³⁴²

³⁴² Παπαγιάννης Σ 'ΕΑΣΑΔ..' –Αρχείο Ε.Δ.Δοσιλόγων Πρωτοδικείου Βόλου,, τ.Γ', απόφαση 19/23 Ιανουαρίου 1953 σ.

ΕΝΟΤΗΤΑ 8η

ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ (31/3/1946)-Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΑΜ/ΚΚΕ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΕΝΤΡΩΩΝ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ

Η αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων των δήμων και κοινοτήτων, που ξεκίνησε τον Ιούλιο του 1945, δημιούργησε ελπίδες ειρηνικής διευθέτησης του πολιτειακού ζητήματος με τις επερχόμενες βουλευτικές εκλογές και το δημοψήφισμα που θα ακολουθούσε. Το δε ΕΑΜ συμβουλευεί τους οπαδούς του καθώς και τους δημοκρατικούς πολίτες όπως σπεύσουν να τακτοποιήσουν τις εκκρεμότητες που τυχόν έχουν με τα εκλογικά τους βιβλιάρια. Η προθεσμία τακτοποίησης των εκκρεμοτήτων λήγει στις 27 Ιουλίου.³⁴³

Το δε Πολιτικό Γραφείο του ΚΚΕ ζητούσε με δήλωσή του την αποκατάσταση του εκλογικού κλίματος και ταυτόχρονη καταστολή της τρομοκρατίας όπως επίσης και εκλογές για συντακτική συνέλευση μέσα στο 1945. Ακόμη αν δεν εξασφαλιζόνταν η δυνατότητα να βγάλουν όλοι οι πολίτες εκλογικά βιβλιάρια και να ανασυνταχθούν οι εκλογικοί κατάλογοι, τότε θα απείχε της εκλογικής διαδικασίας.³⁴⁴

Για τη διενέργεια άρτιων εκλογών απαραίτητη προϋπόθεση ήταν ότι έπρεπε να ξεπεραστούν μια σειρά από προβλήματα που είχαν άμεση σχέση με την προετοιμασία και την διαδικασία των εκλογών: ανασύνταξη εκλογικών καταλόγων, δυνατότητα εγγραφής των πολιτών σ' αυτούς, στοιχειώδης απογραφή του πληθυσμού για την κατανομή των εδρών, επικύρωση των νέων εκλογικών καταλόγων από αρμόδιες διοικητικές υπηρεσίες και εκλογοδικεία καθώς και τύπωσή τους για αποφυγή των διπλοψηφιών. Επίσης υπήρχε μεγάλη δυσκολία στη μετακίνηση των ανθρώπων στα αρμόδια εκλογικά κέντρα ενώ ήταν ανέφικτο να στηθεί εκλογικός μηχανισμός στις απομακρυσμένες περιοχές. Ταυτόχρονα ένα ποσοστό πολιτών ήταν δύσκολο να προσδιοριστεί εκείνο το ποσοστό των πολιτών που είχαν στερηθεί τα πολιτικά τους δικαιώματα ή βρίσκονταν έγκλειστοι στις φυλακές και βαρύνονταν με ποινικές κατηγορίες ή εκτοπισμένοι στα ξερονήσια από τις Επιτροπές Ασφαλείας.³⁴⁵

Στο κρίσιμο ζήτημα της αναθεώρησης των εκλογικών καταλόγων, το Π.Γ. του ΚΚΕ τον επόμενο μήνα, Αύγουστο του 1945, θα δώσει εντολή σε όλους τους αντιπροσώπους του κόμματος που βρίσκονται στις Επιτροπές αναθεώρησης να αποσυρθούν, χαρακτηρίζοντας την όλη

³⁴³ Α.Ν. 392/1494 αρ.2 και 43131 28/6/1945 αποφάσεις Υπουργού Εσωτερικών περί 'Αναθεώρησης των εκλογικών καταλόγων'

³⁴⁴ Λυμπεράτος 'Στα πρόθυρα...'ό.π. σελ.304

³⁴⁵ Λυμπεράτος 'Στα πρόθυρα...'ό.π. σελ 303-304

διαδικασία φαρσοκωμωδία.³⁴⁶ Ταυτόχρονα στις στήλες της τοπικής εφημερίδας *‘Αλήθεια’* υπάρχει έκκληση στους κατοίκους του νομού να φροντίσουν για την έκδοση των βιβλιαρίων τους, μιας και το δικαίωμα της ψήφου είναι το μοναδικό όπλο για την κατάκτηση των ελευθεριών.³⁴⁷

Το Σεπτέμβριο το ΕΑΜ θα ανακοινώσει στους οπαδούς του να μην εγγραφούν στους εκλογικούς καταλόγους ούτε να παραλάβουν τα εκλογικά τους βιβλιάρια.³⁴⁸

Σε όλο αυτό το χρονικό διάστημα του καλοκαιριού του 1945 οι παλινωδίες της ηγεσίας του ΚΚΕ εν όψει της εκλογικής διαδικασίας ήταν εμφανείς. Αν και το ΚΚΕ και το ΕΑΜ αποφάσισαν να απέχουν από την ανασύνταξη των εκλογικών καταλόγων, στις 25 Σεπτεμβρίου 1945, εξαιτίας των συνθηκών νοθείας και τρομοκρατίας που επικρατούσαν, η ανακοίνωση του ΕΑΜ απέδιδε την απόφαση αυτή, που ήταν, ωστόσο, άμεσα ανακλητή, στην ανάγκη προστασίας των υπέρτατων ατομικών δικαιωμάτων των Ελλήνων πολιτών ώστε να μην αλλοιωθεί το λαϊκό φρόνημα. Αλλά και σ’ αυτή την περίπτωση δεν γινόταν ευθεία αναφορά για αποχή από τις συγκεκριμένες εκλογές αλλά από την ανασύνταξη των καταλόγων.³⁴⁹ Ήταν μια έμμεση οδός για να διαμαρτυρηθεί το ΕΑΜ και έτσι να διασφαλιστούν οι δημοκρατικές εγγυήσεις που απαιτούσε η δημοκρατική ισοπολιτεία.³⁵⁰

Την άποψη αυτή θα συμμεριστούν και τα άλλα κόμματα του Κέντρου σε συνεδρίαση της διακομματικής επιτροπής που έγινε στο υπουργείο των Εσωτερικών τον ίδιο μήνα για την εφαρμογή του εκλογικού νόμου, χωρίς τη συμμετοχή του ΕΑΜ-ΚΚΕ, τονίζοντας μάλιστα πως θεωρούν άκυρη την εργασία που έγινε ως τώρα στην ανασύνταξη των καταλόγων γιατί δεν αποκαταστάθηκαν οι απαραίτητες προϋποθέσεις που απαιτούνται για τη σύνταξη γνησίων καταλόγων. Μάλιστα τονίστηκε πως σε 30 περιφέρειες του κράτους δεν άρχισε καν η σύνταξη των καταλόγων. Αντίθετα το Λαϊκό Κόμμα και τα άλλα μοναρχικά κόμματα ζήτησαν να τερματιστεί η ανασύνταξη των καταλόγων.³⁵¹

Η κυβέρνηση Σοφούλη το Νοέμβριο του 1945 θα δώσει υποσχέσεις εκκαθάρισης των εκλογικών καταλόγων καθώς και παράταση εγγραφής για όσους δεν είχαν γραφεί ακόμα.³⁵² Μάλιστα θα εγκριθεί και νόμος για την εκκαθάριση ενώ θα δοθεί προθεσμία ενός μήνα, από τις 10 Δεκεμβρίου του 1946 ως τις 10 Ιανουαρίου του 1946 για την υποβολή ενστάσεων προς διαγραφή των μη νομίμως εγγραφέντων. Ο νόμος

³⁴⁶ Εφημ. *‘Αλήθεια’*, Απόφαση Π.Γ. του ΚΚΕ 10/8/1945

³⁴⁷ Εφημ. *‘Αλήθεια’* 10/8/1945 *‘Δημοκρατικοί πολίτες’*

³⁴⁸ Εφημ. *‘Αλήθεια’* 28/9/1945 *‘Δημοκρατικοί πολίτες- Η κωμωδία ανασυντάξεως των εκλογικών καταλόγων’*- *‘Μην παίρνετε τα εκλογικά βιβλιάρια’*

³⁴⁹ Λυμπεράτος *‘Στα πρόθυρα...’* ό.π. σελ.492

³⁵⁰ Ανακοίνωση Ενώσεως Δημοκρατικών Συλλόγων Αθηνών, 11 Σεπτέμβριο 1945, *Ελεύθερη Ελλάδα*, 13/9/1945 στο Μ.Λυμπεράτος *‘Στα πρόθυρα...’* ό.π.σ.492

³⁵¹ Εφημ. *‘Αλήθεια’* 30/9/1945 *‘Με διάβημά τους οι δημοκρατικοί αρχηγοί...’*

³⁵² Εφημ. *‘Αλήθεια’* 23/11/1945 *‘Προγραμματικές δηλώσεις Κυβέρνησης Σοφούλη’*

προβλέπει επίσης έλεγχο των εκλογικών βιβλιαρίων ενώ προβλέπονται και ποινές για τους διπλοψηφίζοντες και για τους κατόχους πλαστών βιβλιαρίων. Οι ποινές αφορούσαν την άρση προστασίας του ενοικιοστασίου, την αφαίρεση δελτίου άρτου και τροφίμων, τη στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων κλπ.³⁵³

Ωστόσο ο ίδιος ο πρωθυπουργός κ.Σοφούλης τον Φεβρουάριο του 1946 θα ματαιώσει την εκκαθάριση των εκλογικών καταλόγων καθώς θα ισχυριστεί πως οι προθεσμίες που καθιερώνει το σχέδιο νόμου ήταν υπερβολικές. Αν και αναγνωρίζει πως οι επερχόμενες εκλογές θα διενεργηθούν με νοθευμένους καταλόγους, ωστόσο δεν πρόκειται να προβεί σε συγκεκριμένα μέτρα.³⁵⁴ Χαρακτηριστική έχει μείνει η φράση του <<βαδίζουμε σε εκλογές και ό,τι θέλει ας γίνει>>,³⁵⁵ όπως και οι πιέσεις που άσκησαν οι Άγγλοι για να διενεργηθούν οι εκλογές στις 31 Μαρτίου.

Από την πλευρά του το Π.Γ. του ΚΚΕ στις 22 Φεβρουαρίου του 1946 θα λάβει απόφαση για αποχή από τις εκλογές.³⁵⁶ Έχουν προηγηθεί επισκέψεις στελεχών του ΚΚΕ στη Γαλλία και στην Αμερική για να ενημερώσουν για τα τρέχοντα ζητήματα που αφορούν τη χώρα. Την απόφαση αυτή του ΚΚΕ και του ΕΑΜ για αποχή φαίνεται να επηρέασαν και οι παρατήσεις των 15 υπουργών και υφυπουργών της κυβέρνησης Σοφούλη, στο διάστημα από 5 μέχρι και 29 Μαρτίου, σε ένδειξη διαμαρτυρίας για την κατάσταση που επικρατούσε στη χώρα και την επίμονη άρνηση της αγγλικής κυβέρνησης να δεχτεί αναβολή των εκλογών.³⁵⁷

Στη Θεσσαλία δημιουργείται το Θεσσαλικό Πανδημοκρατικό Μέτωπο από τη Διακομματική Επιτροπή Θεσσαλίας των συνεργαζόμενων αριστερών κομμάτων(Αριστεροί Φιλελεύθεροι- Δ.Ψιάρρης, Αγροτικό Κόμμα-Δ. Κουντούρης, ΚΚΕ-Γ.Παπαϊωάννου), το οποίο υποστηρίζει πως το εκλογικό πραξικόπημα πρέπει να ματαιωθεί, να δημιουργηθεί αντιπροσωπευτική κυβέρνηση που θα προέλθει από ελεύθερες εκλογές.³⁵⁸

Μετά από ελέγχους που διενήργησαν τα Εαμικά κόμματα στο νομό Λάρισας ,όπου φυσικά αυτό ήταν κατορθωτό, διαπιστώθηκε σωρεία διπλοεγγραφών, πεθαμένων και πολιτών που είχαν αποκλειστεί από τους εκλογικούς καταλόγους. Αυτά τα φαινόμενα παρατηρήθηκαν στα ειρηνοδικεία της Λάρισας, του Τυρνάβου και της Αγιάς γιατί στα

³⁵³ Εφημ. 'Αλήθεια' 8/12/1945 'Νέος εκλογικός νόμος-Παρατείνεται η προθεσμία εγγραφής'

³⁵⁴ Εφημ. 'Αλήθεια' 6/2/1946 'Ματαίωση εκκαθάρισης εκλογικών καταλόγων'

³⁵⁵ Εφημ. 'Αλήθεια' 20/2/1946 'Οι κυβερνητικοί παράγοντες υπέκυψαν...-Βαδίζουμε σε εκλογές και ό,τι θέλει ας γίνει'

³⁵⁶ Εφημ. 'Αλήθεια' 22/2/1946 'Απόφαση του Π.Γ. του ΚΚΕ',

³⁵⁷ Δοκίμιο ..ό.π. σ.547

³⁵⁸ Εφημ. 'Αλήθεια' 5/3/1946 'Θεσσαλικό Πανδημοκρατικό Μέτωπο'

ειρηνοδικεία της Δεσκάτης και των Φαρσάλων κατέστη αδύνατη η αναθεώρηση λόγω της έξαρσης της τρομοκρατίας.³⁵⁹

Όταν έφθασε στη Λάρισα, στις 10 Μαρτίου, κλιμάκιο Διεθνών Παρατηρητών για τις εκλογές (Χ.Μ.Κίντερ-Αμερικανός ταγματάρχης αστυνομίας, αρχηγός της αποστολής, Ρ.Χέτζερ-Άγγλος ταγματάρχης του στρατού, Λ.Ντελονέ-Γάλλος λοχαγός) προσκλήθηκαν οι τοπικές εφημερίδες για συνέντευξη. Από την *Ελευθερία* ο Τάκης Γεωργίου, τον *Ημερήσιο Κήρυκα* ο Τάκης Γραμματίδης και από την *Αλήθεια* ο Λ.Αρσενίου. Σε ερώτηση του Γεωργίου για το αν θα ελεγχθούν οι εκλογικοί κατάλογοι για τη γνησιότητά τους, ο Κίντερ απάντησε: <<Δεν το γνωρίζω τούτο λεπτομερώς, πιστεύω όμως, ότι θα ζητώ καταλόγους των χωριών και θα καλώ μερικούς των εγγραφέντων δια να διαπιστώσω εάν πράγματι βρίσκονται εν ζωή. Επί του ζητήματος πάντως αυτού θα έχω συντόμως σαφείς λεπτομερείς οδηγίας>>.³⁶⁰

Μάλιστα το ΚΚΕ για να προλάβει τις εξελίξεις θα κάνει πρόταση συνεργασίας στο Κέντρο (14 Μαρτίου 1946), να καταρτισθούν κοινοί συνδυασμοί απ' την Αριστερά και το Κέντρο με αναλογία 50 προς 50% πάνω στους βουλευτές που θα εκλεγούν (όχι μόνο στους υποψηφίους) με την προϋπόθεση να δοθεί δίμηνη αναβολή για να εγγραφούν οι δημοκρατικοί πολίτες στους καταλόγους και να ελεγχθούν οι διπλοτριπλοεγγραφωμένοι. Ο Σοφούλης, όμως, και οι άλλοι ηγέτες των κομμάτων του Κέντρου απέρριψαν την πρόταση.³⁶¹

Στην περιοχή της Λάρισας καταρτίσθηκαν οι συνδυασμοί του Λαϊκού Κόμματος (Ροδόπουλος, Νικολαΐδης, Ράπτης κ.ά.) του Ν. Ζέρβα (Κακαγιάννης) και των Φιλελευθέρων (υποβλήθηκαν τρεις υποψηφιότητες: Κουτσίνας, Βλάχος, Ηρακλείδης) που όμως δεν θα υποστηριχθούν στον προεκλογικό αγώνα εξαιτίας των αντίξοων συνθηκών που επικρατούν στην ύπαιθρο.³⁶² Χαρακτηριστικό είναι το σχετικό τηλεγράφημα που αποστέλλει ο υποψήφιος κ. Κουτσίνας προς τον κ. Σοφούλη, πρόεδρο των Φιλελευθέρων περιγράφοντας τη σύλληψή του και την παρεμπόδισή του στην επαρχία Λάρισας να περιοδεύσει στα ομόνυμα χωριά.³⁶³ Ο δε υποψήφιος κ. Βλάχος με επιστολή του στις εφημερίδες *‘Ελευθερία’* και *‘Αλήθεια’* θα κοινοποιήσει στις 22 Μαρτίου την απόσυρση της υποψηφιότητάς του.³⁶⁴

Για την κατάσταση που επικρατούσε παραμονή των εκλογών στην επαρχία της Λάρισας και των Φαρσάλων ενδεικτική είναι η καταγγελία που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *‘Αλήθεια’* για τις προειδοποιήσεις του λήσταρχου Σούρλα στα χωριά Κακλετζή, Ρίζι, Βρυσιά, Πάνω και Κάτω

³⁵⁹ Εφημ. *‘Αλήθεια’* 23/3/1946 *‘Εκλογική νοθεία....’*

³⁶⁰ Εφημ. *‘Ελευθερία’* 9/3/1946 *‘Η συνέντευξη των διεθνών παρατηρητών’*

³⁶¹ Δοκίμιο ..ό.π.σ.551

³⁶² Αρσενίου *‘Γένεση ...’* ό.π. σ.41

³⁶³ Εφημ. *‘Αλήθεια’* 21/3/1946 *‘Η σύλληψη Κουτσίνα από ληστοσυμμορίτες’*

³⁶⁴ Εφημ. *‘Αλήθεια’* 24/3/1946 *‘Ο κ.Βλάχος απέσυρε την υποψηφιότητά του’*

Τσαμάνι λέγοντας πως ‘αν δεν πάει κανένας να ψηφίσει να μη γυρίσει στο χωριό.’ Στο δε σιδηροδρομικό σταθμό Φαρσάλων χωροφύλακες με αυτόματα παρακολουθούσαν και έσπρωχναν τον κόσμο να ψηφίσει, ενώ έκαναν έρευνες στο τραίνο για δήθεν προκηρύξεις του ΕΑΜ. Το προσωπικό του τραίνου έκανε ½ ώρα στάση εργασίας σε ένδειξη διαμαρτυρίας.³⁶⁵ Παρόμοια γεγονότα συνέβησαν στις Ν.Καρυές όπου η φρουρά του εκλογικού σώματος αναγκάστηκε να συλλάβει τον Εβενίτη Αχ.Γκουντέδιο ο οποίος απειλούσε με το όπλο στο χέρι τον κόσμο να ψηφίσει.³⁶⁶ Στον Πυργετό ο λήσταρχος Τσαντούλας τη νύκτα της 31/3/46 και ώρα 11 έκανε επιδρομή στο χωριό, τρομοκράτησε τους κατοίκους, άνοιξε όλα τα σπίτια και συνέλαβε δέκα πολίτες και τους οδήγησε με στρατιωτικά αυτοκίνητα στον Κόκκινο Πύργο να ψηφίσουν υπό την απειλή των όπλων. Σχεδόν όλοι αυτοί ψήφισαν χωρίς βιβλιάρια. Σε όλους έδιναν ψηφοδέλτια του Λαϊκού Κόμματος εκ των προτέρων έτοιμα με τους σταυρούς προτιμήσεως στα ονόματα των υποψηφίων της περιοχής Αλεξιάδη Σπυρίδωνος, Λίτσιου Ιωάννου και Αλεξανδρή Αποστόλου.³⁶⁷

Τα αποτελέσματα των εκλογών της 31^{ης} Μαρτίου 1946 θα αναδείξουν νικητή το Λαϊκό Κόμμα και πιο αναλυτικά θα συγκεντρώσει μια συντριπτική πλειοψηφία με το 64,7% των έγκυρων ψήφων και το 67% των εδρών στο κοινοβούλιο. Η Εθνική Πολιτική Ένωση θα λάβει 20% και το κόμμα των Φιλελευθέρων μόλις το 14,4%. Η αποχή (δηλ. οι ψήφοι της Αριστεράς) υπολογίζεται γύρω στο 25%. Ωστόσο στη Θεσσαλία η αποχή άγγιξε την πλειοψηφία των ψηφοφόρων. Συγκεκριμένα στη Λάρισα έφτασε στο 74% (στους 7667 ψηφοφόρους ψήφισαν 1991), όπως επίσης και στο Βόλο το ίδιο ποσοστό.³⁶⁸

Σύμφωνα με μαρτυρίες υποψηφίων του κόμματος του κ. Παπανδρέου (Κ. Περραιβού και Τ. Γεωργίου) στη Λάρισα η αποχή υπολογίστηκε στο 65%. Από στοιχεία του Υπουργείου Εσωτερικών, το 1936 ψήφισαν 4.078 και με τους νέους εγγραφέντες 1.815 έγιναν 5.900 περίπου. Το 1946 από αυτούς ψήφισαν οι 1.930 δηλ. αποχή 3.970, η οποία άγγιξε το 67% περίπου. Το κόμμα των Φιλελευθέρων έλαβε 200 ψηφοδέλτια έναντι 951 που είχε λάβει το 1936.³⁶⁹

Σύμφωνα με ανακοίνωση της Νομαρχίας³⁷⁰ τα αποτελέσματα των παρακάτω χωριών έχουν ως εξής:

³⁶⁵ Πετρίδης Π., ‘Στη δίνη του εμφυλίου...’ σ.431-‘Καταγγελία στην εφημερίδα ‘Αλήθεια’ Λάρισα 2-4-1946’

³⁶⁶ Ό.π.σ.432

³⁶⁷ Ό.π.σ. 432 –Έκθεση (απόσπασμα) Νομαρχιακής Επιτροπής ΕΑΜ Λάρισα, Απρίλης 1946

³⁶⁸ Εφημ. ‘Αλήθεια’ 1/4/1946 ‘ Ζήτη ο δημοκρατικός Λαρισαϊκός λαός’

³⁶⁹ Αρσενίου ‘Γένεση...’ό.π.σ. 44

³⁷⁰ Εφημ. ‘Αλήθεια’ 2/4/1946

ΠΕΡΙΟΧΗ-ΧΩΡΙΟ	ΨΗΦΟΦΟΡΟΙ	ΨΗΦΙΣΑΝ	ΑΠΟΧΗ
Τσαριτσάνη	969	69	98%
Ελασσόνα	1794	450	78%
Δεμεράδες	152	16	90%
Σαμαρίνα	807	38	96%
Δεσκάτη	360	48	87%
Καστανιά	658	30	96%
Πολυνέρι	481	130	73%
Αιμιλιανός	545	127	77%
Καλλιθέα	597	213	60%
Σταυρός Φα/λων	424	313	22%

ΠΕΡΙΟΧΗ-ΧΩΡΙΟ	ΨΗΦΟΦΟΡΟΙ	ΨΗΦΙΣΑΝ	ΑΠΟΧΗ
Δελέρια	1342	403	939
Μελιβοία	934	195	739
Σπηλιά Συκ/ρίου	331	3	328
Δοξάρα	549	462	87
Δρίσκολη	580	474	106
Κρανιά Τιρ/βου	342	173	169
Φαλάνη	974	373	599
Βαμβακού	1162	966	196
Λιβάδι	800	476	324
Κοκκινοπλό	678	109	537
Κρανιά Ελ/νας	713	78	635
Κάτω Βασιλικό	714	643	71
Άγιος Δημ/ριος	369	205	164
Άγιοι Ανάρ/ροι	542	246	296

Συγκεντρωτικά αποτελέσματα των τεσσάρων θεσσαλικών πόλεων:

ΠΟΛΕΙΣ	ΨΗΦΟΦΟΡΟΙ	ΨΗΦΙΣΑΝ	ΑΠΟΧΗ
ΛΑΡΙΣΑ	7.667	1.991	74%
ΒΟΛΟΣ	14.000	3.700	74%
ΤΡΙΚΑΛΑ	5.997	1.885	65%
ΚΑΡΔΙΤΣΑ	6.434	1.659	76%
ΣΥΝΟΛΟ	34.798	9.136	76%

Η έκθεση της Συμμαχικής Αποστολής των Παρατηρητών, η οποία παρεδόθη στη δημοσιότητα στις 11 Απριλίου 1946, υποστήριζε ότι οι εκλογές <<διεξήχθησαν ελεύθερα και δίκαια, ηρέμως και με τάξιν, δυνάμεναι να παραβληθώσι ως προς την ευπρέπειαν προς τας εν Γαλλία, Μεγάλη Βρετανία και Ηνωμέναις Πολιτείας>> και ότι το αποτέλεσμα

τους <<αντιπροσωπεύει την πραγματική και έγκυρον ετυμηγορίαν του ελληνικού λαού>>.³⁷¹

Σχολιάζοντας τα αποτελέσματα των ελληνικών εκλογών στη Νέα Υόρκη στις 17/4/1946, ο Αμερικανός βουλευτής του Δημοκρατικού Κόμματος Σέσιλ Κιγκ από την Καλιφόρνια σε έκθεσή του προς τον πρόεδρο Τρούμαν υποστηρίζει 'ότι αν γίνονταν τίμιες εκλογές η μοναρχική παράταξη θα υφίστατο πλήρη ήττα. Την παράταξη αυτή δεν την υποστηρίζει παρά το 1/5 του πληθυσμού. Η έκθεση των παρατηρητών είναι αστήριχτη'.³⁷²

Η ΕΠΟΜΕΝΗ ΜΕΡΑ ΤΩΝ ΕΚΛΟΓΩΝ-ΟΔΕΥΟΝΤΑΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΝΟΠΛΗ ΣΥΡΡΑΞΗ

Η νέα αυτοδύναμη κυβέρνηση(Κων. Τσαλδάρη) που θα προκύψει από τις εκλογές της 31^{ης} Μαρτίου 1946 θα επιφέρει και αλλαγές προσώπων τόσο στην τοπική αυτοδιοίκηση όσο και στις στρατιωτικές αρχές. Έτσι στη Λάρισα θα αντικατασταθούν ο νομάρχης Ματθαίος Βασιλάκης και ο στρατηγός Χρ. Αβραμίδης. Στη θέση τους θα τοποθετηθούν την 24^η Απριλίου 1946, νομάρχης ο Κωνσταντίνος Ζαούσης, ενώ η Στρατιωτική Διοίκηση Θεσσαλίας καταργήθηκε και στην έδρα της εγκαταστάθηκε το Β' Σώμα Στρατού με διοικητή τον Σπύρο Γεωργούλη.³⁷³

Η επόμενη μέρα των εκλογών θα συνοδευτεί με νέα έξαρση της τρομοκρατίας στην ευρύτερη περιοχή της Λάρισας καθώς οι φόνοι πολιτών, χωροφυλάκων και μελών συμμοριών θα ενταθούν ενώ δεν θα λείψουν και οι επιδρομές των παρακρατικών οργανώσεων εναντίον τυπογραφείων (*Ελευθερία* και *Αλήθεια*) και γραφείων του ΕΑΜ, του ΚΚΕ, της ΕΠΟΝ καθώς και των συνδικαλιστικών και εκπολιτιστικών οργανώσεων. Στο χρονικό διάστημα, Μάρτιος-Ιούλιος 1946, θα σημειωθούν 59 δολοφονίες κατοίκων στην πόλη και στην περιφέρεια του νομού.³⁷⁴

Σε αντίστοιχο άρθρο της εφημερίδας '*Ελευθερίας*' για την δημόσια κατάσταση που επικρατεί στη Θεσσαλία μετά τις εκλογές της 31/3/1946 αναφέρεται πως δρουν ένοπλες συμμορίες ανταρτών στην ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλίας. Συγκεκριμένα, του Καπετάν Ζαραλή στην

³⁷¹ Πολιτική Επιθεώρηση, Έκθεση Αποστολής Παρατηρητών, τ.Γ',σελ.443-445

³⁷² Πετρίδης Π, ' Στη δίνη..'σ.467 από Εφημ. 'Αλήθεια' 18-4-1946

³⁷³ Αρσενίου 'Γένεση...'.-Στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα συνεχίζονται οι φόνοι πολιτών που ανήκουν στο ΕΑΜ-ΚΚΕ (Τ.Τσαπράλος, Γ.Νάτσας,Δ. Παπανικολάου, κ.ά.) από ακροδεξιές συμμορίες αλλά και υπάρχει αντίδραση από πλευράς ΕΑΜ (γεγονότα Σελίτσιανης με τρεις νεκρούς χωροφύλακες και πέντε κατοίκους) και φόνος του πρώην Εασαδίτη Γιουγλαρή σ.76

³⁷⁴ Ο.π.σ.85

περιφέρεια Καλαμπάκας, του Καπετάν Λέοντα ή Ίταμου στην Καρδίτσα, του Περονόσπορου στην περιοχή του Κισσάβου και του ανατολικού Ολύμπου και του Καπετάν Μπελή στην περιοχή Καρδίτσας-Δομοκού. Εκτός όμως αυτών, κατά καιρό κάνουν την εμφάνισή τους ομάδες στις περιφέρειες Ελασσόνας, Φαρσάλων και Πηλίου, οι οποίες συγκροτούνται εντός λίγων ωρών και αυτοδιαλύονται αμέσως. Συγκροτούνται από χωρικούς ή κατοίκους των πόλεων και ενεργούν τοπικά εγχειρήματα και κατόπιν επιστρέφουν στις εστίες τους.

Εκτός όμως των ανωτέρω ομάδων σημειώνεται και η δράση παρακρατικών συμμοριών όπως του Καλαμπαλίκη στο Πήλιο, του Μπίσδα στον Αλμυρό, του Σούρλα στα Φάρσαλα και άλλων στις περιφέρειες των Τρικάλων και της Καρδίτσας. Σε ότι έχει σχέση με την χορήγηση όπλων στις ομάδες εθνοκροτών, παρέχεται η πληροφορία ότι είναι αδύνατο αυτό το γεγονός γιατί το Κράτος δεν μπορεί να στηριχθεί σε ιδιώτες, αλλά μόνο σε δικές του δυνάμεις. Άρα οι αξιώσεις για εξοπλισμό των ιδιωτών είναι απαράδεκτες.³⁷⁵

Αποδεικνύεται όμως ότι ήδη πριν το καλοκαίρι του 1945 οι τοπικές οργανώσεις του Εθνικού Κόμματος Ελλάδας και η νεολαία του οπλίζονται και προετοιμάζονται για μια σύγκρουση που επρόκειτο να λυθεί με στρατιωτικά και όχι με πολιτικά μέσα.³⁷⁶

Στην αρχή του καλοκαιριού 1946 το Β' Σώμα Στρατού, με έδρα τη Λάρισα θα παρατάξει τις παρακάτω δυνάμεις στη γύρω περιοχή για την έναρξη των εκκαθαριστικών επιχειρήσεων: τη II Μεραρχία –πεδινής σύνθεσης στη Λάρισα, με ανάπτυξη τη μεν 3^η Ορεινή Ταξιαρχία με το 614 Τ.Ε στην Ανατολική Θεσσαλία (Πήλιο, Μαυροβούνι, Βόλος, κτλ) και τη δε 22^η Ταξιαρχία με το 612 Τ.Π (Εθνοφρουράς) στον Όλυμπο και τα Χάσια (Τίρναβο, Ελασσόνα, Δεσκάτη κτλ).³⁷⁷ Πιο συγκεκριμένα οι στρατιωτικές επιχειρήσεις θα γίνουν τον Ιούνιο στη Βόρεια Ελασσόνα, τον Ιούλιο στον Κάτω Όλυμπο, η επιχείρηση 'Κένταυρος' στην περιοχή Όσσας στις 10-11 Αυγούστου, η επιχείρηση 'Κέκρωψ' στα Αντιχάσια στις 3-6 Δεκεμβρίου και η επιχείρηση 'Ζεύς' στον Κάτω Όλυμπο στις 10-31 Δεκεμβρίου.

Σύμφωνα με την 'Αλήθεια', μετά τις εκλογές, μέσα στον Απρίλιο θα αρχίσουν εκκαθαριστικές επιχειρήσεις στην επαρχία Ελασσόνας, οι οποίες θα διενεργηθούν από τη Χωροφυλακή και από τοπικές ομάδες Εβενιτών στα χωριά του Ολύμπου, Αμάρμπε και Ποταμιάς.³⁷⁸ Στις 28

³⁷⁵ Εφημ. 'Ελευθερία' Απρίλιος 1946, 'Η ύπαιθρος υποφέρει-Πώς εμφανίζεται η δημόσια ασφάλεια εις την Θεσσαλίαν'

³⁷⁶ Π. Βόγλης, Φ. Τσίλαγα, Ι. Χανδρινός, Μ. Χαλαμπίδης (επιμ.) 'Η εποχή των ρήξεων -Η ελληνική κοινωνία στη δεκαετία του 1940'' εκδ. Επίκεντρο, σ. 264-265-Υπόμνημα στελεχών ΕΘΝΕ Κουτσούκου και Κατσούλη στον Ν. Ζέρβα

³⁷⁷ Μαργαρίτης Γ. 'Ιστορία.. ' τ. Α σ. 243

³⁷⁸ Εφημ. 'Αλήθεια' 12/4/1946, 'Στην περιφέρεια Ελασσόνας άρχισαν εκκαθαριστικές επιχειρήσεις απ' τη Χωροφυλακή'

του ίδιου μήνα θα γίνουν ανάλογες επιχειρήσεις στον Κίσσαβο, όπου αυτή τη φορά θα υπάρξουν θύματα στο χωριό Σελίτσσανη με αμφότερες απώλειες, πέντε νεκροί πολίτες και τρεις χωροφύλακες καθώς και τέσσερις τραυματίες.³⁷⁹

Αυτές οι εκκαθαριστικές επιχειρήσεις έχουν ως κύριο στόχο τους την προσβολή και εξόντωση των αντάρτικων ομάδων των συγκεκριμένων περιοχών όπου διενεργούνται καθώς και οι συλλήψεις παντός υπόπτου ευρισκόμενου σ' αυτές τις περιοχές, ιδιαίτερα ξένων και χωρίς ταυτότητα ή ακόμη και αυτών που έχουν εγκαταλείψει τα χωριά τους με σκοπό να προσεγγίσουν το στρατό ή τη χωροφυλακή. Επιδιώκουν την προσωρινή εγκατάσταση ισχυρών στρατιωτικών τμημάτων σε ορισμένα χωριά της περιοχής, την ανακάλυψη και κατάσχεση αποθεμάτων τροφίμων και εφοδίων που έχουν συγκεντρωθεί από τους αντάρτες, τον πλήρη αφοπλισμό της περιοχής καθώς και την εξερεύνηση και καταστροφή όλων των δρομολογίων και των θέσεων της ορεινής περιοχής που προσφέρονται ως κρησφύγετα των ανταρτών. Τελικός σκοπός τους ήταν η αποσύνθεση του Εφεδρικού ΕΛΑΣ με τη σύλληψη των στελεχών και των μελών του και ο πειθαναγκασμός των κατοίκων της περιοχής να επανέλθουν στις εστίες τους και να επιδοθούν σε ειρηνικά έργα. Μετά την αποπεράτωση των παραπάνω ενεργειών για να διατηρηθούν τα επιτευχθέντα αποτελέσματα και να εξασφαλιστεί η μόνιμη κατοχή της περιοχής επιβάλλεται η μόνιμη εγκατάσταση ισχυρών σταθμών χωροφυλακής, αποτελούμενα από 80-100 άνδρες σε ενδιαφέροντα σημεία όπως: Γόννοι, Κάρυα, Ραψάνη, Ολυμπιάδα, Πύθιο, Μονή Σπαρμού, Κρυόβρυση κ.ά.³⁸⁰.

Τα αποτελέσματα αυτών των επιχειρήσεων ωστόσο ήταν πενιχρά αν αναλογιστεί κανείς ότι το σύστημα ενισχύσεως της χωροφυλακής με χωροφύλακες άνευ θητείας δε απέδωσε τα αναμενόμενα αποτελέσματα αλλά αντίθετα δημιούργησε πρόσθετες υποχρεώσεις στο στρατό. Τα τμήματα του στρατού ήταν αναγκασμένα να σπεύδουν σε βοήθεια εκείνων των σταθμών χωροφυλακής που προσβάλλονταν μιας και ήταν αδύνατη η αντιμετώπιση των επιθέσεων των ανταρτών. Μάλιστα προτείνεται ως μέτρο αντιμετώπισης αυτής της κατάστασης την οργάνωση Ταγμάτων Στρατού υπαίθρου και ορεινής σύνθεσης με την εξασφάλιση ζωτικών κέντρων μέσω των οποίων θα κινούνται μεταβατικά αποσπάσματα για να υπάρξει συνεχής έλεγχος της υπαίθρου.³⁸¹

Το αντιφατικό και απρόβλεπτο φαινόμενο που παρατηρείται σ' αυτές τις επιχειρήσεις είναι ότι αφού έχει τελειώσει ο στρατός την εκκαθάριση

³⁷⁹ Ο.π. 28/4/1946, 'Η ανταρτομάνα Σελίτσσανη ματοκυλίστηκε'

³⁸⁰ Αρχεία ΓΕΣ/ΔΙΣ, 7/8/1946 -1101/Β/16 σελ.340- 'Οδηγίες για την διεξαγωγή και παγίωση της επιχείρησης 'ΖΕΥΣ'

³⁸¹ Αρχεία ΓΕΣ/ΔΙΣ, 27/8/1946, 1101/Β/45, σελ.405- 'Εκθεση γεγονότων εκκαθαριστικών ενεργειών ΖΕΥΣ, ΚΡΟΝΟΣ, ΑΤΛΑΣ, ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ'

μιας περιοχής και αρχίζει μια νέα επιχείρηση σε άλλη περιοχή, τα αντάρτικα τμήματα κατορθώνουν να παρεισφρήσουν και πάλι στις ήδη εκκαθαρισμένες περιοχές. Τέτοιο παράδειγμα ήταν οι περιοχές του Κισσάβου-Μαυροβουνίου και του Κάτω Ολύμπου όπου οι αντάρτες κατορθώνουν εν μέσω χειμώνα με μακριές και απρόβλεπτες πορείες να βρίσκονται μακριά από το στρατό αλλά και από τα κέντρα διαχείρισης.³⁸²

Για το ίδιο χρονικό διάστημα (Ιούνιος-Δεκέμβριος 1946) παράλληλα με τις εκθέσεις του Εθνικού Στρατού, το Αρχηγείο Θεσσαλίας του ΔΣΕ θα εκδώσει δύο δελτία επιχειρήσεων το υπ' αριθμ.1 και το υπ' αριθμ.2, στα οποία περιγράφει διεξοδικά τις συμπλοκές και μάχες των τοπικών αντάρτικων δυνάμεων εναντίον σταθμών χωροφυλακής, αστυνομικών τμημάτων καθώς και τμημάτων στρατού πλαισιωμένα με διάφορες ομάδες παρακρατικών(Γρ,Σούρλα) και Εβενιτών των γύρω χωριών.

Το ένα δελτίο(υπ'.αριθμ.1) περιγράφει την έναρξη των επιχειρήσεων των αντάρτικων τμημάτων δηλ. από 1η Ιουνίου μέχρι 31η Οκτωβρίου και αναφέρεται στις περιοχές των Αρχηγείων Κισσάβου, Ολύμπου, Χασιών και Αγράφων. Μάλιστα τονίζει πως για τη δράση των άλλων τμημάτων των Αρχηγείων Πηλίου, Κόζιακα, του Συγκροτήματος Ιππικού και του Συγκροτήματος της Γούρας δεν υπάρχουν πλήρη στοιχεία και όταν αργότερα συγκεντρωθούν θα παρουσιαστούν σε επόμενο δελτίο.³⁸³

Το δεύτερο ανακοινωθέν (υπ'.αριθμ.2) τοποθετεί την έναρξή του στις 11 Νοεμβρίου του 1946 με αναφορά στα τμήματα του Πηλίου και του Κόζιακα αλλά ταυτόχρονα εμπεριέχει και δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στις προηγούμενες περιοχές(Τίρναβος 9-10/11/1946, Ελασσόνα 10/11/1946, Χατζημπαϊράκι-Σουλειϊμέζι Φαρσάλων 19/11, Ολυμπιάδα Ολύμπου 21/11 κτλ.).³⁸⁴

Ακόμη θα σημειωθούν και φόνοι προέδρων κοινοτήτων από ομάδες ανταρτών, της Κρασιάς-Θ. Μαστροδήμου και του Τζαμιού Συκουρίου-Ε. Γρουσόπουλου, οι οποίοι ήταν και αρχηγοί των τοπικών επιτροπών της EBEN των χωριών τους.³⁸⁵

Στις αρχές του καλοκαιριού, την 1/6/1946, θα αρχίσουν εκκαθαριστικές επιχειρήσεις από τη Χωροφυλακή και το στρατό στην περιοχή της Ελασσόνας και του Μαυροβουνίου, με επικεφαλής τον ίδιο τον ανώτερο διοικητή της Ηρακλόπουλο και τον διευθυντή Χωροφυλακής Λάρισας Σκορδαρά.³⁸⁶ Ο Γ.Ζιαζιάς αυτόπτης μάρτυρας των γεγονότων αυτών θυμάται: *‘Επιστρατεύτηκα κι εγώ το 1946 στην ταξιαρχία του Ρίμινι, για*

³⁸² Ο.π.11/12/1946, 1101/Α/8 σελ.673, Β'ΣΣ προς ΓΕΣ – *‘Κατάσταση εχθρού’*

³⁸³ Ο.π., ΓΕΣ/ΔΙΣ, 1037/Ε/73, σελ.477- *‘Δελτίο επιχειρήσεων για περιοχή Κισσάβου, Ολύμπου, Χασιών, Αγράφων ΔΣΕ/Αρχηγείο Θεσσαλίας.’*

³⁸⁴ Ο.π.,ΓΕΣ/ΔΙΣ, 1037/Γ/1-2, σελ.134- *‘Διαταγή-Δράση τμημάτων στους μήνες Νοέμβριο-Δεκέμβριο 1946, ανακοινωθέν υπ. 'αριθμ.2, ΔΣΕ/Γενικό Αρχηγείο’*

³⁸⁵ Εφημ. *‘Αλήθεια’* 30/5/1946 *‘Άγνωστοι σκότωσαν τους τρομοκράτες προέδρους’*

³⁸⁶ Εφημ. *‘Αλήθεια’* *‘Να σταματήσουν οι εκκαθαριστικές επιχειρήσεις’*

να συμπληρώσω όπως ήθελε τότε ένας νόμος, την στρατιωτική μου θητεία και είδα την βοήθεια(Αμερικανική) αυτή τόσο σε εφόδια και οπλισμό, όσο και σε εκπαίδευση. Ήμουν μάρτυς εγκληματικών ωμοτήτων και από τις δύο μεριές κατά τη διάρκεια των ετών 1946-47. Τι να πρωτοθυμηθώ; Τα πτώματα διάτρητα από σφαίρες των στρατιωτών και των ανταρτών; Τους τραυματίες αντάρτες που αντί για βοήθεια να τους αποτελειώνουν στις εκκαθαρίσεις του στρατού; Να θυμηθώ στον Κίσσαβο που ήλθα αντιμέτωπος με αντάρτες φίλους, που κάναμε μεταβολή κουνώντας τα κεφάλια μας; Να θυμηθώ κορίτσια που σε έλεγχο σε σταθμό σιμά στο Μακρυχώρι που στα καλάθια και κάτω από τις ντομάτες είχαν κρυμμένες από μια χειροβομβίδα με προορισμό τους αντάρτες και να κάνουμε τον χαζό για να μην τις στείλουμε στο εκτελεστικό; Να θυμηθώ την φρικιαστική σκηνή λυντσαρίσματος, όταν είδα σε καρότσα φορτηγού αυτοκινήτου του στρατού ακρωτηριασμένα με μαχαίρια σώματα φαντάρων μαχητών και σε αντίποινα το λυντσάρισμα ανταρτών με συντριβή των κεφαλιών τους με τ'άρβυλα στρατιωτών;³⁸⁷

Ο δε μητροπολίτης Ελασσόνας, με δηλώσεις του στον τύπο της Κυριακής στις 16/6/1946 στηλιτεύει την τρομοκρατία και καλεί τους κατοίκους της περιφέρειάς του σε <<χριστιανική συναδέλφωση>>, για να αποφευχθεί ο εμφύλιος πόλεμος. Στο ίδιο πνεύμα κινούνται και κάποιες Κοινότητες, όπως η Καρύτσα και το Δερελί, που πραγματοποίησαν κοινές συσκέψεις αντιπροσώπων και των δύο παρατάξεων, τόνισαν την ανάγκη ησυχίας και κοινωνικής γαλήνης και σαν πρώτο μέλημά τους ,για να εμπεδώσουν την έννοια της ενότητας, προχώρησαν σε συμπλήρωση των κοινοτικών συμβουλίων.³⁸⁸

Τη 10^η Ιουλίου 1946 επισκέπτεται τη Λάρισα ο υπουργός των Ενόπλων Δυνάμεων Π. Μαυρομιχάλης με μοναδικό σκοπό <<να αποκατασταθεί η τάξη στην περιοχή και να αφοπλισθούν οι ένοπλες ομάδες>>. Παρευρίσκονται εκπρόσωποι των τριών εφημερίδων της πόλης: για την *Ελευθερία* ο Τάκης Γεωργίου, τον *Ημερήσιο Κήρυκα* ο Τάκης Γραμματίδης και την *Αλήθεια* ο Λάζαρος Αρσενίου. Σε ερώτηση του τελευταίου για το αν θα αφοπλισθούν οι Σούρληδες, ο υπουργός απάντησε: <<Ποιοι Σούρληδες ;>> και επεξήγησε ότι γι'αυτόν <<ένοπλοι που διασαλεύουν την τάξη είναι οι αριστεροί>>, δηλαδή οι καταδιωκόμενοι και όχι οι καταδιώκοντες.³⁸⁹

Ο μήνας Ιούλιος επιφυλάσσει για την πόλη της Λάρισας απανωτές δολοφονίες ανύποπτων πολιτών και στελεχών του ΕΑΜ-ΚΚΕ καθώς και κλείσιμο των εφημερίδων '*Αλήθεια*' και '*Ελευθερία*' (12 Ιουλίου 1946). Στα μέσα του μήνα, στις 18 Ιουλίου, στα σταυροδρόμια και στις γωνίες της πόλης υπάρχουν γιγαντιαία μπλόκα αποτελούμενα από μεικτά

³⁸⁷ Ζιαζιάς σ.109

³⁸⁸ Εφημ. 'Αλήθεια' Το Δερελί συμφιλώθηκε-Συμφιλίωση πραγματοποιήθηκε και στην Καρύτσα'

³⁸⁹ Αρσενίου 'Γένεση...'ό.π.σ.82

αποσπάσματα στρατού, χωροφυλακής και παρακρατικών, οι οποίοι διενεργούν 'ελέγχους' στους διερχόμενους πολίτες. Θα συλληφθούν περισσότερα από εξακόσια άτομα. Ελάχιστοι αφέθηκαν ελεύθεροι, οι περισσότεροι στάλθηκαν εξορία και δεκάδες βασανίστηκαν στα μπουντρούμια της Ασφάλειας. Δέκα από αυτούς υπέκυψαν και τα πτώματά τους εξαφανίστηκαν. Από τότε τα μπλόκα στους δρόμους θα γίνουν συχνό φαινόμενο.³⁹⁰

Οι συλλήψεις που πραγματοποιήθηκαν τόσο εντός της πόλης όσο και στα γύρω χωριά δεν εξαιρούσαν ηλικίες. Μάλιστα μέσα σ' αυτό το ζοφερό φαινόμενο των συλλήψεων και στη συνέχεια των εκτοπίσεων με αποφάσεις των Επιτροπών Ασφαλείας θα υπάρξουν και περιπτώσεις ανθρώπων που διακωμωδούσαν την όλη κατάσταση. Χαρακτηριστικός είναι ο διάλογος ηλικιωμένου από το χωριό Αργυροπούλι Τιρνάβου, ο οποίος είχε εκτοπισθεί μαζί με την ηλικιωμένη σύζυγό του για ένα χρόνο στην Αλόννησο, με τον διοικητή Χωροφυλακής Τιρνάβου, Ρωμάνο:

-Γύρισες παππού;

-Γύρισα.

-Πώς περάσατε;

-Καλά.

-Την μπάμπω την έχεις καλά;

-Καλά την έχω, την έχω και γκαστρωμένη³⁹¹!

Στο διάστημα αυτό μέχρι τον Ιούλιο του 1946 η *ένοπλη μορφή της αυτοάμυνας* έχει πάρει διαστάσεις καθολικές και εκφράζεται κυρίως με τις επιδρομές και τους αφοπλισμούς των σταθμών Χωροφυλακής σε όλη την επικράτεια του νομού (Αθανάτη, Σπήλιο, Ραψάνη, Αργυροπούλι κτλ.).³⁹² Παρατηρείται το φαινόμενο της εγκατάλειψης της υπαίθρου και της αθρόας μετακίνησης στην πόλη της Λάρισας με συνέπειες δυσανάλογες. Οι κάτοικοι της υπαίθρου για να αποφύγουν τις ένοπλες παρακρατικές συμμορίες και τους ένοπλους καταδιωκόμενους καταφεύγουν στις πόλεις.

Μετακινήσεις πληθυσμών έγιναν όχι μόνο προς την πόλη της Λάρισας αλλά και προς τις πρωτεύουσες των επαρχιών του νομού (Τίρναβος, Αγιά, Φάρσαλα, Ελασσόνα). Είναι το πρώτο κύμα εσωτερικής μετακίνησης πληθυσμών καθώς ακολουθεί και δεύτερο το 1947, όταν δημιουργήθηκαν οι 'νεκρές ζώνες' για να αποκοπεί ο ΔΣΕ από εφεδρείες και από τη λαϊκή του βάση υποστήριξης. Στο χωριό Αργυροπούλι Τιρνάβου μετακινήθηκε ένα τμήμα του συνολικού πληθυσμού προς τον Τίρναβο τον Ιούλιο του 1946. Τοποθετήθηκαν ως φιλοξενούμενοι σε σπίτια επωνύμων και ένα χρονικό διάστημα πλήρωναν και κάποιο συμβολικό ενοίκιο. Μάλιστα αυτοί που μετακινήθηκαν ήταν

³⁹⁰ Αρσενίου 'Γένεση..' ό.π. σ.86

³⁹¹ Μαρτυρία Κώστα Κουτίνα, κατοίκου Αργυροπουλίου Τιρνάβου

³⁹² Μαρτυρία Αντώνη Μπλάκου, κατοίκου Αργυροπουλίου Τιρνάβου

‘εθνικόφρονες’, οι ‘ουδέτεροι’ παρέμειναν στο χωριό και στα γύρω βουνά βρίσκονταν καταδιωκόμενοι οι ‘αριστεροί’ με τις οικογένειές τους.³⁹³

Η κατάσταση που δημιουργείται στην πόλη της Λάρισας δεν έχει προηγούμενο. Για να αποτρέψει περαιτέρω επιδείνωση αυτής της κατάστασης ο Διοικητής της Χωροφυλακής στις 16 Ιουλίου 1946:

«Άπαντες οι ενταύθα προσωρινώς διαμένοντες, προερχόμενοι εκ ξένων περιφερειών, δέον όπως, εντός 24ώρου, από της παρούσης, εγκαταλείψουν την Λάρισαν και επιστρέψουν εις τας εστίαις των. Τούτ’ αυτό δέον να πράξωσι και οι εις τας λοιπάς πόλεις και τα χωρία της περιφερείας ημών, λόγω εγκαταλείψεως των τόπων της μονίμου διαμονής των, διαμένοντες. Μετά την προθεσμίαν ταύτην θα συλληφθώσι άπαντες ούτοι και θα παραπεμφθούν εις το δικαστήριον επί παραβάσει του νόμου περί μέτρων προς εμπέδωσιν της δημόσιας ασφαλείας και τάξεως, Δηλαδή του Γ΄ Ψηφίσματος».³⁹⁴

Ειδικά για αυτούς που προέρχονται από τα χωριά της επαρχίας Λάρισας και Φαρσάλων δύο είναι οι εναλλακτικές λύσεις που τους προσφέρονται, ή να γυρίσουν στα χωριά τους προσκυνημένοι, ζητώντας έλεος από τις παρακρατικές ακροδεξιές συμμορίες και να ψηφίσουν ολοφάνερα την επάνοδο του βασιλιά ή να καταφύγουν στα βουνά για αυτοπροστασία.³⁹⁵

Στις 12/7/1946 θα σταματήσουν τη λειτουργία τους η ‘Ελευθερία’ (ανεξάρτητη-Κεντρώα) και η ‘Αλήθεια’ (όργανο του ΕΑΜ) με την κατηγορία της ‘εμπρηστικής είδησης’. Η είδηση αφορούσε τον ΣΑΝ (Σύνδεσμος Αξιωματικών Νέων) και τις παρασκηνιακές του δραστηριότητες στο στρατό. Ταυτόχρονα συλλαμβάνεται ο διευθυντής της ‘Αλήθειας’ (Γ. Παπαϊωάννου) όπως και ο αρχισυντάκτης της (Ι. Παπαγαρυφάλλου) που έχει καταδικασθεί σε 7 μήνες φυλακή.³⁹⁶ Το ίδιο βράδυ ‘άγνωστοι’ θα ρίξουν χειροβομβίδα στις τυπογραφικές εγκαταστάσεις της ‘Ελευθερίας’, τραυματίζοντας τέσσερα άτομα του προσωπικού της.³⁹⁷ Μπροστά σ’ αυτή την πρωτοφανή κατάσταση που συμβαίνει στην πόλη, ο διευθυντής του ‘Ημερήσιου Κήρυκα’ εκφράζει τον αποτροπιασμό του και καταδικάζει απερίφραστα τα γεγονότα.

Προς το τέλος του Ιουλίου (29/7) θα ξανάρθει στη Λάρισα ο υπουργός Μαυρομιχάλης, αυτή τη φορά συνοδευόμενος από τον αρχηγό του Γενικού Επιτελείου Π. Σπηλιωτόπουλο. Με δηλώσεις του στον ‘Ημερήσιο Κήρυκα’ θα δηλώσει εμφαντικά: <<Κανείς ας μην αμφιβάλλει ότι θα επιβληθεί συντόμως η τάξις>>. Μετά από τρεις ημέρες καταφθάνει και ο υπουργός Δημόσιας Τάξης, Σπ. Θεοτόκης και αρχίζουν εκκαθαριστικές επιχειρήσεις στον Όλυμπο από δύο μηχανοκίνητα

³⁹³ Μαρτυρία Κώστα Κουτίνα, κατοίκου Αργυροπουλίου Τιρνάβου

³⁹⁴ Μαρτυρία του Λ. Αρσενίου στο Βραχνιάρη Χρήτος, ‘Πορεία μέσα στη νύχτα’, ό.π, σ.302

³⁹⁵ Αρσενίου ‘Γένεση...’ σ.92

³⁹⁶ Εφημ. ‘Αλήθεια’ 22/6/1946 ‘Ο Γ.Παπαγαρυφάλλου..7 μήνες φυλακή’

³⁹⁷ Εφημ. ‘Ημερήσιος Κήρυκας’ 14/7/1946, άρθρο του διευθυντή Μ.Χαδέλλη

τάγματα χωροφυλακής, τα τάγματα των Μπουραντάδων, ενισχυμένα με πεζικό, πυροβολικό, άρματα μάχης και αεροπορία.³⁹⁸

Για τις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις του στρατού δε γίνεται καμία ανακοίνωση, ενώ στα μετόπισθεν των εκκαθαρισμένων περιοχών εμφανίστηκαν πάλι ένοπλοι της αριστεράς. Μάλιστα τμήμα στρατού που εδρεύει στο Καζακλάρ-Αμπελώνα επισκέφτηκε το Μουσαλάρ-Ροδιά μετά από πορεία έξι ωρών όπου βρήκε μόνο 2-3 χωρικούς που συνέστησαν στο στρατιωτικό τμήμα να αποσυρθεί από το χωριό διότι θα τους αφανίσουν οι αντάρτες. Η επιστροφή του τμήματος στην έδρα του έγινε σε διάστημα μίας ώρας.

Σε ανταπόκριση του δημοσιογράφου Τάκη Γεωργίου από τη Λάρισα στην Ελευθερία Αθηνών την 26^η Σεπτεμβρίου 1946, με τίτλο:

‘Το δράμα της υπαίθρου- Η Θεσσαλία θέατρον εμφυλίου πολέμου’ αναφέρονται τα εξής:

<<Ρακένδυτοι και ωχροί οι χωρικοί ευρίσκονται εις το έλεος των συμμοριών. Η Θεσσαλία είναι σήμερον μία εκ των περισσότερων χειμαζομένων υπό του Εμφυλίου Πολέμου περιοχών. Οι κάτοικοι της ζουν υπό τον διαρκή εφιάλτην του αφανισμού, καταπιεζόμενοι, ληστευόμενοι, ξυλοκοπούμενοι και αποδεκατιζόμενοι>>.³⁹⁹

Χαρακτηριστική είναι η κατάσταση που επικρατεί στα χωριά και στις κωμοπόλεις όπως την αφηγείται ο ίδιος ο δημοσιογράφος, Τάκης Γεωργίου, σε μια νέα του ανταπόκριση τον Οκτώβριο του 1946:

‘Κάτοικοι των χωριών Κουλούρι και Νέχαλης-Ομορφοχωρίου παρουσιάστηκαν στον νομάρχη και ζήτησαν προστασία. Ο νομάρχης πρότεινε να τους δώσει όπλα και οι κάτοικοι απάντησαν αρνητικά. Τότε ο νομάρχης τους προειδοποίησε πως θα’ρθουν οι αντάρτες και θα τους σκοτώσουν. Οι κάτοικοι υπενθύμισαν στον νομάρχη πως φοβούνται περισσότερο τους συμμορίτες της Δεξιάς. Όπως ήταν φυσικό εκδιώχθηκαν από την νομαρχία. Ας σημειωθεί πως οι χωρικοί αυτοί ήταν μοναρχικοί.’

ΒΑΙΝΟΝΤΑΣ ΠΡΟΣ ΓΕΝΙΚΕΥΣΗ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ- ΤΟ ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑ ΤΗΣ 1/9/1946

Κατά τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος στον Τύρναβο διαπιστώθηκε ότι βρέθηκαν μόνο 90 λευκά και δημοκρατικά ψηφοδέλτια. Ας σημειωθεί ότι από το δημοψήφισμα και μετά πέρασαν από την Ασφάλεια Τιρνάβου πάνω από 800 άτομα. Φυσικά αυτοί δεν ήταν μοναρχικοί. Οι δε εθνικόφρονες έχουν οπλισθεί και κοιμούνται μέσα στο Ειρηνοδικείο. Δεν πηγαίνουν ούτε στις αγροτικές τους εργασίες (αμπέλια, περιβόλια) παρά

³⁹⁸ Αρσενίου ‘Γένεση..’ σ.94

³⁹⁹ Εφημ. ‘Ελευθερία Αθηνάς’ 26/9/1946, ‘Το δράμα της υπαίθρου- Η Θεσσαλία θέατρον εμφυλίου πολέμου’

το γεγονός ότι ο Τίρναβος είναι έδρα μεραρχίας. Αρκετοί όμως εθνικόφρονες αρνήθηκαν να οπλισθούν. Μετά τις 7 το βράδυ δεν κυκλοφορεί κανείς στον Τίρναβο.

Στο δε Καζακλάρ-Αμπελώνα οι κάτοικοι δεν ξέρουν από ποιους να προφυλαχτούν και από ποιους να ζητήσουν βοήθεια. Ένας λόχος στρατού προτού ακόμη εγκατασταθεί στην κωμόπολη, συνέλαβε 15 πολίτες. Επενέβησαν οι μοναρχικοί και ανέφεραν στο λοχαγό: *‘Πριν περάσει ο Σούρλας τον Αύγουστο έλειπαν από το χωριό 4-5 παιδιά, γιατί φοβούνταν την χωροφυλακή. Είδαμε όμως, τους χωριανούς μας γονατιστούς για εκτέλεση και είπαμε τότε να σκοτώσουν και εμάς. Μετά πολλά τον καταφέραμε να σκοτώσει μόνον 15!! Έκαψε 8 σπίτια. Τώρα λείπουν 45-50 χωριανοί. Αν κάνετε και εσείς τα ίδια, θα φύγουν και άλλοι πολλοί.’* Μετά από αυτή την παρέμβαση απολύθηκαν και οι 15 συλληφθέντες.⁴⁰⁰

Παραμονές του δημοψηφίσματος, στις 28-8-1946, στην επαρχία Αγιάς, στο χωριό Τσούξανη διενεργούνται έφοδοι των ανταρτών εναντίον ιδιωτικών αυτοκινήτων, έλεγχοι των επιβατών και απαγωγή ορισμένων των οποίων η τύχη αγνοείται. Στο δε χωριό Γλαύκη της επαρχίας Λάρισας έγινε επιδρομή ανταρτών οι οποίοι είχαν επιβιβασθεί σε αυτοκίνητα και κάρα. Λεηλάτησαν έξι σπίτια εθνικοφρόνων πολιτών και στη συνέχεια τα πυρπόλησαν. Φεύγοντας από το χωριό συνέστησαν στους κατοίκους να μην λάβουν μέρος στο δημοψήφισμα με την απειλή ότι θα προβούν σε άγρια αντίποινα. Παράλληλα γίνονται εκκαθαριστικές επιχειρήσεις του στρατού και Χωροφυλακής στην περιοχή Συκουρίου με τη συνοδεία αρμάτων μάχης.⁴⁰¹ Τα πρωτοσέλιδα του *‘Ημερήσιου Κήρυκα’* παραμονές του δημοψηφίσματος κοσμούν ομαδικές και ατομικές *‘δηλώσεις μετανοίας’* κομμουνιστών από διάφορα χωριά όλων των επαρχιών του νομού.⁴⁰²

Στην δε πόλη της Λάρισας την ίδια ακριβώς ημερομηνία(28-8-1946) θα αφιχθεί και αντιπροσωπεία Άγγλων εργατικών βουλευτών(Κοξ, Μάσλοου), η οποία περιοδεύει στη χώρα για να εξετάσει την κατάσταση που επικρατεί στο νομό. Θα τους υποδεχτούν στο αεροδρόμιο οι βουλευτές Ριζόπουλος, Ροδόπουλος, Ράπτης και Κακαγιάννης, ο Διευθυντής Νομαρχίας Γερομήτσος, ο Δήμαρχος της πόλης, ο Ανώτερος Διοικητής Χωροφυλακής Μαντούβαλος και ο Διοικητής Χωροφυλακής

⁴⁰⁰ Εφημ. ‘Ελευθερία Αθήνας’ Οκτώβριος 1946, ανταπόκριση του Τάκη Γεωργίου από τη Λάρισα

⁴⁰¹ Εφημ. ‘Ημερήσιος Κήρυξ’ 28-8-1946 με κύριο τίτλο ‘Το ΚΚΕ θα μετάσχει του δημοψηφίσματος, επομένως την προσεχή Κυριακή δίδεται η μάχη της Ελλάδος κατά του κομμουνισμού’

⁴⁰² Εφημ. ‘Ημερήσιος Κήρυξ’ 28-8-1946, -‘Δηλώσεις μετανοίας κομμουνιστών’-(Οι κάτωθι υπογεγραμμένοι δηλούν ότι από 1942 και εντεύθεν, και κατά διαφόρους μοιραίας εποχές, είχαμεν εγγραφεί εις τας ποικίλωνόμους οργανώσεις ΚΚΕ-ΕΑΜ-ΕΛΑΣ-ΕΠΟΝ, πεισθέντες και παρασυρθέντες από τας ψευδείς διδασκαλίας και καθοδηγήσεις περί γενικού πατριωτικού αγώνος κλπ. Διαπιστώσαντες όμως ότι οι οργανώσεις αύται απεσκοπούνε την πλήρη καταστροφήν της Ελλάδος μας μετ’ αηδίας και αποτροπιασμού αποκηρύσσομεν αυτάς ως εγκληματικές διά την Πατρίδα, την Θρησκείαν και την οικογένειαν και τασσόμεθα παρά το πλευρό των Εθνικών οργανώσεων και της Εθνικής Κυβερνήσεως)

Σκορδαράς. Τόσο οι βουλευτές του Λαϊκού Κόμματος όσο και των κομμάτων του Ζέρβα και του Παπανδρέου παρουσίασαν ομόφωνα την ίδια εικόνα για την κατάσταση του νομού. Ο εκπρόσωπος της αξιωματικής αντιπολίτευσης του νομού Ι.Κουτσίνας του κόμματος των Φιλελευθέρων, παρά το γεγονός ότι παρακαλέστηκε να παρευρεθεί στη σύσκεψη, εκείνος απέφυγε να το πράξει. Ο κύριος εκπρόσωπος της αποστολής υποστήριξε πως το πόρισμα που θα υποβάλει στην κυβέρνησή του θα περιλαμβάνει μια σαφή και αντικειμενική εικόνα της κατάστασης. Ωστόσο οι Άγγλοι βουλευτές θεωρούν ότι από το τέλος του πολέμου και εντεύθεν έχει επέλθει αισθητή βελτίωση.⁴⁰³

Στις 1/9/1946 θα πραγματοποιηθεί το δημοψήφισμα για την παλινόρθωση της μοναρχίας. Τα αποτελέσματα ήταν: υπέρ της βασιλείας 1.342.492 ψήφοι, 68%, υπέρ της αβασίλευτης δημοκρατίας 182.310 ψήφοι και 342.500 λευκά ψηφοδέλτια. Στη Λάρισα από πληροφορίες των δημοσιογράφων Τάκη Γεωργίου και Κώστα Περραιβού, το ποσοστό της αβασίλευτης δημοκρατίας ανήλθε στο 60%.⁴⁰⁴

Οι εκκαθαριστικές επιχειρήσεις του στρατού το έτος 1947

Σύμφωνα με τις αναφορές των τμημάτων στρατού που διεξάγουν εκκαθαριστικές επιχειρήσεις στους ορεινούς όγκους της Θεσσαλίας τον Ιανουάριο του 1947 έχουν οργανωθεί και συγκροτηθεί ισχυρές δυνάμεις ανταρτών κατανεμημένες σε τέσσερα αρχηγεία: των Πιερρίων-Ολύμπου με 1000 μαχητές, του Κισσάβου με 300 μαχητές, των Χασίων-Αντιχασίων με 1500 μαχητές και της Δυτικής Θεσσαλίας-Αγράφων, στο οποίο υπάγονται τα αρχηγεία Κόζιακα, Αγράφων, Όθρυος και Ρούμελης με 3000-3500 μαχητές.

Σκοπός των αντάρτικων αρχηγείων είναι η επέκταση του ελέγχου προς τις περιοχές της Καλαμπάκας-Τρικάλων-Δεσκάτης όπως και προς τις περιοχές του Δομοκού και των Φαρσάλων.

Έχει διαπιστωθεί πως η εντεινόμενη επιθετική δραστηριότητα των ανταρτών στην Ανατολική Θεσσαλία (Κίσσαβος-Όλυμπος) το προηγούμενο διάστημα των τριών μηνών του 1946, σκοπό είχε τον αποπροσανατολισμό του στρατού για να εντείνουν το έργο τους οι δυνάμεις των Χασίων και της Δυτικής ορεινής Θεσσαλίας. Τονίζεται επίσης στην έκθεση του στρατού η πολύ καλή πειθαρχία και η κατάσταση υγιεινής που διαθέτουν οι αντάρτικες δυνάμεις όπως και τα

⁴⁰³ Εφημ. 'Ημερήσιος Κήρυξ' 28-8-1946 'Οι Άγγλοι βουλευτές εις την πόλιν μας'

⁴⁰⁴ Ο.π. σ.103

μέσα συντήρησης είναι άφθονα καθώς ολόκληρη η περιοχή που βρίσκεται υπό τον έλεγχό τους, είναι γεωργική και κτηνοτροφική.⁴⁰⁵

Στις 18/1/1947 εκθέσεις παρόμοιες του στρατού επισημαίνουν σημαντική ενίσχυση των δυνάμεων του ΔΣΕ στη Θεσσαλία και τη Δυτική Μακεδονία: *‘εξουδετέρωσαν την χωροφυλακήν [...] εξουδετέρωσαν την αντίστασιν του πληθυσμού διά της τρομοκρατίας [...] Σήμερον [...] ευρίσκονται εις το στάδιον της προσβολής των Στρατ.τμημάτων ίνα εξαναγκάσωσι ταύτα να συμπτυχθώσι εις χώρους στενούς και αφήσωσι το μέγιστον εις έκτασιν έδαφος υπό τον έλεγχό των’.*⁴⁰⁶

Την άνοιξη του 1947 η επόμενη επιχείρηση μεγάλης κλίμακας που θα ξεκινήσει ο στρατός έχει την ονομασία ‘TERMINUS’. Διαρθρώθηκε σε μια σειρά επιμέρους ενεργειών, που θα εξασφάλιζαν τη μεθοδική προώθηση των κυβερνητικών θέσεων, καθώς και την πλήρη εκμετάλλευση των επιτυχιών με την αποκατάσταση ενός πλέγματος ασφαλείας στα ορεινά, που θα απαγόρευε την οποιαδήποτε επανεμφάνιση των ανταρτών. Σε μια προκαταρκτική φάση θα προετοιμάζε το έδαφος εξασφαλίζοντας τις περιοχές Δομοκού, Φαρσάλων, Ρεντίνας κτλ. για να εμποδίσει τις κινήσεις των ανταρτών προς τα ανατολικά. Θα ακολουθούσε η εκκαθάριση γύρω από τη Θεσσαλία των ορεινών όγκων. Το πρόγραμμα προέβλεπε εδώ μια σειρά από επιχειρήσεις με κωδικά ονόματα δανεισμένα από τον κόσμο των πτηνών: ‘ΑΕΤΟΣ’στις 5 Απριλίου με 6 Μαΐου για την περιοχή των Αγράφων, υψιπέδου Νευρούπολης, Κόζιακα και άνω κοιλάδας Αχελώου, ‘ΙΕΡΑΞ’στις 11-31 Μαΐου για την περιοχή Χασίων-Αντιχασίων και Καμβουνίων, ‘ΚΥΚΝΟΣ’στις 12-30 Ιουνίου για την περιοχή Ολύμπου και Πιερίων και ‘ΠΕΛΑΓΓΟΣ’στις 7 με 15 Ιουνίου για τις περιοχές της Όσσας, του Μαυροβουνίου και του Πηλίου.

Η τελευταία φάση της επιχείρησης με το κωδικό όνομα ‘ΚΟΡΑΞ’-(Ιούνιος-Ιούλιος 1947) θα συνεχιζόταν ανάλογα με τις κινήσεις και τις προθέσεις των δυνάμεων του ΔΣΕ.⁴⁰⁷

Η πιο μεγάλη αποτυχία του Δημοκρατικού Στρατού στους δύο πρώτους μήνες αυτών των επιχειρήσεων πρέπει να θεωρηθεί η αποδιοργάνωση των τμημάτων που δρούσαν στο βουνό Κόζιακας. Είναι τα τμήματα που ανήκαν στο Αρχηγείο Θεσσαλίας, τα οποία μετά την εξασθένησή του το εγκατέλειψαν παρά τη διαταγή του Γενικού Αρχηγείου.⁴⁰⁸

⁴⁰⁵ ‘Ο.π., 2/1/1947, 1101/Α/11 σελ.115 ,Β’ΣΣ προς ΓΕΣ- ‘Κατάσταση δραστηριότητας τριμήνου Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου 1946’

⁴⁰⁶ ‘Ο.π 18/1/1947, ΓΕΣ/ΔΙΣ τόμος 3, κείμενο 31, σελ.185-‘Σύντομος έκθεσις της καταστάσεως εις Θεσσαλίαν, Δυτικήν και Κεντρικήν Μακεδονίαν, συνταχθείσα υπό του ταγματάρχου Θ.Σαράντη’

⁴⁰⁷ ‘Ο.π., 10/3/1947, ΓΕΣ/ΔΙΣ, Αρχεία, τόμος 3, κείμενο 73, σελ.402- ‘Ιη Στρατιά: Γενικόν Σχέδιον Στρατιάς διά την διεξαγωγήν των επιχειρήσεων ΤΕΡΜΙΝΟΥΣ’

⁴⁰⁸ ‘Η τρίχρονη εποποιία του Δημοκρατικού Στρατού της Ελλάδας’, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1998, σ.629, Παράρτημα

Επίλογος

Οι συγκρούσεις και για τις δύο πλευρές ήταν δραματικές. Ο απολογισμός της κυβερνητικής πλευράς για τα έτη 1946 και 1947 απείχε πολύ από τις αρχικές προβλέψεις. Σύμφωνα με τον Ζαφειρόπουλο Δημήτριο, αξιωματικό του στρατού:

*‘Τα αποτελέσματα των επιχειρήσεων του 1946 και 1947 διεπίστωσαν τις ψευδαισθήσεις των εμπνευστών των εγκλωβισμών. Διότι οι συμμορίες διέφυγον εκ των χώρων των είτε προ της ενάρξεως της επιχείρησης, είτε κατά την διάρκεια της εξελίξεώς της δια μέσου των υπαρχόντων διακένων των φαλάγγων. Ούτω οι εγκλωβισμοί κατέληγον εις το κενόν, με συνέπειαν την σωματικήν κόπωσιν και την ψυχικήν αγανάκτησιν των ανδρών διά την άσκοπον και άνευ αποτελέσματος επιχείρησιν, ως χαρακτήριζον ταύτην’.*⁴⁰⁹

Στον αντίποδα στις δυνάμεις του ΔΣΕ δεν υπήρχε αισιοδοξία από την εξέλιξη των γεγονότων. Απέφυγαν την καταστροφή, ταλαιπώρησαν το στρατό, διασκόρπισαν τις παρακρατικές συμμορίες, κατάφεραν να περιορίσουν τη χωροφυλακή, άντεξαν και διατήρησαν τις δυνάμεις τους και επίσης κατάφεραν να συντηρήσουν μικρούς θύλακες ελεύθερου χώρου. Όμως απέτυχαν στην προσπάθειά τους να κρατήσουν μικρές ή μεγάλες πόλεις και δεν μπόρεσαν να προστατεύσουν τις πολιτικές τους οργανώσεις. Ακόμη δεν πέτυχαν οι σχεδιασμοί τους για τη στρατολόγηση νέων μαχητών ενώ καθηλώθηκε η αριθμητική τους ανάπτυξη (15000) την άνοιξη του 1947 και (15000) το καλοκαίρι, σε μια εποχή όπου η λογική της γενίκευσης του εμφυλίου πολέμου παγιωνόταν σε πολιτικό επίπεδο.⁴¹⁰

Ο ΝΟΜΙΜΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΝΟΜΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΚΕ

Στο διάστημα μεταξύ 10-12 Ιουλίου 1946, θα συγκληθεί ευρεία σύσκεψη στελεχών του ΚΚΕ στη Λάρισα, στην οποία συμμετέχουν πενήντα περίπου στελέχη με επικεφαλής τον γραμματέα του Γραφείου Θεσσαλίας και μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ, Αχιλλέα Μπλάνα, με σκοπό να εξετάσουν ποια στάση θα κρατήσουν έναντι των συλλήψεων και εκτοπίσεων. Η απόφαση υπήρξε κατηγορηματική για

⁴⁰⁹ Ζαφειρόπουλος Δ. ‘Ο αντισυμμοριακός αγών’ ό.π. σ.269

⁴¹⁰ Μαργαρίτης Γ. ‘Ιστορία του....’ σ. 328

συνέχιση της πολιτικής της ομαλής εξέλιξης και τήρηση της Συμφωνίας της Βάρκιζας, ενώ θα παραμείνουν στην πόλη τα στελέχη του κόμματος παρά τους πολλούς κινδύνους.⁴¹¹

Ωστόσο οι παλιές καλές ημέρες των μαζικών κομματικών οργανώσεων βάσης και των πολυπληθών διαδηλώσεων και κινητοποιήσεων έσβηναν διαδοχικά μετά τα μεγάλα κύματα συλλήψεων του 1946 και αργότερα του 1947. Οι οργανώσεις στις πόλεις βρέθηκαν εκτεθειμένες στην <έννομη> τρομοκρατία και ανίσχυρες στους κατασταλτικούς μηχανισμούς.⁴¹² Ο παράνομος κομματικός μηχανισμός των πόλεων έπρεπε να στηριχτεί στους παράνομους-επώνυμα και ανώνυμα στελέχη, στους νεολαίους, ανυπότακτους και ακατάτακτους όπως και σε πολλούς φοιτητές. Αυτοί έπρεπε να φέρουν σε πέρας ειδικές αποστολές όπως-μοίρασμα προκηρύξεων, γραφή συνθημάτων ή ακόμη και πιο σύνθετων όπως σαμποτάζ αλλά και κινητοποιήσεις μαζών.⁴¹³

Στη Λάρισα μετά την ξαφνική επίθεση εναντίον των οργανώσεων, εγκατέλειψαν την πόλη η Περιφερειακή Επιτροπή του ΚΚΕ με γραμματέα τον Νίκο Μανδηλά,, η Νομαρχιακή Επιτροπή του ΕΑΜ με γραμματέα το δικηγόρο Κώστα Δανιλούλη και το Θεσσαλικό Γραφείο του Αγροτικού Κόμματος με επικεφαλής τους δικηγόρους Παρμενίωνα Αβδελίδη και Θόδωρο Νούσια. Στην πόλη παρέμειναν μόνο οι Επιτροπές πόλης.

Την παράνομη οργάνωση του ΚΚΕ στην πόλη της Λάρισας έχει αναλάβει ο Βασίλης Μπαρτζιώτας καθ' όλη την περίοδο του καλοκαιριού. Μετά το δημοψήφισμα και συγκεκριμένα τον Σεπτέμβριο του 1946 ο Β.Μπαρτζιώτας φεύγει και αναλαμβάνει στη θέση του ο Σ.Μπαρμπουνάκης. Μετά την σύλληψη του τελευταίου το Θεσσαλικό Γραφείο θα στείλει στην πόλη τον Σπύρο Καλοδίκη. Άτομο με εξαιρετικές οργανωτικές ικανότητες συγκροτεί νέα Επιτροπή Πόλης, με επτά μόνο στελέχη. Γραμματέας ο ίδιος και μέλη τους: Τάκη Γαργαλιάνο, πρόεδρο του εργατικού κέντρου, Μήτσιο Διδασκάλου, παλιό εξόριστο και συνδικαλιστή, Κώστα Ζαχαρακόπουλο, αντιπρόεδρο του εργατικού κέντρου, Σούλα Καρανίκα, απόφοιτη γυμνασίου, Αλκιβιάδη Μερτζούδη, δάσκαλο από τα Νιάματα και Κλεάνθη Σταματόπουλο, από την Τύρνα Νιγρίτας, παλιό εξόριστο. Η χρησιμοποίησή τους εξαρτάται απ' το αν είναι καταζητούμενοι ή όχι. Στους καταζητούμενους Γαργαλιάνο και Διδασκάλου ανατέθηκε συνδικαλιστική δουλειά στο ανατολικό και δυτικό τμήμα της πόλης αντίστοιχα και η Καρανίκα με τον Σταματόπουλο κομματική δουλειά στις συνοικίες.

⁴¹¹ Αρσενίου, *Γένεση*, ό.π. σ.84

⁴¹² Παπαθανασίου Ι. *Το όπλο παρά πόδα* στο συλλογικό *Ο εμφύλιος πόλεμος- Από τη Βάρκιζα στο Γράμμο-Φεβρ.1945-Αύγ.1949* Θεμέλιο σ.148

⁴¹³ Ο.π. σ.149

Στους μη καταζητούμενους ανατέθηκαν οι παρακάτω αποστολές: στον Ζαχαρακόπουλο, κομματική δουλειά στους κλάδους εργατών, επαγγελματιών και βιοτεχνών και στον Μερτζούδη το Κέντρο της πόλης, το ΕΑΜ, τη Συμφιλίωση και τη θέση του β' γραμματέα της Ε.Π. Στην δε Δέσποινα Κουφοδήμου-Σιμοπούλου, μέλος της Πανθεσσαλικής Επιτροπής του ΕΑΜ Γυναικών, ανατέθηκε η κομματική δουλειά στις γυναίκες, χωρίς να μετέχει στην Ε.Π. και στον Λάζαρο Αρσενίου η σύνταξη της 'Αλήθειας'.⁴¹⁴ Ιδιαίτερη υπήρξε η φροντίδα του Καλοδίκη για τη νεολαία. Την οργάνωση της ΕΠΟΝ ανέθεσε στον Άκη Μπάτζιο και αφού συγκροτήθηκε Συμβούλιο πόλης, ορίστηκε γραμματέας ο Σίλας Λουλές⁴¹⁵ και μέλη τους Δ.Βουλγαρίδη, Δ.Νικολόπουλο και άλλους. Οι Άκης Μπάτζιος και Σίλας Λουλές δολοφονήθηκαν στην Ασφάλεια με βασανιστήρια.

Σε αναπλήρωση συλληφθέντων μελών της Ε.Π. έγιναν κατόπιν μέλη της και οι Ζήσης Μπίγκας και Αποστόλης Σαριγγούλης. Συνολικά από την Ε.Π. του ΚΚΕ πέρασαν στη φάση αυτή, 11 στελέχη. Από αυτά εκτελέστηκαν οι επτά: Τ.Γαργαλιάνος, Α.Μερτζούδης, Ζ.Μπίγκας, Α.Σαριγγούλης, Κ.Σταματόπουλος στη Λάρισα⁴¹⁶ και Μ.Διδασκάλου στην Πίνδο, εν ψυχρώ μετά τη σύλληψή του. Δύο, οι Κ.Ζαχαρακόπουλος και Σούλα Καρανίκα, καταδικάστηκαν σε βαριές ποινές. Η Κουφοδήμου και ο Λ.Αρσενίου βγήκαν στο βουνό.

Παρά το ματωμένο καλοκαίρι του 1946 επήλθε διαφοροποίηση. Ο αρχικός φόβος της τρομοκρατίας μεταλλάχθηκε σε καθολική επιθυμία για αλλαγή, η οποία εκφράστηκε σε τοπικό επίπεδο με τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος. Η επερχόμενη θύελλα δεν έκαμψε το αγωνιστικό φρόνημα του τοπικού πληθυσμού και μάλιστα ανησύχησε τους τοπικούς βουλευτές του Λαϊκού Κόμματος. Ο βουλευτής Ξενοφών Ριζόπουλος με άρθρο του στον 'Ημερήσιο Κήρυκα' θα δηλώσει: ' *Πρέπει να αλλάξουμε πολιτική, δια να κερδίσωμε τον λαόν*'⁴¹⁷.

Στα πλαίσια της 'συμφιλίωσης' και της πρόσκλησης που απεύθυνε το ΚΚΕ στην πόλη της Λάρισας απάντησαν πρόθυμα οι εκπρόσωποι των άλλων κομμάτων και παρατάξεων. Ο βουλευτής Ν.Ράπτης του κόμματος του Γ.Παπανδρέου, ο Χρίστος Γαργάλας δικηγόρος και εκπρόσωπος του

⁴¹⁴ Αρσενίου 'Γένεση..' σ.116

⁴¹⁵ Μανούσακας Γ., 'Εμφύλιος...' –Τον πρώτο μήνα μετά τη Βάρκιζα (Μάρτιος 1945) ο μικρότερος αδερφός του Κ.Λουλέ, Αγησίλαος ή Άγης ή Σίλας βοήθησε τον συγγραφέα να κατατοπιστεί στα οργανωτικά του Κόμματος και των άλλων οργανώσεων. Μαζί του πήγαινε στις συνεδριάσεις της Περιφερειακής και της Αχτιδικής Επιτροπής καθώς και στις συνελεύσεις των οργανώσεων βάσης (Κ.Ο.Β.) σελ.15

⁴¹⁶ Αρχείο Ε.Κ.Λάρισας- Εκτελέστηκαν στο 'Μεζούρλο' της Λάρισας στις 5/5/1949- Την περίοδο που συνελήφθη το 1946, ήταν πρόεδρος του Ε.Κ.Λ. ο **Τάκης Γαργαλιάνος** και στάλθηκε εξορία σε Ζάκυνθο – Ικαρία. Στις αρχές του 1949 τον έφεραν από την Ικαρία που ήταν εξορία, τον πέρασαν από μία εικονική δίκη και εκτελέστηκε στο Μεζούρλο της Λάρισας τον Μάιο του 1949.

⁴¹⁷ Εφημ. 'Ημερήσιος Κήρυκας' Σεπτέμβριος 1946, άρθρο του βουλευτή Ξ.Ριζόπουλου

κόμματος των Φιλελευθέρων και ο Αλέξανδρος Χονδρονάσιος, ο οποίος αποτάθηκε στον Γεώργιο Καρτάλη.⁴¹⁸ Οι δε παράγοντες της Δεξιάς συγκρότησαν ειδική επιτροπή αποτελούμενη από τους Δ.Ζάγουρα και Φώτη Σερδάρη. Αυτές οι συνομιλίες είχαν ως απώτερο σκοπό τις αλληπάλληλες μεταβάσεις εκπροσώπων της Λάρισας στην Αθήνα με διαβήματα προς τα κόμματα και κυρίως προς το κόμμα των Φιλελευθέρων.⁴¹⁹

Η συμφιλίωση παίρνει *‘σάρκα και οστά’* σε περιπτώσεις όπως αυτές του χωριού Δοξαρά, το οποίο επισκέφθηκε στις 29 Δεκεμβρίου 1946 ο παρακρατικός Μπομπότης και ζήτησε από τον πρόεδρο των εθνοκοφρόνων του χωριού Τοπούζη να τον ενισχύσει με άνδρες του χωριού του. Η απάντηση ήταν αρνητική καθώς του είπε: *‘Δεν έχουμε να πάμε πουθενά. Να μας αφήσεις ήσυχους και να μην ξανάρθεις στο χωριό’*. Παράλληλα ο πρόεδρος φροντίζει με κάθε τρόπο να πείσει και τους άλλους μοναρχικούς του χωριού να μονοιάσουν με τους αριστερούς.⁴²⁰

Παρόμοια περίπτωση συμφιλίωσης συνέβη στις 4 Ιανουαρίου 1947 στο έκτακτο στρατοδικείο της πόλης όταν δικάζονταν με σκηνοθετημένη κατηγορία ο επαγγελματίας στη Λάρισα Αχιλλέας Ντρογγούλης απ’ τη Γλαύκη. Στη δίκη παρουσιάστηκαν αυθόρμητα σαν μάρτυρες υπεράσπισης οι γνωστοί μοναρχικοί παράγοντες του χωριού Γ.Πολιτζάνας και Β.Παπαναστασούλης. Αυτό ερέθισε τρομερά τον κ. Εισαγγελέα ο οποίος απάντησε: *‘Ηλθατε να τον υπερασπιστείτε; Καλά σας κάνουν και σας σκοτώνουν οι αντάρτες’*.⁴²¹

Μέσα στο μήνα αυτό (Ιανουάριος 1947) τρεις φορές θα βρεθούν υψωμένες σημαίες ελληνικές με συνθήματα υπέρ της συμφιλίωσης, οι οποίες γράφουν τα παρακάτω συνθήματα: *‘Λευτεριά, ανεξαρτησία, Δημοκρατία’* ή *‘συμφιλίωση-ΕΑΜ’* σε κεντρικούς δρόμους της πόλης (Υψηλάντου, Άγιος Κωνσταντίνος, Ιπποκράτους).⁴²²

Η παράνομη δραστηριότητα των στελεχών του ΚΚΕ θα απλωθεί σ’ όλη την πόλη και θα ανεβάσει τότε σε 1.200 με 1.500 τα μέλη που οργανώθηκαν μυστικά στο κόμμα. Αυτή η μεταστροφή υπήρξε

⁴¹⁸ Αφήγηση Κ.Κουτίνα Λάρισα Δεκέμβριος 2012, -‘Ο Αλέξανδρος Χονδρονάσιος, πλαστηρικός πολιτευτής την περίοδο του εμφυλίου πολέμου και αργότερα βουλευτής Λάρισας το 1958 με το ψηφοδέλτιο της ΕΔΑ’-

Εκδοτικός Οργανισμός Πάπυρος, *‘Ιστορία εικονογραφημένη’*-Γεώργιος Καρτάλης (1908-1957), Μια πολιτική βιογραφία επιμ. Ανδρέας Στεργίου-Η <ομάδα Καρτάλη> συγκροτήθηκε γύρω από την εφημερίδα *‘Ελευθερία’*, νέοι άνθρωποι με αντιστασιακή δράση και αντιμοναρχική τοποθέτηση. Αργότερα με μεσολάβηση του πρεσβευτή Ρ.Λήπερ και υποστήριξη του Εργατικού Κόμματος Βρετανίας και παρά την αντίδραση του Δαμασκηνού, με έξι υπουργούς και υφυπουργούς συμμετέχουν στην κυβέρνηση Σοφούλη που σχηματίστηκε στις 22/11/1945. Ο Γ.Καρτάλης έγινε υπουργός Εφοδιασμού, από την οποία θέση παραιτήθηκε στις 11/3/1946 καταγγέλοντας την εκλογική παρωδία και επέλεξε την αποχή.

⁴¹⁹ Αρσενίου, *‘Γένεση...’* σ.120

⁴²⁰ Εφημ. *‘Αλήθεια της υπαίθρου’*, 12/1/1947 *‘Απομονώνονται οι εγκληματίες’*

⁴²¹ Ο.π. 12/1/1947 *‘Η συμφιλίωση ματαιώνει συλλήψεις’*

⁴²² Ο.π. 23/1/1947 *‘Σημαίες της συμφιλίωσης κυματίζουν στη Λάρισα’*

αποτελεσμα της προσωπικότητας του Σπύρου Καλοδίκη. Διέθετε δυναμισμό, απλός, σεμνός και άφοβος, σύμφωνα με τον Μπαρτζιώτα, <πραγματικός οργανωτής με ταλέντο> και ηγέτης σπουδαίος και σπάνιος. Σε γειτονιές της πόλης όπου κυριαρχούσε το δημοκρατικό στοιχείο, όπως τα Σουφλάρια ή ο Άη –Θανάσης, η τρομοκρατία έσπασε και γρήγορα άρχισε να κυριαρχεί ένα είδος ελευθερίας, στην κίνηση, στη δράση και στις εκδηλώσεις των κατοίκων τους. Μάλιστα σ’ αυτές τις γειτονιές θα <<κυκλοφορούν>> και μαχητές της Ανεξάρτητης Ομάδας Αυτοάμυνας που είχε έδρα τότε στον Κίσσαβο, τότε στον Όλυμπο και τότε στο Μαυροβούνι, οι οποίοι έμπαιναν στην πόλη για μυστικές αποστολές και ξανάφευγαν.⁴²³

Η πρώτη μάχη-σύγκρουση που θα διεξαχθεί μέσα στην πόλη της Λάρισας τον Ιανουάριο του 1947 συνέβη το απόγευμα της 25^{ης} του μήνα, όταν μέλος της Ανεξάρτητης Ομάδας Αυτοάμυνας μπήκε στην πόλη και συγκεκριμένα στην οδό Υψηλάντου στην αποθήκη Φαντάνα. Ήταν ο Άγγελος Τσιτώτας, γνωστός στην Ασφάλεια από την Κατοχή για τα κατορθώματά του σχετικά με την εξολόθρευση Εασαδιτών και καταζητούμενος τώρα. Μετά από ειδοποίηση της γειτονιάς κινητοποιήθηκε η Ασφάλεια με αυτοκίνητα και με χωροφύλακες. Στην προσπάθειά τους να τον πιάσουν ζωντανό, τραυματίζει δύο χωροφύλακες, τους Αλογάριστο και Δράμη. Αδυνατώντας η Χωροφυλακή να τον πιάσει, ειδοποιείται και φθάνει στο σημείο συμπλοκής ο επιτελάρχης του Β’ Σώματος Στρατού με λόχο μαυροσκούφηδων και ένα τανκ. Του ζητούν να παραδοθεί. Βλέποντας πως είναι περικυκλωμένος εκείνος φωνάζει: *‘Οι μαχητές του Δημοκρατικού Στρατού δεν παραδίδονται, πεθαίνουν.’* Ακολουθεί πανδαιμόνιο με καταιγιστικά πυρά ενώ ρίχνονται χειροβομβίδες και φωτοβολίδες. Ο Τσιτώτας τελειώνει τα πυρομαχικά του και αυτοκτονεί.⁴²⁴

Η δε εφημερίδα *‘Αλήθεια’* μετά το κλείσιμό της τον Ιούλιο του 1946, άρχισε να ξαναβγαίνει πολυγραφημένη στον Κάτω Όλυμπο τον Νοέμβριο του ιδίου έτους. Τυπωνόταν σε 500 περίπου φύλλα και μέχρι τον Νοέμβριο του 1947 έκανε κάπου 42 ή 44 εκδόσεις.⁴²⁵

Σ’ όλη τη διάρκεια του 1947 οι σποραδικές συγκρούσεις του στρατού με τμήματα και ομάδες ανταρτών στα ορεινά συγκροτήματα του νομού απασχολούσαν καθημερινά τις στήλες των τοπικών εφημερίδων. Μάλιστα εφημερίδες που μέχρι πρότινος διατηρούσαν την *‘κεντρώα’* και *‘ουδέτερη’* γραμμή μακριά από τους δύο εμπόλεμους, το 1947 θα

⁴²³ Αρσενίου *‘Γένεση..’* σ.120

⁴²⁴ Εφημ. *‘Αλήθεια’* 25-1-1947, *‘Στρατός, Χωροφυλακή και ΕΣΑ αντιμετωπίζουν έναν αντάρτη’*

⁴²⁵ Αρσενίου *‘Γένεση..’* σ.124

πλεύσουν στο πλευρό της επίσημης κυβέρνησης.⁴²⁶ Είναι χαρακτηριστικός ο τρόπος που προβάλλονται τα γεγονότα που λαμβάνουν χώρα σε κάθε ορεινό, ημιορεινό ή πεδινό χωριό του νομού,⁴²⁷ δίνοντας λεπτομέρειες των απαγωγών και των φόνων που πραγματοποιούνται από την πλευρά των ανταρτών, κυρίως για λόγους κατασκοπείας και μετάδοσης πληροφοριών στις τοπικές αρχές(Χωροφυλακή, Στρατός).

Αξίζει να σημειωθεί πως η ‘κεντρώα’ ‘Ελευθερία’ κατά τη διάρκεια της Κατοχής και την περίοδο της απελευθέρωσης θα τροφοδοτεί με τυπογραφική ύλη την αριστερή ‘Αλήθεια’. Υπάρχει η οικονομική δυνατότητα εξαιτίας της παρουσίας του ιδιοκτήτη Δημητρακόπουλου και των προσβάσεων του στην πρωτεύουσα. Μάλιστα στις εγκαταστάσεις της στην πόλη της Λάρισας θα υποστεί ζημιές ίδιου μεγέθους με την ‘Αλήθεια’ από επιδρομές παρακρατικών ομάδων και Εθνοφυλάκων μετά τη ‘Βάρκιζα’. Θα διατηρήσει μια σταθερή γραμμή κριτικής των πεπραγμένων των βραχύβιων κυβερνήσεων που μεσολαβούν μέχρι τις εκλογές της 31 Μαρτίου 1946 και θα στηλιτεύσει την ατμόσφαιρα διεξαγωγής των εκλογών. Το αποτέλεσμα των εκλογών, η αποχή της αριστεράς, η όξυνση της πολιτικο-κοινωνικής κατάστασης καθώς και το Γ΄ Ψήφισμα που ακολουθεί την οδηγούν σε μια αναθεώρηση της έως τότε τακτικής της. Μετά το καλοκαίρι του 1946 θα ταχθεί με το επίσημο κυβερνητικό στρατόπεδο.

Ένα από τα πιο σημαντικά γεγονότα που θα σημειωθεί κατά τις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις του Εθνικού Στρατού, οι οποίες ξεκινούν την άνοιξη του 1947 που πραγματοποιούνται στον ορεινό όγκο του Ολύμπου και διαρκούν αρκετούς μήνες, είναι οι εκτελέσεις εναντίον άοπλων καταδιωκόμενων οικογενειών στην τοποθεσία Τσακίρι κοντά στο χωριό Καρυά. Ο Βαγγέλης Γιαννόπουλος, ένας από την ομάδα των Ελεύθερων Σκοπευτών της περιφέρειας Τιρνάβου, θυμάται: *‘Και ήταν τότε που βρέθηκα στην τοποθεσία Τσακίρι. Φεύγοντας από την Καρυά, χωρίσαμε με τους συντρόφους μου, και κατέβαινα, μόνος, για δουλειά, στον Αμπελώνα. Ο αέρας μου έφερε μιαν άσχημη μυρωδιά. Κι όπως κατέβαινα τον έρημο τόπο, είδα μέσα στα παλιούρια δεκάδες ανθρώπινους σκελετούς-οι πιο πολλοί χωρίς κεφάλι. Και τα όρνια μαδούσαν ακόμα, ό,τι είχαν αφήσει ανάμεσα από τα πλευρά και τη σπονδυλική στήλη. Κάπου*

⁴²⁶ Εφημ. ‘Ελευθερία’ Μάρτιος 1947 : ‘Συμπλοκή μετ’ ανταρτών εις την περιοχήν των Φαρσάλων-Φόνος αρχισυμμοριτικού(Κατ’ επίσημον ανακοίνωσιν παρά του 501 Τάγματος της 3^{ης} Ταξιαρχίας Ρίμινι εφονεύθη την 25^{ην} τρέχ. έξωθι του Αργυροπούλιου ο επικεκερυνγμένος αντί 18 εκατ.δρχ.

αρχισυμμορίτης και βαρυνόμενος διά σωρείαν εγκλημάτων, Ντίστας Ευάγγελος. Ούτος εφονεύθη ενώ κατήρχετο εις Αργυροπούλιον δια να παραλάβη 10 κτήνη μετά τροφίμων, άτινα είχε παραγγείλει λόγω της εορτής του)

⁴²⁷ Εφημ. ‘Ελευθερία’ Μάρτιος 1947: ‘Επιδρομή συμμοριτών εις Αργυροπούλι και Ροδιά- Αθρόαι εκτελέσεις υπ’ αυτών’

εβδομήντα μαχητές από το συγκρότημα του Γιώτα(η καταγωγή του ήταν από τον Τίρναβο) εξοντώθηκαν εδώ.⁴²⁸

Για το ίδιο γεγονός υπάρχει και η μαρτυρία του Κώστα Κουτίνα, ο οποίος με την οικογένειά του βρίσκονταν καταδιωκόμενοι στην τοποθεσία 'Καλύβια' (Νότιος Όλυμπος) : 'Έγινε μακελειό. Το καλοκαίρι του 1947 άοπλοι καταδιωκόμενοι με τις οικογένειές τους κρύβονταν στα γύρω βουνά από τις αλληπάλληλες επιχειρήσεις του στρατού. Όλες οι οικογένειες ζούσαμε μέσα σε σπηλιές στην τοποθεσία 'Χάνια'. Η δική μας οικογένεια κατέβηκε στο χωριό(Αργυροπούλι) γιατί είχαμε τα πρόβατα στην τοποθεσία 'Χατζηκουτάρι'. Δεν ανεβήκαμε στην Καρυά όπως άλλες οικογένειες καταδιωκόμενων. Εκεί τους συνάντησε ο Κόρκας- λοχαγός του στρατιωτικού τμήματος, και τους εκτέλεσε στη θέση 'Τσακίρι', γύρω στα 300 άτομα. Στήσανε τον ασύρματο και άρχισαν την επικοινωνία με τον τόπο κατοικίας των συλληφθέντων(τις έδρες Χωροφυλακής-Τίρναβος, Λάρισα κτλ), για να εξακριβώσουν αν είχαν συγγενείς αντάρτες ή όποιο άλλο επιλήψιμο στοιχείο. Έτσι τους ξεχώριζαν σε δύο ομάδες. Αυτοί που γλίτωσαν και αφέθηκαν ελεύθεροι και όλοι οι υπόλοιποι που εκτελέστηκαν. Από το χωριό(Αργυροπούλι) σκοτώθηκαν τα δύο κορίτσια του Σταυροδημήτρη-Φώτη, τα δύο του Χατζή, ο Χρ.Χατζής και ο γραμματέας του ΕΑΜ του χωριού μας Β.Μαραμής. Μετά από καιρό πήγε ο Αποστόλης Φώτης(ανήκε και αυτός στους Ελεύθερους Σκοπευτές της περιφέρειας Τιρνάβου) στην τοποθεσία και βρήκε τις αδερφές του σκοτωμένες. Τα πτώματα παρέμειναν άταφα και τα φάγανε τα όρνια.⁴²⁹

Έγινε αναφορά σ' αυτά τα δύο γεγονότα που σχετίζονται αμφότερα με το μέγεθος της 'τυφλής' βίας που ασκούσαν από τους δύο εμπόλεμους, για να επισημάνουμε πως δεν υπήρχαν ανθρώπινα όρια και φραγμοί στην υλοποίηση των σχεδίων τους, είτε τοποθετούνταν στο στενό πλαίσιο της κοινότητας με σκοπό την εξουδετέρωση των πληροφοριοδοτών του αντιπάλου είτε ακόμη και στον ευρύτερο χώρο των γύρω ορεινών όγκων.

Στις 9 Ιούλη 1947, διαδίδοντας την ψεύτικη πληροφορία ότι η Αριστερά σχεδιάζει εξέγερση την επομένη, δηλαδή στις 10 του μήνα, η κυβέρνηση προχώρησε στη διάρκεια της νύχτας με εντολή του υπουργού Δημοσίας Τάξεως Ναπ.Ζέρβα, σε νέα μαζικές συλλήψεις. Στην Αθήνα και στον Πειραιά πιάστηκαν 2.613 άτομα και στη Θεσ/νίκη περίπου 3.000. Στις 14 Ιουλίου πιάστηκαν άλλοι 2.500 δημοκράτες.⁴³⁰ Στο νομό της Λάρισας αντίστοιχα πιάστηκαν 250 πολίτες(εκατό μέσα στην πόλη, εβδομήντα πέντε στην Ελασσόνα ,σαράντα από τον Τίρναβο, δέκα από τα Τέμπη και είκοσι πέντε από τα χωριά της Αγιάς).⁴³¹

⁴²⁸ Παπαγιάννη Β...σ.32

⁴²⁹ Αφήγηση Κώστα Κουτίνα, κατοίκου Αργυροπουλίου Τιρνάβου

⁴³⁰ Δοκίμιο ...σ.573

⁴³¹ Εφημ. 'Αλήθεια της υπαίθρου' 16/7/1947 'Ετοιμάζονται να πιάσουν τους πρώην Ελασίτες'

Στη διετία 1945-46 το ΚΚΕ συμβούλευε τους οπαδούς του να υπακούουν στις στρατιωτικές εντολές και να παρουσιάζονται στα στρατιωτικά κέντρα, παρά το γεγονός ότι η στρατιωτική θητεία σήμαινε περισσότερο φυλάκιση σε ειδικά στρατόπεδα. Όσοι από τους στρατιώτες επιθυμούσαν να λιποτακτήσουν, έπρεπε να το πραγματοποιήσουν με δική τους πρωτοβουλία και χωρίς την υποστήριξη του δικτύου πληροφοριών του κόμματος.⁴³² Στις 10 του Σεπτεμβρίου 1947 στο Βόλο έπιασαν 180 φαντάρους. Τους 150 τους έστειλαν αμέσως στο Μακρονήσι και τους άλλους 30 τους βασάνιζαν στα κρατητήρια της ΕΣΑ. Στο τραίνο που ερχόταν από Τρίκαλα στις 11/9/47 μετέφεραν 600 φαντάρους κλεισμένους σε 15 βαγόνια. Στο σταθμό των Φαρσάλων έδιωξαν τον κόσμο για να μη βλέπει. Μια κοπέλα που τόλμησε να βγει στο μπαλκόνι, την πυροβόλησαν. Οι δε φαντάροι αποδοκίμασαν την πράξη με φωνές <<αίσχος, αίσχος>>.⁴³³

Η επιστράτευση που θα πραγματοποιήσει η κυβέρνηση τον Αύγουστο του 1947 για τις κλάσεις '43-44 αφορά και την περιοχή της Θεσσαλίας. Εκτός από στρατεύσιμους το σχέδιο περιλαμβάνει τη στράτευση και δέκα χιλ. ΜΑΥ, εκ των οποίων επτά χιλιάδες προέρχονται και προορίζονται για τη Θεσσαλία. Στα πλαίσια αυτής της επιχείρησης πραγματοποιείται και η εκκένωση της πόλης της Λάρισας από ανταρτόπληκτους και η υποχρεωτική επιστροφή στα χωριά τους. Θα αποτελέσουν τις εφεδρείες για τον υποχρεωτικό εξοπλισμό τους στα ΜΑΥ της υπαίθρου.⁴³⁴

Στον αντίποδα ο ΔΣΕ πραγματοποιεί τον Σεπτέμβριο του 1947 αναγκαστικές επιστρατεύσεις πολιτών στην περιοχή του νοτίου Ολύμπου, οι οποίες άλλες θα στεφθούν με επιτυχία και άλλες θα αποτύχουν.⁴³⁵

Η νέα κυβέρνηση Σοφούλη, στις 7 Σεπτεμβρίου 1947, θα διακηρύξει πολιτική <<κατευνασμού>> και θα προτείνει στη βουλή την ψήφιση νόμου για χορήγησης αμνηστίας σε όσους αρχηγούς και μαχητές του ΔΣΕ παρουσιαστούν, μέσα σε ένα μήνα από τη δημοσίευση του νόμου, <<αυτοβούλως εις την πλησιέστερη δικαστικήν, στρατιωτικήν ή αστυνομικήν αρχήν...και αφοπλισθώσιν...>>. Οι εκτελέσεις στα στρατοδικεία είχαν προσωρινά ανασταλεί ωστόσο τον μήνα Οκτώβριο (13/10/1947) τέθηκαν σε ισχύ τα μέτρα έκτακτης ανάγκης και έτσι άρχισαν πάλι να λειτουργούν τα στρατοδικεία.⁴³⁶

⁴³² Ιατρίδης Γ. 'Εμφύλιος πόλεμος, 1945-1949' στο συλλογικό 'Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940-1950, Ένα έθνος σε κρίση' Θεμέλιο σ.350-351

⁴³³ Εφημ. 'Αλήθεια ..' 2/10/1947 'Ο κατευνασμός τους: στρατεύσιμοι δημοκρατικοί φαντάροι, να τις περιμένει'

⁴³⁴ Εφημ. 'Αλήθεια της υπαίθρου' 26/8/1947-'Η επιστράτευση'

⁴³⁵ Αφήγηση Κώστα Κουτίνια 'Τον Σεπτέμβριο του 1947 θα γίνει επιστράτευση του ΔΣΕ στο νομό. Από το Αργυροπούλι θα πάρουν 40 άτομα, οι οποίοι πιάστηκαν στην τοποθεσία Μαρκεζί(νότιος Όλυμπος) από τον Εθνικό Στρατό και επέστρεψαν πίσω στο χωριό.'

⁴³⁶ Δοκίμιο ..σ.575-576

Μετά τη σύλληψη και δολοφονία του β' γραμματέα της Επιτροπής πόλης στα κρατητήρια της Ασφάλειας Αλκιβιάδη Μερτζούδη, στις 12-19 Νοεμβρίου 1947, έφθασε ειδοποίηση στον Καλοδίκη από την Κ.Ε. του ΚΚΕ όπως μεταβεί στο βουνό. Έπρεπε όμως να τακτοποιήσει κάποιες εκκρεμότητες μεταξύ των οποίων να αναλύσει την απόφαση της 3^{ης} Ολομέλειας σε αχτίφ στελεχών των Κ.Ο.Β της Λάρισας. Εξαιτίας της απουσίας δύο-τριών στελεχών, ο Καλοδίκης συνέστησε να διαλυθεί η σύσκεψη για λόγους προστασίας. Στους 'Έξι Δρόμους' ⁴³⁷ θα πέσει πάνω σε μπλόκο συνεργάτη της Ασφάλειας. Αφού τον εξουδετερώνει προσωρινά, προσπαθεί να διαφύγει αλλά πέφτει πάνω σε διερχόμενο υπενωμοτάρχη. Εκεί θα καταφθάσει ο συνεργάτης της Ασφάλειας και θα τον πυροβολήσει. Παρά τις προσπάθειες των ιατρών του νοσοκομείου και του βουλευτή –γιατρού Ράπτη ο Σπύρος Καλοδίκης θα αφήσει την τελευταία του πνοή στις 24 Νοεμβρίου 1947. ⁴³⁸

Έτσι με την ταυτόχρονη σχεδόν σύλληψη των Μπίγκα, Ζαχαρακόπουλου και Σαριγγούλη, με τις δολοφονίες των Μερτζούδη και Καλοδίκη και με την σύλληψη της Καρανίκα αποκεφαλίστηκε η Επιτροπή Πόλης του ΚΚΕ. ⁴³⁹

ΕΝΟΤΗΤΑ 9η

ΟΙ ΦΥΛΑΚΕΣ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ

Εισαγωγή

Στην 9^η ενότητα επιχειρείται να διερευνηθεί η κατάσταση που επικρατεί στις φυλακές της Λάρισας την περίοδο της Κατοχής αλλά και μετά την υπογραφή της Συμφωνίας της Βάρκιζας σε τοπικό επίπεδο, ιδιαίτερα μετά τις συλλήψεις των οπαδών του Εαμικού κινήματος, την κράτηση και αργότερα τη δίωξη κατά των δωσίλογων της περιοχής και τη νέα κατάσταση που αρχίζει και διαμορφώνεται στις τοπικές φυλακές με την έκρηξη του εμφυλίου πολέμου. Επίσης γίνεται μια αναφορά στο

⁴³⁷ Περιοχή κοντά στο κέντρο της πόλης, χαρακτηριστική για την ονομασία της εξαιτίας της συγκοινωνιακής θέσης –σημείο συνάντησης έξι δρόμων.

⁴³⁸ Αρσενίου 'Γένεση..' σ.143

⁴³⁹ Ο.π. σ.148

νομικό οπλοστάσιο που χρησιμοποίησαν οι κυβερνήσεις μετά τη <<Βάρκιζα>> για να καταστείλουν το Εαμικό κίνημα.

Αυτή η έρευνα βασίστηκε σε πρωτογενείς πηγές προερχόμενες από τα αρχεία των φυλακών Λάρισας, σε αφηγήσεις προσώπων και μαρτυρίες που τη συγκεκριμένη περίοδο από το 1945 έως και το 1950 βρίσκονταν κρατούμενοι στις εν λόγω φυλακές καθώς και σε εφημερίδες της εποχής που περιγράφουν τόσο τις συνθήκες κράτησης όσο και την ιδιότυπη σχέση που είχε διαμορφωθεί μεταξύ των φυλακών και του εκτάκτου στρατοδικείου της πόλης.

ΦΥΛΑΚΕΣ-ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ <<ΑΝΤΙΑΕΡΟΠΟΡΙΚΟ>>

Το στρατόπεδο ιδρύθηκε από τους Ιταλούς κατακτητές τον Αύγουστο του 1941. Οι πρώτοι κρατούμενοι ήταν 1.100 στρατιώτες Κρητικοί. Απ' αυτούς 350 απέδρασαν, 500 πέθαναν από την πείνα, πολλοί εκτελέστηκαν και λίγοι επέζησαν ως το τέλος του πολέμου. Οι κρατούμενοι έμεναν σε παραπήγματα, κάτω από άθλιες συνθήκες διατροφής, διαμονής και στέγασης. Σύμφωνα με τα κατηγορητήρια του <<Ελληνικού Εθνικού Γραφείου Εγκλημάτων Πολέμου>>, κατά το 1942 εκτελέστηκαν άνευ δίκης μέσα στο στρατόπεδο πάνω από 250 κρατούμενοι. Οι εκτελεσμένοι απ' αυτό το στρατόπεδο υπολογίζονται συνολικά σε 800 περίπου.

Με την αποχώρηση των Ιταλών το στρατόπεδο κρατουμένων που βρίσκονταν 5 χμ. έξω από τη Λάρισα, στην περιοχή αεροδρομίου, διαλύθηκε. Προπολεμικά ήταν στρατωνισμός του Αντιαεροπορικού Πυροβολικού, εξ ου και το όνομα <Αντιαεροπορικό>. Με τη δεύτερη Κατοχή των Γερμανών, όχι μόνο ανασυγκροτήθηκε και μπήκε σε λειτουργία αλλά και επιβλήθηκε καθεστώς διαβίωσης ψυχρό, ανελέητο, θλιβερό, ζωώδες, χωρίς ίχνος ανθρωπιάς.⁴⁴⁰

Μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα γέμισε με κρατούμενους κομμουνιστές, χωρικούς που τους κατηγορούσαν ότι δήθεν υπέθαλπαν αντάρτες, αμάχους που συλλαμβάνανε σε αντίποινα ανατινάξεων, σαμποτέρ κλπ. πολλούς από τους οποίους εκτελούσαν καθώς και διάφορους πολίτες που συλλαμβάνονταν για τρομοκρατία και εκδίκηση, και ύστερα από καταδόσεις οργάνων της μυστικής αστυνομίας. Τον

⁴⁴⁰ Μαύρη Βίβλος της Κατοχής, Επιμ. Πέτρος Ανταίος, Παναγιώτης Αρώνης, Μανώλης Γλέζος, κ.ά, Αθήνα 2006, σ.95

Απρίλιο του 1944 οι κρατούμενοι ήσαν 1.350, ανάμεσα στους οποίους 60 γυναίκες και 20 παιδιά κάτω των 12 ετών.

Ο Ερυθρός Σταυρός αναφέρει ότι στο στρατόπεδο κρατήθηκαν 2.538 άτομα, τα 1.218 στη διάρκεια της ιταλικής διοίκησης (29 μήνες) και τα 1.365 στη διάρκεια της χιτλερικής (11 μήνες). Η ίδια πηγή ανεβάζει σε 1.210 τους κρατούμενους που εκτελέστηκαν από τους Γερμανούς κατακτητές.⁴⁴¹

Σε όλους αυτούς τους κρατούμενους απαγορευόταν η επικοινωνία με τους δικούς τους, οι επισκέψεις συγγενών καθώς και διενεργούσαν ελέγχους και αφαιρούσαν πολλές φορές ότι θεωρούσαν χρήσιμο για τον εαυτό τους. Οι κατοχικές αρχές αδιαφορούσαν για τη διαβίωσή τους, για την υγεία τους ενώ έκαναν και διακρίσεις στους ευνοούμενους, οι οποίοι στη *‘μαύρη αγορά’* πωλούσαν παντός είδους πράγματα και ιδίως τσιγάρα και ποτά. Τα συγκεκριμένα είδη αφαιρούσαν από τα δέματα ενώ συχνοί ήταν και εκβιασμοί πάσης φύσεως των διερμηνέων.

Χαρακτηριστική είναι η αφήγηση του Ζιαζιά δικηγόρου της εποχής για τις συνθήκες κράτησης στη συγκεκριμένη φυλακή τον Απρίλιο του 1941: *Στη γιορτή φίλου του Αγίου Γεωργίου, (η γιορτή πραγματοποιήθηκε μεσημέρι λόγω απαγόρευσης κυκλοφορίας το βράδυ) αφού φάγαμε και ήπιαμε για να γλεντήσουμε καλέσαμε τα κλαρίνα και βγήκαμε στην αυλή και χορεύαμε. Πάνω στα τραγούδια, τους χορούς και τα επιφωνήματα <<ζήτω η Ελλάς>>, απέναντι βρίσκονταν τα γραφεία προδοτικής οργάνωσης με αρχηγούς έναν προδότη, αιμοβόρο αρχιληστή ιερωμένο παπά (Παπαμακρής) και έναν αιμοχαρή απατεώνα δάσκαλο (Καραγιώργος), σε λίγο εμφανίστηκαν οι Γερμανοί που τους είχαν ειδοποιήσει οι απέναντι. Κατέφθασαν τα ΕΣ-ΕΣ με φορτηγό αυτοκίνητο, μας συνέλαβαν, μας επιβίβασαν και μας πήγαν στα γραφεία Ηπείρου και Κολοκοτρώνη, όπου είχαν γραφεία οι γκεσταπίτες ΕΣ-NTE. Εκεί άρχισαν τις ανακρίσεις. Ένας αξιωματικός μας ρώτησε ποιος από εμάς ήταν κομμουνιστής να κάνει ένα βήμα εμπρός. Κανείς δεν κουνήθηκε και τότε χαστούκισε τους δύο-τρεις πρώτους. Μας έκλεισαν προσωρινά σ’ ένα γκαράζ και περιμέναμε ξάγρυπνοι το επόμενο πρωινό.*

Το πρωί πέρασε και μας είδε ένας άλλος αδίστακτος αιμοβόρος (Τάκης Μακεδόνας), που κουμαντάριζε στη γειτονική πόλη (Βόλος) τις εθνικιστικές οργανώσεις. Όταν έμαθε ποιοι είμαστε, γύρισε και είπε σε κάτι καθάρματα που τον συνόδευαν ότι θα μας εκτελούσε αυτός μέσα στο γκαράζ.

Ύστερα από λίγη ώρα μας φόρτωσαν πάλι σ’ ένα φορτηγό και με συνοδεία μας πήγαν στο Αντιαεροπορικό, χωρίς να μας επιτρέψουν να ειδοποιήσουμε τους δικούς μας. Εκεί βρήκαμε φίλο κρατούμενο που μας παρέλαβε και μας οδήγησε σε ένα μικρό θάλαμο με κρεβάτια ομαδικά, φτιαγμένα από σιδερένια τρίποδα και σανίδες και με στρώματα γεμισμένα

⁴⁴¹ Ο.π., σ.95

με ξεραμένο άχυρο, που είχαν πιάσει μυλιούνια κοριούς. Μας έφερε ένα φουκάλι (σκούπα από φυτό), για να σκουπίσουμε και μας έδωσε και λίγο θάρρος. Αφού μαζέψαμε τη σκόνη σωρό, είδαμε την σκόνη να τρεμουλιάζει από εκατομμύρια ψείρες. Κακήν-κακώς ταχτοποιηθήκαμε και το μέλημά μας ήταν πως θα αποκτήσουμε επαφή με τους δικούς μας και το πώς θα ελευθερωνόμασταν. Καθημερινά μας παραλάμβανε ένας ανθυπασπιστής και μας πήγαινε στο Μεζούρλο και φορτώναμε βόμβες. Από το Μεζούρλο πηγαίναμε τις βόμβες στο Λούνα-Παρκ. Τους δικούς μας δεν τους βλέπαμε και ανησυχούσαν και αυτοί γιατί οι εκτελέσεις αθώων ήταν σε ημερήσια διάταξη.⁴⁴²

ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΟΠΛΟΣΤΑΣΙΟ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

Το νομοθετικό οπλοστάσιο που θα προωθήσει τις εντεινόμενες συλλήψεις-κρατήσεις της περιόδου μετά τη 'Βάρκιζα' θα χαρακτηριστεί <<παρασύνταγμα>>⁴⁴³. Θα κάνει την εμφάνισή του συγκαλυμμένα με τον αναγκαστικό νόμο που υιοθετήθηκε από την κυβέρνηση του ναυάρχου Βούλγαρη, τον Ιούλιο του 1945.⁴⁴⁴

Είναι ο περίφημος νόμος του 1871 <<περί καταδιώξεως της ληστείας>>, ο οποίος επαναφερόταν <<προσωρινά>>, σε ισχύ σε ολόκληρη την επικράτεια: πέρα από τις διατάξεις που διευκόλυναν τη δίωξη των ληστών, οι οποίοι, ως τη δεκαετία του 1930 λυμαίνονταν την ύπαιθρο, ο νόμος αυτός εξουσιοδοτούσε τις αρμόδιες πολιτικές ή στρατιωτικές αρχές να διατάζουν τη <<μετοίκηση>> στην πραγματικότητα την εκτόπιση, των πιο στενών συγγενών τους.⁴⁴⁵

Ο συγκεκριμένος νόμος ενεργοποιήθηκε πέντε μήνες μετά την υπογραφή της Συμφωνίας της Βάρκιζας για τη δίωξη εκείνων των οπαδών της Αριστεράς και των πρώην αντιστασιακών που η διφορούμενη αμνηστία, που προέβλεπε η συμφωνία τους προφύλασσε προσωρινά από άλλες διώξεις. Και αυτό χάρη σε μια εντυπωσιακά κυνική εξίσωση του τύπου πολιτικοί εγκληματίες (εγκληματίες);= εγκληματίες του κοινού ποινικού δικαίου.⁴⁴⁶

⁴⁴² Ζιαζιάς σ.89-90

⁴⁴³ Ν.Αλιβιζάτος, 'Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση 1922-1974-Όψεις της ελληνικής εμπειρίας' εκδ. Θεμέλιο σελ.458

⁴⁴⁴ Αναγκαστικός Νόμος 453 της 10^{ης} Ιουλίου 1945, <<περί καταδιώξεως της ληστείας>>

⁴⁴⁵ Άρθρ.21 και 22 του νόμου ΤΟΔ' της 1^{ης} Μαρτίου 1871, βλ.340. πρέπει να σημειωθεί πως, σύμφωνα με το άρθρο 5 & 3 του αναγκαστικού νόμου 453, ο υποργός Εσωτερικών μπορούσε, με <<απόφαση>> που δημοσιευόταν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ανάμεσα στα άλλα, να επικηρύξει κάθε άτομο <<επικίνδυνον δια την δημοσίαν τάξιν>>. Η διάταξη αυτή απέβλεπε επίσης στο να διευκολύνει τη σύλληψη των πολιτικών εγκληματιών, που δεν είχαν αμνηστευτεί με τη συμφωνία της Βάρκιζας.

⁴⁴⁶ Αλιβιζάτος, ό.π. σελ.460

Η λογική του μέτρου αυτού, τα σπέρματα της οποίας βρίσκονταν στον ίδιο τον περί αμνηστίας όρο της συμφωνίας της Βάρκιζας, ήταν πράγματι ότι ήθελε να θεωρεί τους αντιτιθέμενους προς τη νέα καθεστηκυία τάξη και τους συγγενείς τους εγκληματίες του κοινού ποινικού δικαίου, οι οποίοι έπρεπε να λογοδοτήσουν για τις πράξεις τους, αν όχι για τα φρονήματά τους. Αυτός ο νόμος για τη ληστεία θα διατηρηθεί σε ισχύ και μετά το τέλος του εμφυλίου πολέμου. Θα εξακολουθήσει να εφαρμόζεται, στην περίοδο που εξετάζουμε, με μια σειρά διατάγματα που εκδόθηκαν από τις κυβερνήσεις που αλληλοδιαδέχονταν η μία την άλλη (βασιλικά διατάγματα της 3^{ης} Μαΐου 1946, της 29^{ης} Απριλίου 1947, της 24^{ης} Απριλίου 1948, της 30^{ης} Απριλίου 1949, της 10^{ης} Αυγούστου 1950 κτλ.)⁴⁴⁷ Είναι ενδεικτικό πως η πρακτική της επικήρυξης των κομμουνιστών, σαν να επρόκειτο για ληστές του κοινού ποινικού δικαίου, συνεχίστηκε χωρίς διακοπή, σε όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950.

Παράλληλα το Μάιο του 1946 η πρώτη κοινοβουλευτική κυβέρνηση της χώρας της μεταπολεμικής περιόδου του Κ.Τσαλδάρη θα επαναφέρει σε ισχύ το διάταγμα του 1926 της διοικητικής εκτόπισης<< παντός ατόμου υπόπτου διαπράξεως λαθρεμπορίας ή άλλων πράξεων αντικειμένων εις την Δημοσίαν τάξιν, ... και ασφάλειαν της χώρας>>.⁴⁴⁸

Ακολουθεί το περιβόητο Γ΄ Ψήφισμα, δυόμισι μήνες μετά τις εκλογές, στις 18 Ιουνίου 1946, η κυβέρνηση Τσαλδάρη θέσπισε το ομώνυμο μέτρο <<περί εκτάκτων μέτρων αφορώντων την Δημοσίαν τάξιν και ασφάλειαν>>. Σύμφωνα μάλιστα με το πρώτο άρθρο, <<όστις θέλων να αποσπάση εν μέρος εκ του όλου της Επικρατείας, ή να ευκολύνη τα προς τούτο το τέλος τείνοντα σχέδια, συνώμοσεν ή διήγειρε στάσιν ή συνεννοήθη με ξένους, ή κατήρτισεν ενόπλους ομάδας, ή έλαβε μετοχήν εις τοιαύτας προδοτικάς ενώσεις τιμωρείται με θάνατον>>.⁴⁴⁹ Το ίδιο ψήφισμα τιμωρούσε αυστηρά οποιονδήποτε συμμετείχε σε παράνομα συλλαλητήρια και σε απεργίες σε δημόσιους οργανισμούς χωρίς να έχει ενημερώσει προηγουμένως τον εργοδότη του. Επίσης το Ψήφισμα Γ΄ έδινε τη δυνατότητα στην Αστυνομία να διενεργεί κατ'οίκον έρευνες κατά τη διάρκεια της ημέρας και της νύχτας και να επιβάλλει περιορισμούς στην κυκλοφορία των πολιτών.

Μετά από δύο ημέρες η κυβέρνηση θα συνοδεύσει το Ψήφισμα Γ΄ με την εγκαθίδρυση εκτάκτων στρατοδικείων σε όλη την κεντρική και βόρεια Ελλάδα (Μακεδονία, Θράκη, Θεσσαλία και Ήπειρο). Αυτά τα

⁴⁴⁷ Αλιβιζάτος,ό.π.σελ.461

⁴⁴⁸ Νομοθετικό διάταγμα της 4^{ης} Μαΐου 1946, που τροποποιούσε και συμπλήρωνε τους ισχύοντες νόμους για τη λειτουργία Επιτροπών Ασφαλείας σε όλους τους νομούς της χώρας.

⁴⁴⁹ Ψήφισμα Γ΄, *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, φ.197, 18 Ιουνίου 1946, άρθρα 1 έως 9

έκτακτα στρατοδικεία ήταν τα μόνα αρμόδια να κρίνουν τις υποθέσεις που αφορούσαν παραβάσεις του Ψηφίσματος Γ'.⁴⁵⁰

Το νομικό οπλοστάσιο θα ολοκληρωθεί με τον αναγκαστικό νόμο 509 της 27 Δεκεμβρίου 1947 <<περί μέτρων ασφαλείας του κράτους, του πολιτεύματος, του κοινωνικού καθεστώτος και προστασίας των ελευθεριών των πολιτών>>, που ψηφίστηκε τρεις μέρες μετά την αναγγελία ίδρυσης της Προσωρινής Δημοκρατικής Κυβέρνησης. Ο Α.Ν 509 έθετε εκτός νόμου το ΚΚΕ, το ΕΑΜ, την ΕΑ και κάθε άλλο κόμμα που ήταν αναμεμειγμένο στην <<κατά της ακεραιότητας της Χώρας προδοτικήν ανταρσίαν>>.⁴⁵¹

Η ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΩΝ ΦΥΛΑΚΩΝ

Οι φυλακές της χώρας τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο (1945-1950) παρουσίαζαν την παρακάτω σύνθεση πληθυσμού:

Α) Δωσίλογοι, άτομα που είχαν συνεργαστεί με τις ιταλικές και γερμανικές αρχές Κατοχής, είτε μέσω της 'Λεγεώνας των Βλάχων' είτε μέσω των 'ΕΑΣΑΔ' (Εθνικός Αγροτικός Σύνδεσμος Αντικομμουνιστικής Δράσης)-τα Τάγματα Ασφαλείας της περιοχής, εναντίον των οποίων είχε ασκηθεί ποινική δίωξη σύμφωνα με το άρθρο της συμφωνίας της Βάρκιζας και βρίσκονταν έγκλειστοι στις τοπικές φυλακές έως ότου γίνει η δίκη τους από το Ειδικό Δικαστήριο Δωσίλογων του Εφετείου της Λάρισας.⁴⁵²

Β) Κοινοί εγκληματίες, του ποινικού δικαίου οι οποίοι εξέτιναν τις ποινές τους στο τοπικό Σωφρονιστικό Κατάστημα της Λάρισας (Πυριτιδαποθήκη)

Γ) Πολιτικοί κρατούμενοι, οι οποίοι: 1) είχαν καταδικαστεί ή ήταν υπόδικοι για εγκλήματα ποινικού δικαίου π.χ. Μίμης Τάσσοσ-Μπουκουβάλας,⁴⁵³ κατά τη διάρκεια της Κατοχής και των

⁴⁵⁰ Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ, Α' τόμος (1918-1949), εκδ. Σύγχρονη εποχή, Αθήνα 2011, σελ.555

⁴⁵¹ Α.Ν. 509, Εφημερίς της Κυβερνήσεως, φ.293, 27 Δεκεμβρίου 1947, Αιτιολογική Έκθεσις, άρθρα 1§1,2§1, 4§1, και άρθρα 6 και 7.

⁴⁵² Εφημ. 'Αλήθεια' Μάρτιος 1945 'Προφυλάκιση προδότη'

⁴⁵³ Εφημ. 'Αλήθεια' Απρίλιος 1945 'Κρατήθηκε ο Μπουκουβάλας'

Δεκεμβριανών, οι υποθέσεις των οποίων ενέπιπταν στην αρμοδιότητα των ποινικών δικαστηρίων και ως κρατούμενοι ανήκαν στη δικαιοδοσία του υπουργείου Δικαιοσύνης και 2) αυτοί που είχαν καταδικαστεί ή ήταν υπόδικοι για παραβάσεις της νομοθεσίας <<περί εκτάκτων μέτρων>> δηλ. των αναγκαστικών νόμων που είχαν ψηφιστεί το 1946 και μετά, οι υποθέσεις των οποίων ενέπιπταν στην αρμοδιότητα των εκτάκτων στρατοδικείων.⁴⁵⁴

Σύμφωνα με αναφορές της Βρετανικής Νομικής Αποστολής που βρίσκονταν στην Ελλάδα τον Νοέμβριο και τον Δεκέμβριο του 1945 για να εξετάσει τις συνθήκες κράτησης των ελληνικών φυλακών καθώς και τον πληθυσμό τους δημοσιοποιήθηκαν τα παρακάτω στοιχεία:

Μέχρι την 1^η Οκτωβρίου 1945 στις ελληνικές φυλακές βρίσκονταν 16.700 άτομα, εκ των οποίων οι υπόδικοι ήταν 14.252 και οι κατάδικοι 2.448. Από αυτούς που είχαν καταδικασθεί οι δοσίλογοι ήταν 231, άτομα που βαρύνονταν για αδικήματα κατά τη διάρκεια των Δεκεμβριανών 131, ενώ άτομα που βαρύνονταν για ποινικά αδικήματα 2.086. Όσο αφορά την κατηγορία των υποδικών, οι δοσίλογοι ανέρχονταν σε 2.665 άτομα, αυτοί που βαρύνονταν με τα αδικήματα των Δεκεμβριανών 5.896 και οι ποινικοί 5.691.⁴⁵⁵

ΟΙ ΦΥΛΑΚΕΣ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ

Στην πόλη της Λάρισας λειτουργεί το Σωφρονιστικό Κατάστημα της πόλης ή αλλιώς η γνωστή ‘Πυριτιδαποθήκη’ ή ‘Μπαρουταποθήκη’, ο ‘Όρχος Αυτοκινήτων’ στις παρυφές της πόλης όπου οι κρατούμενοι στεγάζονται σε σκηνές και τα ‘Πυροβολικά’, στρατόπεδο στη δυτική πλευρά της πόλης, που λειτουργούσε ως χώρος εγκλεισμού κρατουμένων, ιδιαίτερα κατά την περίοδο του εμφυλίου πολέμου και κατά τα έτη 1948-49, όταν ο αριθμός των πολιτικών κρατουμένων είχε αυξηθεί σημαντικά εξαιτίας των μεγάλων εκκαθαριστικών επιχειρήσεων του Εθνικού Στρατού στη γενικότερη περιοχή της Θεσσαλίας και των συγκρούσεων-μαχών με τον ΔΣΕ.

Αυτοί οι τέσσερις χώροι εγκλεισμού (Πυριτιδαποθήκη, Όρχος, Πυροβολικά και οι φυλακές Στρατώνων) θα λειτουργήσουν και ως

⁴⁵⁴ FO 371/87668 RG10113/5 Αθήνα προς FO, 9 Φεβρουαρίου 1950

⁴⁵⁵ Ακαδημία Αθήνας, Έκθεση της Βρετανικής Νομικής Αποστολής, σ.29

διαμετακομιστικό κέντρο για τη μεταγωγή πολλών κρατουμένων σε διάφορες όμορες φυλακές της περιόδου π.χ. Τρικάλων, Καρδίτσας, Αμφισσας και Βόλου.⁴⁵⁶

Αξίζει να σημειωθεί πως στην πόλη εδρεύει το Στρατηγείο Κεντρικής Ελλάδας και γι' αυτό η στρατηγική θέση της πόλης έχει βαρύνουσα σημασία για τη διεξαγωγή των εκκαθαριστικών επιχειρήσεων του Εθνικού Στρατού τόσο στη Θεσσαλία όσο και στη Στερεά Ελλάδα.

Πιο αναλυτικά:

Α) Σωφρονιστικό Κατάστημα Λάρισας ή 'Πυριτιδαποθήκη' ή 'Μπαρουταποθήκη' -

Είναι ο χώρος που φιλοξενεί άνδρες και γυναίκες κρατούμενους στο χρονικό διάστημα που εξετάζουμε με αντίστοιχες πτέρυγες.⁴⁵⁷

Β) 'Όρχος Αυτοκινήτων' -

Χώρος εγκλεισμού πολιτικών κρατουμένων ανδρών και γυναικών καθώς και ανήλικων παιδιών. Εδώ θα βρεθούν πολλά συγγενικά πρόσωπα (γυναίκες, παιδιά, ηλικιωμένοι γονείς) ανταρτών ή ατόμων που είχαν προηγουμένως εκτοπισθεί από τις Επιτροπές Ασφαλείας.⁴⁵⁸

Γ) 'Πυροβολικά' -

Χώρος προσωρινού εγκλεισμού παραδοθέντων ή συλληφθέντων μαχητών του ΔΣΕ και προσωρινής κράτησής τους πριν τη δίκη τους από το Έκτακτο Στρατοδικείο της πόλης ή τη μεταγωγή τους στις όμορες φυλακές των θεσσαλικών πόλεων Τρικάλων, Καρδίτσας, Βόλου.

Δ) 'Στρατόπεδο Γ.Ε.Σ. ή Φυλακές των στρατώνων'

Εκεί θα μεταστεγαστούν οι δωσίλογοι τον Ιανουάριο του 1946 για να αποσυμπιεσθεί η κατάσταση στην 'Πυριτιδαποθήκη'. Αργότερα θα χρησιμοποιηθεί ως χώρος προσωρινής κράτησης των παραδοθέντων μαχητών του ΔΣΕ πριν τη προσαγωγή τους στο Έκτακτο Στρατοδικείο της πόλης.⁴⁵⁹

Ε) Τάγμα Γεφυροποιών = 'κακό σπίτι της Λάρισας' (Ειδική Ασφάλεια)

Ο προσωρινός χώρος εγκλεισμού κρατουμένων για να διεξαχθούν ανακρίσεις για την κομματική ή <<ανατρεπτική>> τους δράση. Εκεί

⁴⁵⁶ Ευρετήριο υποδίκων και καταδίκων Φυλακών Λάρισας περιόδου 1946-1950

⁴⁵⁷ Εφημ. 'Αλήθεια' Μάιος 1945 'Επιδρομή στη φυλακή'

⁴⁵⁸ ΑΣΚΙ, Αρχείο ΚΚΕ, κ.421 Φ=25/3/10, Επιστολή κρατούμενου Γιάννη Φλογερού από τον 'Όρχο' της Λάρισας στις 10/1/1947

⁴⁵⁹ Ο.π. 17/10/1946, Αφήγηση Γιάννη Φλογερού

διεξάγονταν κάθε μορφής βασανιστήρια προκειμένου να καταστείλουν τη δράση του παράνομου μηχανισμού του ΚΚΕ-ΕΑΜ.⁴⁶⁰

Είναι χαρακτηριστικό πως τον Νοέμβριο του 1945, στα πλαίσια των δικών των δοσίλογων από το Ειδικό Δικαστήριο Δοσίλογων της πόλης θα κληθούν σε δίκη και πρώην μέλη της Ειδικής Ασφάλειας καθώς υπάρχουν εναντίον τους καταγγελίες για βασανιστήρια κατά τη διάρκεια της Κατοχής.⁴⁶¹

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ 'ΠΥΡΙΤΙΔΑΠΟΘΗΚΗ' ΛΑΡΙΣΑΣ ΤΟ 1945-46

Χιλιάδες άτομα διώχθηκαν και φυλακίστηκαν το 1945, κυρίως για εγκλήματα τα οποία είχαν διαπραχθεί κατά τη διάρκεια των Δεκεμβριανών και <<τα οποία δεν ήταν απαραίτητα αναγκαία διά την επιτυχία του πολιτικού αδικήματος>>. Η φυλάκιση ήταν περισσότερο μια μέθοδος τρομοκράτησης παρά τιμωρία για κάποιο αδίκημα. Αυτό αποδεικνύεται από την υψηλή κινητικότητα που παρατηρείται στις φυλακές τη συγκεκριμένη περίοδο. Έτσι στις 17 Σεπτεμβρίου 1945 υπήρχαν 16.000 κρατούμενοι και στις 6 Οκτωβρίου υπήρχαν 17.735. Στο μεταξύ, 5.535 είχαν απελευθερωθεί και άλλοι 6.670 είχαν φυλακιστεί.⁴⁶²

Εδώ θα πρέπει να εστιάσουμε στο γεγονός πως εξαιτίας του μεγάλου αριθμού των κρατουμένων, υπήρξε ιδιαίτερα αργή η διαδικασία εξέτασης των υποθέσεων από τα αρμόδια ποινικά δικαστήρια. Γι' αυτό παρατηρείται ένας μεγάλος αριθμός ατόμων να βρίσκονται στη φυλακή για αρκετά μεγάλη χρονική περίοδο χωρίς να έχουν καταδικαστεί αλλά να είναι υπόδικοι. Αυτή η μακρά περίοδος κράτησης –μέχρι και έξι μήνες- εν αναμονή της δίκης επιβεβαιώνει το γεγονός πως η φυλάκιση ήταν μέσο τρομοκράτησης σε μια μακρά περίοδο μαζικών συλλήψεων.⁴⁶³

Το ζήτημα της αποσυμφόρησης των φυλακών

Θέτονταν λοιπόν επιτακτικά το θέμα της αποσυμφόρησης των φυλακών που συνδέονταν με το ζήτημα της αμνηστίας. Παρά τις βρετανικές πιέσεις μέσω της διπλωματικής οδού και τις βρετανικές παρεμβάσεις για γενική αμνηστία⁴⁶⁴ η ελληνική κυβέρνηση ενέμενε στη θέση της για μερική αμνηστία προβάλλοντας το επιχείρημα ότι η γενική αμνήστευση

⁴⁶⁰ ΑΣΚΙ, Αρχείο ΚΚΕ, κ. 421, Φ=25/3/1947, Γράμμα στο Ριζοσπάστη 18/1/1947 'Από τα βασανιστήρια τρελαθήκανε ακόμα και οι βασανιστές'

⁴⁶¹ Εφημ. 'Αλήθεια' Νοέμβριος 1945- 'Ο επίτροπος ζήτησε την αναθεώρηση της δίκης των κτηνανθρώπων της Ειδικής'

⁴⁶² Report of the British Legal Mission, 18

⁴⁶³ Βόγλης, 'Η εμπειρία...' σελ. 88

⁴⁶⁴ Richter, ο.π.σ.211

όλων των αδικημάτων θα πρόσβαλλε το αίσθημα περί δικαίου της πλειοψηφίας των Ελλήνων.

Στα τέλη Αυγούστου 1945, ο υπουργός Δικαιοσύνης της κυβέρνησης Π. Βούλγαρη, Β. Κυριακόπουλος, πρότεινε νόμο σύμφωνα με τον οποίο τα περισσότερα δικαστήρια επρόκειτο να ασχοληθούν με την εκδίκαση των υποθέσεων των δωσίλογων. Άτομα τα οποία είχαν φυλακισθεί με αφορμή τα Δεκεμβριανά επρόκειτο να απολυθούν αμέσως με την προϋπόθεση ότι κρατούνταν περισσότερο από έξι μήνες και δεν είχαν περάσει ακόμα από δίκη. Όσο για τα αδικήματα που δεν είχαν σχέση με τα Δεκεμβριανά και είχαν διαπραχθεί πριν από τη Βάρκιζα, αυτά θα αμνηστεύονταν. Όποιος βαρύνονταν με κατηγορία άλλη από τη δολοφονία, επρόκειτο να απολυθεί και να περάσει από δίκη αργότερα. Οι φυλακίσεις χωρίς ένταλμα σύλληψης απαγορεύονταν από εκείνη τη στιγμή. Με αυτόν τον τρόπο υπήρχε η ελπίδα ότι χιλιάδες θα απελευθερώνονταν από τις φυλακές. Ο σχετικός νόμος εκδόθηκε στις 25 Αυγούστου 1945⁴⁶⁵. Στις 2 Σεπτεμβρίου 1945 ο Υπουργός Δικαιοσύνης γνωστοποίησε ότι σύμφωνα με το νόμο αυτό 1.000 κρατούμενοι είχαν αποφυλακισθεί και 16.225 βρίσκονταν ακόμα στις φυλακές⁴⁶⁶. Σύμφωνα με τα κυβερνητικά στοιχεία, υπήρχαν 2.458 κατάδικοι και 8.116 υπόδικοι για εγκλήματα κοινού ποινικού δικαίου, 48 κατάδικοι και 5.282 υπόδικοι για συμμετοχή στα Δεκεμβριανά και 1.246 κατάδικοι δωσίλογοι. Στις 3 Σεπτεμβρίου 1945 εκδόθηκε ένας άλλος νόμος ο οποίος μείωνε την προφυλάκιση στους δύο μήνες⁴⁶⁷. Τον Οκτώβριο 1945 ο Υπουργός Δικαιοσύνης, Β. Κυριακόπουλος, ανέφερε στον Βρετανό πρέσβη Ρ.Λήπερ ότι μεταξύ Ιανουαρίου και Απριλίου 1945 είχαν αποφυλακισθεί σχεδόν 24.000 κρατούμενοι, αριθμός ο οποίος καταδείκνυε το μέγεθος των μαζικών συλλήψεων στο τέλος των Δεκεμβριανών. Μέχρι τα τέλη Δεκεμβρίου 1945 ο αριθμός των αποφυλακισθέντων αυξήθηκε. Οι υπόλοιποι κρατούμενοι βρίσκονταν στις φυλακές για σοβαρά εγκλήματα. Η συντριπτική πλειοψηφία κατηγορούνταν για δολοφονίες ενώ ανάμεσά τους ήταν και πολλοί κατηγορούμενοι για ηθική αυτουργία οι οποίοι θεωρούνταν συνένοχοι. Ο Β. Κυριακόπουλος υπέβαλε πρόταση να στείλει η Βρετανία στην Ελλάδα μια επιτροπή δικαστικών για να διερευνήσει την ελληνική δικαιοσύνη. Αν και οι αποφυλακίσεις συνεχίστηκαν, από το Σεπτέμβριο έως τις αρχές Νοεμβρίου 1945, ο αριθμός όσων εξακολουθούσαν να βρίσκονται στις φυλακές την 1^η Νοεμβρίου έφτανε συνολικά τα 18.058 άτομα από τα οποία τα 15.006 ήταν υπόδικοι. Αυτό σήμαινε ότι οι απολύσεις υπολείπονταν των

⁴⁶⁵ ΑΝ.525, <<Περί παραγραφής, αναστολής, διώξεως εγκλημάτων και απολύσεως κρατουμένων>>, Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, τομ.1, φ.125,25 Αυγούστου 1945

⁴⁶⁶ Ε.Ο 371/Ρ 15198/4/19 <<Lascelles προς Ε.Ο>>, 7 Σεπτεμβρίου 1945

⁴⁶⁷ Α.Ν.533, Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, τομ. 1, φ. 224,3 Σεπτεμβρίου 1945

φυλακίσεων. Παρά τις βρετανικές προσπάθειες για επίσπευση των δικαστικών διαδικασιών οι ελληνικές αρχές πρόβαλαν τη δικαιολογία ότι ανέμεναν την *Βρετανική Αποστολή Νομομαθών*. Η *Βρετανική Αποστολή Νομομαθών* επισκέφτηκε την Ελλάδα από τις 28 Νοεμβρίου έως 19 Δεκεμβρίου 1945 και συνέλεξε χρήσιμα στοιχεία για το δικαστικό σύστημα, την απονομή της δικαιοσύνης και την κατάσταση των φυλακών⁴⁶⁸. Στις 15 Δεκεμβρίου 1945 το Υπουργικό Συμβούλιο αποφάσισε την ψήφιση νόμου σύμφωνα με τον οποίο όλα τα αδικήματα τα οποία είχαν διαπραχθεί από τις 27 Απριλίου 1941 μέχρι τις 14 Φεβρουαρίου 1945 με την εξαίρεση του φόνου, όχι όμως και της ηθικής αυτουργίας σε φόνο, καθώς και διάφορα άλλα αδικήματα τα οποία είχαν σχέση με την πολιτική και την αντίσταση αμνηστεύονταν. Ο σχετικός νόμος Α.Ν 753 υπογράφηκε στις 21 Δεκεμβρίου 1945⁴⁶⁹. Στο πεδίο της δήθεν γενικής αμνηστίας η ύπαρξη το Δεκέμβριο 17.984 φυλακισμένων, σύμφωνα με δηλώσεις του Υπουργού Δικαιοσύνης Κ. Ρέντη, ως επί το πλείστον πολιτικών κρατουμένων, από τους οποίους μόνο οι 2.388 είχαν καταδικαστεί νομότυπα, και η δικαστική δίωξη 48.956 άλλων ατόμων εξαιτίας της δραστηριότητάς τους, αποδεικνύουν τη διασταλτική ερμηνεία του σχετικού με την τιμωρία των συναφών αδικημάτων όρου της Συμφωνίας της Βάρκιζας⁴⁷⁰.

Η εφαρμογή της νομοθεσίας περί αποσυμφόρησης των φυλακών γινόταν με μεγάλη βραδύτητα. Μέχρι τα μέσα Ιανουαρίου 1946 αφέθηκε ελεύθερο ένα 10% των κρατουμένων. Μέχρι τις εκλογές απελευθερώθηκαν περίπου 3.800 κρατούμενοι και στα μέσα Απριλίου 4.800, με αποτέλεσμα την 1η Μαρτίου 1946 να βρίσκονται στις φυλακές 14.500 κρατούμενοι⁴⁷¹. Ως αποτέλεσμα, ο συνολικός αριθμός των κρατουμένων τους πρώτους μήνες του 1946 μειώθηκε. Δεν στάθηκε δυνατό να εντοπιστούν συγκεκριμένα επίσημα στοιχεία για την αποσυμφόρηση των φυλακών στη Λάρισα, καθώς δεν βρέθηκε το σχετικό αρχείο. Ωστόσο από το **αρχείο υποδίκων** που μελετήθηκε, παρατηρήθηκε μείωση στο έτος 1946. Έτσι από 779 υπόδικοι του 1945, ο αριθμός τους μειώνεται στους 447.⁴⁷² Όταν τα μέτρα αποσυμφόρησης άρχισαν να εφαρμόζονται στις αρχές του 1946, δημιούργησαν πολύ περισσότερα προβλήματα από όσα έλυναν. Όσοι αφήνονταν ελεύθεροι αντιμετωπίζονταν ως πρόκληση από τις τρομοκρατικές οργανώσεις και

⁴⁶⁸ Ρίχτερ, ο.π., σ.401-406

⁴⁶⁹ Α.Ν. 753, <<Περί αποσυμφορήσεως των φυλακών >>, Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, τόμ.1 φ.311,21 Δεκεμβρίου 1945

⁴⁷⁰ Δηλώσεις Ρέντη στην Ελευθερία, 16 Δεκεμβρίου 1945 και Δ.Ζαφειρόπουλος, 'Ο αντισυμμοριακός αγών', Αθήνα 1956, σ.168-169

⁴⁷¹ Ε.Ο.371/58789: <<Αθήνα προς FO>>, 1^η Απριλίου 1946. Παρατίθεται στο Βόγλης, ο.π., σ.108

⁴⁷² Φυλακές Λάρισας, αρχείο υποδίκων των ετών 1944-1950

ήταν πολύ επικίνδυνο να επιστρέψουν στα χωριά τους, πόσο μάλλον να αναλάβουν πολιτική δραστηριότητα.

Η 'Πυριτιδαποθήκη' ή η 'Μπαρουταποθήκη' της Λάρισας ως σωφρονιστικό κατάστημα δεν είχε τις υποδομές για να υποδεχτεί ένα τόσο μεγάλο κύμα κρατουμένων και μάλιστα τέτοιας ποικιλομορφίας ως προς τη σύνθεσή της.

Στις φυλακές της Λάρισας τον Ιανουάριο του 1946, μετά την ψήφιση του νόμου για την αποσυμφόρηση των φυλακών, βρίσκονται 367 κρατούμενοι ενώ έχουν αποφυλακιστεί μόνο 32. Από τους παραπάνω οι 174 κρατούνται ως φυσικοί αυτουργοί, οι 176 για αδικήματα που διέπραξαν μετά απ' τις 12/2/45 και 40 είναι δοσίλογοι. Από τους 37 που αποφυλακίστηκαν οι 5 βγήκαν με βούλευμα ενώ των προνομίων του συγκεκριμένου νόμου επωφελούνται και οι δοσίλογοι. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός που επιβεβαιώνει την κράτηση των δοσίλογων, τους οποίους μάλιστα επισκέπτονται ελεύθερα, άτομα που ανήκαν προηγούμενα τόσο στα ΕΑΣΑΔ όπως ο Παπαμακρής όσο και στην Ε.Ε.Ε όπως ο αξιωματικός Τσιριγγάκης. Αξίζει να σημειωθεί πως στη διάρκεια ενός μήνα από 13/12/45 μέχρι τις 12/1/46 από τις φυλακές της πόλης θα <<δραπετεύσουν>> 6 υπόδικοι και κατάδικοι, πρώην μέλη του ΕΑΣΑΔ και της συμμορίας Γρ.Σούρλα, οι οποίοι δημιούργησαν συμμορία που δρούσε ελεύθερα μέσα στην πόλη.⁴⁷³

Σε ότι έχει σχέση με τις συνθήκες διαβίωσης, τον Αύγουστο του 1945, θα ξεκινήσει απεργία πείνας των φυλακισθέντων δημοκρατικών αγωνιστών για να ενημερώσουν αφενός το κοινό της πόλης για το μέγεθος των προβλημάτων και αφετέρου να πιάσουν τις αρμόδιες αρχές του τόπου για την επίλυσή τους. Αλληλέγγυοι στον αγώνα των πολιτικών κρατουμένων θα βρεθούν η Διακομματική Επιτροπή του ΕΑΜ και πολυάριθμες Επιτροπές κατοίκων και εργατικών σωματείων που θα επιδώσουν ψηφίσματα διαμαρτυρίας στον Εισαγγελέα, στον Μητροπολίτη και στις υπόλοιπες αρχές της πόλης ενώ θα προτείνουν τη μεταστέγαση των κρατουμένων στο Τάγμα Γεφυροποιών.⁴⁷⁴

Τον Ιανουάριο του 1946 οι πολιτικοί κρατούμενοι της Πυριτιδαποθήκης θα στείλουν υπομνήματα στις αρχές της πόλης, προς τον Ανώτερο Στρατιωτικό Διοικητή, τον Εισαγγελέα Εφετών και Πρωτοδικών, τον Ανώτερο Διοικητή Χωροφυλακής, τον Μητροπολίτη, τον Νομάρχη και το Δικηγορικό Σύλλογο για τις άθλιες συνθήκες κράτησης και διαβίωσης μέσα στο συγκεκριμένο χώρο των 80τ.μ. Οι βροχές που θα ακολουθήσουν θα επιδεινώσουν το ήδη υπάρχον πρόβλημα καθώς οι φυλακές θα πλημμυρίσουν και θα ξεχυθούν οι βόθροι των

⁴⁷³ Εφημ. 'Αλήθεια' 4/1/1946 'Αυτή είναι η <<αποσυμφόρηση>>'

⁴⁷⁴ Εφημ. 'Αλήθεια' Αύγουστος 1945 'Απεργία πείνας φυλακισθέντων αγωνιστών'

αποχωρητηρίων, ενώ για την κατάσταση που δημιουργήθηκε δε λαμβάνεται κανένα μέτρο.⁴⁷⁵

Μπροστά στην επιδεινούμενη αυτή κατάσταση των φυλακών οι πολιτικοί κρατούμενοι θα προσπαθήσουν να ευαισθητοποιήσουν το κοινό της περιοχής και να προειδοποιήσουν τις αρχές της πόλης πως η Λάρισα δεν πρόκειται να γίνει Καλαμάτα.⁴⁷⁶

Οι επιθέσεις αντιποίνων στις φυλακές από ακροδεξιές ομάδες, όπως αυτές του Γρ.Σούρλα και πρώην μελών του ΕΑΣΑΔ, υποδήλωναν τη συνεργασία ανάμεσα στον κρατικό μηχανισμό και σ' αυτές σε τοπικό επίπεδο, κάτι που χρονολογούνταν ήδη από τους μήνες της <<λευκής τρομοκρατίας>>.⁴⁷⁷ Υποθετικά δεν είμαι καθόλου απίθανο το σενάριο την πόρτα των φυλακών να άνοιζαν οι ίδιοι οι φύλακες οι οποίοι μπορεί και να συνεργάζονταν με τους παρακρατικούς.

Πίνακας.1 Σύνθεση του πληθυσμού της φυλακής από 1943-1945

1943	1944	1945
203	31	779

Πίνακας.2 Σύνθεση του πληθυσμού της φυλακής έως τον Ιανουάριο του 1946

ΣΥΝΟΛΟ	Φυσικοί αυτουργοί	Δωσίλογοι	Αδικήματα μετά τις 12/2/1945	Αποφυλακίστηκαν
400	174	40	176	33

Πίνακας.3 Σύνθεση πληθυσμού της φυλακής (υπόδικοι) από 1945-1950

⁴⁷⁵ Εφημ. 'Αλήθεια' 3/1/1946 'Οι τιμημένοι αγωνιστές...', 8/1/1946 'Το δράμα των φυλακών..'

⁴⁷⁶ Εφημ. 'Αλήθεια' 26/1/1946 'Επίθεση του Μαύρου Μετώπου'

⁴⁷⁷ Εφημ. 'Αλήθεια' Μάιος 1945 'Επιδρομή και στη.....φυλακή'

<u>1945</u>	<u>1946</u>	<u>1947</u>	<u>1948</u>	<u>1949</u>	<u>1950</u>
779	447	1087	1600	2062	826

Το έτος 1947 από τους 1087 κρατούμενους οι 707 παραπέμφθηκαν να δικάσούν από το Έκτακτο Στρατοδικείο της πόλης.

Ένα χρήσιμο και παραπλήσιο ευρετήριο κρατουμένων-υποδίκων του έτους 1949 κατατάσσει τους υποδίκους με βάση τις κατηγορίες: (κοινό ποινικό δίκαιο, στασιαστές ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, Έκτακτο Στρατοδικείο, Τακτικό Στρατοδικείο, δοσίλογοι), όπως και με βάση τη μορφή του αδικήματος που έχει διαπράξει π.χ.(Γ΄Ψήφισμα, φόνος, εσχάτη προδοσία κτλ.) Μια άλλη πληθυσμιακή κατανομή γίνεται επίσης με βάση το φύλο(ανήρ, θήλυ) και την ηλικία(ενήλικος, ανήλικος).⁴⁷⁸

Πίνακας 4. Σύνολο κρατουμένων ανά την επικράτεια (1947-1950)

<i>ΕΤΗ</i>	<i>ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ ΣΤΙΣ ΦΥΛΑΚΕΣ</i>	<i>ΕΞΟΡΙΑ ΚΑΙ ΜΑΚΡΟΝΗΣΟΣ</i>	<i>ΦΥΛΑΚΕΣ ΛΑΡΙΣΑΣ</i>
1947	19.620	36.948	1.087
1948	21.853	25.607	1.600
1949	18.000	31.400	2.062
1950	18.816	8.047	826

ΟΙ ΦΥΛΑΚΕΣ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ ΤΑ ΕΠΟΜΕΝΑ ΕΤΗ(1946-1950)

Εισαγωγή

Μέσα στο νομικό πλαίσιο και πολιτικό πλαίσιο της περιόδου 1946-1950, ο αριθμός των πολιτικών κρατουμένων έφτασε στο απόγειό του. Έχει μεσολαβήσει η ψήφιση του Α.Ν. 509 στις 27/12/1947, τρεις μέρες μετά την αναγγελία ίδρυσης της Προσωρινής Δημοκρατικής Κυβέρνησης, <<περί μέτρων ασφαλείας του Κράτους, του πολιτεύματος, του κοινωνικού καθεστώτος και προστασίας των ελευθεριών των πολιτών>>.

⁴⁷⁸ Ευρετήριο υποδίκων 1949 ,Αρχείο Φυλακών Λάρισας περιόδου 1943-1950

Σύμφωνα με έκθεση του ΚΚΕ, τον Σεπτέμβριο του 1947, 19.620 πολιτικοί κρατούμενοι βρίσκονταν στη φυλακή και 36.948 στην εξορία, συμπεριλαμβανομένων 12.000 στρατιωτών και αξιωματικών στα στρατόπεδα της Μακρονήσου. Αντίστοιχα με βρετανικές πηγές, τον Μάιο του 1948, 21.853 άτομα βρίσκονταν στις φυλακές (το 66% των οποίων ήταν χαρακτηρισμένοι ως αριστεροί), 10.365 στην εξορία και 15.242 στα στρατόπεδα της Μακρονήσου. Ανάλογη έκθεση της ελληνικής κυβέρνησης, με το τέλος του Εμφυλίου πολέμου, τον Σεπτέμβριο του 1949, υπήρχαν 18.000 πολιτικοί κρατούμενοι και 31.400 άτομα (πολίτες και στρατιώτες) στη Μακρόνησο και σε άλλα στρατόπεδα. Σχεδόν ένα χρόνο αργότερα, τον Αύγουστο του 1950, υπήρχαν 18.816 πολιτικοί κρατούμενοι και 3.406 εξόριστοι, ενώ 4.641 στρατιώτες και αξιωματικοί ήταν έγκλειστοι στα στρατόπεδα της Μακρονήσου.

Στις αντίστοιχες φυλακές της Λάρισας το 1947 βρίσκονται έγκλειστοι 1087 άτομα και το 1948 αυξάνονται σε 1.600. Πολλοί από αυτούς αφού διανύσουν κάποιο χρονικό διάστημα στις φυλακές της πόλης, στη συνέχεια μεταφέρονται στις γειτονικές του Βόλου, Τρικάλων, Καρδίτσας καθώς και στις φυλακές των Αθηνών, Άμφισσας, Κέρκυρας, Αίγινας και Πειραιά.⁴⁷⁹

Οι συνθήκες κράτησης στις τοπικές φυλακές

Οι ελληνικές κυβερνήσεις από το 1945 και μετά ήταν ανέτοιμες και απροετοίμαστες για τον εγκλεισμό ενός τόσο μεγάλου αριθμού πολιτικών κρατουμένων και ο συνωστισμός στις φυλακές δεν ήταν προϊόν κάποιου σχεδίου αλλά ένα δυσεπίλυτο πρόβλημα για τις αρχές. Έτσι το βασικό πρόβλημα των κρατουμένων δεν ήταν η απομόνωση, αλλά ο συνωστισμός των θαλάμων τους. Με την αύξηση του αριθμού των φυλακισμένων ο διαθέσιμος χώρος μειωνόταν, οι εγκαταστάσεις των φυλακών γίνονταν ολοένα και πιο ανεπαρκείς και, δεδομένων όλων των άλλων δυσκολιών, η ένταση ανάμεσα στους κρατούμενους πολλαπλασιαζόταν.⁴⁸⁰

Μεταξύ 1945-1946, το προσωπικό της UNRRA επισκέφθηκε αρκετές φυλακές. Οι εκθέσεις του παρέχουν μία από πρώτο χέρι εικόνα για την κατάσταση που συνάντησαν εκεί. Τα προβλήματα που συνάντησαν πάμπολλα και σοβαρά: πέρα του συνωστισμού που παρατηρείται σε όλες

⁴⁷⁹ Ευρετήριο υποδίκων και καταδίκων Φυλακών Λάρισας 1946-1950

⁴⁸⁰ Βόγλης, σελ. 149

τις φυλακές της χώρας, οι περισσότερες δεν διέθεταν αναρρωτήρια ή θαλάμους για τους φυλακισμένους ασθενείς. Οι συνθήκες υγιεινής ήταν άθλιες λόγω έλλειψης νερού, σαπουνιού και απολυμαντικών.⁴⁸¹

Α) Έτη 1945-46

Με βάση το υπόμνημα που έστειλαν οι 309 πολιτικοί κρατούμενοι των φυλακών της Λάρισας στις αρμόδιες αρχές στις 31/12/1945, η κατάσταση χαρακτηρίζεται τραγική και απελπιστική.⁴⁸²

Το υπόμνημα υποστηρίζει τα παρακάτω: << Οι θάλαμοι καταλαμβάνουν έκταση 80τ.μ. Οι 69 από τους κρατούμενους μένουν σε μια ξύλινη παράγκα στημένη πάνω σ' ένα βούρκο, με 6μ. πλάτος και 20μ. μήκος δηλ. στον καθένα αναλογεί τόπος 0,75 εκ. Το κρύο και η βροχή μπαίνει από παντού. Οι δε υπόλοιποι 148 μένουν στους δύο θαλάμους της Πυριτιδαποθήκης που είναι στρωμένοι με τσιμέντο χωρίς παράθυρο. Τα δύο παράθυρα σιδερόφραχτα βρίσκονται μακριά στον προθάλαμο χωρίς να γίνεται καθόλου αερισμός. Αέρας δεν ανανεώνεται και είναι πάντοτε μολυσμένος. Ζούμε σ' ένα υπόγειο ένα μέτρο κάτω από τη γη.

Τα κρεβάτια είναι φτιαγμένα από παλιοσανίδα σε ύψος 30 εκ. από το τσιμέντο. Πάνω από 60 κρατούμενοι κοιμούνται κάτω απ' αυτά τα κρεβάτια, ανάμεσα στα ποδαρικά, και πάνω στο τσιμέντο και το πρόσωπό τους ακουμπάει στα σανίδια των κρεβατιών που βρίσκονται από πάνω τους. Κοιμούνται μέσα σε κλουβιά ασφυξίας και θανάτου. Μέσα σ' αυτό το δράμα των δύο θαλάμων της Πυριτιδαποθήκης είναι και τα αποχωρητήρια γεμάτα από μήνα χωρίς καμία φροντίδα ν' αδειάσουν. Η δυσωδία είναι μαρτυρική από το βράδυ μέχρι τις 8 η ώρα το πρωί.

Το προαύλιο είναι γεμάτο λάσπη και μεταφέρεται στους θαλάμους και αποκορυφώνεται η βρωμιά. Η απάντηση των αρμοδίων αρχών ήταν να μεταφέρουν άλλους 75 κρατούμενους από τις φυλακές των Στρατώνων γιατί εκεί βρίσκονται οι δοσίλογοι. Στους υπάρχοντες πρέπει να προστεθούν και οι επτά γυναίκες που η θέση τους είναι έξω από κάθε περιγραφή.

Οι πολιτικοί κρατούμενοι της περιοχής απαιτούν την άμεση μεταφορά τους στο οίκημα του Ορφανοτροφείου ή τουλάχιστον τη μεταφορά εκατόν πενήντα κρατουμένων στις φυλακές των Στρατώνων.>>

⁴⁸¹ Ο.π. σελ.148

⁴⁸² Εφημ. 'Αλήθεια' 31/12/1945 'Οι τιμημένοι αγωνιστές του λαού αργοπεθαίνουν στην μπαραουταποθήκη'

Στις 17 Ιουνίου 1946 περνάει από τη βουλή το περιβόητο Γ΄ Ψήφισμα <<περί εκτάκτων μέτρων κατά των επιβουλευομένων την δημοσίαν τάξιν και την ακεραιότητα του κράτους>> και απαγορεύονται οι απεργίες, καταργείται το οικογενειακό άσυλο, καθαιρούνται οι νόμιμα εκλεγμένες διοικήσεις στα εργατικά συνδικάτα και τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, φιμώνεται ο τύπος και αντικαθίστανται τα τακτικά δικαστήρια από τα έκτακτα στρατοδικεία, των οποίων οι αποφάσεις ήταν τελεσίδικες και έπρεπε να εκτελούνται σε τρία 24ωρα από την έκδοσή τους. Το πιο σημαντικό τιμωρούνταν με την ποινή του θανάτου <<όστις θέλων να αποσπάση μέρος της επικρατείας ή να ευκολύνη τα προς τούτο τείνοντα σχέδια συνώμοσεν εντός του κράτους ή συνεννοήθη με ξένους ή διήγειρεν στάσιν ή κατήρτισεν ενόπλους ομάδας ή μέτεσχεν εις αυτάς>>.

Σε μια μικρή πόλη των 35.000 κατοίκων, όπως η Λάρισα, τα στελέχη όλων των οργανώσεων ήταν πασίγνωστα, αφού δρούσαν ειρηνικά και φανερά κατά το προηγούμενο διάστημα. Τώρα όμως καταζητούνται και ως καταδιωκόμενοι αποφασίζουν να δράσουν στην παρανομία. Η επίθεση όμως εναντίον των οργανώσεων θα επιφέρει απώλειες και πλήγματα.⁴⁸³ Στη Λάρισα θα απομείνουν μόνο οι Επιτροπές Πόλης καθώς τα πιο γνωστά στελέχη θα διαφύγουν με πρωτοβουλία τους στην ύπαιθρο ή στην Αθήνα. Οι συλλήψεις εντείνονται και στο κέντρο της πόλης είναι αδύνατο να πλησιάσει άνθρωπος, καθώς σύλληψη σημαίνει φυλάκιση μέχρι και εξαφάνιση. Χαρακτηριστική είναι η αφήγηση του Β. Μπαρτζιώτα ,ο οποίος αποκάλυψε τη Λάρισα <<ηρωική πόλη>>: <<...στη Λάρισα έπιαναν όποιον ήθελαν. Εμένα με έσωσαν τα καλά μου ρούχα και το ότι έλειπα πολλά χρόνια από τη Θεσσαλία. Η κατάσταση ήταν αφόρητη. Στους δρόμους της, κοντά στους παλιούς στρατώνες, είδα με τα μάτια μου πτώματα σφαγμένων φαντάρων μέσα σε τσουβάλια>>.⁴⁸⁴

Τον Οκτώβριο του 1946 από ανταπόκριση του συντάκτη Τάκη Γεωργίου στην Ελευθερία Αθηνών, στις 3/10/1946,αναφέρονται τα εξής: <<ο αριθμός των κρατουμένων ανέρχεται σε 650, από τους οποίους 170 είναι γυναίκες και λαμβάνουν σαν μοναδική τροφή 140 δράμια ψωμί. Στα κρατητήρια επικρατεί κατάσταση αφόρητη. Ακαθαρσία, δυσοσμία, ζέστη. Όλοι τους νέοι άνδρες, γέροι, παιδιά, ανήλικα, ακόμη και γυναίκες με θηλάζοντα μικρά, είναι στοιβαγμένοι χωρίς να ξέρουν το γιατί. Όσοι συλλαμβάνονται από την Ασφάλεια, και συλλαμβάνονται πολλοί, υφίστανται όλων των ειδών βασανιστήρια. Φάλαγγα, κρέμασμα, συρμάτινο βούρδουλα κ.ά. Ο υπάλληλος της ΑΤΕ Β. Φίλιος, γιος τέως βουλευτή του 'Λαϊκού Κόμματος', δάρθηκε τόσο πολύ ώστε έσπασε το χέρι του. Ο γεωπόνος Ανδρέου πέθανε από βασανιστήρια. Δεν υπάρχει πλέον ίχνος ελευθερίας. Όποιος αναφέρει τη λέξη 'Δημοκρατία' εξαφανίζεται. Η

⁴⁸³ Αρσενίου, σελ.111

⁴⁸⁴ ΚΟΜΕΠ (Σεπτέμβριος 1946) 'Μερικά προβλήματα της κομματικής οργάνωσης της Περιοχής Θεσσαλίας'

κυκλοφορία των πολιτών απαγορεύεται μετά την 12^η νυκτερινή. Η πόλη έχει κατακλυστεί από 'ανταρτόπληκτους', οι οποίοι έχουν φτάσει τους 2.000 μέχρι στιγμής.>>⁴⁸⁵

Β) Έτος 1947

Μετά την ψήφιση του νόμου για την αποσυμφόρηση των φυλακών (Δεκέμβριος 1946), αρχές του νέου έτους στις 10/1/1947, ο πρωθυπουργός Κ. Τσαλδάρης σε απάντηση σχετικού ερωτήματος της βρετανικής κυβέρνησης αναφορικά με την κατάσταση των ελληνικών φυλακών και τις συνθήκες κράτησης στην Ελλάδα διαβεβαιώνει τον βρετανό πρεσβευτή πως οι συνθήκες κράτησης των φυλακών έχουν καλυτερεύσει και λαμβάνονται μέτρα για την εξομάλυνση όποιων δυσάρεστων καταστάσεων.⁴⁸⁶

Πρέπει να αναφέρουμε και να καταδείξουμε το έντονο βρετανικό ενδιαφέρον για την Ελλάδα όχι μόνο στα στρατιωτικά και πολιτικά ζητήματα αλλά και στο ζήτημα της απονομής της δικαιοσύνης. Ιδιαίτερα ενδιέφερε τη βρετανική κυβέρνηση η τήρηση διαδικαστικών εγγυήσεων και κάποιας νομιμοφάνειας αλλά και οι ανθρώπινες συνθήκες κράτησης στις φυλακές. Η κριτική που δεχόταν η βρετανική κυβέρνηση στο εσωτερικό από οργανώσεις όπως η *Λίγκα για τη Δημοκρατία στην Ελλάδα* και από βουλευτές του εργατικού κόμματος ήταν έντονη. Έπρεπε λοιπόν η βρετανική κυβέρνηση να πιέζει για την τήρηση των δημοκρατικών προσχημάτων και ενός μίνιμουμ ανθρωπιστικών εγγυήσεων.

Σε ανάλογη θέση θα βρίσκεται συνεχώς το Βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών όταν θα απολογείται στο μέλλον για την πολιτική και στρατιωτική υποστήριξη που παρέχει στην ελληνική κυβέρνηση η οποία ακολουθεί την πρακτική των εκτελέσεων. Η βρετανική κοινή γνώμη, ύστερα από ενημερωτικές εκστρατείες της 'League for Democracy in Greece', εξέφραζε την ενόχλησή της τόσο από το γεγονός των μαζικών εκτελέσεων ανθρώπων που είχαν αγωνιστεί εναντίον των Ναζί όσο και από τις εκτελέσεις γυναικών.⁴⁸⁷ Με κάθε αφορμή γινόταν επερωτήσεις στο βρετανικό κοινοβούλιο⁴⁸⁸ ή στο Βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών

⁴⁸⁵ Εφημ. 'Ελευθερία Αθηνών' 3/10/1946 'Η ισοπολιτεία εις την ύπαιθρον-Αγωνία κατέχει τους Θεταλούς-Πως διογκούνται αι συμμορίες'

⁴⁸⁶ F.O 370/67080-91, Αθήνα προς F.O. 10/1/1947

⁴⁸⁷ Ιδιαίτερες ήταν οι διαμαρτυρίες για τις εκτελέσεις γυναικών <<The execution of women is a different matter since there is no doubt that women are among the most fanatical and blood thirsty of the bandits>> F.O. 371/67078, R 12660: British Embassy Athens to F.O., 11 September 1947

⁴⁸⁸ Ενδεικτικά FO 371/67018 R6570, FO, 16 May 1947 και FO 371/67079, R16779, Parliamentary question of Mr. Platts-Mill, MP, 23 December 1947 και FO 371/67012 R 6570 FO to Mr. Haydon Davies MP

από μέλη της Βουλής ή σωματεία και οργανώσεις εργαζομένων.
⁴⁸⁹Επιπρόσθετα, σε περιπτώσεις μαζικών δικών υπήρχαν δημοσιεύματα στο βρετανικό τύπο με <<ενοχλητικούς>> τίτλους όπως <<Τι κάνουμε εδώ;>> ή <<Βρετανικές σφαίρες σκότωσαν αυτούς τους Έλληνες>>.⁴⁹⁰

Στις 10/1/1947 δημοσιεύεται επιστολή του δραπετή Γιάννη Φλογερού των Φυλακών-Όρχου Λάρισας στο Ριζοσπάστη, ο οποίος είχε συλληφθεί στη προσπάθειά του να επιδώσει ψήφισμα διαμαρτυρίας στην Αγγλική κοινοβουλευτική Επιτροπή υπό τον κ.Κοξ κατά την επίσκεψή τους στη Λάρισα. Επιβεβαιώνει αφενός το κλίμα συλλήψεων που επικρατεί στην πόλη, μια και γνώριζε πως η ενέργειά του ήταν παράτολμη, αφετέρου περιγράφει τις προσπάθειες που γίνονται μέσα στη φυλακή για να μετριασθεί η κατάσταση.⁴⁹¹

Την επόμενη ακριβώς ημέρα, 11/1/1947, ο υπουργός Δημόσιας Τάξης Κ. Καλκάνης θα στείλει διαταγή αποφυλάκισης όλων εκείνων των γυναικών που είχαν συλληφθεί είτε με διαταγή προληπτικών μέτρων είτε με απόφαση πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας Επιτροπής και εμπίπτουν στις παρακάτω κατηγορίες: εγκυμονούσες, μωρομάνες, μητέρες όλων των μικρών παιδιών ανεξάρτητα αν συνοδεύονται ή όχι.⁴⁹²

Πριν μεταφερθεί στον Όρχο ολόκληρη η συλληφθείσα 'Επιτροπή'⁴⁹³ θα προσαχθεί στην *Ειδική Ασφάλεια* όπου αφού γίνει μια πρώτη ανάκριση θεωρητικού επιπέδου <<περί δημοκρατίας>> στη συνέχεια οι κρατούμενοι υποβάλλονται σε βασανιστήρια. Μάλιστα είναι τέτοιο το μένος των ανδρών της Ειδικής που τη συγκεκριμένη ημέρα ο Γ.Φλογερός την ονομάζει <<Μαρτυρική Μεγάλη Παρασκευή>> σε αντίποινα για τη μεγάλη καταστροφή που έπαθε ο Εθνικός Στρατός στον Πλατύκαμπο της Λάρισας από τους αντάρτες. Το μπουντρούμι δύο μέτρα κάτω από τη γη με 3Χ5 μέτρα έκταση είχε 70 άτομα και ανάμεσά τους 26 χτυπημένους αναισθητους, παρουσίαζε την πιο φριχτή όψη. Ο ίδιος δεν ξεχνάει την αγάπη και συμπαράσταση του λαού και ιδιαίτερα της νεολαίας.

Στον τομέα της καλυτέρευσης των συνθηκών διαβίωσης δημιουργήθηκε μια υποτυπώδης παράνομη οργάνωση που ασχολήθηκε με τα παρακάτω ζητήματα: 1) Η βοήθεια της *Εθνικής Αλληλεγγύης*⁴⁹⁴ έδωσε λύση στο

⁴⁸⁹ FO 371/67020-21-22

⁴⁹⁰ FO 371/67022 όπου αποκόμματα εφημερίδων όπως *Daily Worker*, 31 Οκτωβρίου 1947 και *Daily Mirror*, 10 Νοεμβρίου 1947

⁴⁹¹ ΑΣΚΙ, Αρχείο ΚΚΕ, κ.421, Φ=25/3/10, Επιστολές του Γιάννη Φλογερού από το στρατόπεδο Λάρισας, 17/10/1946

⁴⁹² Ακαδημία Αθήνας, αρχεία F.O. 370/67080-91, Αθήνα προς FO 11/1/1947

⁴⁹³ Ο.π. ΑΣΚΙ-Γ. Φλογερός, -'η συγκεκριμένη Επιτροπή αποτελούνταν από τρεις νεολαίους της ΕΠΟΝ, οι οποίοι ανέλαβαν την πρωτοβουλία να πλησιάσουν τους Άγγλους βουλευτές και να επιδώσουν το ψήφισμα τους καθώς δεν ήταν γνωστά στελέχη στην Ασφάλεια της πόλης.

⁴⁹⁴ 'Εθνική Αλληλεγγύη' ιδρύεται στις 21/5/1941 με πρωτοβουλία των εξορίστων κομμουνιστών που έχουν δραπετεύσει απ' τη Φολέγανδρο και εξαιτίας της αποστολής της στη διάρκεια της Κατοχής χαρακτηρίστηκε ως Ερυθρός Σταυρός του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα. Θα συνεχίσει τη δράση της και στην περίοδο του εμφυλίου πολέμου μέχρι να κηρυχτεί παράνομη με τον Α.Ν.509 στις 27/12/1947.

πρόβλημα επισιτισμού που αντιμετώπιζαν πολλοί κρατούμενοι 2) Συγκρότηση μικρού φαρμακείου για πρώτες ανάγκες 3) Καθημερινή ανάγνωση τύπου και παράνομα του *‘Ριζοσπάστη’* 4) Ηθική και ψυχολογική συμπαράσταση στις περιπτώσεις των φυλακισμένων που επρόκειτο να περάσουν στρατοδικείο καθώς και προετοιμασία καλής απολογίας.

Αργότερα στις 17 Οκτωβρίου του 1946 με τη μεταφορά των κρατουμένων στον Όρχο Αυτοκινήτων-Στρατόπεδο θα διαφοροποιηθεί και η περιγραφή των συνθηκών κράτησης καθώς και η σύνθεση του πληθυσμού της φυλακής.

Η συνολική δύναμη των κρατουμένων ανέρχεται στους 400-450 και ανάμεσά τους υπάρχουν 130-140 γυναίκες, εκ των οποίων 25 ηλικιωμένες από 65-80 χρονών, 30 υπερήλικες άνδρες από 65-80 χρονών, 7 γυναίκες εγκυμονούσες και 5 γυναίκες θηλάζουσες με τα μωρά τους καθώς και μικρά παιδιά. Όλοι τους προερχόμενοι από τις ορεινές περιοχές του νομού μετά από τις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις του Εθνικού Στρατού. Ο *‘Όρχος’* ήταν ο προπομπός για πολλούς από αυτούς που θα ακολουθούσαν το δρόμο της εξορίας. Χαρακτηριστική η φράση υπερήλικης γυναίκας που την έστελναν εξορία : <<Εκεί π’ θα στήσουν το π’δι μ στο *‘Μεζούρλο’*-τόπος εκτελέσεων, εκατό χρόνια να μι στείλουν εξορία>>.

Σε ότι έχει σχέση με τις συνθήκες κράτησης και εδώ θα δημιουργηθούν εκείνες οι προϋποθέσεις για την καλύτερη εξυπηρέτηση των βασικών αναγκών των κρατουμένων. Θα πρωτοστατήσει η οργάνωση της ΕΠΟΝ από 120 νέους και 40 νέες. Εκτός από την επίδοση υπομνημάτων στον στρατοπεδάρχη, στις αρμόδιες τοπικές αρχές, σε οργανισμούς της Αθήνας, οργανώθηκε καντίνα για τις ανάγκες των κρατουμένων, λουστράδικο και κουρέια. Με τα κέρδη αυτών των δραστηριοτήτων δόθηκε λύση στο θέμα του επισιτισμού των απόρων κρατουμένων(20-25 μερίδες φαγητού καθημερινά) και συγκροτήθηκε και μια πρόχειρη νοσοκομειακή περίθαλψη στους θαλάμους(επαλείψεις, βεντούζες, κτλ.) Ακόμη έγινε εξόρμηση για την επισκευή των αποχωρητηρίων και της καθαριότητας, επιβλήθηκε η καθημερινή γυμναστική και στήθηκε μονόζυγο ενώ οργανώθηκε χορωδία σε όλους τους θαλάμους και σατυρικό θέατρο με πρωτοβουλία της ΕΠΟΝ για να εορτασθεί η 28^η Οκτωβρίου.⁴⁹⁵

Τον Ιανουάριο του 1947 διενεργείται έρανος ενίσχυσης των απόρων της πόλης από τον Ε.Ε.Σ και τον Σεβασμιότατο Δωρόθεο. Γίνεται έκκληση προς το λαρισσαϊκό λαό, ο οποίος ανταποκρίνεται στο κάλεσμα με ότι υλικό αγαθό του περισσεύει αλλά όμως δεν γίνεται λόγος για ενίσχυση των φυλακισμένων. Τον ίδιο μήνα θα απελευθερωθούν επτά κρατούμενοι

⁴⁹⁵ Ο.π .αφήγηση Γιάννη Φλογερού από το Ριζοσπάστη στις 18/1/1947,Φ=25/3/23

από τις φυλακές με τα μέτρα επιείκειας που θα ανακοινώσει η κυβέρνηση Τσαλδάρη αλλά η Επιτροπή Ασφαλείας της πόλης θα στείλει 128 πολίτες εξορία.⁴⁹⁶

Μέσα από τη φυλακή, κρατούμενη στέλνει επιστολή στην παράνομη τοπική εφημερίδα *‘Αλήθεια’* και περιγράφει με λεπτομέρεια τις συνθήκες κράτησης ενώ καλεί όλους τους τοπικούς φορείς να επισκεφθούν τη φυλακή για να δουν από κοντά τη δραματική τους κατάσταση. Κάνει έκκληση για ρούχα γιατί πολλές γυναίκες φορούν μόνο κουρέλια αλλά ταυτόχρονα υπογραμμίζει πως αυτές οι γυναίκες έστω και ξυπόλητες και γυμνές πηγαίνουν περήφανες για τα ξερονήσια. Ελπίζει πως η εξεταστική Επιτροπή του ΟΗΕ που θα επισκεφθεί την πόλη θα διαπιστώσει το δράμα των φυλακών. Ταυτόχρονα από το συγκεκριμένο στρατόπεδο θα μεταφερθεί στο νοσοκομείο η 15χρονη Κ.Φ γιατί έκανε αιμόπτυση απ’ τα βασανιστήρια και τις κακουχίες.⁴⁹⁷

Στις 29 του ίδιου μήνα θα συλληφθεί η Ε.Κ από τη Σελίτσανη της Λάρισας από άνδρες της ΕΣΑ και της Ασφάλειας και αφού βιασθεί διαδοχικά από τους τρεις θα μεταφερθεί στο Δημοτικό νοσοκομείο για να διαπιστωθεί η διακόρευσή της από τον γιατρό κ.Φλώρο, ο οποίος συνέταξε σχετική έκθεση. Για αιτιολογήσουν το γεγονός της σύλληψής της, ο αξιωματικός υπηρεσίας ισχυρίστηκε ότι έγινε για αντίποινα για τη σύλληψη του προέδρου της κοινότητας και επειδή ο αδελφός της νεανίδας ήταν αντάρτης.⁴⁹⁸

Πολύ αργότερα, τον Οκτώβριο του 1947, τα αιτήματα των κρατουμένων παραμένουν επίκαιρα και άλυτα καθώς τα προβλήματα διαβίωσης γίνονται εντονότερα. Ζητούν απεγνωσμένα βοήθεια από το λαό της πόλης καθώς και την επέμβαση του Εισαγγελέα Εφετών για τον φρονηματισμό των φυλάκων και τη λήξη των συνεχών προκλήσεων, την εκκένωση των βόθρων, την αραίωση των κρατουμένων, τη βελτίωση της τροφής, πισσόχαρτο για τη παράγκα,⁴⁹⁹ γιατρό και φάρμακα για τους αρρώστους. Ανάμεσα στους υγιείς συμβιώνουν φυματικοί, ελονοσούντες, τυφιώντες, τρελοί, συφιλιδικοί, με ανεμοπύρωμα κτλ.⁵⁰⁰

Η επίσκεψη των Αμερικανών εμπειρογνομόνων στη Μπαρουταποθήκη τον Αύγουστο του 1947 ήρθε να επιβεβαιώσει την κατάσταση καθώς τις

⁴⁹⁶ Εφημ. *‘Αλήθεια της υπαίθρου’* 6/1/1947-‘Ο Σεβασμιότατος και ο ΕΕΣ αγνοούν τους φυλακισμένους’

⁴⁹⁷ Εφημ. *‘Αλήθεια της υπαίθρου’* 18/1/1947-‘Αλύγιστες Ελληνίδες’

⁴⁹⁸ Εφημ. *‘Αλήθεια της υπαίθρου’* 29/1/1947-‘Τα χτήνη της ΕΣΑ και της Ασφάλειας βιάζουν και ασελγούν σε μία νεανίδα’

⁴⁹⁹ Εξαιτίας της μεγάλης αύξησης του πληθυσμού της φυλακής που παρατηρείται κατά τα έτη 1947-48-49, στήθηκε στο προαύλιο της φυλακής ‘παράγκα’ με ειδικό στέγαστρο για να στεγασθούν οι κρατούμενοι που δεν χωρούσαν στο οίκημα της ‘Μπαρουταποθήκης’. Αυτή η παράγκα έπρεπε με κάποιο τρόπο να προφυλάξει τον πληθυσμό από τις αντίξοες καιρικές συνθήκες και γι’ αυτό χρησιμοποιήθηκε το πισσόχαρτο ως μονωτικό υλικό.

⁵⁰⁰ Εφημ. *‘Αλήθεια της υπαίθρου’* Οκτώβριος 1947-‘Απειλείται η ζωή των κρατουμένων στις φυλακές’

αποκάλεσαν <<Νταχάου-Νταχάου>> μόλις αντίκρισαν τους θαλάμους αλλά και την κατάσταση των κρατουμένων που κοιμούνται στην αυλή. Με τη γνώμη των Αμερικανών θα συμφωνήσει και ο γενικός επιθεωρητής του υγειονομικού τμήματος του Υπουργείου Δικαιοσύνης.⁵⁰¹

Στην όμορη φυλακή της Πυριτιδαποθήκης, αρχές του 1947, συμβαίνουν ανάλογα γεγονότα: η φρουρά της φυλακής απαγορεύει την κυκλοφορία και ανάγνωση εφημερίδων (*‘Ημερήσιος Κήρυξ’*), υπάρχει επέμβαση στα εσωτερικά της υπηρεσίας των φυλακών, απαγόρευση εισαγωγής τροφίμων στη φυλακή, διενεργείται έρευνα στις γυναίκες ενώ στις 19 Ιανουαρίου του 1947 αποφασίζεται απαγόρευση των επισκεπτών παρά μόνο σε περίπτωση πολύ στενών συγγενών των κρατουμένων. Εκτός από αυτά υπάρχει πρόθεση και ταυτόχρονα απειλή του δεσμοφύλακα Αμπαριάν-έφεδρος λοχίας που έχει επιβραβευθεί με το βαθμό του ανθυπολοχαγού, ο οποίος απειλεί να πυροβολήσει τους κρατούμενους όταν συμβαίνουν μικροεπεισόδια μεταξύ τους. Μικροεπεισόδια που είναι αποτέλεσμα εσκεμμένων προκλήσεων του κρατούμενου Παπαναξαγόρα -ενός εκ των αρχηγών των ΕΑΣΑΔ.⁵⁰²

Γ) Έτη 1949-1950-1951

Το στρατόπεδο ΓΕΣ της Λάρισας επισκέπτεται αντιπροσωπεία του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού τον Ιούλιο και τον Αύγουστο του 1949 με σκοπό να δουν από κοντά τις συνθήκες κράτησης στις ομώνυμες φυλακές. Ωστόσο παραμένει αδιευκρίνιστος ο αριθμός των ανήλικων παιδιών που βρίσκονταν στη φυλακή είτε με τους κρατούμενους γονείς τους είτε γιατί βρέθηκαν σε συνθήκες *‘εμπόλεμης ζώνης’* και μεταφέρθηκαν στην πόλη για προστασία από τις αναγκαστικές στρατολογήσεις των ανταρτών. Ίσως οι στρατιωτικές αρχές δεν κατέγραφαν ή δεν παρείχαν τέτοιου είδους πληροφορίες. Από τις φωτογραφίες μαθαίνουμε ότι ο εκπρόσωπος του ΔΕΣ παραβρέθηκε στην ανάκριση ενός κοριτσιού 17 ετών, η οποία ομολόγησε ότι στρατολογήθηκε βίαια και ότι ο επικεφαλής των ανταρτών βρισκόταν στο στρατόπεδο έγκλειστος και περίμενε τη δίκη του. Πέρα από τη νεαρή αντάρτισσα που <<ομολογούσε>> με αντάλλαγμα τη ζωή της, στο στρατόπεδο υπήρχαν και *‘προληπτικοί’* κρατούμενοι. Σε αυτή την

⁵⁰¹ Εφημ. *‘Αλήθεια της υπαίθρου’* 26/8/1947- *‘Τραγική η κατάσταση στις φυλακές μαρτυροποθήκης’*

⁵⁰² Εφημ. *‘Αλήθεια’* 29/1/1947- *‘Ο διαβόητος Αμπαριάν τυραννεί τους φυλακισμένους’*

κατηγορία πιστεύουμε πως ανήκει και το δεκατετράχρονο κορίτσι με το μωρό που λέγεται ότι οι γονείς της πήγαν με τους αντάρτες.⁵⁰³

Η αντιπροσωπεία του ΔΕΣ με επικεφαλής τους Α. Λαμπέρ και Γ.Κολλαντόν επισκέφθηκαν τις φυλακές και το Τμήμα Μεταγωγών στις 6 Αυγούστου 1950, ένα χρόνο μετά το τέλος της ένοπλης σύγκρουσης. Ο αριθμός των κρατουμένων ήταν διπλάσιος από τη χωρητικότητα της φυλακής :376 άντρες και 16 γυναίκες, με δύο παιδιά. Μεταξύ αυτών 20 ανήλικα αγόρια και ένα κορίτσι. Στο ένα κτίριο, χωρίς καλό φωτισμό και αερισμό, 250 κρατούμενοι κοιμούνταν στο δάπεδο, χωρίς επαρκείς κουβέρτες. Χρειάζονταν τουλάχιστον 300. Στο άλλο κτίριο, το οποίο αεριζόταν από έξι μεγάλα παράθυρα, κάποιοι από τους 125 κρατούμενους κοιμούνταν σε τριώροφα κρεβάτια και κάποιοι στο πάτωμα. Οι γυναίκες έμεναν σε ένα οικοδόμημα που δεν είχε ούτε αρκετό φως, ούτε αέρα. Στην αυλή της φυλακής βρίσκονταν και τα μαγειρεία.⁵⁰⁴

Τον Μάρτιο του 1951 ο Γ.Κολλαντόν επισκέφθηκε ξανά τις φυλακές. Οι συνθήκες ζωής δεν είχαν βελτιωθεί. Στους διαδρόμους και στα κενά του κτιρίου είχαν εγκατασταθεί κρατούμενοι, εκ των οποίων οι περισσότεροι κοιμούνταν στο πάτωμα, γιατί ο αριθμός τους είχε μειωθεί ελάχιστα, με εξαίρεση τους ανήλικους που ήταν μόνο τρεις. Το παράδοξο είναι ότι κρατούνταν και 226 <<προληπτικοί>> (σε μια εποχή που οι προληπτικές συλλήψεις έπρεπε να είχαν σταματήσει). Οι 260 πολιτικοί ζούσαν-ως συνήθως-χωριστά από τους ποινικούς. Ο γιατρός επρόκειτο να φύγει για τα Ηνωμένα Έθνη και δεν είχε βρεθεί ακόμα ο αντικαταστάτης του. Ο Διευθυντής παραπονέθηκε ότι ζητούσε από την Μητρόπολη να στείλουν ιερέα για τις λειτουργίες, αλλά δεν του απαντούσαν. Η φυλακή δεν διέθετε ούτε ραδιόφωνο, ούτε βόλεϊ. Και η γενική παρατήρηση του Γ.Κολλαντόν : <<Είναι πολύ στενόχωρη φυλακή>>.⁵⁰⁵

Η ΒΙΩΜΕΝΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΤΩΡΙΝΕΣ ΑΦΗΓΗΣΕΙΣ

Από τους χιλιάδες των κρατουμένων της περιόδου του εμφυλίου κάποιοι έβαλαν σε δεύτερη μοίρα τα συγκεκριμένα γεγονότα, την εμπειρία εγκλεισμού και τις όποιες θύμησες και άλλοι θέλησαν να τις

⁵⁰³ Τασούλα Βερβενιώτη, 'Αναπαραστάσεις της ιστορίας' εκδ.Μέλισσα,σελ.178

⁵⁰⁴ Βερβενιώτη,σελ.179

⁵⁰⁵ Ό.π ,σελ 180

κοινοποιήσουν, να αναστοχαστούν, να δαιμονοποιήσουν καταστάσεις και πρόσωπα και να προσδώσουν στον αγώνα των νιάτων τους οντότητα, δικαιοσύνη και τελικά δικαίωση έστω και τώρα στα υστερνά τους χρόνια.

Ωστόσο την εμπειρία του εγκλεισμού την βίωσαν ποικιλότροπα: άλλοι θα αντέξουν στους εξευτελισμούς, τις ταπεινώσεις, τον μόνιμο ανελήτο και καθημερινό φόβο καθώς και την δυσβάστακτη πίεση της δήλωσης μετανοίας. Άλλοι όμως θα σταματήσουν στη μέση του δρόμου *‘γιατί ήταν μακρύς ο δρόμος, πολλά τα χρόνια, δεν αντέχονταν, δεν ήταν ούτε ένα, ούτε δύο, ούτε τρία.... Δεν κακίζω και αυτές τις κοπέλες που αναγκάζονταν να υπογράψουν δήλωση. Οι περισσότερες δεν είχαν το θάρρος να το πούνε στα φανερά και φεύγανε στα κρυφά. Μονάχα μια κοπέλα από την Κοζάνη, που γύρισε μπροστά σε όλες μας και είπε καλύτερα να υπογράψω παρά να καταλήξω στο τρελοκομείο’*.

Αυτά μεταξύ άλλων θα αφηγηθεί η Νίτσα Τάσσου που θα βρεθεί έγκλειστη στις φυλακές της Λάρισας-Στρατόπεδο *‘Πυροβολικά’* και αργότερα στις φυλακές Αβέρωφ. Στο πρώτο αντίκρισμα του στρατοπέδου-φυλακής το θέαμα περιγράφεται με τα παρακάτω λόγια:

‘Τι να πρωτοθυμηθώ, εκείνο το φοβερό θέαμα του απέραντου μαύρου χρώματος, των μαυροφορεμένων γυναικών κάθε ηλικίας, καθώς είχαν όλες τους θύματα στον εμφύλιο συγγενικά τους πρόσωπα. Άλλες άνδρα, πατέρα, αδελφό, μπαρμπάδες, ξαδέρφια..... Όλη η φυλακή ένας πραγματικός βόρβορος.⁵⁰⁶

Λίγες ήταν οι περιπτώσεις στις οποίες οι δηλώσεις μετανοίας αποτελούσαν τεκμήρια αυτόβουλης και συνειδητής πολιτικής και ιδεολογικής μεταστροφής των κρατουμένων. Τις περισσότερες φορές ήταν προϊόντα φυσικής και ψυχολογικής βίας, ενώ άλλες δεν ήταν καν αποτέλεσμα λογικής απόφασης αλλά μια ενστικτώδης αντίδραση αυτοσυντήρησης.⁵⁰⁷

Σε ότι έχει σχέση με τον ανδρικό πληθυσμό που είχε διατελέσει στις φυλακές –στρατόπεδα της Λάρισας, εκείνο που θα μείνει χαραγμένο στη μνήμη τους ήταν η προσαγωγή τους στην Ασφάλεια το λεγόμενο *‘κακό σπίτι’* της Λάρισας. Ήταν για αυτούς μια πρωτόγνωρη εμπειρία υποδοχής στον κόσμο των βασανιστηρίων. Ήταν ο προθάλαμος μιας μακράς πορείας που θα κατέληγε σε μακρόχρονη ή ολιγόχρονη κράτηση στις άλλες τοπικές φυλακές ή θα ακολουθούσε το Στρατοδικείο και μετά ο τόπος των εκτελέσεων, ο περιβόητος λόφος του Μεζούρλου.

Χαρακτηριστική είναι η αφήγηση του Γιάννη Φλογερού, ενός εκ των μελών της Επιτροπής διαμαρτυρίας που πήγαν να επιδώσουν ψήφισμα στους Άγγλους βουλευτές όταν αυτοί επισκέφθηκαν την πόλη της Λάρισας: *‘Απόδειξη μετά από δύο μέρες και αφού φύγαν οι Εγγλέζοι στις 2*

⁵⁰⁶ Αφήγηση Νίτσας Τάσσου- *‘κρατούμενη στις φυλακές της Λάρισας την περίοδο του Εμφυλίου πολέμου’*

⁵⁰⁷ Βόγλης, σελ.125

μετά τα μεσάνυχτα, μας περιποιήθηκαν βασανίζοντας μέχρι λιποθυμίας εμένα στην αρχή φάλαγγα μετά με ξύλα σ' όλο το σώμα. Στις φωνές μου κατέβηκαν κι άλλοι 5 χωροφύλακες που μέναν στο πάνω πάτωμα και μου ριχτήκαν κι αυτοί, βρίζοντάς με πως τους χάλασα τον ύπνο με τις φωνές μου.⁵⁰⁸

Σήμερα μετά από τόσες δεκαετίες η διαδικασία εγκλεισμού αποτελεί θύμηση όχι και τόσο ευχάριστη για κάποιους από τους τότε κρατούμενους, καθώς αναπολώντας τα γεγονότα και τις εμπειρίες τους, διακόπτουν την αφήγηση, σιωπούν και δεν επιθυμούν να συνεχίσουν. Η συναισθηματική φόρτωση είναι τέτοιας έκτασης που δεν του επιτρέπει να ολοκληρώσει.⁵⁰⁹

Άλλος τρόπος αναπόλησης του παρελθόντος είναι η συνεχόμενη και παρατεταμένη φράση ' *Ας τα τώρα αυτά, πέρασαν και ξεχαστήκανε. Ήταν δύσκολοι καιροί, δίσεχτα χρόνια. Τι τα θες και τα αναμασάς.* ' Ενδεικτική η άρνηση επαναφοράς της μνήμης.

Μερικοί πάλι θα εγκλιματιστούν στην ατμόσφαιρα της μετεμφυλιακής ελληνικής κοινωνίας, θα αλλοτριωθούν συνειδητά, θα βάλουν ταφόπλακα στα χρόνια της θητείας τους στη φυλακή, θα περάσουν στο αντίπαλο στρατόπεδο και θα γίνουν υπέρμαχοι του εθνικισμού και της 'εθνικοφροσύνης'. Με το πέρασμα όμως των ετών, θα θελήσουν να επαναφέρουν στη μνήμη τους το παρελθόν, πρόσωπα, καταστάσεις και γεγονότα για να αποκαταστήσουν στη συνείδησή τους την εικόνα του νέου που πάλευε κάποτε για ιδανικά και για μια λεύτερη πατρίδα.

Η ένταξη και η αποδοχή τους από την τοπική κοινωνία του χωριού ή της μικρής επαρχιακής πόλης καθώς και η εύρεση εργασίας θα αποδειχθεί διαδικασία δύσκολη και όχι 'αναίμακτη'. '...Έπρεπε να ζήσουν, όχι μόνο οι ίδιοι αλλά και οι οικογένειές τους. Το δράμα τους κρυφό με πολλούς γογγυσμούς και πικρό δάκρυ. Το στίγμα του 'δηλωσία' θα το κουβαλούν χρόνια στην πλάτη τους.'⁵¹⁰

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Στα χρόνια αποκορύφωσης του εμφυλίου (1946-1949), οι συνθήκες στις φυλακές επιδεινώθηκαν επειδή η αυστηρή πειθαρχία δεν επέτρεπε στους κρατούμενους να βελτιώσουν τη ζωή τους. Έτσι βασικά ζητήματα όπως

⁵⁰⁸ Ό.π. 17/10/1946, Αφήγηση Γιάννη Φλογερού

⁵⁰⁹ Αφήγηση Μίμη Τάσσου-Μπουκουβάλα, 30/12/2011- 'κρατούμενου στην Πυριτιδαποθήκη της Λάρισας από τον Απρίλιο του 1945'

⁵¹⁰ Αφήγηση της μητέρας μου Αναστασίου Αικατερίνης,- εγκλειστης 4 ετών στον Όρχο της Λάρισας το 1947 με την εγκυμονούσα μητέρα της.

η διατροφή, η υγιεινή και η εργασία είχαν μετατραπεί σε μέτρα τιμωρίας μέσα στο πλαίσιο της αυστηρής πειθαρχίας. Νέες απαγορεύσεις άρχισαν να επιβάλλονται από τις διευθύνσεις των φυλακών στην προσπάθειά τους να κάμψουν το ηθικό των κρατουμένων: απαγόρευση εφημερίδων και βιβλίων, κατοχής χρημάτων, επισκεπτηρίων, κάθε δραστηριότητας ψυχαγωγίας και μαθημάτων για αναλφάβητους, αγοράς τροφίμων εκτός φυλακής, περιορισμός στη χορήγηση φαρμάκων καθώς και απαγόρευση προαυλισμού. Οι ενδεχόμενες διαμαρτυρίες τιμωρούνταν με απομόνωση.

Ο εμφύλιος πόλεμος έληξε τον Αύγουστο του 1949, μόνο όμως στο πεδίο της μάχης. Οι εκτελέσεις των πολιτικών κρατουμένων θα σταματήσουν τον Οκτώβριο, δύο μήνες αργότερα. Η ελληνική κυβέρνηση μέσω των αντιπροσώπων της, Παναγιώτη Πιπινέλη, μόνιμο Υφυπουργό Εξωτερικών και εκπρόσωπο της Ελλάδας στον ΟΗΕ, και Σοφοκλή Βενιζέλο ανακοίνωσε τα νέα μέτρα επιείκειας τα οποία ψηφίστηκαν στην Βουλή στις 6 Οκτωβρίου 1949 και σημείωσε ότι μετά τις 30 Σεπτεμβρίου δεν πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα εκτελέσεις για προδοσία ή για ανταρσία. Παρά τις εξαγγελίες, εξηγήσεις κλήθηκε να δώσει η ελληνική κυβέρνηση για την υπόθεση Γεωργίου, συνδικαλιστή της Ηλεκτρικής Εταιρείας, ο οποίος παρά την αναστολή των εκτελέσεων την οποία επικαλέστηκε ο Πιπινέλης, εκτελέστηκε στις 30 Σεπτεμβρίου 1949.

Ο πληθυσμός των πολιτικών κρατουμένων θα μειωθεί τα επόμενα έτη εξαιτίας των <<μέτρων ειρηνεύσεως>> που θεσπίστηκαν με μια σειρά από νόμους μεταξύ 1950 και 1952. Οι νόμοι αυτοί θα δώσουν τη δυνατότητα στους πολιτικούς κρατούμενους της αναθεώρησης των αποφάσεων των εκτάκτων στρατοδικείων, γεγονός που θα σημαίνει μείωση των βαριών ποινών κατόπιν γνωμοδοτήσεως ειδικής Επιτροπής και συχνά και αποφυλάκισή τους.

Για όλους τους πολιτικούς κρατούμενους που αποφυλακίζονταν, πρώτο μέλημά τους ήταν η αποκατάσταση της προσωπικής τους ζωής και η επανασύνδεση με τον κοινωνικό περίγυρο, ο οποίος όμως είχε εξαρθρωθεί και είχε αντικατασταθεί από τον πολύ μικρότερο κόσμο της οικογένειας. Η πόλωση του εμφυλίου θα συνεχιστεί και μετά τη λήξη του. Οι τέως πολιτικοί κρατούμενοι θα γίνουν στόχοι συστηματικής καταστολής και διακρίσεων, γεγονός που θα γίνει εμπόδιο στην ισότιμη ενσωμάτωσή τους στη μετεμφυλιακή κοινωνία.

ΕΝΟΤΗΤΑ 10η

ΕΚΤΑΚΤΟ ΣΤΡΑΤΟΔΙΚΕΙΟ ΛΑΡΙΣΑΣ-(1946-1951)

Εισαγωγή

Μετά τις εκλογές της 31^{ης} Μαρτίου 1946 και την αποχή των κεντροαριστερών κομμάτων –αποχή που αποφασίστηκε εσπευσμένα, μιας και τα κόμματα αυτά του Εαμικού συνασπισμού ζητούσαν να αναβληθούν οι εκλογές για αργότερα, εξαιτίας της τρομοκρατίας που ασκούσαν οι συμμορίες της άκρα Δεξιάς,-η αλλαγή στην τακτική του ΚΚΕ ήταν έκδηλη καθώς οι ενδείξεις πλέον έδειχναν πως κατευθυνόταν προς ανοιχτή σύγκρουση. Αποτέλεσμα αυτής της πολιτικής τακτικής ήταν οι ένοπλες επιθέσεις ανταρτών εναντίον απομονωμένων σταθμών χωροφυλακής. Τώρα πλέον αυτές οι καταδιωκόμενες ομάδες, οπλισμένες, κάθε άλλο παρά αμυντική τακτική επεδίωκαν. Σε τοπικό επίπεδο οι επιθέσεις που σημειώνονται από τις αρχές καλοκαιριού του 1946 παίρνουν τη μορφή χιονοστιβάδας καθώς αρκετοί σταθμοί χωροφυλακής όπως προαναφέραμε, σε μεγάλα και απομακρυσμένα χωριά, θα αποτελέσουν την κύρια εστία επίθεσης σ’ αυτή τη φάση. Ενδεικτικά αναφέρουμε τους σταθμούς χωροφυλακής του Λιβαδίου, Κρανιάς, Συκουρίου, Αργυροπουλίου κ.ά. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε και τις ένοπλες συμπλοκές μεταξύ ανταρτών και μεικτών αποσπασμάτων Χωροφυλακής, παρακρατικών συμμοριών και τμημάτων στρατού που θα σημειωθούν το ίδιο καλοκαίρι: Αρμένιο 27/6, Έλαφος-Βουλγαρινή 7/7, Καλαμάκι και Αλμυρός, Σκήτη Αγιάς 13/7, Καρυά Ολύμπου 16/7, Αϊ-Νικόλας ο Φονιάς 24/7 και Λιβάδι Ολύμπου 27/7.⁵¹¹

Η θεσμική αντίδραση των κυβερνήσεων της περιόδου θα εξελιχθεί σε δύο φάσεις:

Στην πρώτη φάση όπου τα όρια νομιμότητας ήταν ασαφή και το νόμιμο ακόμη ΚΚΕ δεν τασσόταν ανοιχτά υπέρ αυτών των επιθέσεων, οι δραστηριότητες των οπαδών του , ιδιαίτερα στην ύπαιθρο, τιμωρούνταν από πλήθος ποινικών και διοικητικών μέτρων. Στις 18 Ιουνίου 1946 ψηφίστηκε στη βουλή το σχέδιο νόμου γνωστό ως **Γ΄Ψήφισμα <<Περί εκτάκτων μέτρων αφορώντων την Δημοσίαν τάξιν και ασφάλειαν>>**. Μάλιστα το άρθρο 1 του ψηφίσματος απειλούσε με την ποινή του θανάτου οποιονδήποτε με σκοπό την απόσπαση μέρους της ελληνικής επικράτειας. Επίσης κάθε εκούσια προπαρασκευαστική πράξη απειλούνταν με κάθειρξη και ίσως ισόβια δεσμά.

⁵¹¹ Αρσενίου ‘Γένεση...’ .ό.π.σ.93

Σκοπός του συγκεκριμένου σχεδίου νόμου ήταν η καταστολή των διωκομένων <<ιδεών>>, χωρίς να υπάρξει ανοιχτή προπαγάνδισή καθώς και κάθε ενέργεια που φανέρωνε οπουδήποτε συμπάθεια στα νέα καθεστώτα των βορείων γειτόνων της χώρας και θα μπορούσε να υπαχθεί στη διάταξη αυτή. Τα <<έκτακτα>> μέτρα τιμωρούσαν την πρόθεση και μόνο κατά δεύτερο λόγο την πράξη.

Μάλιστα ο νέος αυτός νόμος κατοχύρωνε το λεγόμενο <<αντεθνικό>> έγκλημα και κηλίδωνε με το στίγμα της <<αντεθνικότητας>> τα αδικήματα που προβλέπονταν από τις επόμενες διατάξεις του ίδιου ψηφίσματος. Ο νομοθέτης απαριθμούσε τις νέες εγκληματικές συμπεριφορές ως εξής:

1) **η κατάρτιση ομάδων**, με σκοπό την προσβολή αρχών καθώς και των δημοσίων και εκκλησιαστικών υπαλλήλων, οργάνων της τάξεως και προσώπων <<ανηκόντων εις τους συμμάχους στρατούς>> (άρθρο 2 παρ.1) με βία ή με σκοπό τη διάπραξη εγκλημάτων κατά της ανθρώπινης ζωής ή τη διατάραξη της κοινής ειρήνης (άρθρο 2 παρ.2)

2) **η ατομική ή συλλογική ένοπλη επίθεση εναντίον των αρχών** (άρθρο 3 παρ.1)

3) **η συμμετοχή σε νόμιμα απαγορευμένες υπαίθριες συγκεντρώσεις** ή σε μη αναγγελθείσες προηγούμενως στις αστυνομικές αρχές **συναθροίσεις σε κλειστό χώρο**

4) **η συλλογική ευθύνη των συμμετεχόντων** σε προσβολές και βιαιοπραγίες εναντίον προσώπων ή πραγμάτων

5) **η απειλή διαπράξεως κακουργημάτων και πλημμελημάτων** με σκοπό να προκληθεί ανησυχία ή <<τρόμος>> στους πολίτες (άρθρο 6)

6) **η παύση της εργασίας**, χωρίς προηγούμενως να έχει αναγγελθεί στον εργοδότη ή στην αστυνομική αρχή με σκοπό την <<παρακώλυση>> της λειτουργίας των επιχειρήσεων δημοσίας ωφέλειας καθώς και ιδιωτικών επιχειρήσεων τομέων αιχμής

7) **η κατάργηση του δικαιώματος της απεργίας** (άρθρο 7)

Για τους υπεύθυνους αυτών των εγκληματικών ενεργειών προβλέπονται πολύ βαριές ποινές ανάμεσα στις οποίες και η ποινή του θανάτου και ειδικά για τους ενόχους των δύο πρώτων κατηγοριών αδικημάτων (κατάρτιση ομάδων, ένοπλες επιθέσεις). Με βάση το συγκεκριμένο νόμο συστάθηκαν σε όλη τη χώρα έκτακτα στρατοδικεία για την εκδίκαση αυτών των αδικημάτων.

Η δεύτερη φάση καλύπτει τους τελευταίους είκοσι μήνες του εμφυλίου πολέμου και χαρακτηρίζεται από τον αποκάλυπτο πλέον αποκλεισμό της Αριστεράς από την πολιτική ζωή της χώρας. Σ' αυτή την περίοδο το κύριο νομοθέτημα ήταν **ο αναγκαστικός νόμος 509 της 27^{ης} Δεκεμβρίου 1947, <<Περί μέτρων ασφαλείας του Κράτους, του Πολιτεύματος, του κοινωνικού καθεστώτος και προστασίας των ελευθεριών των πολιτών>>** ο οποίος έθετε εκτός νόμου το ΚΚΕ και τις οργανώσεις του

αλλά τιμωρούσε αυτή καθαυτή την κομμουνιστική δράση με ασύγκριτα βαρύτερες ποινές δηλ. την ποινή του θανάτου όχι μόνο για συγκεκριμένες πράξεις, αλλά και για κάθε επιδίωξη <<εφαρμογής ιδεών έχουσών ως έκδηλον σκοπόν την δια βιαίων μέσων ανατροπήν του πολιτεύματος του κρατούντος κοινωνικού συστήματος ή την απόσπασιν μέρους εκ του όλου της Επικράτειας>>.

Έκτακτα Στρατοδικεία

Το Γ΄Ψήφισμα συνοδεύονταν από μια καινοτόμο διάταξη σχετικά με την ίδρυση Εκτάκτων Στρατοδικείων, σε πρώτη φάση στην κεντρική και βόρεια Ελλάδα και αργότερα σε όλη την επικράτεια.

Συγκεντρωτικά στοιχεία για τη δράση των Έκτακτων Στρατοδικείων ανά την Επικράτεια, τα οποία ωστόσο δεν περιλαμβάνουν το σύνολο των υποθέσεων, είναι διαθέσιμα από τρεις πηγές: το Τμήμα Ποινικών Υποθέσεων του Αρχείου του Υπουργείου Δικαιοσύνης, το Τμήμα Στρατιωτικής Δικαιοσύνης του Υπουργείου Στρατιωτικών και τα Βιβλία Αποφάσεων 29 Έκτακτων Στρατοδικείων.

Το Τμήμα Ποινικών Υποθέσεων του Αρχείου του Υπουργείου Δικαιοσύνης κατέγραψε δείγμα 11.545 υποθέσεων που εκδικάστηκαν στα Έκτακτα Στρατοδικεία κατά το χρονικό διάστημα 1946-1949⁵¹². Σύμφωνα με το δείγμα αυτό 33% των κατηγορουμένων εξασφάλισε αναβολή, απαλλαγή ή αθώωση, 27% καταδικάστηκε σε ποινές έως 10 έτη, 11% σε ποινές από 10-20 έτη, 11% σε ισόβια κάθειρξη ενώ στο 18% επιβλήθηκε η θανατική ποινή.

Με βάση τα στοιχεία του Τμήματος Στρατιωτικής Δικαιοσύνης του Υπουργείου Στρατιωτικών⁵¹³ που αφορούν δείγμα 36.920 υποθέσεων, το 54% των δικασθέντων εξασφάλισε αναβολή, απαλλαγή ή αθώωση, το 13% καταδικάστηκε σε θάνατο ενώ το 33% σε άλλες ποινές.

Έκτακτο Στρατοδικείο Λάρισας (1946-1951)

Η γεωγραφική περιοχή της Θεσσαλίας είχε να επιδείξει μεγάλες ποσότητες όπλων και πολεμικών υλικών τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας, αποτέλεσμα της αθρόας και μαζικής συμμετοχής των κατοίκων της στον αντιστασιακό αγώνα κατά

⁵¹² Αρχείο Υπουργείου Δικαιοσύνης, Τμήμα Ποινικών Υποθέσεων. Παρατίθεται στο Π. Βόγλης, *Η εμπειρία της φυλακής και της εξορίας. Οι πολιτικοί κρατούμενοι στον Εμφύλιο Πόλεμο*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια 2004, σ. 229

⁵¹³ NARA 868.00/11-949, Αθήνα προς Secretary of State, 9 Νοεμβρίου 1949. Παρατίθεται στο Βόγλης, *ο.π.*, σ. 229

τη διάρκεια της Κατοχής. Τα τμήματα του μόνιμου και του εφεδρικού ΕΛΑΣ όπως και της Πολιτοφυλακής κατείχαν ποσότητες όπλων, από τις οποίες ένα μεγάλο τμήμα παραδόθηκε⁵¹⁴ και ένα άλλο τμήμα αποκρύφτηκε. Πολύ εύλογα η κατοχή όλων αυτών των ποσοτήτων μπορούσε να δημιουργήσει εύκολα προκατασκευασμένες κατηγορίες για τους παλιούς αγωνιστές του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, οι οποίοι ήδη βρίσκονταν καταδιωκόμενοι στα γύρω γειτονικά βουνά ή είχαν καταφύγει στις πόλεις και κρύβονταν για να αποφύγουν συλλήψεις και αποπομπές στα ξερονήσια από τις Επιτροπές Ασφαλείας που ήδη λειτουργούσαν.

Το Έκτακτο Στρατοδικείο Λάρισας άρχισε τη λειτουργία του τον Ιούλιο του 1946 με τα εξής δύο τμήματα: Α' ΤΜΗΜΑ-από αύξοντα αριθμό 1 έως τον αριθμό 183) και Β' ΤΜΗΜΑ-από αύξοντα αριθμό 1 έως τον αριθμό 4. Η σύνθεσή τους συνήθως αποτελούνταν από: Στρατιωτικό Δικαστικό Συμβούλιο Α τάξεως με πρόεδρο και 5-7 αξιωματικούς καθώς και παρουσία Βασιλικού Επιτρόπου και γραμματέα πρακτικών, ο οποίος ήταν συνήθως έφεδρος αξιωματικός.

Οι πρώτες δίκες ξεκίνησαν στις 22 Ιουλίου του 1946 και αφορούσαν κατά κύριο λόγο παραβάσεις του Γ' Ψηφίσματος, αδικήματα σχετικά με τον νόμο 5060/31 'περί τύπου', του νόμου 453/45 και του νόμου ΤΟΔ 'περί καταδιώξεως της ληστείας'.⁵¹⁵

Με την έναρξη της λειτουργίας πρέπει να γίνει και ένας σαφής διαχωρισμός των δικών που θα λάβουν μέρος σ' αυτή τη πρώτη περίοδο:

α) οι μεμονωμένες δίκες των πολιτών για παραβάσεις που προαναφέραμε και **β) οι ομαδικές δίκες στις μονάδες στρατού** που βρίσκονταν στις θεσσαλικές πόλεις αλλά και **γ) οι ομαδικές δίκες κατοίκων χωριών** της Λάρισας και των όμορων νομών Τρικάλων, Καρδίτσας και Μαγνησίας. Συνήθως δικάζονταν για παραβάσεις που σχετίζονταν με κατοχή πολεμικών όπλων ή για συνδρομή στις παράνομες δραστηριότητες των ένοπλων πλέον ομάδων καταδιωκόμενων αγωνιστών της περιοχής (προσβολή μονάδων Χωροφυλακής, Εθνοφυλακής ή τμημάτων στρατού που έδρευαν στη γύρω περιοχή) **δ) οι δίκες που σχετίζονταν με τις παραβάσεις 'περί τύπου'.**

ΕΤΟΣ 1946

⁵¹⁴ Αφήγηση της γιαγιάς μου Αναστασίας Στεργιανής για το όπλο που κατείχε ο παππούς μου Αναστασίου Τάσος από τη συμμετοχή του στον εφεδρικό ΕΛΑΣ, όπλο το οποίο παρέδωσε ευθύς αμέσως μετά την κοινοποίηση της συμφωνίας της Βάρκιζας.

⁵¹⁵ ΤΟΔ 'περί καταδιώξεως της ληστείας' της 27 Φεβρ./1 Μαρτίου 1871- Ο παρών νόμος ήταν προσωρινής ισχύος και μπορούσε να τεθεί σε ισχύ με προεδρικό διάταγμα ετήσιας το πολύ διάρκειας μετά από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου. Διατηρήθηκε σε ισχύ, δυνάμει του α.471.1ΠΚ.

Α)Οι ομαδικές δίκες στις μονάδες στρατού

Οι δίκες που θα προκαλέσουν αίσθηση στον πληθυσμό της Λάρισας και των γειτονικών πόλεων (Τρίκαλα, Λάρισα, Βόλος) θα αφορούν αδικήματα με πρωταγωνιστές στρατιώτες, υπαξιωματικούς και αξιωματικούς που υπηρετούσαν στις εν λόγω στρατιωτικές μονάδες με συνδέσμους πολίτες που ήταν μέλη του ΕΑΜ ή του ΑΚΕ ή του παράνομου αργότερα μηχανισμού του ΚΚΕ.

Οι στρατιωτικές μονάδες καλύπτουν όλη τη Θεσσαλική επικράτεια και με χρονολογική σειρά αφορούν τις παρακάτω μονάδες που έδρευαν στις αντίστοιχες περιοχές: στο Β' Σώμα Στρατού Λάρισας- το 978 Κτηνιατρικό Απόσπασμα η δίκη ξεκίνησε στις 23 Ιουλίου 1946, στο Βόλο το 106 Σ.Π.Πυροβολικού στις 3-9 Σεπτεμβρίου 1946, στα Τρίκαλα η 41^η Ταξιαρχία στις 23-30 Σεπτεμβρίου 1946, στη Λάρισα η 42^η Ταξιαρχία στις 25 Οκτωβρίου 1946 και στον Τίρναβο οι Διαβιβάσεις της XI Μεραρχίας στις 29 Νοεμβρίου 1946.

Α) Στη δίκη που πραγματοποιήθηκε στις 23-30 Σεπτεμβρίου 1946 στα παραπήγματα Στρατώνων Τρικάλων από το Έκτακτο Στρατοδικείο Λάρισας –Β'Τμήμα θα προσαχθούν σε δίκη 29 αξιωματικοί και 42 οπλίτες καθώς και επώνυμα στελέχη του ΚΚΕ της πόλης των Τρικάλων. Οι κατηγορούμενοι ζητούν αναβολή της δίκης λόγω έλλειψης βασικών μαρτύρων και ελπίζουν σε αναβολή της δίκης, ιδιαίτερα μετά την άφιξη του βασιλιά στην πόλη και με την ελπίδα ότι θα υπαχθούν στα ευεργετήματα που θα ληφθούν αργότερα. Οι μάρτυρες υπεράσπισης είναι τέσσερις αξιωματικοί.

Το κατηγορητήριο που βαραίνει τους κατηγορούμενους είναι: Στις 26 Ιουνίου και προγενέστερα οι κατηγορούμενοι δημιούργησαν ομάδες στα Τάγματα 521,522,523 και στο Συνεργείο της 41^{ης} Ταξιαρχίας με σκοπό όταν δοθεί σύνθημα από το ΚΚ Τρικάλων να προσβάλουν δια της βίας τα όργανα της δημόσιας δύναμης ,να καταλάβουν τις αποθήκες όπλων και πυρομαχικών του Στρατοπέδου και να ενωθούν με τους κομμουνιστές. Κηρύσσονται **ένοχοι παμψηφεί** για τις εξής κατηγορίες:

α) 'Καταρτισμός ομάδων εν τοις Τάγμασι και Συνεργείω της 41^{ης} Ταξιαρχίας(άρθρο 2 του Γ'Ψηφίσματος 1946, επί σκοπού προσβολής των οργάνων της Δημοσίας Τάξεως(22 οπλίτες)'

β) 'Ενώσεως προς στάσιν εν ειρήνῃ, ως προβλέπει ταύτην το άρθρον 65 εν συνδυασμῶ προς τα' άρθρον 63 Στρ.Ποιν. Κώδικος τους κάτωθι (22 οπλίτες)'

γ) 'Παροτρύνσεις εις ομαδικές λιποταξίες (22 οπλίτες)'

δ) *‘Μεταδόσεις μυστικών στρατιωτικών σημασίας, τα οποία ανακοινώθηκαν εις ξένον κράτος, ή ενός κατασκόπου, ή πράκτορα (18 οπλίτες)’*

ε) *‘Λιποταξία εν ειρήνη (2 οπλίτες)’*

στ) *‘Κλοπή δημοσίων ειδών’*

ζ) *‘Πλαστογραφία μαρτυρικού, του οποίου δεν εγένετο χρήσις (1 οπλίτης)’*

η) *‘Εσχάτη προδοσία’*

Το δικαστήριο καταδικάζει:

Α) 5 οπλίτες και έναν πολίτη *‘εις την ποινή του θανάτου’*

Β) 14 άτομα *‘εις ισόβια δεσμά’*

Γ) 3 οπλίτες εις την ποινή των *‘πρόσκαιρων δεσμών (14 έτη)’*

Δ) 10 άτομα σε 3ετή φυλάκιση *‘επί παραβάσει άρθρου 66Σ.Π.Ν.’*

Ε) 28 οπλίτες σε ποινή φυλάκισης δύο(2) ετών

ΣΤ) Αθώοι κηρύχθησαν 9 κατηγορούμενοι οπλίτες⁵¹⁶

Β) Στη δίκη που πραγματοποιήθηκε στη Λάρισα στις 25 Οκτωβρίου 1946 στην 42^η Ταξιαρχία θα προσαχθούν να δικαστούν 104 άτομα με κατηγορίες παραπλήσιες με εκείνες της προηγούμενης δίκης. Μεταξύ των κατηγορουμένων 102^{ος} βρίσκεται και ο Ζαρογιάννης Γεώργιος του Ιωάννου, ετών 37, γεννηθείς εν Κρανιά Τιρνάβου, κάτοικος Λάρισας και μόνιμος Ίλαρχος –τοποθετηθείς στον Β΄ Πίνακα. Οι δε μάρτυρες κατηγορίας ανέρχονται σε 37 άτομα(ιδιώτες, αξιωματικοί, οπλίτες της 42^{ης} Ταξιαρχίας) και οι μάρτυρες υπεράσπισης ανέρχονται σε 52 άτομα.

Καταδικάστηκαν:

Α) 9 άτομα *‘εις την ποινή του θανάτου’*

Β) 18 άτομα *‘ισόβια δεσμά’*

Γ) 27 άτομα σε φυλάκιση 5 ετών

Δ) 9 άτομα σε 20 έτη πρόσκαιρη κάθειρξη

Ε) 30 άτομα σε 2 έτη φυλάκιση

ΣΤ) 30 άτομα σε ποινή 1 έτους 8 μηνών και 22ημερών

Ζ) Λόγω αμφιβολιών αθώοι κρίθηκαν οι :1) Ίλαρχος Ζαρογιάννης Γεώργιος με ψήφους 4-1 καθώς και 2) 39 άτομα με ψήφους 3-1(5 κατηγορίες). Αυτών των ατόμων διατάσσεται η απόλυσή τους από τις φυλακές.

*Μετά την ανάγνωση της απόφασης, η υπεράσπιση των καταδικασθέντων *‘εις θάνατον’*, υπέβαλε αίτηση στο Δικαστήριο για να γνωμοδοτήσει υπέρ της απονομής χάριτος.

*Το Δικαστήριο αφού αποσύρθηκε και μετά ανήγγειλε την απόφασή του ότι απορρίπτει την ακύρωση , διότι οι κατηγορούμενοι είναι στρατιωτικοί και οι πράξεις τους ήθελαν να φέρουν διάλυση των Μονάδων τους και

⁵¹⁶ Έκτακτο Στρατοδικείο Λάρισας, Β΄ Τμήμα Σεπτέμβριος 1946 Αρ.Απόφ.1

*‘κίνδυνον σοβαρότατον εις την οργάνωση του Στρατεύματος και την εκτέλεσιν του σκοπού.’*⁵¹⁷

Γ) Στην Καπναποθήκη Παπαστράτου στο Βόλο, στις 3-9/9/1946 κατηγορούμενοι 60 οπλίτες της 106Σ.Π.Πυροβολικού. Οι δε μάρτυρες κατηγορίας είναι τόσοι όσοι και οι μάρτυρες υπεράσπισης δηλ. 36-38.

Το δε κατηγορητήριο:

‘Άπαντες στρατιωτικοί και ιδιώτες από κοινού συμφέροντος κινούμενοι συναποφάσισαν την εκτέλεση αξιοποιώνων πράξεων και ένεκα ταύτης συνομολογήσαντες προς αλλήλους αμοιβαίαν συνδρομήν εν Βόλω και τη περιοχή Βόλου, τον Ιούνιο και τον Ιούλιο 1946 και προηγουμένως κατήρτισαν ομάδα και σκοπώ, όπως προσβάλωσι δια βίας τας Αρχάς και τα όργανα της Δημοσίας δυνάμεως, ήτοι τους αξιωματικούς και οπλίτας του 104 Συντάγματος Π.Πυρ/κου και τας λοιπάς εν Βόλω Αρχάς και δυνάμεις της Χωρ/κης προς βίαιαν κατάληψιν του ως άνω Συντ/τος και εγκατάστασιν εν αυτώ ιδικών των οργάνων Διοικήσεως και επί σκοπώ όπως εκτελέσωσιν αδικήματα, κατά της ζωής, σωματικής ακεραιότητας προσωπικής ελευθερίας και ληστείαν, ήτοι φονεύσωσι ή τραυματίσωσι τους αντιφρονούντας πολιτικώς αξιωματικούς και οπλίτας του ως άνω Συντ/τος και διαρπάσουν τας αποθήκας του στρατοπέδου ευρισκόμενα όπλα και πυρομαχικά.’

* Ηθικός αυτουργός αυτής κίνησης στρατιωτικών και ιδιωτών θεωρείται ο στρατηγός εν αποστρατεία Ψιάρρης Δημήτριος, ο οποίος έχει συλληφθεί για ‘εγκλήματα επί Κατοχής’ το Μάη του 1945 και είναι έγκλειστος στη φυλακή.

Καταδικάστηκαν:

Α) 4 άτομα ‘εις την ποινή του θανάτου’

Β) 7 άτομα σε ‘ισόβια δεσμά’

Γ) 10 άτομα σε 3 έτη φυλάκιση

* ‘Οι δε υπόλοιποι απαλλάχθησαν των κατηγοριών λόγω πλήρους συγχύσεως ένεκα βελτιωμένης συνοπτικής καταστάσεως και μετά παρρησίας ειδικθείσης ειλικρινούς μετανοίας και απελύθησαν εκ των φυλακών.’⁵¹⁸

Δ) Στο στρατόπεδο Τιρνάβου Λάρισας και στην αίθουσα Στρατοπέδου ΧΙ Μεραρχίας στις 29 Νοεμβρίου 1946 κατηγορούμενοι 31 οπλίτες και ιδιώτες, οι περισσότεροι κάτοικοι Τυρνάβου. Οι μάρτυρες κατηγορίας ανέρχονται στα 12 άτομα και αυτών της υπεράσπισης σε 26.

Κατηγορίες:

⁵¹⁷ Έκτακτο Στρατοδικείο Λάρισας, Β’ Τμήμα, Οκτώβριος 1946, Αρ.αποφ.2

⁵¹⁸ Έκτακτο Στρατοδικείο Λάρισας, Β’ Τμήμα, Σεπτέμβριος 1946, Αρ.αποφ.3

- Α)Κατάρτισις ομάδος, ης ετύγχανεν απλής συνάξεως
 Β)Παροτρύνσεως εις λιποταξίαν
 Γ)Μεταδόσεως στρατιωτικών πληροφοριών, αίτινες δεν ανακοίνωσαν εις ξένα κράτη
 Δ)Κατασκόπους ή πράκτορας άνω δ'ένώσεως προς στάσιν
 Ε)Εσχάτη προδοσία
 ΣΤ) Ηθική αυτουργία
 *Το δε κατηγορητήριο είναι ίδιο ακριβώς με την προηγούμενη δίκη που σημαίνει ότι αποδεικνύεται εύλογα ότι οι κατηγορίες ήταν σε όλες αυτές τις δίκες προκατασκευασμένες.
 Καταδικάστηκαν:
 Α)3 άτομα(2 στρατιώτες και ένας ιδιώτης) *‘εις την ποινή του θανάτου’*
 Β)10 άτομα σε ισόβια δεσμά
 Γ)1άτομο σε 20 έτη φυλάκιση
 Δ)1άτομο σε 10 έτη φυλάκιση
 Ε)2άτομα σε 18 μήνες φυλάκιση
 ΣΤ) 1 άτομο αθώος
 Ζ)Εις κρίσιν του δικαστηρίου 6 άτομα
 *Αθώοι δε άπαντες οι στρατιώτες και ιδιώτες της *‘εσχάτης προδοσίας’*.⁵¹⁹

*Ε) Στις 23 Ιουλίου 1946 στο Β΄ Σώμα Στρατού-978 Κτηνιατρικό Απόσπασμα κατηγορούμενοι είναι 6 άτομα(4 στρατιώτες και 2 ιδιώτες). Οι κατηγορίες είναι: ‘Επί καταρτίσει ομάδος, αποπείρας φόνου, βιαιοπραγίας κατ’ ανωτέρου συνεργεία εις κατάρτισιν ομάδος κλπ’. Οι δε μάρτυρες κατηγορίας 5 άτομα. Καταδικάστηκαν:
 Α)Λοχίας Μπλάνας Κων/νος σε ‘ισόβια δεσμά για απόπειρα ανθρωποκτονίας, δια δε τας λοιπάς εις την εσχάτην των ποινών’
 Β)Οι δε 3 λοιποί στρατιώτες σε ‘ισόβια δεσμά’
 Γ)Ο ένας ιδιώτης εις την ποινή των πρόσκαιρων δεσμών (15 ετών φυλάκιση)
 Δ)Απών ο έτερος ιδιώτης ,ο οποίος ήταν φυγάς.⁵²⁰*

Στις 20 Δεκεμβρίου του 1946 ο υπουργός της Κυβέρνησης Π. Μαυρομιχάλης αναφερόμενος στην κατάσταση που είχε δημιουργηθεί με τις ομαδικές δίκες στις μονάδες στρατού θα δηλώσει: *‘Αρκεί να σημειωθεί, ότι εις το εν Λαρίση Β΄ΣΣ εις μίαν και μόνην Ταξιαρχίαν το ήμισυ αυτής ήτο εν προφυλακίσει τον μήνα Ιούλιο του 1946’*.⁵²¹

⁵¹⁹ Ο.π.Αρ.αποφ.4

⁵²⁰ Ο.π.Αρ.αποφ.10

⁵²¹ Αρχείο ΓΕΣ/ΔΙΣ 1001/Α/11 σ.68-20/12/1946 Υπουργός Π.Μαυρομιχάλης προς Α΄-Β΄-Γ΄ΣΣ, VII Μεραρχία

Συμπληρωματικά για την κατάσταση των νεοσυλλέκτων στρατιωτών της κλάσεως 1945 και των εφέδρων των κλάσεων 1937,1938, 1939,1940 ο ίδιος θα υποστηρίξει πως αυτά συνέβαιναν μέχρι τον Μάιο του 1946 δηλ. δεν γινόταν έλεγχος των φρονημάτων των στρατιωτών και γι' αυτό όχι μόνο στις μονάδες αλλά και στα Κέντρα Εκπαιδεύσεως Νεοσυλλέκτων υπήρχε ύποπτη κατάσταση λίαν επικίνδυνη για την σταθερότητα του 'δια των εκλογών του 1946 επιβληθέντος υπό του λαού νομίμου καθεστώτος'.

Β)Οι ομαδικές δίκες κατοίκων για συνδρομή στις επιθέσεις εναντίον των Αρχών

Οι ένοπλες επιθέσεις των καταδιωκόμενων αγωνιστών το καλοκαίρι του 1946 στα κατά τόπους αστυνομικά τμήματα και στους σταθμούς χωροφυλακής θα απασχολήσουν τις πρώτες δίκες του στρατοδικείου. Τέτοιες περιπτώσεις καταγράφονται στο Νέο Περιβόλι Λάρισας, Όσσα και Συκούριο, Βαλανίδα Ελασσόνας, Γριζάνο Τρικάλων, Αργυροπούλι Τιρνάβου, Φανάρι Καρδίτσας, Ραψάνη Λάρισας κ.άλ. Ενδεικτικά αναφέρουμε δύο περιπτώσεις:

1)Νέο Περιβόλι Λάρισας

Κατηγορία : 'Επί συμμετοχή ενόπλων ομάδων και εκτέλεσις κακουργημάτων'-κατηγορούμενοι 2 ιδιώτες με 7 μάρτυρες κατηγορίας και 8 αντίστοιχα υπεράσπισης.

Κατηγορητήριο: 'Την 29 Ιουνίου 1946 εν Νέω Περιβολίω Λαρίσης προσέβαλαν ενόπλως και δια της βίας τας εκεί αστυνομικάς αρχάς, όργανα ασφαλείας και τοπικής αυτοδιοικήσεως(πυροβόλησαν κατά του προέδρου) και εξετέλεσαν αδικήματα κατά της ζωής φονεύσαντες έξ (6) πολίτας.'

Καταδικάστηκαν αμφότεροι σε 'ισόβια δεσμά'.⁵²²

2) Αργυροπούλι Τιρνάβου

Κατηγορούμενοι :8 άτομα(5 γυναίκες και 3 άνδρες)

Κατηγορητήριο: Κατά τις 31^{ης} Ιουλίου 1946 εις την περιοχήν του χωρίου Αργυροπουλίου προσβολή δια της βίας των δημοσίων αρχών του Σταθμού Χωρ/κης Αργυροπουλίου κατά την εκτέλεσιν των καθηκόντων της νυκτός χρόνου, επέστρεφον εκ περιπολίας εις το χωρίον τούτο, υποστήριξαν την κύριαν πράξιν δια την συνδρομήν των..μετέδωσαν τας κινήσεις του αποσπάσματος ου έκρυσαν τούτους εν της οικίας των και εχορήγησαν τρόφιμα και όπλα.

⁵²² Ο.π.Αρ.αποφ.4

Πράξις: 'Συνέργεια εις παράβασιν του Γ' Ψηφίσματος'

Πρόταση Βασιλικού Επιτρόπου: 15 έτη φυλάκιση έκαστος

Καταδικάστηκαν: Οι 2 άνδρες σε πρόσκαιρα δεσμά(15 έτη φυλάκιση) και οι 5 γυναίκες με τον τρίτο άνδρα 'εις ειρκτήν 2 ετών'.⁵²³

Αυτή η δίκη είχε και τα 'παραλειπόμενά' της τα οποία έγιναν γνωστά όταν μου τα αφηγήθηκε ο ένας εκ των τριών ανδρών, Απόστολος Καζάνας ετών 86 σήμερα. Είχε καταδικασθεί σε πρόσκαιρα δεσμά 15 ετών. Πιο συγκεκριμένα:

Ή επίθεση εναντίον του σταθμού Χωροφυλακής έγινε νύχτα στις 31/6/ προς 1/7/1946. Η δύναμη του σταθμού απαριθμούσε τότε 6 άνδρες μαζί με τον Αστυνόμο, που αργότερα μετά την επίθεση λέγονταν ότι ήταν αριστερός. Στη συμπλοκή σκοτώθηκαν δύο χωροφύλακες, ο τρίτος κρύφτηκε σε γειτονικό σπίτι(Κατσόγιαννος) και τους άλλους τρεις χωροφύλακες τους πήραν ομήρους οι αντάρτες. Από την πλευρά των ανταρτών σκοτώθηκαν τρία ανταρτόπουλα, δύο που κατάγονταν από το χωριό(Τσούτσας, Μόσιος) και ένας από τον Τίρναβο(Ράος). Την ίδια μέρα σκοτώθηκαν και δύο όμηροι-κάτοικοι του χωριού έξω από το χωριό(Τράντας, Λόζος) πάνω από το λόφο της Αγίας Παρασκευής από τον αδελφό του ενός σκοτωμένου αντάρτη της επίθεσης. Αυτή η ενέργεια έγινε ως αντίπραξη, για λόγους εκδίκησης. Μετά την επίθεση οι αντάρτες πήραν ως ομήρους 22 άτομα από το χωριό, τα οποία αφέθηκαν ελεύθερα μετά από δύο ημέρες.

Στις 5 Αυγούστου, το απόγευμα ο Γ.Μακερούφας, ο μεγαλύτερος πράκτορας της EBEN στο χωριό, είχε την ονομαστική κατάσταση των 22 ομήρων που είχαν πάρει οι αντάρτες μαζί τους. *Έπρεπε εμείς οι 22 να δώσουμε κατάθεση στο Αστυνομικό Τμήμα Τιρνάβου για την ομηρία μας. Εκεί στο προαύλιο του τμήματος ήλθε ο χωροφύλακας που είχε γλιτώσει από την επίθεση και άρχισε να με τραβάει από τα μαλλιά και να μου δίνει χτυπήματα λέγοντας:-Εσύ μας έφερες τους αντάρτες και ο αδελφός σου ο Νίκος. Παρεμπιπτόντως εγώ βρισκόμουν στο χωριό με τα βόδια μου και ο αδελφός μου ο Νίκος είχε πάει στο Μπλάτσι Κοζάνης προ 1,5 μήνα. Άρχισε ο ξυλοδαρμός ενώ στην αριστερή γωνία του Πειθαρχείου της φυλακής διέκρινα και πέντε συγχωριανούς που τους είχαν δείρει-μαύροι από το ξύλο, μεταξύ αυτών και μια θεία μου. Δεν ξεχώριζαν ούτε φύλο ούτε ηλικία. Το σημάδι που έχω στην πλάτη μου από τον υποκόπανο του όπλου, μου έμεινε μια ολόκληρη ζωή.*

Μετά από έντονες φωνές μου, με ανέβασαν στον διοικητή -τον Ρωμάνο. Αφού με ρώτησε τα στοιχεία μου, στη συνέχεια φώναζε τον Κατσόγιαννο-χωροφύλακα να τον ρωτήσει για ποιο λόγο ήμουν στο Πειθαρχείο 7 ημέρες. Εκείνος προσπάθησε να δικαιολογηθεί αλλά τότε ο κάθε Κατσόγιαννος ήταν και 'κράτος εν κράτει'. Τότε ο διοικητής μου είπε πως

⁵²³ Έκτακτο Στρατοδικείο Λάρισας, 30/9/1946, Αρ.αποφ.83

από αυτή τη στιγμή ήμουν προφυλακιστέος και πιθανόν την επόμενη περνούσα στη Λάρισα από Έκτακτο Στρατοδικείο. Εκεί στη Λάρισα, στις φυλακές έγινα κολλητός με τον Βασίλη Φυτσίλη. Τον μπάρμπα του τον εκτέλεσαν γιατί ήταν στέλεχος.

Σε λιγότερο από μήνα περάσαμε από δίκη. Δικηγόρος ο Χρήστος Νασίκας. Δικαστήκαμε και οι 8 (5 γυναίκες και 3 άνδρες) σε 15ετή κάθειρξη πρόσκαιρων δεσμών και στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων. Όλοι μας είχαμε τη ρετσινιά του αριστερού είτε γιατί συγγενικά μας πρόσωπα είχαν δράση στην Αντίσταση (η μητέρα μου ήταν στο Λαϊκό Δικαστήριο του ΕΑΜ) είτε γιατί οι ίδιοι είμαστε οργανωμένοι στην ΕΠΟΝ.

Οι μάρτυρες κατηγορίας ήταν 5 και όλοι συγχωριανοί. Την πρώτη μέρα εμφανίστηκαν όπως και τη δεύτερη αλλά την τρίτη μέρα απόντες. Έναν από αυτούς όταν αποφυλακίστηκα, μετά από 7 χρόνια φυλακή, τον συνάντησα τυχαία και τον ρώτησα: -Τι κακό σου έχω κάνει; Εκείνος απάντησε χαρακτηριστικά: -Αχ, γ....την π....α μου, την ώρα που έβαζα την υπογραφή μου!! Το συμπέρασμα το έβγαλα αμέσως. Λευκό χαρτί με υπογραφές και κατασκεύαζαν αργότερα τις κατηγορίες. Ωστόσο δεν κακίζω κανένα τους.⁵²⁴

Παρόμοιος τρόπος σύλληψης, κατασκευής κατηγοριών και απόδοσης στο Έκτακτο Στρατοδικείο της πόλης έχει να εξιστορήσει και ο Βαγγέλης Γιαννόπουλος από το Βρυότοπο Λάρισας:

‘Το 1946 έφυγα για τη Θεσσαλονίκη παράνομα. Εκεί δούλευα σε μια ταβέρνα. Ένας συγχωριανός και κοντοσυγγενής με κατέδωσε. Ήρθαν της ασφάλειας, μ’έπιασαν. Όλη τη νύχτα με βασανίζουν, για να αποκηρύξω τις ιδέες μου. Σα δεν το καταφέρνουν, με στέλνουν, δεμένο, στην Υποδιοίκηση στον Τίρναβο. Κι εκεί με βασανίζουν, αρκετές μέρες, με διάφορους τρόπους. Μου σκαρώνουν κατηγορίες: 1)Ότι πήρα μέρος στην επιχείρηση κατά του σταθμού Χωρ/κης Αργυροπουλίου, 2)ότι έλαβα μέρος στη δολοφονία κάποιου Μαργιόλη από το Βόλο καθώς και 3) στη δολοφονία του συνταγματάρχη Κουφίτσα, του πρώτου επιτρόπου των εκτάκτων στρατοδικείων Θεσσαλονίκης. Μ’έκλεισαν στις φυλακές της Λάρισας, στην Πυριτιδαποθήκη, κι έμεινα ως υπόδικος περί τον ενάμιση (1,5) χρόνο. Στη δίκη μου ο βασιλικός επίτροπος πρότεινε την ποινή του θανάτου για την κατηγορία της συμμετοχής μου στις δολοφονίες Μαργιόλη και Κουφίτσα, και ισόβια δεσμά για την κατηγορία της συμμετοχής μου στην επίθεση κατά του σταθμού Χωροφυλακής Αργυροπουλίου. Το δικαστήριο, τη νύχτα, έβγαλε την απόφαση, με τρεις ψήφους υπέρ και δύο κατά.’⁵²⁵

⁵²⁴ Αφήγηση του Απ. Καζάνα, Ιούλιος 2012

⁵²⁵ Παπαγιάννη Β. ‘Ηττημένοι...’ σ.9

Γ)Οι μεμονωμένες δίκες πολιτών κατά το 1946-47

Από την αρχή της λειτουργίας του το Έκτακτο Στρατοδικείο Λάρισας στις ημέρες των συνεδριάσεων του είχε να ασχοληθεί με πάμπολλες περιπτώσεις αδικημάτων και παραβάσεων που σχετίζονταν με διάφορα άρθρα(2,3,4)του Γ΄ Ψηφίσματος και του νόμου ‘περί ληστείας’. Μεμονωμένα άτομα συλλαμβάνονταν και προσέρχονταν σε δίκη γιατί βρέθηκαν να κατέχουν παράνομο πολεμικό υλικό, το οποίο δεν πρόλαβαν να καταθέσουν στις αρμόδιες αστυνομικές αρχές γιατί είχε εκπνεύσει η ανάλογη προθεσμία είτε γιατί συλλαμβάνονταν καταδιωκόμενοι από τα καταδιωκτικά αποσπάσματα.

Οι δε ποινές για τα αντίστοιχα αδικήματα-παραβάσεις ποίκιλαν ανάλογα με το μέγεθος του αδικήματος όπως επίσης και με τι <ανταλλάγματα> είχε να προσφέρει ο κατηγορούμενος για να ελαφρυνθεί η ποινή του. Συνήθως δρούσαν διάφορα <κυκλώματα> στις αίθουσες των δικαστηρίων, τα οποία καρπώνονταν ολόκληρες περιουσίες από συγγενείς των κατηγορουμένων για να επηρεάσουν την τελική απόφαση των δικαστών.

Συνήθως προηγούνταν της δίκης αυτές οι δοσοληψίες μεταξύ των συγγενών του κατηγορουμένου και των μαρτύρων κατηγορίας, όπου υπό την απειλή να μην καταθέσουν εναντίον του κατηγορουμένου, αξίωναν ένα ποσό χρυσών λιρών προκειμένου να αθωωθεί. Ο υπόδικος Β. Γιαννόπουλος υποστηρίζει πως στην πρώτη δίκη του, οι γονείς του δανείστηκαν τις χρυσές λίρες από τον Θ.Ι.Κ. , βάζοντας ως υποθήκη ένα οικόπεδο δυόμιση στρεμμάτων. Ωστόσο οι κατήγοροι του ήθελαν και τα λεφτά να βάλουν στο χέρι και να τον ‘αποκοιμίσουν’ για να μην προετοιμαστεί κατάλληλα όπως έπρεπε για τη υπεράσπισή του.⁵²⁶

Πάρα πολλές οικογένειες κατέρρευσαν οικονομικά, από τις δαπάνες για αμοιβές δικηγόρων, για εξαγορές μεσαζόντων και άλλων αρμοδίων και μη. Ωστόσο παρά το γεγονός αυτό, αρκετές αποφάσεις δεν μεταβάλλονταν, και οι άνθρωποι οδηγούνταν στο εκτελεστικό απόσπασμα.⁵²⁷ Εκείνο το ελαφρυντικό που μπορούσαν να κερδίσουν από μια δίκη πριν τελεσιδικήσει ήταν μια προσωρινή αναβολή για άλλη δικάσιμο ‘λόγω απουσίας ουσιωδών μαρτύρων κατηγορίας’. Συνήθως η απαλλαγή κάποιου κατηγορουμένου θα συνοδεύονταν από έναν χαρακτηρισμό του τύπου: ‘απαλλαγή λόγω πλήρους συγχύσεως και των λοιπών κατηγοριών λόγω αμφιβολιών’.⁵²⁸

⁵²⁶ Ο.π.σ.9

⁵²⁷ Μαρτυρία Κ.Κουτίνα: Ο πατέρας μου δεν κατάφερε τίποτα για τον αδελφό του Γ. Κουτίνα, ο οποίος εκτέλεστηκε από το Έκτακτο Στρατοδικείο Κοζάνης τον Αύγουστο 1947

⁵²⁸ Έκτακτο Στρατοδικείο Λάρισας, Α΄ τμήμα, 21/8/1946, Αρ.αποφ.32

4)Οι δίκες που σχετίζονταν με παραβάσεις ‘περί τύπου’

1) 25/7/1946

Κατηγορούμενος: Κων/νος Στούμπας, πρώην δημοσιογράφος
Πράξεις: Παραβάσεις άρθρου 6 του Γ΄Ψηφίσματος και Δ. Αναθεωρητικής Βουλής παρ.2 του Νόμου 5060 ‘περί τύπου’
Κατηγορητήριο:α) ‘Εν Τρικάλους, την 2^α Ιουλίου 1946, τυγχάνων της εκεί εκδιδομένης ημερήσιας εφημερίδας ‘Λαοκρατία’ δημοσιεύσας το υπ.‘αριθμ.607 φύλλον της 2/7/1946 της εφημερίδος ταύτης άρθρου <<Εκτοπίζονται στα νέα Χαϊδάρια και άλλοι δημοκρατικοί πολίτες>> β)3^η Ιουλίου 1946 άρθρο <<άγριος διωγμός των φαντάρων>>, <<υποβάλλονται κατά ομάδας σε φρικτά βασανιστήρια>>και γ)5 Ιουλίου άρθρο <<Κάτω τα χέρια από τους δημοκρατικούς φαντάρους>> εκλόνισε την προς τας ενόπλους δυνάμεις της χώρας εμπιστοσύνης του λαού και προκάλεσαν διχόνοιαν μεταξύ των ενόπλων δυνάμεων, και εκλόνισε την εν αυτοίς πειθαρχίαν.’

Μάρτυρες κατηγορίας: 3 άτομα

Ποινή:3 έτη φυλάκιση⁵²⁹

2) 25/7/1946

Κατηγορούμενοι: 7 άτομα(Μπόκοτας Ρίζος, Κροντήρης Γεώργιος, Ζαρκινός Απόστολος,Καρανδρούτσος Δημήτριος, Μπασδαβάνος Αθανάσιος, Λογιώτατος Νικόλαος) τυπογράφοι της εφημερίδας ‘Αλήθειας’

Πράξεις:Παράβασιν άρθρου 2του Νόμου 755και του Γ΄Ψηφίσματος Δ. Αναθεωρητικής Βουλής ‘περί μέτρων ασφαλείας’

Μάρτυρες κατηγορίας: Αλογάριastos Ιωάννης Υπενωμοτάρχης, Καντάρας Παναγιώτης, ιδιώτης

Κατηγορητήριο: Τυπογράφοι και συντάκται της εκδιδομένης εφημερίδας ‘Αλήθεια’ την 12/7/1946 εδημοσίευσαν το υπ’αριθμ.816 της φύλλον της εφημερίδος ειδήσεις αίτινες δύνανται να προκαλέσωσι αναταραχήν της δημοσίας τάξεως και να εμβάλωσι εις ανησυχίαν τους πολίτας και το στρατεύμα και να μειώσωσι την εμπιστοσύνην των πολιτών και του στρατεύματος προς τας Αρχάς ήτοι ‘Η Ελλάδα στα χέρια του ΣΑΝ-χωρίς νομοθέτημα και κατ’ επιταγήν των Άγγλων η Δημόσια Ασφάλεια στο Στρατό κι όλα αυτά δια να κτυπηθεί ο Λαός, να κτυπηθεί το ΕΑΜ, να χαλκευθούν δεσμά κλπ..’

Ποινή: Φυλάκιση 2 έτη στους Μπόκοτα Ρίζο και Κροντήρη Γεώργιο και οι υπόλοιποι 5 αθώοι λόγω αμφιβολιών.⁵³⁰

3) 12/9/1946

⁵²⁹ Ο.π. 25/7/1946, Αρ.αποφ. 6

⁵³⁰ Έκτακτο Στρατοδικείο Λάρισας 25/7/1946, Αρ.αποφ.9

Κατηγορούμενος: Σίμος Απόστολος, δημοσιογράφος της ‘Αναγέννησης’ Βόλου.

Πράξεις: Παράβαση του νόμου 5060 ‘περί τύπου’

Κατηγορητήριο:α) Ότι εν Βόλω την 31^η Ιουλίου εν της ημερησίας εφημερίδας ‘Αναγέννηση’ τυγχάνων κατεχώρησεν εις το άρθρον 694 της 31^{ης} Ιουλίου σε φύλλα ταύτης όπερ εκυκλοφόρησεν αυθημερόν εν Βόλω και αλλαχού εν τω σελίδι ταύτης άρθρου υπό τον τίτλον <<να σώσουμε τον τόπο>>δια του οποίου δημοσία καθ’ οιονδήποτε τρόπον προκάλεσε τους αγνώστους αναγνώστας της και τον λαόν του Βόλου ως απείθειαν κατά των νόμων και νομίμων διαταγμάτων της Κυβέρνησης ήτοι δια των φράσεων τούτου και το μεταξύ φαίνεται και επίσημη και ανεπίσημη τρομοκρατία. *‘Συνεχίζονται αι αυθαιρέτως χωρίς καμίαν δικαιολογίαν συλλήψεις, συνεχίζονται αι εκτοπίσεις γυναικοπαίδων κλπ. Με όλα τα προσχήματα ο ίδιος ο υπουργός της Δημοσίας Τάξεως δηλώνει ότι οι μοναρχικαί συμμορίαι δεν στρέφονται κατά του κράτους και ο θεσσαλικός λαός και όλος ο ελληνικός λαός δεν έσκυψε ούτε θα σκύψει το κεφάλι.-Ο Λαός είναι μακρόθυμος και συγχωρεί,μα ποτέ δε θα ανεχθεί να τον συλλάβουν αδιαμαρτύρητα, θα παλαίψει, θα αντισταθεί κλπ..’* β)Δια του άνω άρθρου της εφημερίδας και δια των φράσεων *‘το γόνιμο χώμα της θεσσαλικής γης ποτίστηκε με το αίμα του λοχία Μπλάνα από τη Λάρισα, το Στρατοδικείο που πρόεδρός του ήτο ο πασίγνωστος Στρ/κος αρχηγός του ΕΑΣΑΔ Θεσσαλίας κ.Καραποστόλης τον κατεδίκασεν εις θάνατον και δήμιοι μαθημένοι από τον καιρό της Κατοχής να σκοτώνουν Έλληνες, τον εξετέλεσαν προχθές στις 5.30 το πρωί στο Μεζούρλο...το ίδιο κράτος οργανώνει συμμορίες στη Λακωνία ο Λοχαγός Κατσαρέας συγκρότησε 200μελή συμμορία και φτάσαν κιόλας τα αιματηρά μαντάτα. Το αίμα του λοχίου Μπλάνα φωνάζει...’*.

Οπωσδήποτε εκλόνισε την προς τας ενόπλους δυνάμεις της χώρας εμπιστοσύνη του λαού. Επί παραβάσει των άρθρων ‘παρ.1και 2 του Ν.5060/31 ‘περί τύπου’ εν συνδ.προς το άρθρο 46 παρ.1 του Νόμου 1092/38 ‘περί τύπου’ και 109 Κ.Π.Ν.

Απόφαση: Αθώς του Ν.5060 και διατάσσεται η αποφυλάκισή του.

Οι διώξεις των τοπικών εφημερίδων (‘Αλήθεια’, ‘Λαοκρατία’, ‘Αναγέννηση’) θα τύχουν σχολιασμού και του Foreign Office στις 22 Ιανουαρίου 1947. Εκθειάζεται ο αρκετά καλός και οργανωμένος περιορισμός της κυκλοφορίας τους σχεδόν σε όλη την επικράτεια, παρά ταύτα σε ορισμένες περιοχές οι εφημερίδες ακολουθούν άλλες τακτικές-τεχνικές επανεμφάνισης, συνήθως με άλλα ονόματα(τίτλοι).⁵³¹

⁵³¹ F.O.371/67047B, 22/1/1947

Τον ίδιο μήνα (Σεπτέμβριος του 1946) μετά την εκτέλεση του λοχία Μπλάνα θα γίνουν και οι ακόλουθες εκτελέσεις πολιτών με αποφάσεις του Έκτακτου Στρατοδικείου της Λάρισας:

Χ.Αρβανιτάκης, Γ.Αρχοντούλης, Χ.Γκιουλέκας, Ι.Μπουρνόβας, Ν.Πράπας και Σ.Φαρμάκης.⁵³²

Στα επόμενα τρία χρόνια 1947-1948-1949 η δραστηριότητα του Έκτακτου Στρατοδικείου Λάρισας θα ενταθεί και αυτό φαίνεται ξεκάθαρα στους ακόλουθους πίνακες με τις αντίστοιχες δικογραφίες που απασχόλησαν το εν λόγω δικαστήριο. Τα στοιχεία αυτά στηρίχτηκαν στα ευρετήρια και στα βιβλία αποφάσεων του στρατοδικείου.⁵³³

Από έρευνα Δημοτικών Συμβούλων της Λάρισας και εκπροσώπων του Παραρτήματος της ΠΕΑΕΑ Λάρισας διαπιστώθηκε ότι καταδικάστηκαν σε θάνατο και εκτελέστηκαν στη διάρκεια του εμφυλίου στο Μεζούρλο περίπου 300 άτομα.⁵³⁴ Σύμφωνα με τον Ν.Μιχιώτη το Β' τμήμα του Στρατοδικείου Λάρισας σε όλη τη διάρκεια του εμφυλίου θα εκδώσει 426 θανατικές καταδίκες.

Β' ΤΜΗΜΑ

ΦΥΛΟ	1946	1947	1948	1949	1950	1951
ΑΝΔΡΕΣ	773	912	423	570	304	220
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	51	83	29	152	54	22
ΣΥΝΟΛΟ	824	995	452	722	358	242

Α' ΤΜΗΜΑ

ΦΥΛΟ	1946	1947	1948	1949	1950	1951
ΑΝΔΡΕΣ	552	1429	1680	1316	458	246
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	60	85	197	236	49	33
ΣΥΝΟΛΟ	612	1514	1877	1552	507	279

* Τα δύο τμήματα Α' και Β' του έκτακτου στρατοδικείου Λάρισας και ο αντίστοιχος αριθμός ατόμων που προσήλθαν σε δίκη τα έτη 1946-1951

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΙΚΟΓΡΑΦΙΩΝ ΣΤΟ ΕΚΤΑΚΤΟ ΣΤΡΑΤΟΔΙΚΕΙΟ ΛΑΡΙΣΑΣ (1946-1951)

ΒΙΒΛΙΟ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ Β' ΤΜΗΜΑΤΟΣ

<u>A/A</u>	<u>1946</u>	<u>1947</u>	<u>1948</u>	<u>1949</u>	<u>1950</u>	<u>1951</u>
<u>A</u>	43	51	32	34	22	34
<u>B</u>	31	49	21	26	19	3
<u>Γ</u>	49	99	33	52	23	15
<u>Δ</u>	11	43	11	32	10	3

⁵³² Αρσενίου 'Γένεση...'. σ.87

⁵³³ Η έρευνα αυτή πραγματοποιήθηκε από τον γράφοντα στο Στρατοδικείο Αθήνας στο διάστημα από Μάρτιο έως Ιούνιο του 2012.

⁵³⁴ Ο.π. σ.241

<u>E</u>	5	6	4	6	4	-
<u>Z</u>	25	40	12	19	13	-
<u>H</u>	1	-	2	-	-	1
<u>Θ</u>	9	1	7	5	2	4
<u>I</u>	3	6	1	3	2	-
<u>K</u>	135	179	77	119	62	115
<u>Λ</u>	32	38	10	18	13	12
<u>M</u>	102	131	53	101	45	35
<u>N</u>	29	43	23	23	11	9
<u>Ξ</u>	3	4	3	2	2	2
<u>O</u>	12	-	3	6	3	1
<u>Π</u>	98	130	56	82	49	32
<u>P</u>	11	11	8	17	4	3
<u>Σ</u>	100	48	35	58	20	15
<u>T</u>	62	86	33	73	39	28
<u>Υ</u>	-	-	1	-	-	2
<u>Φ</u>	20	23	10	12	4	4
<u>X</u>	26	38	14	31	20	12
<u>Ψ</u>	6	-	3	3	3	3
<u>ΣΥΝΟΛΟ</u>	<u>813</u>	<u>1026</u>	<u>452</u>	<u>722</u>	<u>370</u>	<u>333</u>

ΒΙΒΛΙΟ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ Α' ΤΜΗΜΑΤΟΣ

<u>A/A</u>	<u>1946</u>	<u>1947</u>	<u>1948</u>	<u>1949</u>	<u>1950</u>	<u>1951</u>
A	39	74	99	91	30	20
B	26	58	96	84	24	7
Γ	40	125	32	131	41	26
Δ	19	44	32	0	0	0
E	4	10	16	16	2	4
Z	20	50	62	45	13	0
H	0	4	0	0	0	0
Θ	1	10	20	12	3	4
I	1	9	4	6	4	2
K	102	273	360	140	0	0
Λ	20	53	41	41	17	9
M	83	198	240	162	46	24
N	23	61	92	65	19	5
Ξ	0	0	0	0	0	0
O	7	5	7	9	2	1
Π	71	183	183	160	56	28
P	11	16	31	37	8	7
Σ	54	114	136	140	41	29
Tα	49	132	160	153	44	30
Υ	0	0	1	4	0	0
Φ	20	33	43	23	12	5
X	17	55	73	51	10	28
Ψ	1	6	11	9	0	6
	608	1513	1739	1379	372	235

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το χρονικό διάστημα με το οποίο ασχολήθηκα (Φεβρουάριος 1945-Δεκέμβριος 1947) ήταν ο καταλύτης για πολλές αλλαγές και μεταβολές στη καθημερινή ζωή των κατοίκων της περιοχής. Αλλιώς συνήθισε τα ‘δεδομένα’ στη διάρκεια της Κατοχής, άλλες ελπίδες έθρεψε με την απελευθέρωση και άλλες διεργασίες βλέπει να παρουσιάζονται μπροστά του με τη γενίκευση του εμφυλίου. Η αναγκαστική υιοθέτηση ‘νέων ρόλων’ και ‘ταυτοτήτων’ για τους ανθρώπους αυτής της εποχής και η διαμόρφωση μιας κοινωνικής πραγματικότητας, διαφορετικής από αυτή που γνώριζε στο παρελθόν, θα σημαδέψουν το νέο πρόσωπο της ελληνικής κοινωνίας. Η τραγωδία που έμελε να ζήσει τα επόμενα χρόνια μια σημαντική μερίδα του πληθυσμού θα είναι ανεπανόρθωτη από πολλές πλευρές. Οι λέξεις ‘*ξεριζωμός*’, ‘*θάνατος*’, ‘*μίσος*’, ‘*εκδίκηση*’ και στο τέλος ‘*λήθη*’ θα γίνουν συνώνυμες της μετέπειτα ζωής του. Οι επιλογές του λίγες έως και μηδαμινές: υποταγή και ‘φιλήσυχη’ ζωή αλλά και ταυτόχρονη αποδοχή των έως τώρα πεπραγμένων ή εναντίωση, αγώνας, νέα βάσανα και αβέβαιο μέλλον.

Σ’ αυτή τη διπλωματική εργασία που διήρκησε δύο έτη έρευνας, συλλογής και επεξεργασίας δεδομένων, σημαντική υπήρξε η συμβολή κάποιων ανθρώπων σ’ αυτή μου την προσπάθεια. Ένα από τα κίνητρα να ασχοληθώ μ’ αυτή την περίοδο της πρόσφατης ιστορίας του τόπου καταγωγής μου ήταν οι άπειρες αφηγήσεις της γιαγιάς μου Στεργιανής Αναστασίου η οποία δεν βρίσκεται εν ζωή, αλλά και ένα ανεκπλήρωτο δικό μου όνειρο κάποτε να γράψω γι’ αυτή την ταραγμένη περίοδο με όσο το δυνατό αντικειμενικό τρόπο μακριά από κομματικές προτιμήσεις, εμπάθειες ή συμπάθειες.

Σ’ αυτό το ‘ταξίδι’ αμέριστη και ουσιαστική υπήρξε η βοήθεια του επιβλέποντα καθηγητή μου Παπαστράτη Προκόπη, της Λάζου Βασιλικής, του τέως διευθυντή της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Λάρισας κ.Λιακόπουλου (δεν βρίσκεται εν ζωή), του ξαδέλφου και δικηγόρου Γεωργίου Μίγα, στην κατοχή του οποίου βρέθηκε το αρχείο του Ειδικού Δικαστηρίου Δοσιλόγων, των υπαλλήλων των Γ.Α.Κ. Βόλου και Λάρισας, του κ.Γαλάνη υπαλλήλου και υπεύθυνου του αρχείου των Φυλακών Λάρισας, τους υπεύθυνους των αρχείων του Στρατοδικείου Αθήνας και ιδιαίτερα την κ.Πιέρου, του συγχωριανού και θείου μου Κων/νου Κουτίνα και φυσικά της οικογένειάς μου, της γυναίκας μου Ελισάβετ και της κόρης μας Αικατερίνης, οι οποίες ανέχτηκαν όλες τις ‘ταλαιπωρίες’ και μου συμπαραστάθηκαν με υπομονή και καρτερικότητα σ’ όλες τις δυσκολίες και τις απαιτήσεις αυτού του πονήματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α) ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

Συνεντεύξεις

Κουτίνας Κων/νος, Δεκέμβριος 2010, Ιούλιος 2011
Μπλάκος Αντώνιος, Δεκέμβριος 2010, Ιούλιος 2011
Μίμης Τάσσος-Μπουκουβάλας, Δεκέμβριος 2011
Καζάνας Απόστολος, Ιούλιος 2012
Αρσενίου Λάζαρος, Ιούλιος 2012
Νίτσα Τάσσου, Δεκέμβριος 2011

Αρχεία

ΑΣΚΙ

Αρχείο 'Χαρίλαος Φλωράκης'

Αρχείο Φυλακών Λάρισας

Αρχείο Κ.Τσαλδάρη

Αρχείο Κ.Καραμανλή

Αρχείο Ειδικού Δικαστηρίου Δοσιλόγων Λάρισας

Αρχείο Ειδικού Δικαστηρίου Δοσιλόγων Βόλου

Αρχείο Ειδικού Δικαστηρίου Δοσιλόγων Αθήνας

Εταιρεία Διάσωσης Ιστορικών Αρχείων

Αρχεία ΓΕΣ/ΔΙΣ

Ακαδημία Αθηνών-Αρχεία Βρετανικής Νομικής Αποστολής

Αρχεία FOREIGN OFFICE

ΓΑΚ Βόλου-Αρχείο Ειδικού Δικαστηρίου Δοσιλόγων

ΓΑΚ Λάρισας-Αρχείο Ειδικού Δικαστηρίου Δοσιλόγων

Στρατοδικείο Αθήνας-Έκτακτο Στρατοδικείο Λάρισας

Υφυπουργείο Εθνικής Ασφάλειας, Τύπου και Τουρισμού

Υπουργείο Δημοσίας Τάξεως

Επίσημες δημοσιεύσεις

Εφημερίδα της Κυβέρνησης

Εφημερίδες και έντυπα

'Ελευθερία' Αθηνών, 'Ελευθερία' Λάρισας, 'Ρήγας', 'Αλήθεια', 'Αλήθεια της υπαίθρου', 'Ημερήσιος Κήρυκας', 'Λαρισαϊκός Τύπος', Times του Λονδίνου, 'Ιστορικά' της Ελευθεροτυπίας, ΚΟΜΕΠ

B) ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

Βιβλία

Αβέρωφ-Τοσίτσας, Ευάγγελος, 'Φωτιά και τσεκούρι', Αθήνα 1975

Αγγελόπουλος Άγγελος, 'Από την Κατοχή στον Εμφύλιο. Η μεγάλη ευθύνη των Συμμάχων', Αθήνα 1994

Αγγελούλης (Βρατσάνος), Αντώνης, 'Βροντάει ο Όλυμπος', Αθήνα χ.χ

Αλιβιζάτος Ν. 'Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση 1922-1974, Όψεις της ελληνικής εμπειρίας' Θεμέλιο

Αρσενίου Λάζαρος, 'Γένεση του εμφυλίου και συνέπειες αυτού' Λάρισα 2001

Αρσενίου Λάζαρος, 'Η Θεσσαλία στην Αντίσταση' τ.Α'-Β', χ.τ.1977

Αρσενίου Λάζαρος, 'Ο Αντιστασιακός Τύπος της Θεσσαλίας' Λάρισα 2001

Βενάρδος Παναγιώτης, 'Η Συμφωνία της Βάρκιζας', Αθήνα 1995

Βερβενιώτη Τ., 'Αναπαραστάσεις της ιστορίας', Μέλισσα

Βόγλης Πολυμέρης, 'Η εμπειρία της φυλακής και της εξορίας' Αθήνα 2004

Βραχνιάρης Χρήστος, 'Πορεία μέσα στη νύχτα', Αθήνα 1990

Burks V.Richard, 'The Dynamics of Communism in Eastern Europe', Princeton 1961

Γατόπουλος Δ. 'Ιστορία της Κατοχής' Μέλισσα, Αθήνα 1996

Γρηγοριάδης Ν. Φοίβος, 'Ιστορία του Εμφυλίου Πολέμου 1945-49' τ.Β' Αθήνα χ.χ

Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ ,τ.Α' 1918-1949, Αθήνα 2011

Δουατζής Γ., 'Οι ταγματасφαλίτες' Αφοί Τολίδη χ.χ Αθήνα

Ζαφειρόπουλος Δημήτριος, 'Ο αντισυμμοριακός αγώνας 1945-1949 τ.Α Αθήνα 2011

Ζιαζιάς Θ. Γιώργος, 'Χρονικό Περρασμένα και Αζέχαστα του πολέμου, της κατοχής και αντίστασης, του εμφυλίου' Λάρισα 1998

'Ιστορία της Εθνικής Αντίστασης, 1940-1945' Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1984

Κουτσούκαλης Α. 'Το χρονικό μιας τραγωδίας 1945-1949', Ιωλκός 1998

ΚΚΕ, Επίσημα κείμενα, τ.1-6, Αθήνα χ.χ

'Λευκή Βίβλος του ΕΑΜ, Μάρτης 1944-Μάρτης 1945' Τρίκαλα 1945, ανατύπωση Αθήνας Επικαιρότητα 2009

Λυμπεράτος Μ., 'Στα πρόθυρα του εμφυλίου' Βιβλιόραμα 2006

Μανούσακας Γ., 'Εμφύλιος-Στη σκιά της Ακροναυπλίας' Δωδώνη

Μαργαρίτης Γ., 'Η ιστορία του εμφυλίου πολέμου' τ. Α', Βιβλιόραμα

Meyer H.F. 'Η αναζήτηση. Ανθρώπινα πεπρωμένα στον ελληνικό εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα 1941-1944', Παπαζήσης Αθήνα 1995

Μπλάνας Γιώργης, 'Εμφύλιος πόλεμος 1946-1949, Όπως τα έζησα' Αθήνα 1976

Μιχιώτης Ν., 'Τα έκτακτα στρατοδικεία της περιόδου 1946-1960, Εν ονόματι του Βασιλέως...' Σύγχρονη Εποχή 2007

Παπαγιάννη Β., 'Οι ηττημένοι-Χρονικό Βαγγέλη Γιαννόπουλου', Στοχαστής 1988

Παπαγιάννης Σ., 'Τα παιδιά της λύκαινας' Σόκολη 2009

Παπαγιάννης Σ., 'ΕΑΣΑΔ-Εθνικός Αγροτικός Σύνδεσμος Αντικομμουνιστικής Δράσης' Σόκολη 2009

Πετρίδης Π. 'Στη δίνη του εμφυλίου πολέμου-Σπάνια ντοκουμέντα του ΕΑΜ' Προσκήνιο 1998

Porter A. Paul, 'Ζητείται ένα θαύμα για την Ελλάδα', Αθήνα 2011

Πούλος Κ, 'Η ελληνική τραγωδία, 1945' Nation No.161

Σαράφης Στέφανος, 'Μετά τη Βάρκιζα', Αθήνα 1979

Σβολόπουλος Κ., 'Κωνσταντίνος Καραμανλής' τόμος 1

Σεβαστάκης Δημήτρης, 'Καπετάν Μπουκουβάλας, Το Αντάρτικο Ιππικό της Θεσσαλίας', Αθήνα χ.χ

Συλλογικό 'Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940-1950, Ένα έθνος σε κρίση' Θεμέλιο

Συλλογικό 'Μελέτες για τον εμφύλιο 1945-1949' Ολκός 1992

Συλλογικό 'Ο εμφύλιος πόλεμος-Από τη Βάρκιζα στο Γράμμο, Φεβρουάριος 1945-Αύγουστος 1949' Επιμ .Η.Νικολακόπουλος, Άλκης Ρήγος, Γρηγόρης Ψαλλίδα, Θεμέλιο

Συλλογικό 'Η εποχή των ρήξεων-Η ελληνική κοινωνία στη δεκαετία του 1940' Επιμ.Πολυμέρης Βόγλης, Φλώρα Τσίλαγα, Ιάσωνας Χανδρινός, Μενέλαος Χαραλαμπίδης, Επίκεντρο

Συλλογικό 'Έξι στιγμές του εικοστού αιώνα-Εμφύλιος πόλεμος 1946-1949' Επιμ. Η. Νικολακόπουλος, Ι.Παπαθανασίου, Τα Νέα-Ιστορία

Stavrianos L., 'Greece: American Dilemma and Opportunity', Σικάγο 1952

Τσουκαλάς Κωνσταντίνος, 'The Greek Tragedy' Χαρμοντσογούρθ, Penguin 1969

Φλάισερ Χ. 'Στέμμα και σβάστικα, η Ελλάδα της Κατοχής και της Αντίστασης, 1941-1944' Παπαζήσης, Αθήνα 1988-1995

Χρυσοχόου Ι.Αθανάσιος, 'Η Κατοχή εν Μακεδονία, βιβλίων τρίτον, η δράσις της ιταλορουμανικής προπαγάνδας' Θεσ/νίκη 1951

174

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΗΣ ΟΗΕ

ΣΥΝΟΡΧΗ ΣΜΙΘ, ΣΤΡΑΤΗΓΕ ΓΕΩΡΓΟΥΛΗ ΕΙΣΑΣΤΕ ΚΟΙΝΟΙ ΔΟΛΟΦΟΝΟΙ!

Σκοτώνουν για αντίποινα άθώους όπως και οι Γερμανοί

Στο 1ο δεκαήμερο του Διβρη στρατιωτικό τμήμα έπιασε στην Πουλιάνη το στέλεχος της Ε. Α. Κυρ. Γεροζήση και το Γιάννη Βλαχαστέργιο φοιτητή Ιατρική, στέλεχος του ΕΑΜ. Τους βασάνισαν άγρια. Τους μετέφεραν στην Έλασσώνα και τους ξαναβασάνισαν για ν' αποκαλύψουν κρησφύγετα ανταρτών.

Την παραμονή της πρωτοχρονιάς ο διοικητής του στρατού Έλασσώνας διέταξε και τους έκτελεσαν στη θέση «Ραβασίδικα χωράκια» μαζί με έναν άλλον αγνώστου έπωνύμου σε αντίποινα για συμπεριφορά που είχαν οι άντάρτες σε γέφυρα της περιφέρειας.

Και άλλο: «Αρμεζιώως άνακινεύεται. Οι συλληφθέντες σε συμπλοκή συμμορφείται Θ. Κρίκας, ο άγνώστου ταυτότητας και Έλ. Γιαννάς; Άγιός γνωστή αντίρρηση, άπεπειράθησαν να δραπετεύουν. Έφονεύθησαν οι δύο πρώτοι συλληφθείσης της γυναίκας» («Ημερήσι. Κήρυξ» 5.2.47)

«Όλους τους έπιασαν στη Σικήτη

που έμεναν, όχι σε συμπλοκή με ένοπλους, αλλά σε χιτλ'ρικό μπλοκ που έκαναν στο χωριό. Τους βασάνισαν άγρια μέρες ολοκληρές. Της Γιαννά της σπάσανε το σαγόνι με κλωτσιές. Και στο δρόμο που τους μετέφεραν από την Άγιά ΤΟΥΣ ΕΚΤΕΛΕΣΑΝ. Ήταν αδύνατο ν' άποπειραθούν να δραπετεύσουν γιατί από τα βασανιστήρια ούτε στα πόδια τους δεν μπορούσαν να σταθούν.

Μεταχειρίστηκαν τη συνηθισμένη φασιστική δικαιολογία «έφον ύδη ενώ άπεπειράθη να δραπετεύση». Το ίδιο έγινε: τον Ιούλη και με το δάσκαλο Πετρούλια που τον δολοφόνησαν ενώ παραθερίζει στον Άγιόκαμπο και τον άνερεσαν μετά ως καπετάν «Ζαχαριάδη της Θεσσαλίας».

Στρατηγέ Γεωργούλη ο λαός κρατάει σημείωση. Σε προκαλούμε να μας διαφύσεις. Συνταγματάρχη Σμίδ, στρατηγέ Γεωργούλη το δολοφονικός όργιο δεν θα σάς βγει σε κα' όπως δε βγήκε και στο; Γερμανοί; συνάδελφοι

ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

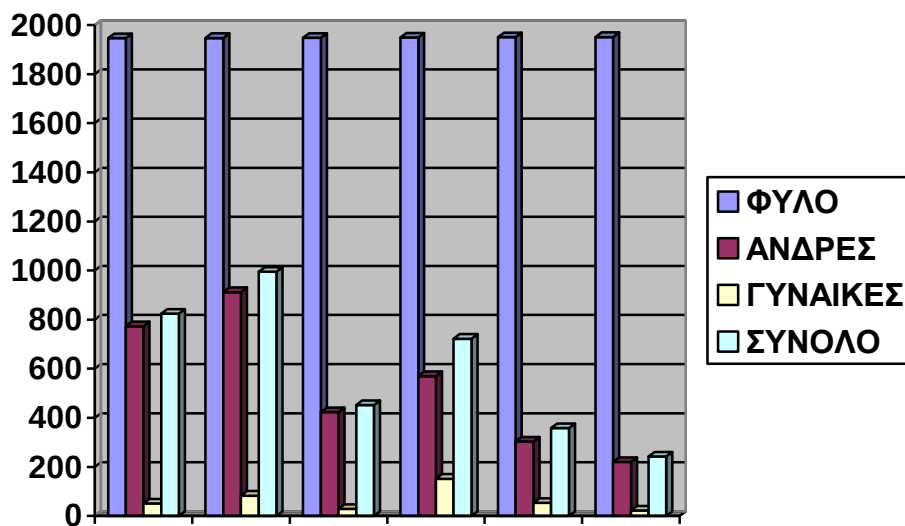
ΕΚΤΑΚΤΟ ΣΤΡΑΤΟΔΙΚΕΙΟ ΛΑΡΙΣΑΣ (1946-1951)**ΒΙΒΛΙΟ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ Β' ΤΜΗΜΑΤΟΣ****ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ (ΑΝΔΡΕΣ-ΓΥΝΑΙΚΕΣ)**

Α/Α	ΦΥΛΟ	1946	1947	1948	1949	1950	1951
A	ΑΝΔΡΕΣ	48	45	31	21	19	9
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	6	7	1	13	3	1
B	ΑΝΔΡΕΣ	29	42	18	19	18	3
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	2	7	3	7	1	-
Γ	ΑΝΔΡΕΣ	48	63	31	40	20	14
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	-	11	2	12	3	1
Δ	ΑΝΔΡΕΣ	12	41	9	26	10	3
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	2	-	2	6	-	-
E	ΑΝΔΡΕΣ	5	5	4	5	2	-
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	-	1	-	1	2	-
Z	ΑΝΔΡΕΣ	24	36	8	16	10	-
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	1	3	4	3	3	-
H	ΑΝΔΡΕΣ	1	-	2	-	-	1
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	-	-	-	-	-	-
Θ	ΑΝΔΡΕΣ	2	1	6	4	2	3
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	5	-	1	1	-	1
I	ΑΝΔΡΕΣ	3	6	1	3	1	-
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	-	-	-	-	1	-
K	ΑΝΔΡΕΣ	127	160	74	104	48	46
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	8	19	3	15	14	5
Λ	ΑΝΔΡΕΣ	30	36	9	13	10	10
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	2	1	1	5	3	2
M	ΑΝΔΡΕΣ	97	117	51	78	41	31
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	5	13	2	23	4	4
N	ΑΝΔΡΕΣ	26	39	19	22	10	9
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	3	4	4	1	1	-
Ξ	ΑΝΔΡΕΣ	4	4	3	2	2	2
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	-	-	-	-	-	-
O	ΑΝΔΡΕΣ	12	-	3	5	3	1
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	-	-	-	1	-	-
Π	ΑΝΔΡΕΣ	91	123	52	66	42	31
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	5	7	4	16	7	1
P	ΑΝΔΡΕΣ	10	9	8	12	4	2
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	1	1	-	5	-	1
Σ	ΑΝΔΡΕΣ	98	45	33	45	18	14
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	2	3	2	13	2	1
T	ΑΝΔΡΕΣ	57	81	33	59	22	24
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	5	5	-	14	5	4
Y	ΑΝΔΡΕΣ	-	-	1	-	-	2
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	-	-	-	-	-	-
Φ	ΑΝΔΡΕΣ	18	23	10	9	4	4
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	3	-	-	3	-	-
X	ΑΝΔΡΕΣ	25	36	14	19	15	11

	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	1	1	-	12	5	1
Ψ	ΑΝΔΡΕΣ	6	-	3	2	3	-
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ		-	-	1	-	-

Β' ΤΜΗΜΑ

ΦΥΛΟ	1946	1947	1948	1949	1950	1951
ΑΝΔΡΕΣ	773	912	423	570	304	220
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	51	83	29	152	54	22
ΣΥΝΟΛΟ	824	995	452	722	358	242

Α' ΤΜΗΜΑ

ΦΥΛΟ	1946	1947	1948	1949	1950	1951
ΑΝΔΡΕΣ	552	1429	1680	1316	458	246
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	60	85	197	236	49	33
ΣΥΝΟΛΟ	612	1514	1877	1552	507	279

